

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ДАМУЫ МЕН
ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК
ҰСЫНЫМДАР

Астана 2025

БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ғылыми-әдістемелік кеңесінде жариялауға ұсынылған (2025 жылғы 6 наурыздағы № 1 хаттама)

Білім алушылардың қызығушылықтарын қалыптастыру және шығармашылық дамуы бойынша әдістемелік ұсынымдар – Астана: БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2025. – 200 б.

Әдістемелік ұсынымдар білім алушыларды оқытудың, дамытудың және тәрбиелеудің маңызды процестерінің бірі ретінде білім алушылардың қызығушылық аясын қалыптастыруда түсінудің құндылығы туралы бөлімдерді қамтиды. Балалардың танымдық мүдделері мен жасөспірімдерге арналған хобби терең және тұтас дүниетанымды қалыптастыруда оқушылардың жеке тұлғалары шешуші рөл атқарады.

Әдістемелік ұсынымдар балаларды тәрбиелеу бағдарламасының негізгі құндылықтарына қызығушылығын дамыту үшін ұсынылады. «Біртұтас тәрбие» олардың жас ерекшеліктерінің негізгі айырмашылықтарына сүйене отырып, сабақтарды және сыныптан тыс жұмыстарды дайындау үшін көбейту, қайталау және қолданудың қарапайымдылығы үшін қол жетімді шағын бағдарламалардың модульдік нұсқаларын қолдану.

Әдістемелік материалдар сынып жетекшілеріне, мұғалімдерге, ата-аналарға және білім беру ұйымдары директорларының тәрбие ісі жөніндегі орынбасарларына ұсынылады. Бірыңғай білім беру бағдарламасының ережелерін жоспарлау және жүзеге асыру білім беру принциптерін оқу-әдістемелік білім мазмұнына кіріктіруге ықпал ете алады.

© БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық
білім академиясы 2025

Кіріспе

Білім - таңданыс пен қызығушылықтың балалары
Луи де Бройль

Қазақстандағы заманауи білім беру тек білім беруге ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың жеке басын, олардың қызығушылықтары мен шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған. Қарқынды өзгермелі әлем жағдайында балалар мен жастардың ізденімпаздығын, бастамашылдығын және шешімдерді өз бетінше іздеу қабілетін қалыптастыру маңызды, бұл олардың қоғамға табысты бейімделуіне және кәсіби қалыптасуына ықпал етеді.

«Әділетті Қазақстан – Адал азамат» Ұлттық құрылтайының екінші отырысында сөйлеген сөзінде мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев ұлттың жаңа сапасы білім, ғылым, мәдениетті дамыту арқылы ғана қалыптасатынын атап өтті және осыған байланысты өскелең ұрпақты тәрбиелеуге, балалардың бойында жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды тәрбиелеуге ерекше көңіл бөлу қажет. 2023 жылы алға қойылған міндеттерді жүзеге асыру үшін барлық білім беру ұйымдарында «Ынтымақ тәрбие» тәрбие бағдарламасы әзірленіп, енгізілді.[1]

Мемлекет дамуының бірыңғай көзқарасы және оған қол жеткізу үшін қоғамның күш–жігерін шоғырландыру белгіленді, сонымен бірге еліміздің болашағының бейнесі көрініс табады. Бұл құрамдас үштіктер бір-бірімен тығыз байланысты және өзара тәуелді, күшті демократиялық институттары мен дамыған құқықтық жүйесі бар әділетті мемлекетті қалыптастыруға бағытталған елді жаңғырту мен одан әрі дамытудың стратегиялық бағытын білдіреді, заңдылық пен тәртіптің салтанат құруын қамтамасыз ету - саясатымыздың негізгі қағидасы. Бұл жауапты азаматтар қажырлы еңбекпен еліміздің дамуына қомақты үлес қосып отырған баршаға және баршаға тең мүмкіндіктер қоғамы жағдайында мүмкін. [1]

Балалардың оқуға зейінін шоғырландыруға кедергі келтіретін және олардың білімге деген қызығушылығын төмендететін жиі кездесетін мәселелер:

- Мұғалімдердің, ата-аналардың немесе құрдастарының қысымы сәтсіздік қорқынышын тудырады, балалар күйзеліске ұшырап, мазасыздануы мүмкін;
- Оқу материалының нақты мақсатының немесе нақты өмірмен байланысының болмауы оқуға және танымға деген мотивацияның әлсіреуіне әкеледі;
- Қателіктерден немесе мазақ етуден қорқу тақырыптарды талқылауға, сөз сөйлеуге, сабаққа қатысуға деген ықыласты төмендетеді;
- Отбасындағы проблемалар, жанжалдар, ата-аналардың ажырасуы немесе назардың жеткіліксіздігі депрессияны, жалғыздықты, мұқтаждықты, апатияны тудыруы мүмкін;
- Зейіннің, табандылықтың, зейіннің бұзылуымен түсіндірілетін шоғырланудағы қиындықтар, импульсивті мінез-құлық немесе әрекет ету;
- Шаршау, ұйқының болмауы, түнгі ойын және интернетте отыру;

- Оқу жоспарындағы шамадан тыс жүктемелер, кеш ұйықтау және тәуелділіктің әртүрлі формаларының әдеттерін қалыптастыру есте сақтау мен зейіннің нашарлауына әкеледі;

- Дұрыс тамақтанбау – витаминдер мен минералдардың жетіспеушілігі мидың жұмысына әсер етеді.

- Гаджеттерге тәуелділік – үнемі көңіл көтеру оқуға деген қызығушылықты төмендетеді.

- Құрдастардың ықпалы – жағымсыз орта оқудан алшақтатып, жағымсыз көзқарастарды қалыптастыруы мүмкін.

- Қорқыту – қарым-қатынастан немесе келемеждеуден қорқу оқуды екінші кезектегі мәселеге айналдырады;

- Интерактивтіліктің болмауы, механикалық жаттау, жалықтыратын немесе күрделі оқыту әдістері зерігуді және танымдық іс-әрекетке қызығушылықты жоғалтуды тудырады;

- Үлкен оқу жүктемелері – ақпараттың шамадан тыс жүктелуі шаршауды және қызығушылықтың төмендеуін тудырады;

- Тәжірибе мен шығармашылықтың жетіспеушілігі білім мен дағдыларды жеке тәжірибе ретінде алу мүмкіндігінен айырады.

Оқуға деген қызығушылықты сақтау үшін баланың жеке ерекшеліктерін ескеру, қолайлы жағдай жасау және оқытудың заманауи әдістерін қолдану маңызды.

Білім беру жүйесі қоғамның зияткерлік және мәдени әлеуетін қалыптастырады. Бұл үдерісте мұғалім басты рөлді атқарады. Ол білім алушыларды бағыттады, сабақтың реңкін белгілейді және олардың дамуына жағдай жасайды. Оқытудың сәттілігі оның біліміне, көзқарасының кеңдігіне және шығармашылық тәсілдерді қолдана білуіне байланысты.

Тәрбиеші оқушыларға өзінің қасиеттері мен шеберлігінің арқасында көмектеседі. Оның мінезі, балалармен тіл табыса білуі, шығармашылық идеялары оларды көп нәрсеге ұмтылуға шабыттандырады. Тиімді болу үшін тәрбиеші үнемі білім алып, жаңа тәсілдерді сынап, дағдыларын жетілдіріп отырады. Мұғалімнің жеке басы оқушылардың өзін-өзі дамытуына және жаңа мақсаттарға батыл қадам басуына көмектесетін анықтамалық нүктеге айналады. Педагогтар қандай кәсіби қасиеттерге ие болуы керек?

Заманауи педагогтың жұмысы мамандыққа терең білімі бар маманды ғана емес, сонымен қатар мектеп оқушыларының оқуға деген құштарлығын арттырып, нәтижеге жетуге көмектесетін құзыреттіліктерді де жетелейді.

Күрделі нәрселерді қарапайым тілмен түсіндіре білу — ең маңызды қасиеттердің бірі. Мұғалім пәнді біліп қана қоймай, өмірден түсінікті мысалдар табуы керек. Сонымен, математик пиццаны кесектерге бөлу арқылы бөлшектердің принципін көрсете алады, ал химик молекулаларды достық серіктестіктермен салыстыра алады.

Қабылдау қабілеттері мұғалімге оқушылардың эмоционалдық жағдайын, олардың қажеттіліктері мен қызығушылықтарын түсінуге мүмкіндік береді. Сезімталдық пен байқампаздық проблемаларды уақытында байқауға

көмектеседі, мейлі ол материалды игерудегі қиындықтар болсын немесе зейінді шоғырландыруға кедергі келтіретін тәжірибелер болсын.

Дидактикалық дағдылар мұғалімге абстрактілі теорияларды қызықты тапсырмаларға айналдыруға мүмкіндік береді. Оқушылардан мәтінді қайталап айтуды сұраудың орнына, әдебиет пәнінің мұғалімі оларға оқиғаның жалғасын ойлап табуды немесе кейіпкерлердің уәждерін талқылауды ұсынуы мүмкін.

Ұйымдастырушылық қабілеттер олар мұғалімге оқу үдерісін жоспарлауға, топтағы рөлдерді бөлуге және тәртіпті сақтауға көмектеседі. Жақсы ұйымдастырылған жоба немесе ерлі-зайыптылар ретінде нақты жоспарланған жұмыс балаларды өзара әрекеттесуге және нәтижеге бірге жетуге үйретеді.

Мұғалімнің жұмысында қарым-қатынас шешуші рөл атқарады. Оқушыны тыңдай білу, дұрыс сұрақ қоя білу немесе уақытында қолдау көрсете білу сенімді қарым-қатынас орнатуға көмектеседі. Оқушы пән бойынша қиындықтарға тап болған кезде мұғалім үшін қиындық тудыратын нәрсені анықтап, түсініктемені бейімдеу маңызды.

Бақылау оқушылардың мінез-құлқындағы өзгерістерді байқауға және оларға дер кезінде әрекет етуге мүмкіндік береді. Егер біреудің белсенділігі төмендесе, тәрбиеші әңгіме жүргізе алады немесе баланың өзіне деген сенімділігін қайта сезінуі үшін қосымша көмек ұсына алады.

Шығармашылық сабақтарды қызықты етеді. Ойын формаларын, әдеттен тыс тапсырмаларды немесе театр элементтерін қолданатын мұғалім оқушыларды қызықтырып, пәнге деген қызығушылығын сақтайды.

Эмоционалды тұрақтылық стрестік жағдайларды жеңуге көмектеседі. Сынып зейінін жоғалтқанда немесе атмосфера шиеленіскенде, тәрбиеші жинақы болып қалады және оқу үдерісін қалпына келтіру тәсілін табады.

Зейінді бөлу тәрбиешіге бір уақытта бір топ оқушылармен жұмыс істеуге және әр балаға көңіл бөлуге мүмкіндік береді. Мысалы, тәрбиеші жаңа материалды түсіндіре алады, сонымен бірге сыныптың белсенділігін бақылайды және әлі де кімге қосымша көмек қажет екенін байқай алады.

Болжауға қабілеттілік мүмкін болатын қиындықтарды болжауға және оларды шешу жолдарын алдын ала ойластыруға көмектеседі. Егер мұғалім жаңа материалдың қиындық тудыруы мүмкін екенін түсінсе, ол оқушыларға тақырыпты түсінуге көмектесу үшін алдын ала қосымша түсініктемелер немесе кіріспе жаттығулар дайындайды.

Педагогикалық қиял мұғалімге өз жұмысының ықтимал нәтижелерін болжауға және оларға жету үшін қадамдарды жоспарлауға көмектеседі. Осы қасиетінің арқасында мұғалім оқушылардың білімін ғана емес, шығармашылық қабілетін де дамытатын қызықты тапсырмалар жасай алады.

Бұл кәсіби қасиеттер мұғалімге табысты сабақ беріп қана қоймай, сонымен қатар білім алушылар қызығушылықпен жаңа білім мен жетістіктерге ұмтыла алатындай атмосфераны қалыптастыруға көмектеседі.

Оқушылар сабақтар мен қарым-қатынасты қуанышпен және қызығушылықпен қабылдауы үшін мұғалім қандай жеке қасиеттерге ие болуы

керек. Мұғалімдерге балалармен сенімді қарым-қатынас орнатуға, білім алушылар қателесуге және қателіктерінен сабақ алуға ыңғайлы атмосфераны құруға қандай қасиеттер көмектеседі?

Тұлғаның бағыттылығы — бұл балалармен жұмыс істеуге, олардың өзін және күшті жақтарын табуға көмектесуге деген ұмтылыс. Өз мамандығын шын сүйетін ұстаз шәкірттерін қолдауға қашанда дайын. Мысалы, ол баланың тақтада жауап беруден қалай қорқатынын көріп, сенімділік беру үшін ақырын нұсқайды.

Эмпатия мұғалімге сыныптың көңіл-күйін сезінуге мүмкіндік береді. Егер бала ренжіген болып көрінсе, тәрбиеші келіп, сөйлесіп, не болғанын анықтай алады. Осылайша балалар өз тәжірибесінің маңызды екенін түсінеді және сенуге үйренеді.

Толеранттылық оқушыларды сол қалпында қабылдауға көмектеседі. Мысалы, егер сыныпта материалды меңгеруде қиналатын бала болса, мұғалім үкім шығармайды, керісінше көмектесудің жолдарын табады, сәйкес тапсырмаларды таңдайды.

Жауапкершілік мұғалімнің өз сөзінде тұруға және берген уәдесін орындауға дайындығынан көрінеді. Егер мұғалім жұмысты таңертең тексеремін десе, ол тексереді. Мұндай мысал балаларға жауапкершілікті үйренуге көмектеседі.

Ойлаудың икемділігі стандартты емес жағдайлардан шығудың жолын табуға көмектеседі. Егер сыныпта проектор кенеттен өшіп қалса, мұғалім бір минутты босқа өткізбей, тақта мен маркердің көмегімен түсіндіруге оңай ауысады.

Сабырлылық қиын сәттерде де сабыр сақтауға мүмкіндік береді. Егер оқушылар шу шығара бастаса, мұғалім сабырлы, бірақ нық дауыспен дауыстарын көтермей, тәртіпке қайтарады.

Әзіл сезімі сабақта жеңіл атмосфераны қалыптастыруға көмектеседі. Мысалы, егер оқушы кездейсоқ күлкілі бірдеңе айтса, мұғалім түсініктеме бермейді, керісінше сыныппен әзілдесіп, жағдайды жеңілдетеді.

Бастамашылық жаңа нәрсені әкелуге деген ұмтылыста көрінеді. Мысалы, мұғалім әдеттен тыс жоба ұйымдастыра алады, онда балалар зерттелетін тақырып бойынша үстел ойынын жасайды. Бұл оқу үдерісін жандандырады және оқушыларды ынталандырады.

Оптимизм оқушыларға қиындықтардан қорықпауға көмектеседі. Егер бала тапсырманы орындай алмайтынын айтса, мұғалім қолдайды: "Қайталап көріңіз, міндетті түрде табысқа жетесіз!"

Сезімталдық оқушылардың кішігірім жетістіктерін байқауға мүмкіндік береді. Мысалы, тәрбиеші бірінші рет жауап беру үшін қолын көтерген баланы мақтайды және сол арқылы әрі қарай оқуға деген ынтасын тудырады.

Бұл қасиеттер мұғалімді жай ғана кәсіпқой емес, балаларды қызықтыратын тұлға етеді. Мұндай тәрбиеші оқушыларға өз қабілеттерін ашуға және өзіне сенуге көмектесетін тәлімгерге айналады.

Білім алушылардың қызығушылықтарын қалыптастыру оқуға деген ынтасына әсер ететін негізгі фактор болып табылады. Оқу үдерісі балалардың жеке бейімділігі мен хоббиін ескере отырып құрылған кезде, олар білім беру іс-шараларына белсене араласады, белсенділіктің жоғары деңгейін және өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысын көрсетеді. Сонымен қатар, оқуға деген қызығушылық жасөспірімдерге өз мақсатын табуға көмектесе отырып, саналы кәсіби таңдаудың негізіне айналады.

Білім алушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту олардың стандартты емес ойлау, инновациялық шешімдер қабылдау және өз ойын білдіру қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді. Шығармашылық ойлау тек өнерде ғана емес, ғылымда, техникада, кәсіпкерлікте және әлеуметтік салада да қажет. Ойлау икемділігін, жаңа идеяларды генерациялау және ақпаратты сыни тұрғыдан пайымдай білуге тәрбиелеу ХХІ ғасырда сұранысқа ие болашақтың құзыреттерін қалыптастырады. [2]

«Біртұтас тәрбие» бағдарламасында жобалық іс-шаралар, зерттеу тапсырмалары, ойын және тәжірибеге бағытталған әдістер арқылы оқушылардың құндылықтарын, қызығушылықтары мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Мұндай тәсілдерді енгізу тұлғаның жан-жақты дамуына және оқушылардың қазіргі қоғамдағы өмірге дайындығына ықпал ете отырып, білім беру үдерісін мазмұнды, тартымды және тиімді етеді.

Дамыған мемлекет құру үшін азаматтарымыздың жасампаздық пен инновациялық ойлауға деген ұмтылысын жүзеге асыруы қажет. Осыған байланысты «Адал азамат» жастарды тәрбиелеу мұратына айналуға. Бұл адал еңбек пен қоғамдық игілікті бірінші орынға қоятын адал және әділ азаматтарды тәрбиелеуге ықпал етеді. Бұл жауапкершілік пен адалдық, еңбекқорлық пен кәсібилік, жасампаздық пен жаңашылдық сияқты құндылықтарды дамыту арқылы мүмкін болады. [3]

1. Педагогикалық жұмыстың негізгі міндеттері- білім алушылардың қызығушылықтары мен шығармашылық дамуын қалыптастыру

Қазақстандық білім жүйесі жаңа даму парадигмаларын жан-жақты дамыған, жасампаз қоғам құрушы белсенді азаматты қалыптастыру үшін оқыту, мен тәрбиелеуде құндылыққа бағдарланған тәсілді қолдануды таңдайды.

Қазақстандағы білім берудің жаңа бағыттарының басты ерекшелігі- оқытудың нәтижелерін болжау, олардың қызығушылықтары негізінде оқушылардың білімі мен дағдыларын жетілдіру, олардың шығармашылық әлеуетін тұрақты дамыту және рухани өзін-өзі жүзеге асыру. Оқу процесін ұйымдастыру оның философиялық, педагогикалық және психологиялық негіздерін, теориясы мен тәжірибесін тереңірек қайта қарауды талап етеді.

Қазіргі заман философтары, ғалымдары мен педагогтары білім беруге жаңа педагогикалық технологиялар мен әдістерді енгізумен шектелмей, білім берудегі идеологиялық ұстанымдарды қайта қарап, рухани- адамгершілік құндылықтарға бет бұру қажеттігін алға тартады. Соңғы жылдары білім беруде адамгершілікті қалыптастыруға баса мән берілуде.

Білім беру жүйесі қазір физикалық сау және эмоционалды тұрақты тұлғаны қалыптастыруға бағытталған. Оқыту мен тәрбиелеудегі құндылық-бағдарлы көзқарас жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды адам өмірі мен денсаулығын, жеке тұлғаның еркін дамуының басымдықтарын, отансүйгіштікке, еңбексүйгіштікке, адамның құқықтары мен бостандықтарын құрметтеуге тәрбиелеуді көздейді.

Заманауи білім беру жүйесінде, оның ішінде мектептерді құндылықтары қалыптасқан тұлғаның айқын бейнесі болуы керек. Мектеп қоғамның құндылықтары қалыптасқан тұлғаның айқын бейнесі болуы керек. Мектеп қоғамның құндылықтары мен қағидаларына негізделген мәдениетті таратып, дүниетанымын қалыптастырады. Студент әлеммен, адамдармен қарым-қатынас жасаудың түрлі жолдарын табады.

Әрбір студенттің сапалы білім алуға және оқудағы жетістіктерге құқығы бар. Студенттеріміз оқу барысында тұлға, өмір, адамзат туралы ойлары мен дүниетанымын дамытады, олар әлемде өз орнын табуға, өзін, басқа адамдарды, қоғамды, қоршаған ортаны және әртүрлі мәдениеттерді түсінуге және қабылдауға үйренеді. Адам- елдің басты капиталы. Адам өмірі –ең қымбат, құнды. Біздің елімізде адам өмірі мен құқығы заңмен қорғалады. Бала дүниеге келген сәттен бастап тегін білім алып, денсаулығын сақтау басты назарда.

Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, бәсекеге қабілетті, салауатты ұрпақ тәрбиелеу мақсатында білім беруде құндылық-бағдарлы көзқарас жүйесі жүзеге асырылуда. Құндылық-бағдарлы білім беру жүйесі арқылы оқушылардың ішкі рухани дүниесін толықтыратын ұлттық, отбасылық және рухани құндылықтарды бойына сіңіру.

Бала бойына құндылықтарды сіңіруде халық ауыз әдебиетінің маңызы зор. Мақал-мәтелдер, жақсылық пен ізгілікке негізделген етегілер, ерлікке үндейтін, ел қорғауға шақыратын батырлар жыры - атадан балаға мұра.

Қазақстан Республикасының жаңартылған білім беру жүйесінде мектеп жасына дейінгі және жалпы білім берудің жаңа заманауи сапасына қол жеткізу басымдықтары ретінде аталды, бұл оқушылардың танымдық саласын қалыптастырумен тығыз байланысты.

Қазіргі мектептің алдында танымдық белсенділігі дамыған, ұтымды әрекетке қабілетті, мақсатқа сай шешім қабылдай алатын және алға қойған мақсатына жетудің тиімді жолдарын таңдай алатын адамдарды тәрбиелеу міндеті тұр. Бұл қасиеттерді қалыптастыру бастауыш мектептен басталады және білім берудің барлық деңгейінде білім мазмұнын ойдағыдай меңгеру үшін негізгі болып табылады. Бастауыш мектеп оқушыларының бойында мұғалімнің көмегінсіз өз бетінше білім алуға ұмтылысы мен қабілетін қалыптастыру мектептегі оқу-тәрбие процесін ұйымдастырушылардың бірінші кезектегі міндеті болып табылады.

Оқушылардың танымдық іс-әрекетін белсендіру педагогикалық теория мен практиканың қазіргі даму деңгейіндегі өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Баланы сыныптағы шығармашылық процеске қосудың ең тиімді құралдары:

- Ойын әрекеттері;
- Жағымды эмоционалды жағдайларды құру;
- Жұппен, топпен жұмыс;
- Проблемалық оқыту;

Оқытылатын материалды белсенді қабылдау мен түсінуде мұғалімнің бұл материалға тартымды сипат бере білуі, оны жанды және қызықты ете білуі үлкен маңызға ие. Мұғалімнің тиімді оқу-танымдық үдерісін ұйымдастырудағы негізгі міндеті танымдық қызығушылықты дамытуға және танымдық қажеттіліктерді қалыптастыруға ықпал ететін оқытылатын материалға қызықты сәттерді, жаңалық пен белгісіздік элементтерін енгізу болып табылады. [4]

Айта кету керек, оқуға деген танымдық қызығушылықты қалыптастыру оқу сапасын арттырудың маңызды құралы болып табылады. Бұл, әсіресе бастауыш мектепте, белгілі бір пәнге деген тұрақты қызығушылықтар әлі қалыптасып, айқындалып жатқан кезде маңызды. Оқушылардың өз білімдерін өз бетінше толықтыру қабілетін қалыптастыру үшін олардың оқуға деген қызығушылығын, білімге деген қажеттілігін арттыру қажет.

Оқуға деген қызығушылықты дамытудың маңызды факторларының бірі балалардың зерттелетін материалдың қажеттілігін түсінуі болып табылады. Оқытылатын материалға деген танымдық қызығушылықты дамыту үшін берілген пәнді оқыту әдістемесінің маңызы зор, сондықтан тақырыпты зерттеуге кіріспес бұрын мұғалім оқытудың белсенді формалары мен әдістерін іздеуге көп уақыт бөлуі керек. Оқуға мәжбүрлеу мүмкін емес, оқуға қызықтыру керек және бұл мүлдем әділ. Мұғалім мен оқушының шынайы ынтымақтастығы оқушы мұғалімнің қалағанын істегісі келген жағдайда ғана мүмкін болады.

Балалардың танымдық іс-әрекетін белсендіру үшін ойын-сауық элементін мазмұнына да, жұмыс формасына да енгізу қажет.

Танымдық іс-әрекет логикалық ойлауды, зейінді, есте сақтауды, сөйлеуді, қиялды дамытады, оқуға деген қызығушылықты сақтайды. Бұл үдерістердің барлығы бір-бірімен байланысты. Көптеген мұғалімдер оқу-тәрбие үрдісінде әртүрлі әдістемелік әдістерді қолданады: дидактикалық ойындар, ойын сәттері, сөздіктермен және сызбалармен жұмыс, интеграцияны енгізу, т.б.

Бастауыш сынып оқушыларына арналған ойын – сүйікті іс-әрекет түрі. Бала ересектердің іс-әрекетін бақылай отырып, оны ойынға ауыстырады. Ойын барысында ойын рөлдерін игере отырып, балалар өздерінің әлеуметтік тәжірибелерін байытады, таныс емес жағдайларға бейімделуге үйренеді. Балалардың дидактикалық ойынға деген қызығушылығы ойын әрекетінен ақыл-ой тапсырмасына ауысады.

Дидактикалық ойын балалардың ақыл-ой белсенділігін тәрбиелеудің құнды құралы болып табылады, ол психикалық үдерістерді белсендіреді, оқушылардың таным үдерісіне деген қызығушылығын оятады. Онда балалар елеулі қиындықтарды ықыласпен жеңеді, өз күштерін жаттықтырады, қабілеттері мен дағдыларын дамытады. Бұл кез келген оқу материалын қызықты етуге көмектеседі, оқушылардың терең қанағаттануын тудырады, қуанышты жұмыс көңіл-күйін қалыптастырады, білімді меңгеру үдерісін жеңілдетеді. Дегенмен, әрбір ойынның маңызды тәрбиелік мәні бола бермейді, тек танымдық іс-әрекет сипатына ие болатын ойын ғана. Тәрбиелік сипаттағы дидактикалық ойын баланың жаңа, танымдық іс-әрекетін оған бұрыннан таныс іс-әрекетке жақындатады, ойыннан байыпты ақыл-ой жұмысына көшуді жеңілдетеді.

Егер дидактикалық ойын сабақтың мақсаттары мен міндеттеріне толық сәйкес келсе және оған барлық балалар белсенді қолданса жақсы нәтиже береді. Құмарлықпен ойнай отырып, олар материалды жақсы меңгереді, шаршамайды және қызығушылықтарын жоғалтпайды. Ойын барысында балаларда жалпы тәрбиелік дағдылар, атап айтқанда бақылау және өзін-өзі бақылау қабілеттері қалыптасады, өзара түсіністік, жауапкершілік, адалдық сияқты мінез-құлық қасиеттері қалыптасады.

Танымдық қызығушылық – бүкіл оқу үдерісінің ең жоғары ынталандырушысы. Балалардың әр сабақта өз күшіне деген сенімі мен танымдық қызығушылығын қалыптастыру үшін жаңалық ашудың қуанышын сезінуі өте маңызды. Оқытудың қызығушылығы мен табыстылығы – бұл толыққанды интеллектуалдық және физиологиялық дамуды, демек, мұғалім жұмысының сапасын анықтайтын негізгі параметрлер. [4]

Егер оқушы өзіне мүмкін болатын тапсырмаларды орындаса, сабақта қызығушылықпен жұмыс істейді, Оқуға құлықсыздықтың себептерінің бірі - дәл осы сабақтарда балаға ол әлі орындауға дайын емес, оны жеңе алмайтын тапсырмалар ұсынылатындығында, сондықтан балалардың жеке ерекшеліктерін жақсы білу керек. Мұғалімнің міндеті - әрбір оқушының өзін-

өзі бекітуіне көмектесу, тапсырма сұрағына жауап алудың өзіндік жолдарын іздеу және табу.

Сабақта стандартты емес жағдаяттарды құру сонымен қатар оқу материалына танымдық қызығушылық пен зейіннің дамуына, оқушылардың белсенділігі мен шаршауды жеңілдетуге ықпал етеді. Мұғалімдер жұмысының тәжірибесінде көбінесе ертегі сабағы, сайыс сабағы, саяхат сабағы, ойын сабағы қолданылады. Бұл сабақтардың әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері бар, бірақ олардың барлығы мейірімділік атмосферасын құруға, ізденімпаздық пен ізденімпаздықтың ұшқынын жағуға мүмкіндік береді, сайып келгенде, білімді меңгеру үдерісін жеңілдетеді.

Танымдық іс-әрекетті белсендірудің тағы бір әдісі интеграцияны жүзеге асыру болып табылады. Интеграция – дифференциация үдерістерімен қатар жүретін ғылымдардың жақындасуы мен байланыс үдерісі. Ол оқытудың жаңа сапалық сатысында пәнаралық байланыстарды жүзеге асырудың жоғары формасын білдіреді. Мұндай оқыту үдерісі мақсатты түрде жүзеге асырылатын пәнаралық байланыстардың әсерінен оның тиімділігіне әсер етеді: білім жүйелілік қасиеттеріне ие болады, дағдылар жалпыланады, жан-жақты болады, оқушылардың танымдық қызығушылықтарының дүниетанымдық бағдары күшейеді, олардың сенімдері тиімдірек қалыптасады және тұлғаның жан-жақты дамуына қол жеткізіледі.

Осылайша, мұғалімнің негізгі міндеті білім беру үдерісін құру болып табылады, онда оқушылар барлық кезеңдердің арасында тығыз қарым-қатынас орнатып, өз еңбегінің түпкі нәтижесін көре алатындай болады.

Сонымен, мұғалім бағдарламалық материалды меңгеруді өмірге барынша жақындатуға, оқу үдерісін эмоционалды және қызықты етуге тырысуы керек. Бұл бастауыш сынып оқушыларының бойында жаңаға деген қызығушылықты, дүниені тануға деген құштарлықты оятып, балалардың психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, оқу материалын жақсырақ және жеңіл меңгеруге көмектеседі.

Жасампаздық ұмтылыстарымызға жету үшін біз деструктивті мінез-құлық үлгілерінен арылуымыз керек. Ең бастысы, барлық жақсы нәрселерді үйрену және барлық жаман нәрселерден бас тарту. Бұл туралы ұлы Абай бес нәрседен аулақ болып, бес нәрсеге ұмтылуға шақырды. Оның нұсқауы бүгінгі күні өзекті күн, өйткені әр дәуір өз қиындықтары мен қатерлерін тудырады. Жаһандану, жаңа технологиялардың дамуы және басқа да көптеген себептерге байланысты қоғамда біз күресуіміз керек жаңа келеңсіздіктер пайда болды. Біз ұлт ретінде әлеуметтік зұлымдықтардың таралуына сенімді тосқауыл қоюымыз керек деп санаймын. [2]

Осылайша, «Әділетті Қазақстан» идеясы әрбір азаматтың өзін-өзі жүзеге асыруы мен табысқа жетуі үшін тең мүмкіндіктерге ие әділетті қоғам құруға бағытталған. Осы мақсатты жүзеге асыру үшін балалар мен жастардың бойында тәуелсіздік пен патриотизм, бірлік пен ынтымақ, заңдылық пен тәртіпті құрметтеу сияқты құндылықтарды дамыту қажет. [3]

Жастардың өзін-өзі танытуы — бұл жас азаматтардың өз таланттарын ашатын, қоғамда өз орнын тауып, оның дамуына белсене араласатын негізгі үдеріс.

Қазақстанның мемлекеттік саясаты білім беру жүйесі, инновациялық жобалар, және азаматтық белсенділікті дамыту арқылы жастардың тұлғалық және кәсіби өсуіне жағдай жасауға бағытталған.

Кесте. 1. Жастардың өзін-өзі жүзеге асыруына ықпал ететін негізгі ережелер

Ереже	Өзін-өзі таныту үшін жүзеге асырылатын іс-әрекеттер
Қызығушылықтар мен таланттарды ерте анықтау	• Кәсіптік бағдарлауды, жеке білім беру траекторияларын енгізу. • Олимпиадаларға, конкурстарға, ғылыми жобаларға қатысу үшін жағдай жасау.
Креативті және сыни тұрғыдан ойлауды дамыту	• Жобалық оқытуды, STEAM-білім беруді енгізу. • Шығармашылық бастамаларды, стартап-клубтарды, жастар бірлестіктерін қолдау.
Жастар бастамаларын мемлекеттік қолдау	Әлеуметтік және бизнес-жобаларды іске асыруға арналған гранттар. • Волонтерлік, азаматтық белсенділік бағдарламаларын дамыту.
Білім берудің экономиканың нақты секторымен байланысы	Дуалды білім беру, тағылымдамалар, бизнестен нақты кейстерге қатысу. • IT-парктерді, жастар бизнес-инкубаторларын дамыту.
Тарихи және ұлттық құндылықтарды жеке мысалдар арқылы дәріптеу	Қазақстанның табысты қайраткерлерінің әңгімелерімен жастарды шабыттандыру. • Жастардың ұлттық мәдениетті сақтауға және дамытуға қатысуы.

«Дамыған ұлт» идеясы өзгерістерге бейімделе алатын және балалар мен жастардың бойында креативтілік пен инновациялық ойлау, кәсіби даму мен білім беру, ынтымақтастық сияқты құндылықтарды дамыту арқылы табысқа жету үшін инновациялық технологияларды пайдалана алатын ұлтты қалыптастыруға бағытталған. [3]

Білім алушының тұлға ретінде, іс—әрекет субъектісі ретінде дамуы кез келген білім беру жүйесінің ең маңызды мақсаты мен міндеті болып табылады. Заманауи мектеп тәжірибесінде «даму», дегенмен, әрқашан күрделі міндет ретінде түсініле бермейді. Зияткерлік және тұлғалық даму мәселелеріне бірдей көңіл бөлінбейді, бірінші аспект маңыздырақ болып шығады. Сонымен қатар, көбінесе "даму" міндеті осылай қойылмайды, ал даму мәселесі келесі сұрақпен ауыстырылады оқушыларға білімді беру. Мұның бәрі болмысты көрсетеді.

Дегенмен, мектеп әлеуметтік институт ретінде өмірге дайындалуы керек. Ал өмір тек академиялық біліммен ғана байланысты емес. Мектептегі тұлғаның тұлға және іс-әрекет субъектісі ретінде дамуы міндетті түрде мыналарды қамтиды:

Диаг. 1. Тұлға дамуының психологиялық құрамдас бөліктері

- 1) интеллектіні дамыту;
- 2) эмоциялық саланы дамыту;
- 3) стрестерге қарай орнықтылықты дамыту;
- 4) өзіне деген сенімділікті дамыту және өзін-өзі қабылдау;
- 5) бейбітшілікке деген оң көзқарасты дамыту және басқаларды қабылдау;
- 6) дербестікті дамыту;
- 7) өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі жетілдіру мотивациясын дамыту.

Соңғы тармаққа сонымен қатар өзін-өзі дамыту мотивациясының маңызды элементі ретінде оқытудың мотивациясы кіреді.

Жасөспірімдік кезеңнің ерекшеліктері. Жасөспірімнің жеке басы мен қызығушылықтарын қалыптастыру.

Баланың психикалық даму механизмін, оның жеке тұлға мен қызығушылықты қалыптастыру мен дамыту барысындағы маңызын түсіну үшін дамудың әлеуметтік жағдайы, жетекші іс-әрекет, сыни немесе тұрақты даму кезеңдері, психологиялық неоплазмалар сияқты негізгі ұғымдарды сипаттау қажет.

Психикалық даму механизмінің бірінші негізгі тұжырымдамасы бала дамуының әлеуметтік жағдайы болып табылады. Бұл бала үшін оның өмірінің белгілі бір кезеңінде қоршаған шындықпен қарым-қатынасының нақты формасы ол үшін маңызды. Дамудың әлеуметтік және тәрбиелік жағдайы жасөспірімнің дамуында болып жатқан барлық динамикалық өзгерістердің бастапқы нүктесі болып табылады. Ол жасөспірімнің формаларын, даму жолдарын, іс-әрекет түрлерін, алған жаңа психикалық қасиеттерін толығымен анықтайды. [6] Бұл баланың іс-әрекеті, оның орындалуы, кіші жасөспірімнің дамуының белгілі бір кезеңінде оның бойында негізгі психологиялық неоплазмалардың пайда болуы мен қалыптасуын анықтайды. Жетекші іс-әрекет шеңберінде баланың барлық психикалық функцияларын жаттықтыру мен дамытуды жүзеге асырады, бұл сайып келгенде олардың сапалық өзгерістеріне әкеледі.

Даму дағдарысы – бұл психикалық дамудың қалыпты ағымындағы бетбұрыс. Л.С. Выготский даму дағдарысы деп баланың жеке басындағы күрт және күрделі өзгерістер мен орын ауыстырулардың, өзгерістер мен сынықтардың шоғырлануын түсінді. Әрбір дағдарыстың мәні баланың қоршаған ортаға қатынасын, оның мінез-құлқын қозғаушы қажеттіліктері мен мотивацияларының өзгеруін анықтайтын ішкі тәжірибені қайта құру болып табылады. [6] «Мұнда конструкторлар әрдайым жүзеге асырылады және жүзеге асырылады. Белсенді үдерістер әрбір бетбұрыс кезеңінің негізгі мағынасын құрайтын оң өзгерістер орын алуда». [7] Сонымен бірге, дағдарыстың сипаты көп жағдайда нақты өмір сүру және білім беру жағдайларына байланысты екенін есте ұстаған жөн. Егер ата-аналар мен мұғалімдер немесе жасөспірім үшін басқа маңызды адамдар өздерінің көзқарастарын дер кезінде ескерсе, онда дағдарыстың барысы айтарлықтай төмендейді. «Шындығында, дағдарыстар психикалық дамудың сөзсіз серігі бола алмайды. Болмай қоймайтын дағдарыстар емес, сынықтар, дамудағы сапалық өзгерістер. Керісінше, дағдарыс – дер кезінде жасалмаған сынықтың, ығысудың дәлелі. Егер баланың психикалық дамуы өздігінен дамымай, ақылмен басқарылатын үдеріс– тәрбие үдерісі болса, дағдарыстар мүлдем болмауы мүмкін». [8]

Даму үдерісінде сапалы жаңа психологиялық формациялар пайда болады және олар - әрбір жас кезеңінің мәнін құрайтындар. Психологиялық білім - бұл:

- біріншіден, дамудың белгілі бір кезеңінде пайда болатын және баланың санасын, оның қоршаған ортаға қатынасын, ішкі және сыртқы өмірін, белгілі бір кезеңдегі даму барысын анықтайтын психикалық және әлеуметтік өзгерістер;

- екіншіден, неоплазма – бұл өзгерістердің жалпыланған нәтижесі, баланың тиісті кезеңдегі бүкіл психикалық дамуы, ол келесі жастағы баланың психикалық процестері мен жеке басының қалыптасуының бастауына айналады. Ісіктерді психикалық үдерістерден (мысалы, ерте балалық шақтағы көрнекі-әсерлі ойлаудан) жеке тұлғалық қасиеттерге (жасөспірімдік шақтағы рефлексия) дейінгі кең ауқымды деп түсіну керек. Баланың даму кезеңін аяқтайтын, белгілі бір даму жағдайында дамып, уақыт өте келе дамып

отыратын жетекші іс-әрекеттің негізгі нәтижесі болып табылатын психикалық неоплазмалар.

Баланың психикалық дамуы тұжырымдамасының құндылығы туралы

Д.Б. Эльконин бала дамуының екі негізгі векторын қамтуға және өзара байланыстыруға тырысқан. [9] Олардың бірі: баланың заттар әлемімен қарым-қатынасын сипаттайды, бұл - танымды болжайтын пәндік дүниені меңгеру. Басқа вектор баланың адамдар әлемімен қарым-қатынасын сипаттайды.

Баланың іс-әрекеті екі вектордың ішінде жүреді және жеке тұлға қалыптасатын біртұтас үдерісті білдіреді. Психологиялық мазмұны бойынша вектор қазіргі уақытта жасөспірімге тән әрекеттен басқа ештеңе емес. Осылайша, Д.Б. Эльконин тұжырымдама контекстінде балалық шақтың дамуында мотивациялық сфераның басым дамуы жүретін кезеңдер бар, нәтижесінде міндеттерді, мотивтер мен қарым-қатынас нормаларын игеру, интеллектуалдық және танымдық күштердің басым даму кезеңдері, соның нәтижесінде әлеуметтік дамыған тәсілдер, объектілер мен іс-әрекет игеріледі.

Әрбір жас кезеңі өзіне тән психологиялық ісікпен сипатталады, ол үшін даму үдерісіне жетекшілік етеді және сонымен бірге баланың бүкіл жеке басының жаңа негізде қайта құрылуын сипаттайды. «Ол балалардың дамуын жеке жас ерекшеліктеріне бөлудің негізгі критерийі ретінде әрекет етеді».

Жасөспірімдік кезеңнің негізгі мазмұны оның балалық шақтан ересектікке өтуі болып табылады. Бұл ауысу екі кезеңге бөлінеді: жасөспірімдік және жасөспірімдік (ерте және кеш). Дегенмен, бұл дәуірлердің хронологиялық шекаралары көбінесе мүлдем басқаша анықталады.

Жеделдету үдерісі жасөспірімдік шақтың әдеттегі жас шегін бұзды. Медициналық, психологиялық, педагогикалық, құқықтық, әлеуметтанулық әдебиеттер жасөспірімдік шақтың әртүрлі шектерін анықтайды: 10-14 жас, 14 - 18 жас, 12-20 жас. Отандық тарихқа жүгінсек, жасөспірімдерге қатысты жас ерекшеліктеріне байланысты терминологияны байқауға болады, сондай-ақ біржақты болған жоқ [10]

В.И. Дальдың түсіндірме сөздігінде жасөспірім «өсіп келе жатқан бала» деп анықталған. Орыс тілінің академиялық төрт томдық сөздігінде жасөспірімнің 12 жастан бастап 16 жасқа дейін балалық шақтан жасөспірімдік шаққа өтпелі кезеңдегі ұл немесе қыз екені түсіндіріледі. Қазіргі кезеңде жасөспірімдік шақ шамамен 11-12 жастан 15-16 жасқа дейінгі орта сыныптардағы балаларды оқытумен шектеседі. Айта кету керек, өмір сүру кезеңдерінің негізгі критерийі күнтізбелік жас емес, ағзадағы анатомиялық және физиологиялық өзгерістер болып табылады. Оның көрсеткіштері жасөспірім кезеңінің шекарасын анықтайды. Гормондар секрециясының біртіндеп ұлғаюының басталуы жеті жастан басталады, бірақ секрецияның қарқынды өсуі жасөспірімдік шақта жүреді. Бұл өсудің кенеттен өсуімен, ағзаның жетілуімен бірге жүреді. Жасөспірімдік шақ дәстүрлі түрде тәрбиелік жағынан ең қиын кезең болып саналады. Фридман Л.М. сияқты педагог-психологтар, Божович Л.И. және т.б. жасөспірімдерге қатысты мінез-құлық мәселелері туралы айтқан. Ағзаның қарқынды өсуі мен физиологиялық қайта

құрылуы кезінде жасөспірімдерде мазасыздық сезімі, қозғыштықтың жоғарылауы, өзін-өзі бағалаудың төмендеуі мүмкін. Бұл жастың жалпы белгілері ретінде көңіл-күйдің құбылмалылығы, эмоционалдылығы, тұрақсыздық, көңіл көтеруден үмітсіздік пен пессимизмге күтпеген ауысулар атап өтіледі. Туыстарына деген талғампаз көзқарас өзіне деген өткір наразылықпен ұштасады.

Жасөспірімдердің психикалық дамуының аймақтары (салалары) ненін дамып жатқанын көрсетеді. Дамудың келесі бағыттарын бөлуге болады:

- психофизикалық, оған сыртқы (бойы мен салмағы) және ішкі (сүйектер, бұлшықеттер, ми, бездер, сезім мүшелері, конституция, жүйке және т.б.) кіреді. психодинамика, психомоторлық дағдылар) адам ағзасындағы өзгерістер;

- эмоционалды және тұлғалық салалардағы өзгерістерді қамтамасыз ететін психоәлеуметтік. Бұл ретте тұлғаның өзіндік концепциясы мен өзіндік сана-сезімін қалыптастыру үшін тұлғааралық қатынастардың маңызын ерекше атап өткен жөн;

- когнитивті, оның ішінде танымдық дамудың барлық аспектілері, қабілеттердің, оның ішінде ақыл-ойдың дамуы. Индивидтің құрылымы адамның психофизикалық қасиеттерінің тасымалдаушысы болып табылады. Психоәлеуметтік қасиеттердің тасымалдаушысы- тұлға, ал когнитивтік қасиеттер іс-әрекеттің субъектісі болып табылады. Мұндай «байланыстыру» мүмкіндігі олардың құрамы туралы мәліметтермен макроқұрылымдардың адам құрылымында дәлелденеді [11]

Тұлғаның қалыптасуының маңызды кезеңі ретінде әрекет ете отырып, жасөспірімдік шақ әлеуметтік жетілудің көп деңгейлі ерекшеліктерімен сипатталатын тұлғалық дамудың күрделі үдерісі болып табылады. Жасөспірімнің қабілеттілік деңгейі, оның әлеуметтік дамуының шарттары мен жылдамдығы жасөспірімнің өзін және оның қоғамға қатыстылығын түсінуімен, құқықтары мен міндеттерінің айқындылық дәрежесімен, әлеуметтік заттар мен қатынастар әлемін меңгеру дәрежесімен, алыс және жақын байланыстардың қанықтылығымен олардың дифференциациясы байланысты. Жасөспірім есейген сайын қоғамдағы өзін-өзі танудың, қоғамды қабылдаудың, иерархияның сипаты мен ерекшеліктері өзгереді, қоғамдық қатынастар, оның уәждері мен олардың қоғамдық қажеттіліктерге сәйкестік дәрежесі өзгереді, сондықтан 10 жастан 15 жасқа дейінгі балалардың әлеуметтік жетілуінің әртүрлі көрсеткіштерінің типтік комбинацияларын анықтау жасөспірімдік кезеңнің әртүрлі кезеңдерін ажыратуға мүмкіндік береді.

Жасөспірімнің тұлға ретінде кезеңдік дамуының сипаты ең айқын түрде оның әртүрлі көріністеріндегі өзіндік сана құрылымының өзгеруі арқылы байқалады: өзін-өзі бағалау, тұлғалық рефлексия, өзіне және басқаларға қойылатын талаптар, белсенділік мотивтері, идеалдар, мүдделер және т.б.

Сонымен, жасөспірімдік шақтың бірінші кезеңінде (10-11 жаста) баланың өзіне деген ерекше қарым-қатынасы (өзін-өзі қабылдауы) сипатталады. Ер балалардың шамамен 34% - ы және қыздардың 26% -ы өздеріне мүлдем жағымсыз сипаттамалар береді. Бұл балалардың жауаптарында абдырап

қалғандай сезіледі, олар өздерін танымайтын сияқты. Жасөспірімдердің шамамен 70%-ы өз бойындағы жағымсыз қасиеттерді ғана емес, сонымен қатар жағымды қасиеттерді де байқағанымен, олардың бағалауында жағымсыз қасиеттер мен мінез-құлық формаларының айқын басымдығы байқалады. Кейбір жасөспірімдер өздерінің көптеген кемшіліктері бар екенін ерекше атап өтеді, бірақ өздеріне «бір ғана қасиет» ұнайды, яғни кіші жасөспірімдердің ерекшеліктеріне жағымсыз эмоционалдық фон тән [10] Кезінде бұл балаларда өзін-өзі бағалаудың шұғыл қажеттілігін және сонымен бірге өзін-өзі бағалай алмау тәжірибесін анық көрсетеді.

Жасөспірімдік кезеңнің екінші кезеңінде (12-13 жаста) жалпы өзін-өзі қабылдаумен қатар, баланың өзіне деген жағымсыз қарым-қатынасы да сақталады, бұл басқалардың, ең алдымен құрдастарының бағалауына тәуелділікті көрсетеді. Біз депрессиялық кешен туралы айтып отырмыз өзіне деген қатты қанағаттанбаушылықты бастан кешірген жасөспірім жан дүниесінде қайта туылуға үміттенеді. Сонымен қатар, жасөспірімнің өзіне деген сыни көзқарасы, өзіне қанағаттанбау тәжірибесі өзін-өзі бағалау қажеттілігінің өзектілігімен, жеке тұлға ретінде өзіне деген жалпы оң көзқараспен қатар жүреді.

Осы жастың үшінші кезеңінде (14-15 жаста) жасөспірімнің өзіне деген көзқарасын анықтайтын «өзін-өзі бағалау» пайда болады. Бұл өзін-өзі бағалау жасөспірімнің жеке басының ерекшеліктерін, мінез-құлық формаларын ол үшін оның жеке басының идеалды формалары ретінде әрекет ететін белгілі бір нормалармен салыстыруына негізделген [12]

Осылайша, бір жағынан, жасөспірімдік шақта балалардың дербестікке, өзін-өзі бекітуге, өзін-өзі жүзеге асыруға деген тұрақты тенденциясы байқалады, бұл өсіп келе жатқан адамдардың әлеуметтік маңызды ұстанымды қамтамасыз ететін қоғамдық пайдалы істерге қатысуға деген ұмтылысын нығайтуға және тереңдетуге әкеледі. Дәл осы бағыт жасөспірімнің әлеуметтік белсенділігін дамытуда шешуші мәнге ие, тәрбиелік пайдалы іс-әрекеттің психологиялық ролін оның тұлғалық болмысының дамуының шарты ретінде өзектендіреді.

Жасөспірім өзін-өзі танитын және басқалар қоғамның тең құқылы мүшесі ретінде танитын, арнайы қалыптасқан, жан-жақты қоғамдық пайдалы іс-шаралар үдерісінде әлеуметтік тану қажеттілігін жүзеге асыру, әлеуметтік маңызы бар құндылықтарды игеру үшін онтайлы жағдайлар жасалады. Өзін-өзі тұлға ретінде бекіту, өзін-өзі анықтау жасөспірімде әркім үшін маңызды, үнемі күрделене түсетін іс-әрекетте орын алады, онда ол өзінің қоғамдық құндылығының санасынан қанағат алады. Мұндай қоғамдық пайдалы іс—әрекетте оған Орынды себептің дамуы жүреді, жасөспірімнің өзін көрсетуге, өзін көрсетуге деген ұмтылысынан, басқалар тек осы тілекті қанағаттандыру құралы ретінде әрекет еткенде, басқалар оның қызметінің мақсаты ретінде әрекет ететін басқа адамдарға пайда келтіру себебіне дейін, сондықтан бұл егжей—тегжейлі қоғамдық пайдалы іс-әрекет, мұнда оның әртүрлі түрлері (тәрбие жұмысы, дене еңбегі, көркем шығармашылық, спорттық,

ұйымдастырушылық және т.б.) бір өзекке - адамдарға, қоғамға пайда келтіру түрткі біріктіріліп, жасөспірімдердің психикалық дамуында жетекші мәнге ие болады.

Оқушы өзінің оқу іс-әрекетінің субъектісіне оқытудың шынайы мақсаттарын қаншалықты білетіндігіне және қабылданған осы мақсаттарды жүзеге асыру үшін оқу-тәрбие жұмысын мақсатты түрде жүзеге асыратындығына қарай тұлғалық тұрғыдан маңызды.

Өтпелі кезеңде түбегейлі өзгерістер орын алатын уәждемелер: қалыптасып келе жатқан дүниетаныммен, болашақ өмір жоспарларымен байланысты түрткі бірінші орынға шығады. Түрткілердің құрылымы жетекші әлеуметтік маңызы бар және жеке тұлға үшін құнды түрткілерге негізделген бағынышты мотивациялық тенденциялардың белгілі бір жүйесінің болуымен сипатталады. Мотивтер саналы түрде қойылған мақсат пен саналы түрде қабылданған ниет негізінде туындайды. Бұл Л. И. Божович сенгендей мотивациялық салада болды. [13]

Жасөспірімнің психологиялық дамуының барлық мәселесінің кілті - [6] мәселенің мүдделерін қарастыру. Ол жасөспірімдік шақтың екі кезеңін (жағымсыз және жағымды) бөліп, оларды мүдделер аясындағы өзгерістермен байланыстырды:

- теріс фазада бұрынғы мүдделер жүйесінің күйреуі, жойылуы орын алады, осыдан жыныстық құмарлықтар пайда болады;
- жұмысқа қабілеттіліктің төмендеуі, үлгерімнің нашарлауы, дөрекілік, жасөспірімнің ашушандығының жоғарылауы, өзіне қанағаттанбау, мазасыздық;
- жағымды фаза ол жаңа, кеңірек және тереңірек қызығушылықтардың пайда болуымен сипатталады, басқа адамдардың психологиялық тәжірибесіне, өз тәжірибесіне қызығушылық дамиды, жасөспірімнің болашаққа деген көзқарасы арман түрінде жүзеге асады.

Кіші жасөспірімдік шақ кеңеюімен сипатталады, танымдық қызығушылықтары, қызығушылықтың шыңы 11-12 жасқа келеді. Дегенмен, ізденімпаздықтың көріністері үстірт. Мүдделердің тұрақты және толық болмауының себептері көбінесе жасөспірімнің айналасындағы ересектердің жарқын мүдделерінің болмауында, жасөспірімнің қызығушылығын дамытудағы ересектердің шамадан тыс белсенділігінде, әлеуметтік жағдайлар да әсер етеді (секция үшін төлемнің қымбаттығы және т.б.)

Жасөспірімдік шақтағы басым [9]қажеттілік құрдастарымен қарым-қатынаста, өзін-өзі растау қажеттілігі, ересек болу және оны ескеру қажеттілігі, ересектермен қарым-қатынаста қанағаттанған: жасөспірім үшін өзін-өзі басқару қабілетінің өзі маңызды емес, өйткені айналасындағы ересектердің бұл мүмкіндікті және құқықтар тұрғысынан принципті теңдікті мойындауы маңызды.

Рефлексиясы мен жауапкершілігі жоғары отбасы баланың өсіп келе жатқанын ескеру қажет екенін түсінеді: ата-аналар өздерінің назарын аудармай, жасөспірімнің мәселелерін талқылауға дайын екендіктерін білдіреді және оған өзін-өзі бағалау сезімін сақтауға мүмкіндік береді. Ересектермен сенімді

қарым-қатынасына қанағаттанған жасөспірімдер өз құрдастары мен ересектерінің қасиеттерін өз бетінше талдау және бағалау қабілетінің дамуымен сипатталады, бұл жасөспірімдердің мінез-құлқын ересектер де, құрдастары да "ересек" деп бағалайды.

Жасөспірімдік кезеңнің басы дамудың өзіндік сана-сезім сапалық ауысуымен сипатталады: жасөспірімде ұстаным қалыптаса бастайды, ересек адамның пайда болуы, оның субъективті түрде қоршаған әлеммен, ересектер әлемімен, олардың құндылықтар әлемімен жаңа қатынастарға түскендігін білдіреді. Жасөспірім бұл құндылықтарды белсенді түрде иемденеді, олар оның санасының жаңа мазмұнын құрайды, мінез-құлық пен іс-әрекеттің мақсаттары мен мотивтері ретінде, өзіне және басқаларға қойылатын талаптар ретінде, бағалау және өзін-өзі бағалау критерийлері ретінде өмір сүреді.

Жасөспірімдердің өзіндік сана-сезімінің ерекше формасы, ересектер әлеміне жататын тұлға ретінде өзін-өзі субъективті бейнелеу - ересектік сезімі. Д.Б. Эльконин анықтамасы бойынша бұл «жасөспірім өзін басқалармен (ересектермен немесе жолдастарымен) салыстыратын, ассимиляцияға арналған үлгілерді табатын, басқа адамдармен қарым-қатынасын құратын, өз қызметін қайта құратын сананың жаңа қалыптасуы». Бұл- жасөспірімнің өзіне, адамдарға, дүниеге деген жаңа өмірлік ұстанымын білдіретін тұлғаның негізгі қасиеті.

Рефлексиялар жасөспірімдік шақтың жаңа ісігі дамуы болып табылады. Рефлексия - талдауға, түсінуге, өзін-өзі тануға бағытталған ойлау процесі: өзінің іс-әрекеті, мінез-құлқы, сөйлеуі, тәжірибесі, сезімдері, қабілеттері, мінезі, қарым-қатынасы және т.б. Рефлексияны қалыптастыру жасөспірімдердің мінез-құлқын және тұлғалық өзін-өзі дамытуын реттеудің негізгі факторына айналады (рефлексиялық тапсырма «Мен кімін?»).

Өзіндік сананың жаңа деңгейі, жасөспірімдік шақтағы орталық ісік - өзіндік тұжырымдама - адамның өзі туралы, оның ішінде өзінің физикалық, интеллектуалдық, мінездемелік, әлеуметтік және басқа қасиеттері туралы хабардарлығын дамытатын идеялар жүйесі; өзін-өзі бағалау; өзінің жеке басына әсер ететін сыртқы факторларды субъективті қабылдау. Өзіндік тұжырымдаманы өзіндік сана үрдістерінің нәтижесі, түпкілікті өнімі ретінде қарастыру тенденциясы байқалады.

Осылайша, «жасөспірімдердің ересектігінің» орталық ісіктері болып табылады:

1. Ересектік сезімі.
2. Өзіндік сана-сезімді дамыту.
3. Сын тұрғысынан ойлау, рефлексияға бейімділік, интроспекцияны қалыптастыру.
4. Өсудің қиындауы, жыныстық жетілу, эмоционалдық күйзеліс, қарама-қарсы жынысқа қызығушылық.
5. Қозғыштықтың жоғарылауы, көңіл-күйдің жиі өзгеруі, теңгерімсіздік.
6. Ерік-жігер қасиеттерінің айтарлықтай дамуы.
7. Жеке мағынасы бар іс-әрекетте өзін-өзі растау қажеттілігі.

10 жастан бастап жасөспірімдердің танымдық кеңістігінің даму ерекшеліктері

Интеллектуалдық сала - жеке тұлғаның әртүрлі мәселелерді шешу стилі мен бағытына әсер ете алатын ақыл-ой қабілеттерінің ең тұрақты құрылымы.

Ең маңызды өзгерістер абстрактілі-логикалық ойлауды қалыптастыру бөлігінде орын алады. 11 жасқа қарай балалар табиғатты қорғаудың әртүрлі ұғымдарын меңгереді, (заттардың қандай жағдайда орналасқанына қарамастан, олардың негізгі қасиеттерінің өзгермейтіндігін көрсететін ұғымдардың ерекше түрі) және логикалық манипуляцияларды орындай бастайды. Олар заттарды бір критерий бойынша үлестіре алады, ал кіші жасөспірімдерде іс-әрекеттің реттілігі туралы ақыл-ой бейнесі де қалыптасады. Мысалы, мектеп оқушылары жол картасын сала алады. Психикалық операциялар енді қайтымды бола бастады.

Дж. Пиаже баланың дамуының осы кезеңін сипаттай отырып, оны объектілермен нақты операциялардың сатысы деп атайды. [14] Егер бұрын интеллектуалды даму үдерісі оның жүзеге асыратын сыртқы іс-әрекеттерінің біртіндеп ішкі әрекеттерге айналуымен сипатталса, енді ол танымдық салада жүзеге асырылатын іс-әрекеттерді сыртқы, яғни өз іс-әрекетінің пәндік саласына ауыстыра алады. Жасөспірімдер абстрактілі терминдерді қолдана бастайды. Дегенмен, олар мұны белгілі бір объектілерге, яғни олардың сезім мүшелеріне тікелей қол жетімді объектілерге қатысты ғана жасай алады.

Ж. Пиаже балада интеллектуалдық өсудің үш саласында ілгерілеушілік бар деп есептейді: консервация, жіктеулер және сериялану/транзитивтілік. Пиаженің пікірінше, (14) консервация баланың құзыреттілігінің негізгі құрамдас бөлігі болып табылады, өйткені ол қоршаған ортадағы өзгермелі және дұрыс емес болып көрінетін заңдылықтарды көруге мүмкіндік береді. Консервация – бұл көрінетін өзгерістер аясында өзгермейтінді көру қабілеті. Консервация өзгерістерді елемеуге және олардың артындағы шаманың үздіксіздігін немесе өзгермейтіндігін ажыратуға мүмкіндік береді. Осылайша жасөспірім қоршаған әлемдегі сыртқы көрініс пен шындықты ажыратуға келеді. Ол объектілердің тіршілік ету заңдылықтары туралы тереңірек білімге ие болады. Ол өзі жүзеге асыратын іс-әрекеттерге логикалық түсініктемелер бере алады, бірте-бірте өз пайымдауларында объективтілікке ие бола отырып, бір көзқарастан екінші көзқарасқа ауыса алады. Пиаженің пікірінше, бұл жаста балалар ойлаудың екі маңызды логикалық принципін интуитивті түрде түсінеді:

1. $A=B$ және $B=C$, онда $A=C$
2. $A+B=B+A$.

Осылайша, кіші жасөспірімдік шақ өзінің психологиялық мазмұны жағынан баланың интеллектуалдық дамуындағы бетбұрыс кезең болып табылады. Оның ойлауы барған сайын ересек адамға ұқсайды. Баланың ақыл-ой операциялары үлкен дамуға ие болады, ол қазірдің өзінде әртүрлі ұғымдарды, соның ішінде абстрактілі ұғымдарды өзі қалыптастыра алады және бұл тұлға мен мүдделердің дамуы мен қалыптасуына байланысты.

Жасөспірімге объектілерді пассивті қабылдауды ғана емес, сонымен қатар олардың маңыздылығы туралы жеке көзқарасын қалыптастыруға, сондай-ақ олардың қолданылуын салыстыра білуге, олардың ерекшеліктерін, дәрежесін түсінуге мүмкіндік береді.

Ақыл-ой дамуы сөйлеуді дамытумен белсенді түрде қатар жүреді. Жазбаша сөйлеу ең белсенді түрде қалыптасады. Жазбаша сөйлеу - сөйлеудің күрделі түрі. Ол сөз тіркестерін неғұрлым мұқият құрастыруды, ойларды дәлірек жеткізуді талап етеді. Себебі адам жазбаша сөйлеуге эмоционалды реңк бере алмайды, оны қажетті қимылдармен сүйемелдей алмайды. Жазбаша сөйлеуді ерікті түрде құрастыруға болады, ол әрқашан біздің көз алдымызда жазылады. Осы қарапайым себептен жазбаша тілді түсіну оңайырақ.

Бүгінгі таңда зерттеушілердің көпшілігі жазбаша сөйлеу психологиялық тұрғыдан ауызша сөйлеуге қарағанда әлдеқайда күрделі екендігімен келіседі. Қиындық жазбаша таңбалардың тұрақты және лезде декодталуында жатыр. Біздің қабылдауымызға бұрынғы тәжірибелер айтарлықтай әсер етеді. Әріптер мен сөздерді көре білу - бұл пассивті үдеріс емес, оның нәтижелері жадында бар перцептивті объектілерді іздеу. Жеке әріптерге қарағанда сөздерді анықтау оңайырақ екені тәжірибеде дәлелденген.

Осылайша, 11 жасқа толған баланың қазірдің өзінде жазбаша сөйлеу сияқты күрделі интеллектуалдық функцияны орындауға мүмкіндік беретін ақыл-ой дамуының жеткілікті деңгейі бар. Ол үшін ол жазуды және оқуды үйренеді, қазірдің өзінде ойлаудың жеткілікті жоғары деңгейіне ие болып қана қоймай, сонымен бірге оның қабылдауы да жақсы дамыған болуы керек. Ал оның интеллектуалдық даму деңгейі оған құрдастарымен қарым-қатынас жасауға, қарым-қатынас дағдыларын көрсете білуге, қызықты болуға, мұғалімдер мен құрдастарының алдында сыныптағы таным мен беделге деген құштарлығын көрсетуге мүмкіндік береді.

Сонымен бірге баланың зейінінің көлем мен тұрақтылық, ауысымдылық пен шоғырлану, сондай-ақ ерікті зейін сияқты белгілі бір қасиеттерінің дамуы жүреді. Мысалы, 10-11 жасқа қарай балалардағы ерікті зейіннің көлемі мен тұрақтылығы, ауысуы және шоғырлануы ересек адамдағыдай дерлік болады. Сонымен қатар, жас жеткіншектердегі коммутация сияқты сапа ересектердегі орташа көрсеткіштен айтарлықтай жоғары дамығаны белгілі. Олар қызметтің бір түрінен екіншісіне көп қиындықсыз және ішкі күш-жігерсіз ауыса алады. Алайда, бұл жерде баланың назары «балалық шақтың» кейбір белгілерін сақтайды. Бұл жаста жасөспірімнің зейінінің дамуы тек биологиялық себептерден ғана емес, ең алдымен оның айналысатын іс-әрекетінен туындайтынын ерекше атап өткен жөн.

Озбырлық мнемикалық үдерістерді де қамтиды. Ерікті есте сақтау – кіші жасөспірім өз іс-әрекетінде сүйенетін негізгі танымдық психикалық процестердің бірі. Ол мақсат қою және арнайы әдістерді қолдану түріндегі сананың бақылауымен және ерікті күш-жігердің қатысуымен іске асырылуда.

Әрине, психикалық үдерістердің озбырлығының қалыптасуы дамудың биологиялық факторларына ғана байланысты емес. Мектеп бағдарламасының

талаптарының әсерінен олар барған сайын ерік-жігерге ие болып, әлдеқайда белсенді бола бастайды, сондықтан мектепте оқытуды белгілі бір көзқарас тұрғысынан жас адамның жадын жаттықтырудың кешенді жүйесі ретінде қарастыруға болады. Оқу үдерісінде оқушы оқу материалын меңгеруде алдына сараланған міндеттер қоюды үйренеді, яғни ақпаратты күрделілік деңгейіне қарай жаттау және жаңғырту тәсілін анықтайды және бірте-бірте мағыналы есте сақтауды меңгереді.

Осылайша, жасөспірімдердің зейіні мен есте сақтау қабілетінің озбырлығын қалыптастыру байқампаздыққа, тез тапқырлыққа және табандылыққа ықпал етеді, жасөспірімдерге жеке қызығушылықтарын кеңейтуге, технологиялар, сән, заманауи өнер, кино, дизайн идеялары мен қазіргі заманғы өзекті тенденцияларын түсінуге көмектеседі. Компьютерлік жаңалықтардың әсері виртуалды коммуникация жүйесіндегі әлеуметтік өзара әрекеттесу саласының дамуы мен техникалық танымды дамытады, бірақ тұлғааралық қарым-қатынастың кеңеюіне кері әсерін тигізіп, өзімшілдік пен тұтынушылық көріністі және қоғамға өзін-өзі таныстыруды тудырады.

Осы кезеңнен бастап топ, құрдастар ұжымы баланың өмірінде маңызды орын алады және олардың стандарттарына, ережелері мен нормаларына сәйкестігі кейде бала үшін "діни ғибадат" формасына ие болады. Балалар әртүрлі қауымдастықтарға бірігеді, олардың ұйымдық құрылымы кейде, тіпті, қатаң реттелетін сипатқа ие болады, бұл белгілі бір заңдарды, қосылу рәсімдерін және мүшелікті қабылдауда көрінеді. Кодтарға, шифрларға, құпия белгілер мен сигналдарға, құпия тілдерге тәуелділік, штаб құру ересектер әлемінен оқшаулану және өз бетінше құру тенденциясының бір көрінісі болып табылады.

М.В. Осоринаның пікірінше, мұндай нәрселерге деген қызығушылық әдетте 7 жастан кейін пайда болады және 11 жасқа дейін гүлдейді, кейде шынайы құмарлыққа айналады [11]

Өзінің динамизміне байланысты кіші жасөспірімнің мотивациялық саласы оның бойында тиімді оқуға қажетті түрткілерді қалыптастыруға және дамытуға үлкен мүмкіндіктер туғызады. Йеркс—Додсон заңы бойынша бірнеше ондықтар тұжырымдалған жылдар бұрын қызметтің тиімділігі мотивацияның күшіне байланысты. Басқаша айтқанда, іс-әрекетке деген ұмтылыс неғұрлым күшті болса, іс-әрекеттің тиімділігі соғұрлым жоғары боладылардың саны. Егер жеке тұлға үшін болса іс-әрекеттің маңыздылығы өз алдына (мысалы, білімге қанағаттану, оқу үдерісіндегі қажеттілік), онда біздің алдымызда — ішкі ынталандыру. Егер іс-әрекетке негізгі серпін әлеуметтік көзқарастармен берілсебеделді, жалақыны және т.б., онда біз сыртқы түрткі туралы айтып отырмыз.

Көптеген жылдар бойы зерттеушілер оқу іс-әрекеті мен оның табыстылығы туралы айтқанда, ең алдымен, тұлғаның интеллектуалдық деңгейінің жетекші рөлін меңзеп келеді. Әрине, бұл фактордың мәндерін бағаламауға болмайды, бірақ кейбір эксперименттік зерттеулер жаңа көзқараспен қарауға мәжбүр етеді, мотивациялық және интеллектуалдық

факторлардың арақатынасы мәселесіне назар аударыңыз. Сонымен, зерттеулердің бірі барысында [5] қызықты нәтижелер алынды. Оқушылар тобында жалпы интеллект шкаласы бойынша тестілеуден өтіп, тестілеу мәліметтерін оқу үлгерімінің деңгейі туралы мәліметтермен салыстыра отырып, интеллекттің арнайы пәндер бойынша да, пәндердің жалпы білім беру блогы бойынша да үлгерімімен маңызды байланысы жоқ екендігі анықталды. Бұл таңғаларлық факт басқа зерттеуде де расталды. Тағы бір маңызды заңдылық пайда болды: «күшті» және «әлсіз» студенттер бір-бірінен әлі де ерекшеленетіні белгілі болды. Бірақ интеллект деңгейі бойынша емес, оқу іс-әрекетінің мотивациясының күші, сапасы және түрі бойынша. Мықты студенттерге ішкі мотивация тән: олар кәсіпті жоғары деңгейде меңгеруі керек, олар берік кәсіби білім мен практикалық дағдыларды меңгеруге бағдарланады. Әлсіз студенттерге келетін болсақ, олардың уәждері негізінен сыртқы, жағдаяттық сипатта болады: мұндай студенттер үшін, ең алдымен, нашар оқығаны үшін сотталудан және жазаланудан аулақ болу, стипендиясын жоғалтпау және т.б.

Зерттеу деректері жоғары позитивті мотивация рөл атқара отырып, арнайы қабілеттердің жетіспеушілігін немесе білім, білік және дағдылардың жеткіліксіз қорын толтыра алатынын сенімді түрде растауға мүмкіндік береді. Компенсаторлық фактордың, бірақ кері бағытта компенсаторлық механизм жұмыс істемейді. Басқаша айтқанда, студент немесе оқушы қаншалықты қабілетті және білімді болса да, оқуға деген ықыласы мен ынтасы болмаса, ол жетістікке жете алмайды, әйгілі «жатқан тастың астынан су өтпейді» деген сөзге сәйкес. [5] Мысалы, оқушылардың техникалық шығармашылығын зерттеудегі тәжірибелер көрсеткендей, бұл іс-әрекетке деген жоғары позитивті мотивация тіпті, арнайы қабілеттердің жеткіліксіз деңгейінің орнын толтыра алады. Құрдастар арнайы қабілеттерінің деңгейі жоғары, бірақ берілген іс-әрекетке ынтасы төмен білім алушылардан оқуға қызығушылық танытқандар өздеріне қарағанда анағұрлым ерекше модельдер жасайды. Оқуға ынталы оқушы оқу іс-әрекетін тапсырмаларды, сабақтарды орындау, жауапкершілікті көрсету, өз еңбегі мен күш-жігерінің рөлін сезіну фактісі бойынша белсендіреді, оның орындалуы сонымен қатар оқудан эмоционалдық қанағат әкеледі, жеке тұлға қалыптастыра алады, нәтижелер мен жетістіктерге жетеді. Қабілеттердің деңгейі, қолданылуы мен дамуы тиімділікке қол жеткізуге мүмкіндік беретін тілектер туралы хабардарлықты нақтылайды.

Өздері үшін ерікті мәселелерді қауіпсіз шешетін мектеп оқушылары аз емес. Мұнда жасөспірімдердің өмірі мен іс-әрекетінің негізгі мазмұны ретінде оқуға және мектепке деген дұрыс жалпы қатынасы маңызды рөл атқарады. Мұндай жасөспірімдер өздерінің оқушы ретіндегі жағдайын өмірдегі орнын анықтайтын нәрсе ретінде сезінеді, содан кейін олар қоғамдық келбетін жоғалтады. Дәл осы көзқарас мектеп оқушысының балаларға тән эмоционалды-түсті ұстанымын алмастыруы керек бастауыш мектеп жасындағы. Бұл қатынас қалай және қандай жағдайда қалыптасады? Жасөспірімнің бойында парызды, жауапкершілікті сезіну, жүйелі еңбекке дағдылану, кең танымдық

қызығушылықтардың болуы сияқты тұлғалық қасиеттерді қалыптастырудың маңызы зор. Түптеп келгенде, оның болашақта мектептің атқаратын рөлін дұрыс түсіну маңызды. Сондықтан жасөспірімнің алдында пайда болуы өте құнды мәселе өзін-өзі анықтау, яғни. бірте-бірте оның өмірдегі болашақ орны, қандай да бір кәсіпке немесе қандай да бір қызмет түріне тұрақты қызығушылық туралы түсінік қалыптасты. Зерттеу көрсеткендей оқушылар, осындай тұрақты мүдделері бар балалар, мектеп бітіргеннен кейін не нәрсеге ұмтылатындығын жеткілікті түрде анық білетін балалар, әдетте, мінез-құлқының ұйымдастырылуымен ерекшеленеді және алға қойған мақсаттарына қалай жетуге болатындығын біледі.

Жоғары деңгейдегі ерік-жігерді көрсету үшін қажетті осы тұлғалық қасиеттердің барлығы күрделі даму жолынан өтеді. Олардың қарым-қатынасының сипаты да күрделі. Парыз сезімін, жауапкершілікті және жалпы барлық адамгершілік сезімдерді қалыптастыру өте ерте басталады, ал жасөспірімдік шақта бұл сезімдер қазірдің өзінде жеткілікті жоғары деңгейге жетуі мүмкін. Дегенмен, бақылаулар көрсеткендей, адамгершілік сезімдердің жоғары дамуы ерікті мінез-құлықты жеңілдетсе де, соған қарамастан оны толық қамтамасыз ете алмайды. Сонымен қатар, белгілі бір жағдайларда оқушы өзімен-өзі жанжалдасуы мүмкін. Бұл жасөспірімнің адамгершілік сезімдері жеткілікті дәрежеде дамыған, бірақ жеке тұлғаның тиісті адамгершілік әдеттері мен адамгершілік қасиеттері қалыптаспаған жағдайларда орын алады. Содан кейін, барлық күш-жігерге қарамастан, жасөспірім белгілі бір сәтте қалағандай әрекет ету азғыруына қарсы тұра алмайды. Ол өзінің моральдық сезіміне қайшы әрекет етеді және бұл оның өзіне қанағаттанбауын, өкінуін сезінуге мәжбүр етеді. Бұл тіпті оның өзін-өзі бағалауының төмендеуіне әкеледі. Жасөспірімдерде өзін-өзі бағалаудың ауытқуы және ерік-жігердің жоқтығы үшін өзін-өзі қорлау өте тән және бұл — оларды тәрбиелеудегі қиындықтардың бірі. Онымен қалай күресуге болады?

Балада адамгершілік сезімдерін қалыптастырумен қатар, тиісті мінез-құлық әдеттерін қалыптастыру қажет. Ол үшін үнемі тәжірибе қажет. Егер бала (ересектердің көмегімен немесе ол қабылдаған үлгі бойынша) белгілі бір мінез-құлық бағытына қол жеткізеді, сонымен қатар оның бойында қажетті әдеттер қалыптасады. Өкінішке орай, әдеттердің рөлі әлі күнге дейін жете бағаланбай келеді, бұл ретте олар тұлғаның барлық ерік-жігер қасиеттерін қалыптастырудың қажетті шарты болып табылады.

Жасөспірімдер күшті ерік-жігерді тәрбиелеуге тырысады. Олар өздеріне мұндай тапсырманы жиі қояды. Дегенмен, олар бұл міндетті ерекше түрде түсінеді: олар ерік-жігердің көрінісін негізінен қандай да бір ерекше жағдайларда жасалған қаһармандық әрекеттерден көреді. Көбінесе олар күнделікті өмірде және іс-әрекетте ерік-жігердің көріністерін көрмейтін және байқамайтын сияқты. Көбінесе олар тынымсыз еңбекпен, тынымсыз еңбексүйгіштікпен де көрінетінін мойындағылары келмейді және кез келген жағдайда "осындай ерік" оларды қызықтырмайды. Дәл сондай-ақ, олар отбасының қамын ойлайтын ананың мінез-құлқынан, айналасындағы

адамдардың іс-әрекеттерінен, кәсіби еңбектерінде және қоғамдық міндеттерді орындау кезінде үнемі ерік-жігер қасиеттерін көрсете отырып, ерік-жігердің көрінісін әрдайым байқай алмайды.

Өз бойында «шынайы ерік-жігерді» тәрбиелеуге ұмтыла отырып, әсіресе, кіші жасөспірімдер ұшқыштар мен барлаушылардың ерлік істерін үлгі тұтады, бірақ олардың айналасындағы өмірден алынған үлгілерді сирек басшылыққа алады. Ал олар ерік-жігерді тәрбиелеуді экстремалды жағдайларда жасалатын қандай да бір іс-әрекеттегі жаттығу деп түсінеді. Төртінші сыныптың бір оқушысы ерік-жігерді жүйелі түрде күн сайын, ауырсынуына қарамастан, "тұтқиылдан" қалақайға отыру арқылы тәрбиелейтінін айтты. Тағы біреуі зиратқа түнде бірнеше рет барғанын айтып берді. Үшіншісі жалаңаш тақталарда ұйықтау арқылы ерік-жігерді тәрбиеледі.

Жасөспірімдердің өзін-өзі тәрбиелеу үдерісі туралы осындай ерекше түсінігін ескере отырып, оларға уақытында, әдептілікпен дұрыс жолды көрсетіп, күш-жігерін күнделікті міндеттерін орындауда жеткілікті төзімділік пен ұйымшылдықты дамытуға бағыттау өте маңызды.

Жасөспірімдік шақ – өзіндік сана-сезімді дамытудың ерекше кезеңі. Шын мәнінде, онтогенездің дәл осы кезеңі өзіне деген қызығушылықтың күшті жарылысымен сипатталады. Бұл- өзгерістерді көрсететін өзін-өзі тану процесі.

Өзіндік сана өзінің жоғары дамуына жеке тұлғаның белгілі бір жоспарларын, мақсаттары мен дүниетанымын, сондай-ақ өзіндік ұстанымдары мен мінез-құлық нормаларын қалыптастыру кезінде жетеді. Көзқарас тұрғысынан В.С. Мерлина өзінің жеке басының заңдылықтарын тану және қолдану өзін-өзі танудың маңызды функцияларының бірі болып табылады деген.

Мәселен, мысалы, жеке тұлғаның өзін-өзі тануы оның іс-әрекетінің сәттілігін немесе сәтсіздігін анықтай алады. Тұлғаның қасиеттеріне сәйкес келетін іс-әрекетті таңдау тұлғаның құрылымында осы қасиеттерді дұрыс тануға байланысты. Іс-әрекеттің жеке стилін қалыптастыру адам өзінің психикасына сәйкес іс-әрекеттің тәсілдері мен тәсілдерін жүзеге асырған кезде сәтті жүзеге асырылады. Өзіндік сана бейімделуді және өз мүмкіндіктерін тиімді жүзеге асыруды қамтамасыз етеді деп айтуға болады. Дегенмен, өзін-өзі тану жеке өсуді оңтайландырушы бола алады.

Өзін-өзі танудың мақсатты іс-әрекеттердің жоспарлары мен бағдарламалары деңгейіндегі реттеуші қызметі тұлғаның «уақыттық бағдары» деп аталатын үш аспект деңгейінде қалыптасу аясында көрінеді: 1) келешектің болашақ ретінде дұрыс болуы, ұзақтығымен сипатталатын, глуқоқыспен, қанықтылықпен, құрылымдылық дәрежесімен және шынайылық деңгейімен; 2) уақытша орнату арқылы, яғни, өткенге, бүгінге немесе болашаққа қатысты азды-көпті жағымды немесе жағымсыз көңіл-күймен; 3) уақытша бағдарлануымен, шағылыстырғыш түрдей субъектінің мінез-құлқы, демек, бұл мінез-құлықтың өткен, қазіргі немесе болашақтағы объектілер мен оқиғаларға басым бағыттылығы. Мысалы, жастар болашаққа көбірек көңіл бөледі, ал адамдар болашаққа көбірек көңіл бөледі деп жалпы қабылданған.

Уақытша бағдар ұғымы және оның балалық және жасөспірімдік шақта қалыптасуы тұлғаның алға жылжуын қамтамасыз ететін интегративті процесс ретіндегі өзіндік сананың маңыздылығын тағы да атап көрсетеді. Дамыған өзіндік сана – бұл адамның өзінің мықты жақтарын барынша пайдалануына және өтемақы төлеуге немесе кемшіліктерді басқаша жеңуге байланысты еңбек мәселелерін шешуде оңтайлы жеке стильді («өз қолымен») қалыптастырудың шарттарының бірі.

Жасөспірімде пайда болатын даму деңгейінің негізгі көрсеткіші - өзін-өзі танудың жоғары деңгейі - кіші жасөспірімдік кезеңнің негізгі нәтижесін құрайды. Жасөспірім өзіне мұқият қарай бастайды, өзінің "Менін" ашады, өзінің жеке басының күшті және әлсіз жақтарын білуге ұмтылады. Оның өзіне, жеке басының қасиеттеріне деген қызығушылығы, өзін басқа адамдармен салыстыру қажеттілігі, өзін-өзі бағалау қажеттілігі туындайды. Жасөспірімдердің бойында өзін-өзі тану критерийлерін қалыптастыратын идеялар ерекше іс-әрекет - өзін-өзі тану барысында қалыптасады. Бұл жаста адамдардың қарым-қатынасына байланысты ұйымдастырушылық қабілеттерін, іскерлік қабілетін, іскерлігін және басқа да пайдалы жеке қасиеттерін, соның ішінде іскерлік байланыстарды орнату, бірлескен іс-шараларды ұйымдастыру, міндеттерді бөлу қабілетін қалыптастыру үшін кейбір жағдайлар жасалады. Мұндай жеке қасиеттер жасөспірім қатысатын және топтық негізде ұйымдастырылуы мүмкін іс-әрекеттің барлық дерлік салаларында дами алады: оқыту, еңбек, ойын.

2. Мазмұны мен ерекшеліктері құндылыққа бағдарланған және жүйелі білім алушылардың қызығушылықтары мен шығармашылық даму салаларын анықтау тәсілі

Пәннің мазмұны арқылы құндылыққа бағдарланған білім беру әр сабақта оқытудың барлық мақсаттарына сәйкес жүзеге асырылады.

Отандық мектеп өзінің және еліміздің мәдениеті белгілеген рухани-адамгершілік нұсқауларға сүйене отырып, үздіксіз білім беруге бағытталған. Сонымен қатар, тәрбие жұмысының тиімділігін арттыру, осы саладағы озық тәжірибелерді анықтау және тарату үшін қолданылатын тәрбие әдістері мен қол жеткізілген нәтижелерді салыстыруға болатын нақты тұжырымдалған мақсатты бағдарлар қажет. Тәрбие мақсаттарының ашықтығы және күтілетін нәтижелердің нақты тұжырымдалуы тәрбие жұмысын ұйымдастыруда формализмді болдырмауға, басқарудың заманауи әдістерін қолдануға мүмкіндік береді. Тәрбие нәтижелерін оқушылар мен олардың ата-аналары, мектеп, қоғам, мемлекет түсінуі, қабылдауы, қол жеткізуі және өлшеуі керек. Олар студенттерді рухани-адамгершілік, мәдени және тарихи құндылықтар жүйесімен таныстырумен байланысты. Мотивациялық адам іс-әрекетінің негізі, оның әлемге, қоғамға және өзіне қатынасы адамдардың қоғамдағы өзара әрекеттесуінің негізі құндылықтарын білдіреді

Құндылық көзқарастың мәні педагогикалық міндеттер мен білім беру нәтижелерін «адам мен дүниенің» өзара әрекеттесуін қарастырудан, тұлғаның ішкі дүниесін, оның ұмтылыстарын, талаптарын, мүдделерін қалыптастыруға ерекше назар аударудан тұрады, өмірдің моральдық үстемдіктері, перспективалардың жалпы бағыты. Осылайша, құндылық (аксиологиялық тұрғыдан) тәсіл – бұл құрал, бейнелеуші мәні гуманистік педагог, адам, тұлға қоғамның ең жоғары құндылығы, қоғамдық дамудың түпкі мақсаты ретінде қарастырылады.

Жылы қолданыстағы МЖМБС және оқу-әдістемелік бағдарламаларда орнатылған келесі негізгі құндылықтар өзін-өзі жүзеге асыруды, өмір сүру сапасын және қоршаған ортаны жақсартуды білетін адамды құрудағы өмірлік бағдарлар болып табылады.

Базалық құндылықтар:

- 1) қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілік;
- 2) еңбек және шығармашылық;
- 3) сыйластық;
- 4) ынтымақтастық;
- 5) ашықтық;
- 6) бүкіл өмір бойы оқытуға арналған.

Қалыптасқан құндылықтар оқушылардың күнделікті іс-әрекетінің өзегіне айналады, мазмұнды таңдау принципі арқылы білім мазмұнына енгізіледі және қабілеттерде де көрініс табады:

- 1) сыни тұрғыдан және шығармашылықпен ойлау үшін анасы да болмаған жағдайда адал шешімдер және қоғам өміріне шығармашылықпен

қатысуға;

2) коммуникативті болу, ұжымда әрекет ету және жұмыс істеу үшін әртүрлі құралдарды (соның ішінде КТ) шығармашылықпен пайдалану, коммуникативтік қарым-қатынас тәсілдерін, оның ішінде тілдік дағдыларды меңгеру;

3) айналадағы шындықты объективті түрде көрсету үшін мәдениеттер мен пікірлерге құрметпен қарау;

4) жауапты болу, ата-ана алдындағы өз міндеттерін орындау және үлес қосу үшін белсенді азаматтық ұстанымды көрсету ;

5) өзіңізге және басқаларға құрметпен қарау үшін мейірімді және қамқор болу;

6) кез келген өмірлік жағдайда өзінің таным үдерісін және өзінің мансаптық өсуін дербес реттеу үшін өмір бойы білім алуға дайын болу;

7) еңбекқор және шығармашыл тұлға болу, белсенді танымдық-зерттеушілік іс-әрекет арқылы оқуда жетістікке жету, алған білімдерін іс жүзінде шығармашылықпен жүзеге асыра білу.

Құндылықты көзқарас және оқыту мен тәрбиелеудің біртұтастығы принципі контекстінде заманауи тәрбие жұмысының барлық түрлері (патриоттық, рухани-адамгершілік, мәдени-эстетикалық және еңбекке баулу) білім алушының танымдық және тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру мәселелерін шешуге бағытталған. Кейіннен пәндік және метапәндік құзыреттіліктермен біріктіріліп, мектеп түлегінің негізгі құзыреттіліктері мен икемді дағдыларын қалыптастырады [17].

Мектеп мәдениет әлеміне еліктейтін үй екенін есте ұстаған жөн. Бала бұл үйге барған кезде тек оқуға ғана емес, сонымен бірге өмір сүруге, белгілі бір мәдени кеңістікті игеруге, жасампаздыққа барады. Біз адам табиғатын дамытуымыз керек, адами қарым-қатынастардың әмбебаптығын ескеруіміз керек, жан-жақты білім беруіміз керек, жанның күрделі диалектикасын дамытуымыз керек.

Құзыреттілік – бұл білім алушының алған білімін, іскерлігін және дағдыларын шешу үшін өзгерте білу қабілеті іс жүзінде міндеттерді шешу. Тәрбиенің мазмұны міндетті түрде болуы үнемі құндылықты және құндылықтарды ашуға бағытталған.

Құзыреттілікке тәрбиелеу құндылықтарды кейбір тұлғалық мәселелерді шешу құралына айналдырады және әлеуметтік проблемаларды қалыптастырады. Қабілеттілік баланың қандай да бір міндеттерді шешу құралы ретінде моральдық құндылықтар мен моральдық нормаларды өзгерту кезінде: табысқа жету, бәсекеге қабілеттілікті арттыру, қарым-қатынас, өмір сүру сапасы және т.б. Құзыреттіліктің жиынтығы ретінде құзыреттілікке тәрбиелеу адамды әлеуметтік тұрғыдан сауатты, белгілі бір мәселелерді шешуге қабілетті етеді, бейімделген тұлға ретінде қалыптастырады [18]

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 19.09.2023 жылғы бұйрығымен бекітілген «Бірыңғай білім беру бағдарламасы» бағдарламасы аясында №294 Қазақстан Республикасының білім беру

ұйымдарында 2023-2024 оқу жылында «Ұлттық мүдде», «Ар-ождан», «Талап» құндылықтары арқылы тәрбие жұмыстары жүргізілді.

Ұлттық мүдделер – тәуелсіздікті, егемендікті, мемлекет аумағын, қазақ тілін, экономикалық өркендеуді, халықтың әл-ауқатын, ұлттық қауіпсіздікті, патриотизмді, ұлттық бейбітшілікті құрметтеуді, ұлттық мұраны, ұлттық мәдениетті бағалауды қамтиды.

Ар–ождан - бұл адамның сапалық бейнесі, оның құндылығы келеңсіз әрекеттерден жалтарудан, ұмтылудан көрінеді. Құндылық ар-ұжданнан тұрады, тұрақтылық- бақыт, оның адам басына қонуы жақсы мінез-құлыққа байланысты".

«Талап» құндылығы өскелең ұрпақтың бойында мәдениеттің, табандылықтың, үнемшілдіктің, қанағаттың, ерік-жігердің, таза ойлау мен адалдықтың тірегі болады. Сонымен қатар, сұранысқа ие құндылық баланы білім алу, ғылыми жаңалықтар ашу және салауатты өмір салтын ұстану үшін өз уақыты мен қаржысын тиімді жоспарлауға дағдыландырады.

2024 жылғы 15 наурызда мемлекет басшысы Қ. Тоқаев «Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс» Ұлттық құрылтайының үшінші отырысында сөз сөйледі.

«Тәуелсіздік пен патриотизм», «Бірлік пен ынтымақ», «Әділдік пен жауапкершілік», «Заңдылық пен тәртіп», «Еңбекқорлық пен кәсібилік», «Жасампаздық пен жаңашылдық» бірыңғай тәрбие жұмыс істейді. [2].

Ұлттық құрылтайда мемлекет басшысы «барлық құзырлы мемлекеттік органдар өз жұмыстарын қайта қарап, оны осы платформамен үйлестіруі керек. Атап айтқанда, білім министрлігі мектептегі тәрбие жұмысын ұйымдастырудың тәсілдерін жаңартуы керек,»-деп айтып өтті.

Бірыңғай «жаңартылған бағдарламалар тәрбиенің» жоспарланған құндылыққа бағдарланған іс-шаралар жылы оқу-әдістемелік және тәрбие үдерістерінде көрсетілген құндылықтар бойынша тәрбиенің тұжырымдамалық негізі әзірленеді.

Бағдарлама аясында әлеуметтік жобалар, акциялар, челленджер мен құндылықтарға негізделген тақырыптық сынып сағаттары, сондай-ақ білім алушылардың күнделікті іс-әрекетінде құндылықтарды меңгеруге бағытталған іс-шаралар жоспарланған.

Сонымен қатар, әрбір пән бойынша қысқа мерзімді жоспарды әзірлеу кезінде оқу мақсаттарын жүзеге асыруда ұсынылатын оқу тапсырмалары мазмұнының тәрбиелік мәнін ескеріп, құндылыққа бағытталған оқу үдерісін ұйымдастыру қажет. Пәндік бірлестіктер пәндік апталарды жоспарлау кезінде білім алушылардың танымдық белсенділігін арттырумен қатар құндылыққа бағытталған іс-шаралардың тәрбиелік мәніне мән беріп, мазмұны арқылы жүзеге асырылуын да қамтамасыз етуі керек.

Құндылықтар тәрбие мен әлеуметтенудің мәні болып табылады. Олар адамға үйретеді анасы да болмаған жағдайда құндылықтар арқылы әрекеттер және бағалау олардың, негізге ала отырып арналған құрдастары мен достарының пікірлері бойынша. Олар үлес қосады үздіктерге пони мани ю дос

досынның және мектеп ұжымын нығайту. [19] Құндылық бағдарлары білім беру кеңістігінің міндетті шарты болып табылады. Ең алдымен, ата-аналармен бірлесе отырып, балаларда осы х бағдарларын қалыптастырудың шарттары мен тәсілдерін талқылау қажет. Ересектер, ата-аналар және тәрбиешілер балаларға өмір, адам, отбасы, еңбек, білім сияқты маңызды жалпыадамзаттық ұғымдарды түсінуге және бағалауға көмектесуі керек, мәдениет, Отан, сенім, денсаулық, ғаламшар және сұлулық. Білім алушылар зерттеушілер, жасампаздар және болуы тиіс ізденімпаз.

Құндылықтарды қалыптастыру үшін басқа адамдармен бірлескен іс-әрекет қажет. Тәрбиенің негізгі факторы моральдық рефлексияға ықпал ететін іс-әрекеттер арқылы құндылықтарды қабылдау болып табылады және адамның адамгершілік сана-сезімі мен ар-ожданын ынталандырады. Құндылықтарды қабылдау адамның рухани дүниесін ашуға көмектеседі. Аксиологиялық тұрғыдан алғанда, тәсіл өріске қосуға мүмкіндік береді және бастап құндылықтар, мотивтер, тәжірибелер, нанымдар, жасампаздықтар мен мұраттар сияқты келесі аксиологиялық құбылыстар. Бұл тәсіл нақты тарихи және әлеуметтік-мәдени контексте нақты адамды зерттеуге бағытталған өмірі мен оның құндылықты бағдарлар бойынша. Өтініш к құндылықтар біздің заманымыздың басты ерекшелігі және білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың маңызды қағидасы болып табылады.

Тәрбие – бұл тек білім беру мекемелері ғана емес, сонымен бірге отбасы, қоғам және мемлекет қатысатын жан-жақты және көп қырлы процесс. Сонымен қатар, педагогикалық тұрғыдан ұйымдасқан процесс ретінде білім беру әлеуметтенудің әртүрлі субъектілері тарататын құндылық қатынастары арасындағы қайшылықтар жағдайында жүзеге асырылады. Тәрбие нәтижелеріне қазіргі заманғы баланың дамуының әлеуметтік-экономикалық, этномәдени, әлеуметтік-мәдени, технологиялық және цифрлық контексттері әсер етеді. Дегенмен, білім беру жүйесі білім беру қызметінің тиімділігін бағалауды талап етеді.

Балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелеу тек білім беру ұйымдарының күшімен ғана жүзеге асырылмауы керек. Бұл үдеріске отбасын, мәдениетті, спортты, жастар саясатын, әлеуметтік қорғауды, бұқаралық ақпарат құралдарын, қоғамдық ұйымдар мен бірлестіктерді, сондай-ақ дәстүрлі діни конфессияларды белсенді түрде тарту қажет. Осыған байланысты тиімді ведомствоаралық және деңгейаралық өзара іс-қимылды жолға қою қажет. Сонымен қатар, аймақтық білім беру бағдарламалары мен стратегияларын қалыптастыру кезінде білім беру үдерісінің сабақтастығы мен сабақтастығының қажеттілігі ескерілуі керек. Бұл білім берудің әртүрлі деңгейлерінде жоспарланған нәтижелерде, тәсілдерде, принциптерде, формаларда, әдістерде және тәрбие мен педагогикалық қолдау құралдарында көрініс табуы керек. Тәжірибеде сабақтастық білім берудің барлық деңгейлеріндегі тәрбиенің құндылық-мақсаттық негіздерінің бірлігі мен келісімділігімен қамтамасыз етіледі.

Мектеп өзіне және еліміздің мәдениетіне тән рухани-адамгершілік

құндылықтарға сүйене отырып, тұрақты тәрбие беруге бағдарланады. Тәрбие әдістері мен қол жеткізілген нәтижелерді салыстыруға, тәрбие жұмысының тиімділігін арттыруға, сондай-ақ осы саладағы озық тәжірибелерді анықтауға және таратуға мүмкіндік беретін нақты тұжырымдалған мақсатты бағдарлар қажет. Тәрбие мақсаттарының ашықтығы және күтілетін нәтижелердің нақты тұжырымдалуы тәрбие жұмысын ұйымдастыруда формализмді болдырмауға және басқарудың заманауи әдістерін қолдануға көмектеседі. Тәрбие нәтижелерін білім алушылар, олардың ата-аналары, мектеп түсінуі, қабылдауы және қол жеткізуі, қоғам және мемлекет тарапынан керек. Олар білім алушыларды жүйемен таныстырумен байланысты рухани-адамгершілік және мәдени-тарихи құндылықтарға баулиды. Құндылықтар адам қызметінің мотивациялық негізін, оның дүниеге, қоғамға және өзіне деген қарым-қатынасын, сондай-ақ адамдардың қоғамдағы өзара әрекеттесуінің негізін құрайды.

Заманауи білім берудің басты миссиясы – адамға «заттар кеңістігінен адамның іс-әрекеті, өмірлік мәні мен құндылықтары кеңістігіне шығуға» көмектесу. Қазіргі мектепте оқушының жеке тұлғасы құндылықпен танылады, ал мақсаты оны жалпыға бірдей тәрбиелік іс-әрекеттерді меңгеру, дүниені тану және дамыту негізінде дамыту болып табылады. Бұл құндылық -мақсатты жүзеге асыру теориялық және әдіснамалық тәсілдерді ескере отырып мүмкін болады: жүйелік, аксиологиялық және тұлғалық-әрекеттік.

Мұғалім олардың ұстанымдарын, олардың логикасына сәйкес әдістер мен тәсілдерді әзірлеуін басшылыққа алуы тиіс. Педагогикалық процестің бұл әдіснамалық бағыты оның барлық құрамдас бөліктеріне, әсіресе, бағалау іс-әрекетіне әсер етеді. Мұғалімнің уәждері мен мақсаттарын қайта қарау, сондай-ақ білім беру мазмұнының аксиологиялық аспектілерін анықтау және дамыту қажеттілігі туындайды [20].

Білім алушылардың оқу іс-әрекетіне құндылық қатынасын қалыптастыру үдерісінде әмбебап және пәндік тәрбиелік іс-әрекеттер жүзеге асырылады, мазмұны да игеріліп, кешенді сипаттағы тәрбиелік нәтижеге қол жеткізіледі.

Құндылық-бағдарлық функция мұғалімнің білім алушылардың бойында жағымды мотивтерді, оқу іс-әрекетіне құндылық қатынасын, оның нәтижелері мен жолдары мен жетістіктерін түсінуге, сондай-ақ өзін-өзі бақылауға және өзін-өзі бағалауға дайындығын қалыптастыруға ықпал етуінен көрінеді. Бұл құндылық бағдарлау функциясына сәйкес мұғалімнің міндетіне айналады.

Ұйымдастырушылық функция білім алушылардың білімді түсінуге және шығармашылық жетістіктерге жетуге бағытталған оқу-танымдық іс-әрекетін жүзеге асырудың шарты ретінде нәтижелер әрекет етеді.

Құндылықтар - бұл адамды жасайтын жоғары құнды қасиеттер. Бұл құндылықтар адамның жеке басын, көзқарасын, мінез-құлқын, тіпті, өмірін анықтайды. Адамдар белгілі бір құндылықтарды меңгеруі керек, ал анасы да оларды жақсы мінез-құлыққа айналдыруы керек. Барлық уақытқа созылатын құндылықтарды алу үдерісі "құндылықтарды білу" деп аталады. Мақсат: осындай құндылықтарды тәрбиелеу адамның дүниеге келген кезінен бастап

оның жағымды жақтарын ашудан, оның жеке басының барлық қырларын дамытудан және жағымсыз адамгершіліктен қорғаудан тұрады [21]

Негізгі құндылықтар, ұсынылған бастапқы мектептерге:

- 1.Еңбекқорлық
- 2.Жауапкершілік
- 3.Адалдық
- 4.Үміт, шыдамдылық, алғыс айту
- 5.Сенімділік, үнемділік
- 6.Табандылық, мақсаттылық
- 7.Үлкендерге сыйластық
- 8.Әділдік, теңдік
- 9.Сыйластық, мейірімділік, әсемдік
- 10.Тілектестік, қонақжайлылық, жанашырлық
- 11.Достық, әлем, бауырластық
- 12.Жанашырлық, кешірім
- 13.Қайырымдылық, ынтымақтастық, жомарттық
- 14.Адалдық, алғыс айту, күш ,ерік-жігер
- 15.Эстетика, инновацияларға ашықтық
- 16.Ерлік, батылдық, сенімділік
- 17.Отбасылық құндылықтар, бірлік отбасылар
- 18.Тазалық, қамқорлық салауаттылық туралы
- 19.Еркіндік, патриотизм, тәуелсіздік, ұлттық сәйкестік
- 20.Қарапайымдылық, байыптылық, төзімділік
- 21.Сыпайылық, ізгілік, адамгершілік
- 22.Махаббат, қонақжайлылық
- 23.Түпнұсқалылық, сенімділік, адалдық, ұстамдылық [22]

Оқытудың әдістері және қабылдаулары

Оқу үдерісінде құндылықтарды тәрбиелеу мақсаттарына жету үшін тиісті әдістер мен тәсілдерді қолдану маңызды. Оқыту әдісі - бұл мәселені шешу, тәжірибе жасау және пәнді оқыту мақсаттарына жету үшін саналы түрде таңдалатын әдіс. Оқыту әдістемесі оқыту әдісін жүзеге асыру ретінде анықталады және барлық операциялар сыныпта орындалады. Әдісті дизайн ретінде қолдануды қарастыруға болады, ал техника - қолдану ретінде. Тәрбиеші ең алдымен оқыту әдістерін таңдауға және қолдануға жауапты, дегенмен, бұл таңдауға әсер ететін факторларды ескерген жөн.

Оқытудың ықпал етушілерге арналған факторларды таңдау әдістері:

- сабақтың ерекшелігі және тақырыптар;
- оқушылардың деңгейлік дайындықтары;
- жылы сыныпта оқушылардың саны және сипаттамасы ;
- қажетті әдісті іске асыру үшін шығындар;
- сабақтың тақырыбы, мақсаты;

- сабаққа бөлінген уақыт;
- оқытуды басқару және модельдері;
- педагогтердің оқыту әдісіне бейімділігі;
- мұғалімдердің мінездемесі және менеджерлердің білімге
- қарым-қатынасы;
- физикалық тұрғыдан мектептің және сыныптың мүмкіндіктері, сондай-ақ құралдар мен жабдықтар [23]

Осы факторларды тиімді пайдалану құндылық тәрбиесінің мақсаттарына қол жеткізуге мүмкіндік береді және үйлесімді және адамгершілік жағынан дамыған тұлғаның қалыптасуына ықпал етеді.

Кесте.1 Тәрбие мақсаттарына қол жеткізу кезінде бағалау әрекеттерінің сипаттамасы

№	Функциясы бағалау қызметін бағалау	Сипаттаманы бағалау әрекеттері		
		Өлшемшарттар бағалау	Үлгі-эталон	Нысан бағалау қызметінің нәтижелері
1	Құндылыққа бағдарланған	«құндылық өлшемдері»: маңыздылығы, пайдалылығы, қажеттілігі, мақсаттылығы, нормативтілігі	нәтиженің мазмұнын сипаттау жылы құндылық өлшем шарттарының контекстінде	нәтижені сипаттайтын құндылықты пайымдаулар жылы құндылық өлшем шарттарының контекстінде
2	Ынталандырушы	«жетістік критерийлері»: динамика жылы қол жеткізілген нәтижелерге сәйкес нәтижеге қол жеткізуде, Нәтижелерге қол жеткізуді жоспарлау	нәтиженің мазмұнын сипаттау жылы контекстінде табысқа өлшемшарттар	нәтижені сипаттайтын құндылықты пайымдаулар жылы контекстінде өлшемшарттар табысқа; бағалау бойынша жетістік шкаласы

3	Ұйымдастырушылық	«жоспарланған нәтижелер», тұлғалық, метапәндік, пәндік	әмбебап оқу бағдарламаларының сипаттамасы ұсынылған пәндік іс-әрекеттердің жылы мазмұнды, операциялық нысанында	әмбебап білім беру бағдарламаларының тиімділігін сипаттайтын бағалау пайымдаулары және пәндік іс-әрекеттер; қабылданған шәкіл бойынша бағалау
4	Диагностикалық	«жоспарланған нәтижелер», тұлғалық, метапәндік, пәндік	кешенді оқу бағдарламасының сипаттамасы және пәндік қызметтің, мазмұндық, операциялық қызметтің	жағдайды сипаттайтын құндылық пайымдаулары және динамикасына жалпыға бірдей білім беру бағдарламаларын дамыту және пәндік іс-әрекеттер; қабылданған шәкіл бойынша бағалау
5	"Кері байланыс"	«жоспарланған нәтижелер», тұлғалық, метапәндік, пәндік	мазмұнды, жедел түрде ұсынылған әмбебап оқытудың сипаттамасы және пәндік қызмет бойынша	оқытуды реттейтін құндылық пайымдаулары үдеріс; белгі бойынша қабылданған шкала, жоспарланған нәтижелерге қол жеткізуді анықтайтын бағалау пайымдаулары жылы сәйкестігіне бастап талаптарға сәйкес; бағалау бойынша қабылданған шкала бойынша
6	Бақылау	«жоспарланған нәтижелер»; тұлғалық метапәндік пәндік	Мазмұндық, жедел ұсынылғандардың сипаттамасы Әмбебап Оқу-әдістемелік Пәндік қызметтің түрлері	Талаптарға сәйкес жоспарланған нәтижелерге қол жеткізуді анықтайтын бағалау пайымдаулары; қабылданған шәкіл бойынша бағалау

7	Рефлексия жылдық қоры тынды	«құндылық өлшемдері», «жетістік критерийлері», «жоспарланған нәтижелер»	нәтиженің мазмұнын сипаттау жылы жиынтық өлшемшарттардың мәнмәтінінде	білім алушылардың жетістіктерін сипаттайтын бағалау пайымдаулары және олардың қабілеттілік көру құндылықтар, қалай сыртынан, сонымен және ішінде өзін
---	-----------------------------------	--	---	--

Бастауыш деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім берудің қалыптастыру жолдары

Бастауыш деңгейде құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыру білім беру мазмұны арқылы жүзеге асырылады.

Бастауыш білім беру деңгейінде оқу үдерісінде құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастырудың келесі жолдары ұсынылады:

Жылы мазмұны оқу-әдістемелік пәндерінің интеграциялық құндылықтар тізбесі:

Оқу пәндері білім алушыларда мейірімділік, адалдық, сыйластық және патриотизм сияқты құндылықтарды қалыптастыруға ықпал ететін элементтерді қамтуы керек. Бұған әдеби шығармаларды талдау, тарихи оқиғаларды зерделеу, жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарға байланысты тақырыптар бойынша сабақтар өткізу арқылы қол жеткізіледі.

Әртүрлі әдістерді пайдалана отырып оқыту:

Проблемалық оқыту әдістерін, жобалық іс-шараларды, рөлдік ойындарды және пікірталастарды оқу үдерісіне енгізу оқушыларға құндылықтарды жақсырақ меңгеруге және оларды іс жүзінде қолдануға көмектеседі.

Жылы сыныпта қолайлы атмосфераны құру:

Сыныпта позитивтілердің қалыптасуына ықпал ететін атмосфераны құру маңызды құндылықты қарым-қатынастар. Педагогтер жеке үлгі көрсетуге міндетті және білім алушылардың құндылықтарды ұстануға деген ұмтылысын қолдау.

Тарту туралы білім алушылардың жылы әлеуметтік маңызды жобалар:

Басқаларға көмектесуге және отбасына қамқорлық жасауға бағытталған әлеуметтік жобаларды ұйымдастыру және қатысу студенттерге құндылықтардың шынайы өмірдегі маңыздылығын түсінуге көмектеседі.

Сабақтан тыс қызметтің түрлерін пайдалану мүмкіндіктері:

Сыныптан тыс үйірмелер, секциялар мен үйірмелер, қызығушылықтары бойынша қосымша үйірмелер ұсынады.

Ата-аналармен ынтымақтастық:

Құндылықтарды тәрбиелеу отбасымен ынтымақтастықта жүзеге асырылуы керек. Мектеп пен ата-аналардың күш-жігерін біріктіру балалар үшін біртұтас құндылық кеңістігін құруға мүмкіндік береді.

Бастауыш білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыру құндылықтарды оқу пәндерінің мазмұнына кіріктіруді,

оқытудың әртүрлі әдістерін қолдануды қамтитын жүйелі тәсілді талап етеді, құрылған қолайлы атмосфераның ішінде сыныпта білім алушыларды әлеуметтік маңызы бар жобаларға тарту және ата-аналармен белсенді ынтымақтастық. Мұндай тәсіл оқушылардың жан-жақты дамуға, белсенділікке және жауаптылыққа, ынтымақтастыққа, жауапкершілікке ықпал етеді.

Құндылыққа бағдарланған білім беруге арналған негізгі орта білім беру деңгейінде қалыптасуы

Мақсат:

Оқу пәндерінің мазмұны арқылы негізгі орта білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыру жолдарын анықтау.

Міндеттер:

Ашу ұғым құндылыққа бағдарланған білім беру.

Анықтау: негізгі құрамдас бөліктер құндылыққа бағдарланған білім беру.

Сипаттау рөлі : оқу-әдістемелік пәндердің тізбесі жылы қалыптастыруды құндылыққа бағдарланған білім беру.

Ұсыну: практикалық ұсыныстар бойынша оқу пәндерінің мазмұны арқылы құндылыққа бағдарланған білім беруді жүзеге асыру.

Құндылыққа бағдарланған білім беру ұғымы:

Құндылыққа бағдарланған білім беру - білім алушылардың бойында жалпыадамзаттық және ұлттық мұраттарға сай құндылықтар жүйесін қалыптастыруға бағытталған жүйе.

1. Негізгі құрамдас бөліктер құндылыққа бағдарланған білім беру

Жүйе құндылықтары:

Жалпыадамзаттық құндылықтар. Ұлттық құндылықтар.

Құндылықты қарым-қатынастар:

Дүниеге эмоционалды-құндылықтық қатынас. Позитивті-құндылықты басқа адамдарға қарым-қатынас . Өзін-өзі анықтау құндылығы.

Құндылықты қызмет:

Жылы әлеуметтік маңызы бар жобаларда тағдырлар жүзеге асырылады. Еріктілер қызметі.

Нормалардың сақталуы және мінез-құлық қағидалары.

1. Құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастырудағы оқу пәндері мазмұнының рөлі:

Мазмұны- оқу-әдістемелік пәндердің тізбесі және рөлі -жылы құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыру.

Оқу-әдістемелік пәндер тиіс:

Құндылықтарда қамтуы тиіс ақпарат : Жалпыадамзаттық және ұлттық.

Құндылықты қатынастардың қалыптасуына ықпал ету:

Тарихи оқиғалар, әдеби туындылар, өнер туындылары арқылы талдау.

Құндылықты қызметтің түрлерін ынталандыру:

Проблемалық міндеттерді жылы жобалар, рөлдік ойындар арқылы шешім.

1. Іс жүзінде ұсынымдар бойынша құндылықты іске асыру- оқу пәндерінің мазмұны арқылы бағдарлы білім беру

Әртүрлі әдістерді оқытуды пайдалану:

Проблемалық оқыту, жобалық қызметі, пікірталастар, рөлдік ойындар.

Құндылықты қатынастарды қалыптастырулар құру үшін шарттар:

Жылы сыныпта қолайлы атмосфера.

Педагогтың жеке үлгісі.

Білім алушылардың жылы әлеуметтік маңызды жобалары: карттарға, мүгедек балаларға, жануарларға көмек.

Сыныптан тыс жұмыстардың мүмкіндіктерін пайдалану:

Қызығушылықтары бойынша үйірмелер, секциялар, клубтар.

Ата-аналармен ынтымақтасу.

Жылы тәрбиеде отбасылар мен мектептер балаларды бірлестік, күш-жігер

Пәнаралық тәсілдерді енгізу:

Пәнаралық жобалар:

Білім алушылар жобаларды іске асыру үшін қамтитын бірнеше заттардың, білімнің әртүрлі салалары арасындағы байланысты және құндылықтарды көре алды.

Байланыс теориялар мен тәжірибе:

Теориялық білімді әлеуметтік жобалар мен зерттеулер арқылы тәжірибеде қолдану түсінігі құндылықтарын нығайтады.

Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту

Талдау және сын:

Тұрақты құндылық бағдарларын қалыптастыруға ықпал ететін ақпаратты, дереккөздерді және дәлелдерді талдау арқылы сыни тұрғыдан ойлауды ынталандыру.

Пікірсайыстар және пікірталастар:

Білім алушылар өздерінің құндылық ұстанымдарын қалыптастыруды және қорғауды үйренуі үшін өзекті әлеуметтік және осы маңызды мәселелер бойынша пікірталастарды ұйымдастыру.

Пайдалану технологиялары

Оқытудың интерактивті әдістері:

Интерактивті және мультимедиялық сабақтарды құру үшін технологияларды пайдалану, бұл оқу үдерісін тартымды және тиімдірек етеді.

Онлайн-платформалар және ресурстар:

Білім беру мүмкіндіктерін кеңейту және әртүрлі ақпарат көздеріне қол жеткізу үшін онлайн ресурстарды тарту.

Жеке тұлғалардың мүдделерін және таланттарын қолдау

Жеке тәсіл:

Оқу үдерісін жоспарлау және жүзеге асыру кезінде білім алушылардың жеке қызығушылықтары мен қабілеттерін ескеру.

Таланттарды көтермелеу:

Арнайы бағдарламалар мен іс-шаралар арқылы білім алушылардың дарындылығын қолдау және дамыту.

Бағалау және рефлексия жасау

Тұрақты бағалау:

Бақылау мен өзін-өзі бағалаудың әртүрлі формалары арқылы білім алушылардың құндылық бағдарларын жүйелі бағалауды енгізу.

Рефлексия жасау және талдау:

Рефлексивті сабақтарды жүйелі түрде өткізу, мұнда білім алушылар өздерінің жетістіктері мен дамуын құндылық тұрғысынан талдай алады.

Негізгі орта білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыру құндылықтарды оқу пәндеріне, пәнаралық жобаларға кіріктіруді, сыни тұрғыдан ойлауды дамытуды, технологияларды қолдануды және жеке мүдделерді қолдауды қамтитын кешенді тәсілді талап етеді. Мұндай тәсіл білім алушылардың жеке басының жан-жақты дамуына және қоғамдағы белсенді және жауапты өмірге дайындығына ықпал етеді.

Ұсынылған ұсыныстарды іске асыру білім алушыларда құндылық бағдарларын қалыптастыруға жағдай жасауға мүмкіндік береді, олар кейінгі өмірде және болашақта маңызды рөл атқарады.

Негізгі орта білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыру жүйелі тәсілді талап етеді, оған мыналар кіреді интеграцияны құндылықтарды жылы оқу-әдістемелік пәндер, жобалық іс-шаралар, сыныптан тыс жұмыстар және мұғалімдердің, ата-аналардың және жергілікті қоғамдастықтың белсенді қатысуы. Бұл тәсіл оқушылардың жеке басының жан-жақты дамуына және оларды құрметтеуге, ынтымақтастыққа және жауапкершілікке негізделген қоғамдағы өмірге дайындауға ықпал етеді.

Жалпы орта білім беру арқылы пәндер мазмұны құндылықты-бағдарлы қалыптастыру деңгейге жету жолдары

Мақсаты:

Мазмұны арқылы жалпы орта білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыруда оқу пәндерінің жолдарын анықтау

Міндеттері:

Құндылыққа бағдарланған білім беру.

Құндылыққа бағдарланған негізгі компоненттерді анықтау, білім беру.

Құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастырудағы оқу пәндері мазмұнының рөлін сипаттау.

Оқу пәндерінің мазмұны арқылы құндылыққа бағдарланған білім беруді жүзеге асыру бойынша практикалық ұсыныстарды ұсыну.

Құндылыққа бағдарланған білім беру ұғымы

Құндылыққа бағдарланған білім беру - білім алушылардың бойында жалпыадамзаттық және ұлттық мұраттарға сай құндылықтар жүйесін қалыптастыруға бағытталған жүйе.

Негізгі құрамдас бөліктер құндылыққа бағдарланған білім беру

Құндылықтар жүйесі:

Жалпыадамзаттық құндылықтар. Ұлттық құндылықтар

Құндылықты қатынастар:

Әлемге эмоционалды-құндылық қатынасы. Басқа адамдарға позитивті-құндылық қарым-қатынас. Өзін-өзі анықтау құндылығы.

Құндылықты қызмет:

Жылы әлеуметтік маңызы бар жобаларға қатысу. Волонтерлік қызмет.

Нормалардың сақталуы және мінез-құлық қағидалары:

Оқу-әдістемелік пәндер мазмұнының тізбесі жылы құндылықтарды қалыптастыруға бағдарланған білім беру рөлі.

Оқу-әдістемелік пәндердің мазмұнының тізбесі жылы құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыру.

Оқу-әдістемелік пәндер тиіс

Ақпаратты қамтуы тиіс құндылықтар :

Жалпыадамзаттық және ұлттық.

Құндылықты қатынастардың қалыптасуына ықпал ету:

Тарихи оқиғалар, әдеби туындылар, өнер туындылары арқылы талдау.

Құндылықты қызметтің ынталандыру түрлері:

Жобаларға, рөлдік ойындарға қатысу арқылы проблемалық мәселелерді шешу. Практикалық ұсынымдар бойынша құндылықты іске асыру-

бағдарланған білім беру арқылы оқу-әдістемелік пәндердің мазмұнының тізбесі

Әртүрлі әдістерді оқытуды пайдалану:

Проблемалық оқыту. Жобалық қызметі. Пікірталастар. Рөлдік ойындар.

Құндылықты қатынастардың қалыптастырулар шарттарын құру үшін

Қолайлы атмосфера, жылы сыныпта мұғалімнің жеке үлгісі.

Білім алушылардың жылы әлеуметтік маңызды жобалары:

Қарт адамдарға көмек. Мүгедек балаларға көмек. Жануарларға көмек.

Сабақтан тыс қызметтің түрлерін пайдалану мүмкіндіктері:

Қызығушылықтары бойынша үйірмелер, секциялар, клубтар.

Ата-аналармен ынтымақтастық:

Отбасылар және мектептер жылы тәрбиеде балалардың бірлестігі, күш-жігері.

Пәнаралық тәсілдерді енгізу.

Пәнаралық жобалар: Білім алушылар әртүрлі білім салалары мен құндылықтар арасындағы байланысты көре алатындай бірнеше пәндерді қамтитын жобаларды жүзеге асыру.

Теория мен практиканың байланысы: Теориялық білімді тәжірибеде әлеуметтік жобалар мен зерттеулер арқылы қолдану, бұл түсінік құндылықтарды нығайтады.

Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту

Талдау және сын: Ықпал ететін ақпаратты, дереккөздерді және дәлелдерді талдау арқылы сыни тұрғыдан ойлауды ынталандыру, тұрақты құндылық бағдарларын қалыптастыру.

Пікірсайыстар мен пікірталастар: Білім алушылар өздерінің құндылық ұстанымдарын қалыптастыруды және қорғауды үйренуі үшін өзекті әлеуметтік және маңызды мәселелер бойынша пікірталастар ұйымдастыру.

Пайдалану технологтар ы

Оқытудың интерактивті әдістері: Интерактивті және мультимедиялық сабақтарды жасау үшін технологияны пайдалану, бұл оқу тәжірибесін тартымды және тиімдірек етеді.

Онлайн-платформалар мен ресурстар: Білім беру мүмкіндіктерін кеңейту және әртүрлі ақпарат көздеріне қол жеткізу үшін онлайн ресурстарды тарту.

Жеке тұлғалардың мүдделерін және таланттарын қолдау.

Жеке тәсіл: Оқу үдерісін жоспарлау және жүзеге асыру кезінде білім алушылардың жеке қызығушылықтары мен қабілеттерін ескеру.

Таланттарды ынталандыру: Арнайы бағдарламалар мен іс-шаралар арқылы білім алушылардың дарындылығын қолдау және дамыту.

Бағалау және рефлексия жасау.

Тұрақты бағалау: Бақылау мен өзін-өзі бағалаудың әртүрлі формалары арқылы оқушылардың құндылық бағдарларын жүйелі бағалауды енгізу.

Рефлексия және талдау: Рефлексиялық іс-шараларды жүйелі түрде өткізу, мұнда білім алушылар құндылықты тәрбиелеу контекстінде өз жетістіктері мен дамуын талдай алады.

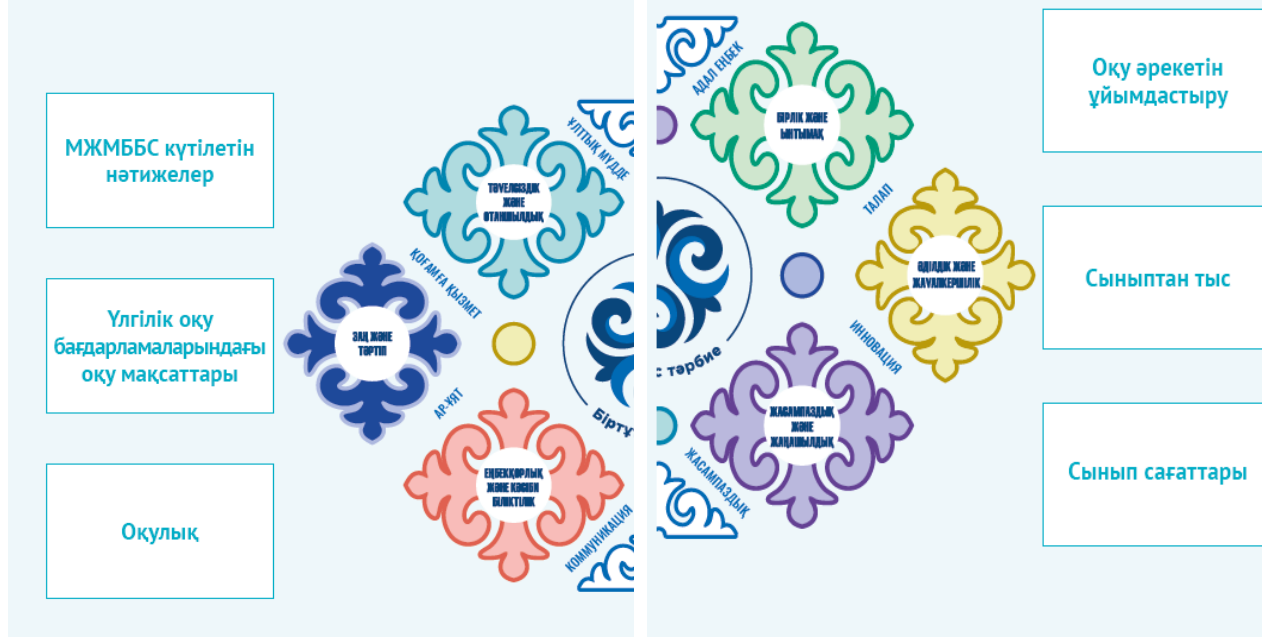
Оқу-әдістемелік сапарлар және экскурсиялар ұйымы

Тарихи және мәдени экскурсиялар: Ұлттық мәдениетті тереңдетіп зерделеу үшін мұражайларға, ескерткіштерге және тарихи орындарға бару.

Экологиялық экскурсиялар: Табиғи мұраны зерттеу және экологиялық мәдениетті қалыптастыру үшін қорықтар мен ұлттық саябақтарға сапарлар.

Жалпы орта білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыру құндылықтарды оқу пәндеріне, пәнаралық жобаларға кіріктіруді, сыни тұрғыдан ойлауды дамытуды, технологияларды қолдануды және жеке мүдделерді қолдауды қамтитын кешенді тәсілді талап етеді. Бұл тәсіл оқушылардың жеке басын жан-жақты дамыту және оларды қоғамдағы белсенді және жауапты өмірге дайындауға ықпал етеді.

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ АРҚЫЛЫ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ДАРЫТУ ПРОЦЕСІ

Білім беру жүйесіне арналған «Біртұтас тәрбие» бағдарламасы ұсынатын инновациялық шешімдер

«Біртұтас тәрбие» бағдарламасы білім беру және тәрбие үдерістерін біріктіре отырып, жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыруға бағытталған. Осы мақсаттарға жету үшін ол білім беру жүйесін заманауи сын-қатерлерге бейімдейтін бірқатар инновациялық шешімдерді ұсынады.

1. Кіріктірілген тәрбиені енгізу

Оқу пәндерінің тәрбиелік құндылықтармен байланысы:

- Адамгершілік, азаматтық және патриоттық тәрбиені білім беру пәндеріне кіріктіруге арналған әдістемелік материалдарды әзірлеу (мысалы, биологиядағы экологиялық тәрбие, әдебиеттегі мәдени дәстүрлер).
- Кейс-әдістер, ситуациялық тапсырмалар, мұнда білім алушылар қоғамның құндылықтарын ескере отырып, білімдерін тәжірибеде қолдануға үйренеді.

2. Жобалық-бағдарлы тәрбие

Білім алушылардың практикалық қызметіне баса назар аудару.

- Бағдарламаның бағыттары (экология, кәсіпкерлік, IT, волонтерлік) бойынша әлеуметтік, зерттеу және бизнес-жобаларды енгізу.
- Тәлімгерлік және бизнеспен ынтымақтастық – мектеп оқушыларының компаниялар мен университеттердің нақты жағдайларына қатысуы.
- Жастар бастамаларын гранттық қолдау, шығармашылық пен кәсіпкерлік ойлауды ынталандыру.

3. Тәрбие үдерісін цифрландыру

Құндылықтар мен қызығушылықтарды қалыптастыру үшін технологияны пайдалану:

- Жастарды тарту үшін интерактивті білім беру платформаларын, мобильді қосымшаларды әзірлеу.
- Тәрбиелік іс-шараларды геймификациялау (сандық викториналар, тарих және мәдениет бойынша онлайн квесттер).
- Білім алушылардың тұлғалық өсуі мен жетістіктерін қадағалау үшін олардың цифрлық портфолиосын енгізу.

4. Тәрбиені дербестендіру

Білім алушының жеке мүдделері мен құндылықтарына бағдарланған тәсіл

- Қабілеттер диагностикасын, жеке мансаптық бағыттарды қамтитын өзін-өзі анықтау және кәсіптік бағдар беру бағдарламалары:
- Жастар қозғалыстарына, еріктілер бастамаларға қатысу арқылы әлеуметтік интеллект пен көшбасшылық қасиеттерді дамыту.
- Тәлімгерлік институтын қалыптастыру: үлкен білім алушылар кішілерге көмектеседі, мұғалімдер кәсіби және тұлғалық дамуда тәлімгер болады.

5. Әріптестіктердің экожүйесін дамыту

Мектеп, отбасы, бизнес және қоғам арасындағы ынтымақтастық:

- Ата-аналарға білім беру бағдарламалары - отбасын тәрбие үдерісіне тарту.
- Тәжірибе алмасуға және мотивацияны арттыруға арналған халықаралық және ұлттық білім беру жобалары.
- Мәдени және тарихи сананы қалыптастыру үшін әлеуметтік институттарды (мұражайлар, театрлар, қоғамдық ұйымдар) тарту.

6. Тәрбие жұмысының жаңа формалары

Қазіргі жастарға арналған өзекті форматтар

- Медиамәдениетті қалыптастыру: сыни тұрғыдан ойлауға үйрету, интернеттегі ақпаратты талдау.
- Тренингтер мен шеберлік сыныптары арқылы soft skills (топтық жұмыс, креативтілік, эмоционалдық интеллект) дамыту.
- Клубтық жүйені енгізу – жеке қызығушылықтарын дамыту үшін тақырыптық үйірмелер (IT, экология, өнер, спорт) құру.

Бағдарламаның мақсаты: қазақстандық мәдениет құндылықтары негізінде білім алушының үйлесімді дамыған тұлғасын дамыту арқылы рухани-адамгершілік қасиеттерді, азаматтық жауапкершілік пен патриотизмді, парасаттылық пен адалдықты қалыптастырады.

Бағдарламаның міндеттері:

1. **Рухани-адамгершілік қасиеттерді тәрбиелеу:**

- Отанға, өз халқына, оның тарихы мен мәдениетіне деген сүйіспеншілікті қалыптастыру;
- Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздерін құрметтеуге тәрбиелеу;
- адалдықты, әділдікті, мейірімділікті, қамқорлықты және басқа да адамгершілік қасиеттерді дамыту;
- табиғатқа және қоршаған ортаға ұқыпты қарауды қалыптастыру.

2. Азаматтық жауапкершілік пен патриотизмді дамыту:

- өз еліне және оның жетістіктеріне деген мақтаныш сезімін тәрбиелеу;
- отбасы, қоғам және мемлекет алдындағы өз міндеттеріне саналы көзқарасын қалыптастыру;
- өз құқықтары мен бостандықтарын, сондай-ақ басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға дайындығын дамыту;
- әлеуметтік маңызы бар іс-шараларға белсенді қатысу.

3. Парасаттылық пен адалдықты қалыптастыру:

- мінез-құлықта және басқалармен қарым-қатынаста адалдық пен әділдікке тәрбиелеу;
- өз іс-әрекеттері мен сөздері үшін жауапкершілікті дамыту;
- еңбекқорлықты және өзін-өзі жетілдіруге деген ұмтылысты қалыптастыру;
- өзгенің еңбегі мен мүлкін құрметтеуге тәрбиелеу.

Білім алушы тұлғасының үйлесімді дамуына жағдай жасау:

➤ әрбір білім алушыны тәрбиелеу мен оқытуға жеке көзқарасты қамтамасыз ету;

- білім беру ортасында қолайлы психологиялық-педагогикалық ахуал қалыптастыру;
- ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды қолдау;
- отбасын тәрбие процесіне тарту.

«Біртұт тәрбие» бағдарламасы тәрбие үдерісін өзекті, технологиялық және тұлғаға бағдарланған кешенді инновациялық шешімдерді ұсынады. Бұл тәсілдер Қазақстанның және бүкіл әлемнің дамуына белсенді қатысуға қабілетті, дербес, әлеуметтік жауапты, шығармашыл ойлайтын азаматтарды қалыптастыруға көмектеседі. [3]

«Әділетті Қазақстан - Жауапты азамат - Ілгері ұлт» үштігінің идеясы заманауи әлемнің сын-қатерлеріне дайын азаматтардың жаңа буынын тәрбиелеуге арналған. Бұл мұраттар әрбір азамат өзінің маңыздылығын, жауапкершілігін және ортақ іске қосқан үлесін сезінетін әділетті, өркендеген және инновациялық қоғам құруға мүмкіндік береді.

Бұл идеялар мен құндылықтар «Біртұтас тәрбие» тәрбие бағдарламасының (бұдан әрі – Бағдарлама) негізіне айналады және құндылыққа бағдарланған және құзыреттілік тәсілдер негізінде білім алушының жеке басын қалыптастыруға ықпал ететін негізгі мақсаттар мен міндеттерді айқындайды.

ТӘУЕЛСІЗДІК ЖӘНЕ
ОТАНШЫЛДЫҚ

БІРЛІК ЖӘНЕ
ЫНТЫМАҚ

ӘДІЛДІК ЖӘНЕ
ЖАУАПКЕРШІЛІК

ЗАҢ ЖӘНЕ
ТӘРТІП

ЕҢБЕКҚОРЛЫҚ ЖӘНЕ
КӘСІБИ БІЛІКТІЛІК

ЖАСАМПАЗДЫҚ ЖӘНЕ
ЖАҢАШЫЛДЫҚ

Еліміздің үдемелі дамуы өскелең ұрпаққа байланысты, мемлекет басшысы Қ.Тоқаев өз сөзінде олардың тәрбиесіне ерекше мән беріп, ұлт имиджін айқындайтын түйінді құндылықтарды айқындап берді:

тәуелсіздік және патриотизм;
бірлік пен ынтымақ;
әділдік және жауапкершілік;
заң және тәртіп;
еңбекқорлық және кәсіпқойлық;
жасампаздық және жаңашылдық.

Қазақтың ұлы ағартушыларының тәрбиелеу туралы дәйексөздері

Шәкәрім Құдайбердиев

Өскелең ұрпақты тәрбиелеу – мемлекеттің ең маңызды міндеттерінің бірі, өйткені ұлтымыздың болашағы балалар мен жастардың бойына қандай құндылықтар сіңірілетініне байланысты.

❖ Нағыз тәрбие – мейірімділікке, адалдыққа, әділдікке үйрететін жүрек тәрбиесі.

❖ Лайықты тәрбие алмаған адам тамырсыз ағашқа ұқсайды.

❖ Шынайы тәрбие – бұл өзін-өзі тануға және ішкі өсуге апаратын жол.

Абай Құнанбаев

❖ Тәрбие іс-әрекетте жалғастыра отырып, білім алудан басталады.

❖ Тәрбиесіз білім қабықсыз қылыш сияқты, ол зиян тигізуі де мүмкін.

Жүсіпбек Аймауытов

❖ Тәрбие ұғымы кең. Адамның өсу, өркендеу, кемелдену дәуіріндегі дене тәрбиесі, ақыл-ой тәрбиесі, сұлулық сезіміне тәрбиелеу, адамгершілік, мінез-құлық тәрбиесі - осының бәрі тәрбиеге жатады.

❖ Тәрбие ісі - адамның адаммен қарым-қатынасын жақсарту, оның талаптарын, іс-әрекеттерін қалыптастыру, адамдар арасындағы қарым-қатынасты жақсарту.

❖ Тәрбие адамды шындықты, ізгілікті, өнерді іс жүзінде жүзеге асыруға жетелейді. Осындай қасиетті істерге жету үшін жанды шабыттандырады, қаруландырады.

❖ Тәрбие - негізі білім беру.

Сондықтан Бағдарламаның тәрбиелік құндылықтары елді жаңғыртуды «Әділдік – принцип, жауапкершілік – негіз, прогресс – мақсат» деп белгілеуге негізделген.

Еңбекқорлық және кәсіпқойлық	Тәуелсіздік және патриотизм	Бірлік пен ынтымақ	Әділдік және жауапкершілік	Заң және тәртіп	Креативтілік және инновациялар
Еңбек-бақыттың атасы (Бенджамин Франклин) Ешқашан құламайтын ұлы емес, әр жолы көтерілетін ұлы" (Конфуций) Іс қажырлы еңбек, ал нәтиже көп күттірмейді; Тәжірибе – үздік педагог Кәсібилік – бұл барлық жауаптарды білу емес, оларды таба білу Барлығын өмірдегі ең маңызды нәрсе сияқты жасаңыз Кәсіби маман – бұл ең нашар күнде де болатын адам, өз жұмысын жақсы атқаруда	1. Патриотизм – жерге деген сүйіспеншілік, халыққа деген құрмет (Джузеппе Маззини) 2. Тәуелсіздік – бұл сіздің шешімдеріңіз тек құндылықтарыңызға байланысты болған кезде 3. Еркіндік тәуелсіз ақыл-ойдан басталады 4. Патриотизм - бұл болашақ ұрпақ алдындағы борыш сезімі 5. "Адамның туы — оның елі, ал елдің туы — оның адамы" (Ашық азаматтың тұлғасы – оның елі, Елдің тұлғасы - оның халқы) 6. Нағыз еркіндік – өзің болу еркіндігі (Джим Морисон) 7. Патриотизм мен Отанға деген сүйіспеншілік өз халқына деген сүйіспеншіліктен басталады (Виссарион Белинский)	1. Бірліктегі күш; 2. Егер сіз жылдам жүргіңіз келсе, жалғыз жүріңіз. Алысқа барғың келсе, бірге бар (Африка мақалы) 3. Біріктіріңіз және жеңіңіз! 4. Ынтымақ - әлсіздік емес, ұлы күштің негізі 5. Бір адам үлкен қозғалысты бастай алады, бірақ тек бірге оны аяқтауға болады (Мартин Лютер Кинг) 6. Ұжымның шынайы бірлігі әркім ортақ мүдде үшін жеке басын құрбан етуге дайын болған кезде басталады	1. Әділдік - бұл шындық, іс жүзінде (Джозеф Джуберт) 2. Жауапкершілік - бостандықтың қадір-қасиеті (Элеонора Рузвельт) 3. Әділдікті қорғайтын адам оны сақтауға дайын болуы керек 4. Билік неғұрлым жоғары болса, жауапкершілік соғұрлым жоғары болады 5. Әділдікті қорғаудың, әділдікті сақтаудың ең жақсы жолы (Сократ) 6. Кез келген жерде әділетсіздік – жалпыға ортақ қауіп әділдіктің 7. Әділдік әрқашан бірден көрінбейді, бірақ ол әрқашан дер кезінде келеді	1. Заң қатал, бірақ бұл заң (Ежелгі грек мақалы) 2. Тәртіпсіз тәртіп пен еркіндік болмайды (Джордж Вашингтон) 3. Заңды сақтаған адам одан қорықпайды (Цицерон) 4. Заң оны құрметтейтіндерді ғана қорғайды 5. Этика мен моральсыз құқық – бұл бос қоңырау (Жан-Жак Руссо) 6. Заң аяқталған жерде хаос басталады (Джон Локк) 7. Заң – халықтың ар-ожданы	1. Көшбасшыны ізбасардан тек инновация ғана ажыратады (Стив Джобс) 2. Болашақты болжаудың ең жақсы жолы - оны жасау (Питер Дракер) 3. Ақыл-ойды өзгертпестен мәселені шешу мүмкін емес (А. Эйнштейн) 4. Шығармашылық – бұл күнделікті өмірден жаңа дүниелерді жасай білу 5. Қиял білімнен маңыздырақ, өйткені ол шексіз (А. Эйнштейн) 6. Инновация қателесуден қорықпаған кезде пайда болады

Бағдарламаны іске асырудың әдіснамалық негіздері құндылыққа бағдарланған және құзыреттілік тәсілдерге негізделген. Олар білім алушылардың заманауи қоғамда табысты өмір сүруі үшін қажетті дағдылар мен құндылықтарды қалыптастыруға ықпал ете отырып, оқытуды, тәрбиелеуді және дамытуды біріктіруге бағытталған.

Тәрбиенің құндылыққа бағдарланған көзқарас білім алушыларда олардың дүниетанымын, мінез-құлқын және қоршаған әлемге қатынасын анықтайтын құндылықтар жүйесін қалыптастыруға негізделген. Білім алушылардың моральдық таңдауын, мінез-құлқы мен іс-әрекетін айқындайтын түйінді құндылықтар тәуелсіздік пен патриотизм, бірлік пен ынтымақтастық, әділдік пен жауапкершілік, заңдылық пен тәртіп, еңбекқорлық пен кәсібилік, жасампаздық пен жаңашылдық болып табылады. Түйінді құндылықтар Бағдарламаны іске асыру шеңберіндегі тәрбиенің мазмұнын көрсетеді және білім алушыларды оқытудың, тәрбиелеудің және дамытудың біртұтастығын қамтамасыз ету үшін білім беру мазмұнына біріктірілуі тиіс.

Негізгі құндылықтарды тәрбиелеуге негізделген құзыреттілік тәсілін жүзеге асыру шеңберінде білім алушыларда негізгі құзыреттіліктер дамуы керек, олар жиынтықта түлектің моделін анықтайды:

Кесте. 3 Түйінді құзыреттер негізінде дамытылатын түйінді құндылықтар

Ұлттық мүдделерді ілгерілету	Бұл өз Отанының дамуына үлес қосуға, өз елінің ұлттық мүдделерін қорғауға және ілгерілетуге дайын екендігін білдіреді;
Тиімді коммуникациялар	бұл қарым-қатынас, эмпатия, топтық жұмыс және жанжалдарды шешу дағдылары арқылы әртүрлі әлеуметтік орталарда инклюзивтілік пен бірлікке ықпал ете отырып, басқалармен тиімді ынтымақтастыққа дайын болу;
Қоғам дамуына үлес қосу	этикалық, әлеуметтік және мәдени тұрғыдан қолайлы тәжірибелерді пайдалана отырып, қоғамның дамуына ерікті түрде үлес қосуға дайын болу;
Азаматтық борыш	ең алдымен, этикалық мінез-құлықты, адалдықты және заңдылықты сақтауға деген ұмтылысты көрсете отырып, қоғамның нормаларын құрметтеу және сақтау;
Инновациялық ойлау	жоғары жетістіктерге жетуге деген ұмтылыс және кедергілерді жеңуге, жаңа дағдыларды меңгеруге және өз әлеуетін толық ашуға ынталы болуға дайын болу, осылайша оларды болашақ істерінде табысқа жетуге дайындау;

Креативтілік	түпнұсқалық, пайдалы және контекстке сәйкес идеяларды және проблемаларды шешудің дәстүрлі емес тиімді әдістерін генерациялау мүмкіндігі.
--------------	--

Құндылыққа бағдарланған және құзыреттілікке негізделген білім беру тәсілдері бір-бірін толықтырып, өмірлік қиындықтарға және табысты әлеуметтенуге дайын жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыруға ықпал етеді.

Тәрбиенің құндылыққа бағдарланған басымдықтары және олардың өлшемдері.

Құндылыққа бағдарланған тәрбие білім алушылардың бойында жауапкершілікті, белсенді және өзін-өзі жүзеге асыратын тұлға болып қалыптасуына көмектесетін адамгершілік, азаматтық және мәдени көзқарастарды қалыптастыруға бағытталған. «Біртұтас тәрбие» бағдарламасы аясында тәрбиенің бірнеше негізгі басымдықтары айқындалған, олардың әрқайсысының өз өлшемдері бар.

1. Азаматтық-патриоттық тәрбие беру

Отанға деген сүйіспеншілікті, қоғам мен мемлекет алдындағы жауапкершілікті қалыптастыру.

Өлшемшарттар:

- Өзінің ұлттық бірегейлігін сезіну, Қазақстанның тарихы мен мәдениетін білу.

- Қоғамдық өмірге белсенді қатысу (волонтерлік, жастар қозғалысы).

- Ел мүддесін қорғауға даярлық, мемлекеттік рәміздерді құрметтеу.

2. Адамгершілік және рухани тәрбие

Адалдық, сыйластық, ізгілік сияқты адамгершілік қасиеттерді дамыту.

Өлшемшарттар:

- Адамгершілік нормаларын білу және сақтау.

- Эмпатияға қабілеттілік, басқаларды құрметтеу.

- Күнделікті өмірдегі жауапкершілікті мінез-құлық.

3. Еңбек және кәсіптік тәрбие

Еңбекке деген құрметті, кәсіби таңдау үшін жауапкершілікті дамыту.

Өлшемшарттар:

- Еңбектің жеке өсу мен қоғам үшін маңыздылығын түсіну.

- Таңдаған мамандығы бойынша өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылу.

- Кәсіби сынақтарға, жобаларға, олимпиадаларға қатысу.

4. Зияткерлік және креативті даму

Танымдық белсенділікті, ғылыми және шығармашылық ойлауды ынталандыру.

Өлшемшарттар:

- Талдау, сыни тұрғыдан ойлау қабілеті.

- Өз бетінше білім алуға қызығушылық, дамуға ұмтылу.

- Жаңа идеяларды құру қабілеті, бастамашылдық.

5. Әлеуметтік тәрбие және құқықтық мәдениет

Қоғамдағы өз рөлін сезіну, құқықтар мен міндеттерді түсіну.

Өлшемшарттар:

- Заңнаманың негіздерін білу, құқықтар мен міндеттерді білу.
- Әлеуметтік өзара әрекеттесудегі жауапты мінез-құлық.
- Әлеуметтік жобаларға, еріктілікке қатысу.

6. Экологиялық тәрбие

Табиғатқа жауапкершілікпен қарауды, ресурстарды саналы түрде тұтынуды қалыптастыру.

Өлшемшарттар:

- Экологиялық проблемаларды түсіну, оларды шешуге қатысу.
- Қоршаған ортаны сақтау бойынша практикалық дағдылар.
- Экологиялық бастамаларға жеке үлес қосу (ағаш отырғызу, қоқыстарды сұрыптау).

7. Салауатты өмір салты және дене тәрбиесі

Денсаулық мәдениетін, дене белсенділігін дамыту, зиянды әдеттердің алдын алу.

Өлшемшарттар:

- Денсаулықтың маңыздылығын түсіну, күнделікті тәртіп пен тамақтануды сақтау.
- Спортпен жүйелі түрде шұғылдану, спорттық іс-шараларға қатысу.
- Өзінің физикалық және психикалық денсаулығы туралы саналы түрде шешім қабылдай білу.

Құндылыққа бағдарланған тәрбиенің әрбір бағыты білім алушылардың адамгершілік ұстанымдарының, азаматтық ұстанымдарының және жеке жауапкершіліктерінің қалыптасу деңгейін бағалауға мүмкіндік береді. Бұл басымдықтар олар өзін-өзі жүзеге асыруға және қоғам өміріне белсенді қатысуға дайын үйлесімді тұлғаны қалыптастыруға көмектеседі. [3]

Құндылықтарды қалыптастырудың негізгі принциптері және білім беру ортасында білім алушылардың қызығушылықтары

Өскелең ұрпақты тәрбиелеу – мемлекеттің ең маңызды міндеттерінің бірі, өйткені ұлтымыздың болашағы балалар мен жастардың бойына қандай құндылықтар сіңірілетініне байланысты.

Сондықтан Бағдарламаның тәрбиелік құндылықтары елді жаңғыртуды «Әділдік – принцип, жауапкершілік – негіз, прогресс – мақсат» деп белгілеуге негізделген.

Қызығушылық психологиялық ұғым ретінде әртүрлі елдер мен мәдениеттерде ғылыми дәстүрлерге, білім беру жүйесіне және мәдени ерекшеліктеріне байланысты кейбір нюанстармен қарастырылады.

Ғылыми психологияда қызығушылық анықталған тұлғаның белгілі бір объектілерге немесе іс-әрекет түрлеріне таңдамалы бағыттылығы ретінде жағымды эмоциялармен сүйемелденеді және танымға ынталандырады.

Ағылшын психологиясында қызығушылық динамикалық6 мотивациялық қызығушылық ретінде қарастырылады. Джон Льюи сияқты зерттеушілер қызығушылық баланың жеке тәжірибесіне байланысты екенін және оны практикалық және интерактивті оқыту әдістері арқылы қолдау қажет екенін атап өтті.

Қытайда қызығушылық жеке ұмтылыстар мен ұжымдық құндылықтар арасындағы үйлесімділік тұжырымдамасымен байланысты. Қытай психологиясы мен педагогикасы баланың қызығушылығы дамитын әлеуметтік контекстке назар аударады. Тәртіп пен табандылыққа үлкен мән беріледі, ал қызығушылық ұзақ мерзімді мақсаттарға жетудің құралы ретінде қарастырылады.

Мүдделерді дамытудың түйінді тәсілдері

- Балалардың бастамасын қолдайтын ынталандырушы ортаны құру;
- Оқытудың барлық кезеңдерінде ойын және интерактивті әдістерді енгізу;
- Әдістемелерді олардың мәдени және әлеуметтік контекстіне бейімдеу арқылы баланың жеке ерекшеліктерін дамыту;

Кез келген жастағы баланың қалыптасқан қызығушылықтары шығармашылық тұлғаны дамытуда және табысты әлеуметтенуде шешуші рөл атқарады. Олар шығармашылық ойлаудың, эмоционалдық интеллекттің және қоғаммен қарым-қатынастың негізі болып табылатын белгілі бір негізгі қабілеттерге сүйенеді.

Оқушылардың қызығушылықтары мен талпыныстарын ғылыми тұрғыдан зерттеу әдістері

Психологиялық-педагогикалық тесттер

- Оқу іс-әрекетіндегі артықшылықтарды анықтау үшін сауалнама жүргізу.
- Белгілі бір қызмет түрлеріне бейімділікті анықтауға арналған психометриялық тесттер.
- Мотивация деңгейін анықтауға арналған диагностикалық әдістер.

Білім беру үдерісін бақылау және талдау

- Оқу белсенділігін талдау, қосымша сабақтарға, олимпиадаларға қатысу.
- Ұжымдағы мінез-құлықты және оқудағы дербестік деңгейін бағалау.

Әлеуметтанулық әдістер

- Оқушылармен, ата-аналармен, мұғалімдермен сұхбат.
- Жасына және оқу жағдайларына байланысты қызығушылықтардың өзгеру динамикасын зерттеу.

Қызығушылықтарды ғылыми тұрғыдан зерттеу әдістері және олардың білім алушылар үшін пайдасы

Психологиялық-педагогикалық тесттер

- Жасырын тенденцияларды анықтауға мүмкіндік береді (мысалы, шығармашылық немесе аналитикалық).
- Белгілі бір адамға қандай мамандықтар сәйкес келетінін жақсырақ түсінуге көмектеседі.
- Пәндерді, курстарды және оқу бағыттарын таңдау бойынша ұсыныстар береді.

Білім беру үдерісін бақылау және талдау

- Мұғалімдер оқушылардың күшті жақтарын байқап, дамыта алады.
- Оқытудың қай әдістері жақсы жұмыс істейтінін анықтауға мүмкіндік береді.
- Ата-аналар мен тәрбиешілерге білім беру траекториясын түзетуге көмектеседі.

Әлеуметтанулық әдістер (сауалнамалар, сұхбаттар)

- Оқушылардың өздерін қызықтыратын және маңызды нәрселер туралы пікірлерін білуге мүмкіндік береді.
- Оқуға кедергі келтіруі мүмкін қажеттіліктер мен проблемаларды анықтайды.
- Оқушыларға білім беру ортасын қалыптастыруға қатысуға мүмкіндік береді.

Білім алушылардың ғылыми зерттеуге деген қызығушылықтарының практикалық маңыздылығы

- Оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес бейімделген білім беру бағдарламаларын әзірлеу.
- Мектептегі кәсіптік бағдар беру жүйесін жетілдіру.
- Саналы өмірлік стратегияларды қалыптастыруға бағытталған педагогикалық қолдау әдістерін дамыту.
- Академиялық үлгермеушілік деңгейін төмендету және мектептегі демотивацияның алдын алу.

Білім алушылар үшін практикалық маңыздылығы

Бұл оқушыларға шынайы өмірде қалай көмектеседі:

- Ләззатпен және мәжбүрлеусіз оқуға мүмкіндік береді;
- Оқудағы күйзеліс пен көңілсіздікті болдырмауға көмектеседі;
- Жеке күшті жақтарын дамытуға мүмкіндік береді;
- Өзіне және өз қабілеттеріне деген сенімділікті арттырады;
- Болашақ мамандықты саналы түрде таңдауға көмектеседі.

Қорытынды: Оқушылардың қызығушылықтары мен ұмтылыстарын ғылыми тұрғыдан зерттеу білім беруді тиімді етіп қана қоймай, сонымен қатар оқушылардың өздеріне ыңғайлы етеді. Бұл олардың әлеуетін ашуға, дербестігін,

өзіне деген сенімділігін дамытуға және болашақ өмірлері үшін дұрыс таңдау жасауға көмектеседі.

Білім алушыларда құндылықтар мен қызығушылықтарды қалыптастыру — бұл студенттерде тұрақты дүниетанымдық көзқарастарды, тұлғалық бағдарларды және таным мен өзін-өзі жүзеге асыруға деген ынтаны дамытуға бағытталған жүйелі процесс. Тиімді білім беру ортасы білім алушылардың жеке ерекшеліктерін, олардың қажеттіліктері мен әлеуметтік жағдайларын ескеруі керек.

Негізгі қағидаттар:

Тұлғаға бағдарланған тәсіл принципі:

- Жеке ерекшеліктерді ескеру (ассимиляция қарқыны, қызығушылықтары, мотивациялары, құндылық бағдарлары).

- Өзін-өзі көрсету және өзін-өзі жүзеге асыру үшін жағдай жасау.

Білім беруді ізгілендіру қағидаты:

- Білім алушының жеке басын құрметтеу.

- Адамгершілік нормалары мен этикалық ұстанымдарды қалыптастыру.

- Толеранттылық пен эмпатияға тәрбиелеу.

Іс-әрекеттік тәсіл принципі:

- Практикалық іс-әрекет арқылы құндылықтарды меңгеру.

- Білім алушыларды жобалық, зерттеушілік, шығармашылық жұмыстарға тарту.

Диалогтылық және ынтымақтастық қағидаты:

- Педагогтар мен білім алушылар арасында ашық қарым-қатынасты ұйымдастыру.

- Диалог мәдениетін, басқа көзқарасты ести білу қабілетін дамыту.

Қағидат мәдени икемділіктің болуы:

- Ұлттық дәстүрлерге, жалпыадамзаттық құндылықтарға және мәдени мұраға сүйену.

- Патриотизмді және мәдени әралуандылықты құрметтеуді қалыптастыру.

Интеграция принципі және пәнаралық байланыстар:

- Білім беру материалының шынайы өмірмен және білімнің басқа салаларымен байланысы.

- Тұтас дүниетанымды қалыптастыру.

Мотивациялық бағыттылық принципі:

- Маңызды тәрбиелік міндеттерді құру арқылы ішкі мотивацияны ынталандыру.

- Сыйақылар мен оң пікірлерді қолдану.

Бағдарламаны іске асыру құндылыққа бағдарланған және құзыреттілік тәсілдерге негізделген. Олар білім алушылардың заманауи қоғамда табысты өмір сүруі үшін қажетті дағдылар мен құндылықтарды қалыптастыруға ықпал ете отырып, оқытуды, тәрбиелеуді және дамытуды біріктіруге бағытталған.

Тәрбиеге құндылыққа бағдарланған көзқарас білім алушыларда олардың дүниетанымын, мінез-құлқын және қоршаған әлемге қатынасын анықтайтын құндылықтар жүйесін қалыптастыруға негізделген. Білім алушылардың

моральдық таңдауын, мінез-құлық пен іс-әрекетін айқындайтын түйінді құндылықтар тәуелсіздік пен патриотизм, бірлік пен ынтымақтастық, әділдік пен жауапкершілік, заңдылық пен тәртіп, еңбекқорлық пен кәсібилік, жасампаздық пен жаңашылдық болып табылады. Түйінді құндылықтар бағдарламаны іске асыру шеңберіндегі тәрбиенің мазмұнын көрсетеді және білім алушыларды оқытудың, тәрбиелеудің және дамытудың біртұтастығын қамтамасыз ету үшін білім мазмұнына біріктірілуі тиіс.

Құзыреттілік тәсілді іске асыру шеңберінде негізгі құндылықтарды тәрбиелеу негізінде білім алушыларда негізгі құзыреттіліктер дамуы тиіс, олар жиынтықта түлектің моделін айқындайды:

ұлттық мүдделерді ілгерілету, бұл өз Отанының дамуына үлес қосуға, өз елінің ұлттық мүдделерін қорғауға және ілгерілетуге дайын болуды білдіреді;

тиімді коммуникация, атап айтқанда, қарым-қатынас, эмпатия, топтық жұмыс және жанжалдарды шешу дағдылары арқылы әртүрлі әлеуметтік орталарда инклюзивтілік пен бірлікті ілгерілету арқылы басқалармен тиімді ынтымақтастыққа дайын болу;

қоғамға қызмет ету – этикалық, әлеуметтік және мәдени тұрғыдан қабылданған тәжірибелерді қолдана отырып, қоғамның дамуына ерікті түрде үлес қосуға дайын болу;

азаматтық парыз, бұл, ең алдымен, этикалық мінез-құлықты, адалдықты және заңдылықты сақтауға деген адалдықты көрсете отырып, қоғамның нормаларын құрметтеу және сақтау;

инновациялық ойлау – жоғары жетістіктерге жетуге деген ұмтылыс және кедергілерді жеңуге, жаңа дағдыларды игеруге және өз әлеуетін толық іске асыруға құлшыныс танытуға дайын болу, сол арқылы оларды болашақ істерінде жетістікке жетуге дайындау;

шығармашылық, яғни түпнұсқалық, пайдалы және контекстке сәйкес идеяларды және проблемаларды шешудің дәстүрлі емес тиімді әдістерін генерациялау мүмкіндігі.

Құндылыққа бағдарланған және құзыреттілікке негізделген білім беру тәсілдері бір-бірін толықтырып, өмірлік қиындықтарға және табысты әлеуметтенуге дайын жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыруға ықпал етеді.

Білім алушылардың қызығушылықтары мен талпыныстарын ғылыми тұрғыдан зерделеу қажеттілігі: білім алушылардың өздеріне пайдасын егжей-тегжейлі талдау

Білім алушылардың қызығушылықтары мен талпыныстарын ғылыми тұрғыдан зерделеу білім беру жүйесіне ғана емес, оқушылардың өзіне де пайда әкеледі. Бұл қолайлы білім беру ортасын құруға, мотивацияны дамытуға, табысты арттыруға және болашақ жолды таңдауға көмектеседі.

1. Қызығушылықтарды зерттеу білім алушылардың өздеріне қалай көмектеседі?

1.1. Білім беру үдерісін оңтайландыру

Оқушыларға пайдасы:

- Оқу бағдарламалары олардың нақты қажеттіліктері мен бейімділіктерін ескере отырып, қызықтырақ және қолжетімді бола түсуде.
- Қызығушылық тудыратын пәндер мен тақырыптарды меңгере білу оқуға деген құштарлықты арттырады.
- Оқытушылар жеке тәсілдерді қолдана алады, бұл стресті азайтады және өз қабілеттеріне деген сенімділікті арттырады.
- Тапсырмалардың өзгермелілігі (мысалы, жобалық іс-шаралар, ғылыми-зерттеу жұмыстары) әрбір оқушыға ашуға мүмкіндік береді.

1.2. Танымдық белсенділік пен дербестікті дамыту

Оқушыларға пайдасы:

- Оқу әдеті баға үшін емес, жаңа білім алу үшін қалыптасады.
- Ізденімпаздық пен ізденімпаздық қабілеттерін дамыту болашақта жаңа пәндер мен кәсіптерді оңай игеруге көмектеседі.
- Оқытудағы дербестікті дамыту сыртқы бақылауға (мұғалімдерге, ата-аналарға) тәуелділікті азайтады.
- Қызықты тапсырмалар мен жобалар шығармашылық ойлау мен бастамашылықты ынталандырады.

1.3. Кәсіптік бағдар беру және болашақты саналы түрде таңдауға дайындық

Оқушыларға пайдасы:

- Табысқа жетуге болатын күшті жақтар мен бағыттарды анықтауға көмектеседі.
- Болашақта көңілсіздікке әкелуі мүмкін кездейсоқ мамандық таңдаудан аулақ болуға мүмкіндік береді.
- Өзіңізді әртүрлі салаларда (олимпиадаларда, байқауларда, курстарда) алдын ала сынап көруге мүмкіндік береді.
- Болашақта пайдалы болатын дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді (мысалы, егер оқушы бағдарламалауға қызығушылық танытса, тереңдетілген оқу үшін тиісті мүмкіндіктер беріледі).

Қалыптасатын жеке қабілеттер баланың әлеуметтенуіне және шығармашылығына қалай көмектеседі?

Кесте. 4 Жеке тұлғаның қызығушылықтарын қалыптастырудағы білім алушыларды әлеуметтендірудің формалары

Бірегейлікті қалыптастыру	Қызығушылықтар балаға өзінің мықты жақтарын білуге және олардың қажеттіліктерін анықтауға көмектеседі және қоғамдағы өз орнын білу
Тәжірибені байыту	Жан-жақты қызығушылықтар балалардың ой-өрісін кеңейте отырып, әртүрлі салаларда өзін сынап көруге

	мүмкіндік береді.
Байланыстарды құру	Ортақ мүдделер әлеуметтену үшін маңызды достық пен серіктестіктің негізіне айналады.
Мақсаттарға жетуге ынталандыру	Қызығушылықтар баланы қиындықтарды жеңуге және табысқа ұмтылуға ынталандырады. Бұл жеке өсу үшін де, әлеуметтік бейімделу үшін де маңызды.

Кесте. 5 Мүдделерді қалыптастыру кезінде дамитын қабілеттердің 5 атауы

	Танымдық қабілеттер	
	Қызығушылық және танымдық белсенділік	Сұрау арқылы әлемді тану қабілеті сұрақтар қойып, жауап іздеу. Баланың қызығушылықтары интеллектісін дамытатын және оқуға ықпал ететін жаңа нәрселерді білуге деген ұмтылыспен тікелей байланысты
	Сын и тұрғыдан ойлау	Ақпаратқа саналы түрде қарау, талдау, салыстыру, қорытынды жасай білу. Бұл проблемаларды шығармашылықпен шешу және күрделі әлеуметтік жағдайларға бейімделу үшін маңызды;
	Дивергентті ойлау	Мәселелерді шешу тәсілдеріндегі икемділік, өзіндік идеяларды генерациялау қабілеті. Шығармашылық салада дамыған және қызығушылықтары бар балалар шығармашылықты жиі көрсетеді; ❖
	Эмоциялық-еріктік қабілеттер	
	Жығармашылық	Басқа адамдардың эмоцияларын сезіну және түсіну қабілеті әлеуметтенуге және үйлесімді қарым-қатынастарды құруға көмектеседі. Өнерге, театрға немесе әдебиетке байланысты қызығушылық.

	Өзі н-өзі реттеу	Қиын жағдайларда өз эмоциялары мен мінез-құлқын басқара білу. Тұрақты қызығушылықтары бар бала мақсатқа жету үшін өзін-өзі ұйымдастыруды үйренеді.
	Өзі не деген сенімділік	Қызығушылық танытатын салалардағы жетістіктер арқылы қалыптасады. Бұл баланы одан әрі жетістіктерге жетуге ынталандырады және әлеуметтенуді қамтамасыз етеді.
	Әлеуметтік қабілеттер	
	Қоғамдық дағдылар	Мүдделер, ұжымдық іс-әрекетке байланысты (спорт, музыка: жобалар жұмыс және т.б.), өз ойын білдіру, бірлесіп жұмыс істеу және басқаларды тыңдау дағдыларын дамытады;
	Үлгілік жұмыс	Топтағы қызығушылықтар баланы тиімді қарым-қатынас жасауға, ымыраға келуге және басқалардың пікірін құрметтеуге үйретеді;
	Шығармашылық қабілеттер	
	Қиялдау	Белсенді қиялы бар бала күнделікті өмірдің шегінен шығуға қабілетті. Сурет салу, музыка немесе құрылыс сияқты шығармашылық қызығушылықтар бұл қабілетті дамытады;
	Өзі н-өзі	Өнер, жазу, дизайн немесе шығармашылықтың басқа түрлері

	көрсету	арқылы ойлау мен мінез-құлықтың бірегей стилін қалыптастыру;
	Ойыншығармашылық құралы ретінде	Мектеп жасына дейінгі балалардың қызығушылықтары көбінесе ойын арқылы көрінеді, бұл символдық ойлау мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді;
	Физикалық қабілеттер	
	Ұсақ және жалпы моториканы дамыту	❖ Нақты бақылауды қажет ететін іс-шараларға қызығушылық және (мысалы, мүсіндеу, би, спорт және т.б.) моториканы, жаңа дағдыларды дамытуға ықпал етеді, шығармашылық үшін де, әлеуметтену үшін де серуендеуге болады.
	Күшпен төзімділік	Спорт және белсенді ойындар дене шынықтыруды қайталайды және сенімділікті дамытады, бұл әлеуметтік іс-шараларға қатысуға оң әсер етеді;

Білім алушылардың құндылықтарын дамыту білім беру ұйымдарының оқу-тәрбие процесі жағдайында жүйелі түрде жүзеге асырылады. Бұл міндетті жүзеге асыру білім беру мазмұны, сыныптық және сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру және өткізу арқылы мүмкін болады.

Өткізілетін тұрақты іс-шаралар **ай сайын**, білім алушылардың тұтас тұлғасын қалыптастыруға бағытталуы тиіс:

Қыркүйек – еңбекқорлық пен кәсіпқойлық айы;

Қазан – тәуелсіздік және патриотизм айы;

Қараша – әділдік пен жауапкершілік айы;

Желтоқсан – бірлік пен ынтымақ айы;

Қаңтар – заң және тәртіп айы;

Ақпан – жасампаздық пен жаңашылдық айы;

Наурыз – тәуелсіздік және патриотизм айы;

Сәуір – еңбекқорлық пен кәсіпқойлық айы;

Мамыр – бірлік пен ынтымақ айы.

Білім алушыларда құндылықтарды қалыптастыру бойынша жүйелі және кешенді жұмыс оқу-тәрбие үдерісінде күнделікті және апта сайын жүзеге асырылатын іс-шараларды қамтиды:

Күн сайын:

«Ұлттық ойын – ұлт қазынасы» – үзіліс кезінде білім алушылардың бос уақытын ойын түрінде ұйымдастыру – асық, тоғызқұмалақ т.б.

«Өнегелі 15 минут» – ата-аналардың 15 минут ішінде өзекті моральдық тақырыптардың бірі бойынша баласымен күнделікті жеке әңгімелесу өткізуі.

«Үнемді тұтыну» – жадынамалар, нұсқаулықтар және флаерлер арқылы суды, азық-түлікті, энергияны және табиғи ресурстарды тұтыну бойынша күнделікті іс-әрекеттер арқылы табиғи ресурстарға (су, энергия) ұқыпты қарауды қалыптастыру.

«Күй күмбірі» – қоңыраулардың орнына күйлерді пайдалану, сондай-ақ үлкен өзгерістер кезінде күйлердің дыбысталуы.

Апта сайын:

«Менің Қазақстаным»: оқу аптасының басында бірінші сабақта білім алушылар Қазақстан Республикасының Әнұранын орындайды.

Аптаның дәйексөздері – мақал-мәтелдер, халық даналығы, көрнекті тұлғалардың нақыл сөздері, олардың мазмұны бүкіл ұйымның тәрбиелік және сыныптан тыс жұмыстарының негізгі өзегі болып табылады. Аптаның дәйексөздері ақпараттық стендтерде, Led-экрандарда, тақталарда орналастырылады.

«Қауіпсіздік сабағы» – білім алушылардың жеке қауіпсіздігін, қауіпсіз жүріс-тұрысын сақтауы, оның ішінде жол қозғалысы ережелерін, тіршілік қауіпсіздігі негіздерін зерделеуі туралы сынып сағаты аясында 10 минут.

Апта сайын сынып сағаттарын өткізу аясында білім алушылардың қауіпсіз мінез-құлық мәдениетін және салауатты өмір салтын қалыптастыру бойынша жүйелі жұмыс жүзеге асырылады.

Құндылықтар мен қызығушылықтарды қалыптастыру — бұл әр түрлі педагогикалық әдістер мен технологияларды дәйекті қолдануды қажет ететін кешенді үдеріс. Тиімді білім беру ортасы тек білім беруге ғана емес, сонымен бірге тәрбиелеуге де бағытталуы керек өзін-өзі тануға, өзін-өзі дамытуға және өмір жолын саналы түрде таңдауға қабілетті тұлға.

Білім берудің әртүрлі деңгейлеріндегі білім алушылардың қызығушылықтары мен ұмтылыстарын ғылыми тұрғыдан зерделеу қажеттілігі

Бастауыш, орта және жалпы орта білім беру деңгейіндегі білім алушылардың қызығушылықтары мен ұмтылыстарын ғылыми тұрғыдан зерттеу педагогика мен психологияның маңызды бағыты болып табылады. Бұл оқушылардың мотивациялық механизмдерін, танымдық іс-әрекетінің заңдылықтарын және тұлғалық дамуын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді.

Оқушылардың қызығушылықтары мен талпыныстарын зерттеудің маңызы

1. Білім беру үдерісін оңтайландыру

- Оқушылардың қызығушылықтарын ескеру олардың танымдық ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне сәйкес оқу бағдарламаларын қалыптастыруға көмектеседі.

- Оқыту мазмұнын жеке бейімділіктерге бейімдеу оқу мотивациясын арттыруға ықпал етеді.

- Балалардың мүдделерін ескеретін заманауи әдістер мен технологияларды қолдану оқу үдерісін тиімдірек етеді.

2. Танымдық белсенділік пен дербестікті дамыту

- Танымдық қызығушылық білімді табысты меңгерудің маңызды факторы болып табылады.

- Өз ұмтылыстары мен мақсаттарын жүзеге асыру білім алушылардың өзін-өзі реттеу дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

- Оқуға деген қызығушылықты дамыту мотивацияның тұрақтылығын арттырады және академиялық үлгермеушілік қаупін азайтады.

3. Кәсіптік бағдар беру және болашақты саналы түрде таңдауға дайындық

- Оқушылардың қызығушылықтарын зерттеу олардың әртүрлі іс-әрекеттерге бейімділігін анықтауға көмектеседі.

- Өз ұмтылыстарыңызды ерте кезеңдерде жүзеге асыру кәсіби жолды неғұрлым негізделген таңдауға мүмкіндік береді.

- Кәсіптік бағдар беруге ғылыми көзқарас болашақ мамандықтағы көңілсіздік ықтималдығын азайтады.

Құндылыққа бағдарланған тәсілдің қысқаша параметрлері

Әлемнің жетекші елдері жаңа ноосфералық ойлау мен өмір салтының рефлексиялық емес логикасын қалыптастыра отырып, осы бағытта, оның ішінде менеджмент саласында, әлеуметтік-демографиялық саланы басқарудың мақсаттары, міндеттері мен әдістеріне көзқарастарды өзгертуде көп нәрсе жасады. Жылы басқарудың жаңа парадигмасының негізіне әлеуметтік және тән саулығының профилактикасы, рухани жаңғыру қағидаттары қаланған.

Сонымен қатар, көптеген ғалымдар мен практиктердің пікірінше, иерархияның барлық деңгейлеріндегі басқару парадигмасына тән әлеуметтік және рухани әл-ауқатқа біржақты, сызықтық көзқарас біздің еліміздегі қазіргі демографиялық жағдайға орасан зор кері әсерін тигізді, содан кейін құндылыққа бағдарланған тәсіл бұл кемшіліктен айырылады, мұндағы басты мақсат емес, практикалық және интеллектуалдық қызметтің барлық алдыңғы тәжірибелерінде қалыптасқан адами қатынастардың ең тұрақты категориясын білдіретін құндылықтар жүйесі.

Бұл жағдайда халықтың физикалық және психологиялық әл-ауқаты бұдан былай қайта қаралмайтын өмір мен дамудың мызғымас құндылығына айналады. Қоғамдық дамудың қазіргі жағдайында бұл өте маңызды, өйткені мақсат кез келген дамудың ішкі қозғаушы күші болғанымен, құндылықтар жүйесі бүгінгі күні де мақсат қоюдың анықтаушы факторына айналады.

Құндылыққа бағдарланған тәсілмен кері байланыс механизмінде басқару жүйесінің мінез-құлқын әзірленген бағдарламаға сәйкес түзетуді, мақсатқа негізделген бағдарламаны (жоспарды) түзетуді және оның өзгеруін қамтамасыз ететін үш "ілмек" бар. Осылайша, құндылыққа бағытталған басқару тәсілі бағдарламалық-мақсатты және детерминирленген тәсілдерді қамтиды, мұнда детерминант мән болып табылады.

Өз кезегінде, нәтижелерге негізделген басқару құралы болып табылатын бағдарламалық-мақсатты басқару әдісі федералдық, аймақтық немесе жергілікті деңгейлердегі бағдарламалық іс-шараларды қаржыландыру мүмкіндіктерін ескере отырып, дамудың басым бағыттарының құрамының экономикалық және әлеуметтік орындылығын және оларды жүзеге асыру ретін бағалауға, сонымен қатар нәтижелерді бақылауға мүмкіндік береді. Осыған сүйене отырып, құндылыққа бағдарланған тәсіл шеңберіндегі бюджеттік жоспарлау бағдарламалық-мақсатты әдістерге негізделуі керек.

Кесте. 6 Құндылыққа бағдарланған тәсілдің қысқаша принциптері мен артықшылықтары.

Тәсілдің негізгі принциптері	Тәжірибеде енгізудегі артықшылықтар
Құндылыққа	Жүйенің теңгерімсіздігіне жол бермеу, өйткені «халық денсаулығының» өзгермейтін құндылығы қызметтің түпкілікті бағдары ретінде әрекет етеді, оны сақтау үшін дамудың әрбір кезеңінде нақты мақсаттар мен іс-шаралар әзірленеді
Кешенді, жүйелі сипат мақсаттарды, міндеттерді және негізгі бағыттарды тұжырымдау	Өңірдегі нақты саланы дамытудың барлық аспектілерін, сондай-ақ бағдарламалық іс-шаралардың басымдылығын ескеруге мүмкіндік береді
Өкілеттіктер мен жауапкершіліктің нақты бөлінуі	Аймақтың мемлекеттік органдарының атқарушы органдары мен жергілікті өзін-өзі басқару органдары арасындағы қызмет бағыттарын бөлуге мүмкіндік береді.

Қазіргі білім берудегі өзгерістер әлемдік педагогика ғылымының дамуының әдіснамалық негіздерін қайта қарастыруға алып келеді. Жаңа теориялар, тәсілдер, ережелер, инновациялық технологиялар, заманауи модельдер, білім беру бағдарламалары ғылым мен практиканың даму негіздеріне, білім алушылар мен педагогтардың жеке басына, шығармашылық әлеуетіне жіті назар аударуды туындатады. [24]

Бұл жағдайда педагогикалық ғылымды дамытудың және білім беру философиясының жаңа парадигмасын құрудың негізгі категорияларының бірі құндылық категориясы болады.

Бүгінгі таңда құндылық қазіргі қоғамның негізгі ұғымдарының бірі бола отырып, философия, әлеуметтану, психология және педагогика еңбектерінде қолданылады, адамгершілік мұраттарды объектілер мен құбылыстардың, олардың қасиеттерінің эталоны ретінде анықтайды және т.б.

Белгілі бір иерархия және нақты құндылықтар жиынтығы дамудың белгілі бір әлеуметтік формасын сипаттайды, осыған байланысты қоғамның даму тарихында құндылық жүйелері қалыптасады және түрленеді.

Аксиологияда (құндылықтар теориясы) «құндылық» құндылықтардың табиғатын, құндылықтар әлемінің орны мен құрылымын зерттеудің орталық концепциясы болып табылады, әртүрлі құндылықтардың өзара байланысын, олардың тұлға құрылымындағы көрінісін көрсетеді.

Аксиология (грек. *axia* — құндылық және *logos* — ілім, сөз) — құндылықтар теориясының философиялық ғылымы; адамдардың ішкі дүниесін көрсететін құндылықтар құндылықтың негізгі түрлерін, олардың рөлін, адамдардың қоршаған әлемге құндылық қатынасын қалыптастыру механизмдерін ашады.

Кейбір зерттеулерде «аксиология» ұғымын ғылыми сөздікке 1902 жылы француз педагогы, білім беру жүйесін реформалаушы, әлеуметтанушы П.Лапи енгізіп, философия, әлеуметтану және психологияда белсенді түрде қолданыла бастағаны атап өтіледі. Ұзақ уақыт бойы құндылықтар мәселесін зерттеу шетелдік философияның өзіндік монополиясы болып қала берді. Неокантиандық ілімдер негізінде (В. Виндельбанд, Қ. Риккерт) XX ғасырдың басында құндылықтарды зерттеу белгілі бір бағыт ретінде қалыптасты, кейінірек кейбір неміс және америкалық ғалымдарының (М.Шелер, Н.Хартман, Д.Дьюи, Р.Б. Перри, С.Пеппер) еңбектерінде кеңінен таралды. . Өткен ғасырдың 60-жылдары кеңес ғылымында философтар С.Ф. еңбектеріндегі "құндылық қатынасы", "бағалау", "құндылық бағдарлары" ұғымдарымен қатар Анисимова, А.Г. Здравомыслова, Л.П. Қалқыма, Ю.А. Замошкина, М.С. Қаған, Л.П. Фомина, В. Момова, Ш. Сағатовскийдің, В.П. Тугаринова, И.Т. Фролова және т.б. құндылық категориялық аппарат ретінде қарастырылды.

Ілім ретінде аксиология XIX ғасырдың екінші жартысында тарала бастады. Алайда, «құндылықтар» тақырыбы ежелгі дәуірден бастап көрініс тапты. Ежелгі философтар адам дүниесін танып-білумен бірге оның құрамдас пәндерін бағалап, танылғанға деген көзқарасын білдіретінін көрсеткен. Ежелгі зерттеулерде «құндылықтар» ұғымы маңыздылығы мен маңыздылығына қарай әр түрлі түсіндіріледі.

Әлеуметтануда құндылықтар кез келген қоғамдық маңызы бар пән болып табылады, ал психологияда құндылықтар субъектінің объектіге қатынасын білдіреді. А.Б. Орлов құндылық - бұл қандай да бір затты қабылдаудағы және есте сақтаудағы тәжірибелі көзқарас, тәуелділік (жеке немесе топтық) деп есептейді.

Гуманитарлық ғылымдардың зерттеушілері денсаулық, ләззат, тәуелсіздік, балалы болу, отбасы мен жақындарына қамқорлық, қоғамдағы

орны, елдегі тәртіп пен әл-ауқат, адамгершілік ұстанымдарына адалдық, қозғалыс еркіндігі сияқты маңызды құндылықтарды атап өтеді.

Педагогикалық ғылымда құндылықтар рухани және адамгершілік құндылықтар ретінде қарастырылады.

Бір сөзбен айтқанда, құндылықтар біздің алдымызда адамның сан алуан ұмтылыстары мен тілектерінің объектісі ретінде көрінеді.

Эмоциялық-бағалау құндылықтары адамдардың қарым-қатынасындағы құндылықтардың субъективті мәнін көрсетеді. Сонымен, кейбір жасөспірімдер үшін ата-аналардың пікірі өте маңызды. Егер мектеп өкілдері жасөспірімнің ата-анасын мінез-құлқы туралы шақырса, онда жасөспірім қатты уайымдай бастайды және ата-анасының көңілін қалдырғысы келмейді. Бұл жағдайда жасөспірім үшін құндылық ата-ана және олардың онымен қарым-қатынасы болып табылады. Екінші жағынан, егер ата-аналарды шақыру жағдайлары бірнеше рет болған болса, онда келесі сынақ жасөспірімнің көңіл-күйінің жеңіл бұзылуын ғана тудырады. Яғни, жасөспірімнің мінез-құлқы басқаша болуы үшін оған әсер етудің басқа, ең құнды және маңызды әдістері қажет.

Құндылық – бұл адамдардың өмірге және парасатты мінез-құлыққа деген дүниетанымы, ол адамды басқаратын мақсаттарды және оларға қалай жетуге болатынын білдіреді.

«Құндылық» ұғымының анықтамасы бастапқыда құндылық басқалар арқылы білдіру мүмкін емес қажетті ұғым болып табылатындығына байланысты қиындықтар туғызады.

Проблемалық оқытудың қағидаларын толығырақ ашу

Проблемалық оқыту технологиясы жаңалық емес: ол 20-30 жылдары кеңестік және шетелдік мектептерде кеңінен таралды. Проблемалық оқыту американдық философ, психолог және педагогтың теориялық ұстанымдарына негізделеді Б.Дьюи (1859-1952), ол 1894 жылы Чикагода тәжірибелік мектеп құрды, онда оқу жоспары ойын және еңбек қызметімен алмастырылды.

Оқу, санау, жазу сабақтары балалардың физиологиялық жетілуіне қарай өздігінен пайда болатын инстинкт қажеттіліктеріне байланысты ғана жүргізілді. Дьюи оқытудың төрт инстинктін анықтады: әлеуметтік, құрылыс, көркемдік мәнерлеу, зерттеушілік.

Бүгінгі күні проблемалық оқыту деп мұғалімнің басшылығымен проблемалық жағдаяттар туғызуды және оларды шешу үшін оқушылардың белсенді өзіндік іс-әрекетін көздейтін, соның нәтижесінде кәсіби білімді, дағдыларды, шығармашылықпен меңгеруді және ойлау қабілетін дамытуды көздейтін оқу сабақтарын ұйымдастыру деп түсіндіреді.

Технологияның классификациялық параметрлері:

Қолдану деңгейі бойынша: жалпы педагогикалық.

Философиялық негізі бойынша: прагматикалық + бейімделгіш.

Дамудың негізгі факторы бойынша: биогенді (Дьюи бойынша) + социогендік + психогендік.

Ассимиляция тұжырымдамасы бойынша: ассоциативті-рефлекторлық + бихевиористік.

Тұлғалық құрылымдарға бағдарлануы бойынша: 1) ЗУН + 2) СОТ.

Мазмұнының сипаты бойынша: тәрбиелік, зайырлы, жалпы білім беретін, гуманистік + технократтық, еніп кететін.

Басқару түрі бойынша: шағын топтық жүйе.

Ұйымдастыру нысандары бойынша: топтық, академиялық + клубтық.

Балаға көзқарас бойынша: еркін тәрбие.

Басым әдісі бойынша: проблемалық.

Жаңғырту бағыты бойынша: оқушылардың іс-әрекетін белсендіру және қарқындалу.

Білім алушылардың санаты бойынша: бұқаралық, барлық санаттар.

Нысаналы бағдарлар

- ЗУН алу.

- Өз бетінше әрекет ету тәсілдерін меңгеру.

- Танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту

Тұжырымдамалық ережелер (бойынша Д.Дьюи)

- Онтогенездегі бала адамзаттың танымдағы жолын қайталайды.

- Білімді меңгеру - стихиялы, бақыланбайтын үдеріс.

- Бала материалды тек тыңдау немесе сезім мүшелерімен қабылдау арқылы ғана емес, сонымен бірге өзінің оқуының белсенді субъектісі бола отырып, білімге деген қажеттілігін қанағаттандыру нәтижесінде меңгереді.

Оқытудың табыстылығының шарттары мыналар болып табылады:

- проблемаландыру оқу материалы (білім - қызығушылық пен қызығушылықтың балалары);

- баланың белсенділігі (білімді тәбетпен сіңіру керек);

- оқытудың бала өмірімен, ойынмен, еңбекпен байланысы.

Имитациялық ойындар.

Сабактарда ұйымның, кәсіпорынның немесе оның бөлімшесінің қызметі имитацияланады, мысалы, кәсіподақ комитеті, тәлімгерлер кеңесі, бөлім, цех, учаске және т.б. Оқиғаларға, адамдардың нақты іс-әрекеттеріне (іскерлік кездесу, жоспарды талқылау, әңгімелесу және т.б.) және оқиғаның орын алуына немесе іс-әрекеттің жүзеге асырылуына (цех бастығының кеңсесі, мәжіліс залы және т.б.) жағдай, жағдайлар еліктеуге болады. имитациялық ойынның сценарийі оқиғаның сюжетінен басқа, имитацияланған процестер мен объектілердің құрылымы мен мақсатын сипаттайды.

Операциялық ойындар.

Олар эссе жазу әдістемесі, мәселелерді шешу, үгіт-насихат және үгіт-насихат жүргізу сияқты нақты операцияларды орындауға көмектеседі. Операциялық ойындарда сәйкес жұмыс процесі модельденеді. Осы типтегі ойындар шындыққа еліктейтін жағдайларда өткізіледі.

Рөлдерді орындау.

Бұл ойындарда белгілі бір адамның мінез-құлқы, іс-әрекеті, функциялары мен міндеттерін орындау тактикасы пысықталады. Рөлдік ойындарды өткізу

үшін жағдаяттық ойын үлгісі әзірленуде, «міндетті мазмұны» бар рөлдер оқушылар арасында бөлінеді.

«Іскерлік театр».

Онда қандай да бір жағдай, адамның осы ортадағы мінез-құлқы ойналады. Мұнда оқушы өзінің барлық тәжірибесін, білімін, дағдыларын жұмылдыруы, белгілі бір тұлғаның бейнесіне бейімделе білуі, оның іс-әрекетін түсінуі, жағдайды бағалауы және дұрыс мінез-құлық бағытын таба білуі керек. Сахналау әдісінің негізгі міндеті - жасөспірімді әртүрлі жағдайларды бағдарлауға, оның мінез-құлқына объективті баға беруге, басқа адамдардың мүмкіндіктерін ескеруге, олармен қарым-қатынас орнатуға, олардың мүдделеріне, қажеттіліктеріне және іс-әрекеттеріне ықпал етуге үйрету. Сахналау әдісі үшін сценарий құрастырылады, онда нақты жағдай, актерлердің қызметі мен міндеттері, олардың міндеттері сипатталады.

В.В. Знакованың көзқарасы бойынша, ғылымда «құндылық» ұғымына нақты анықтама беру мүмкін емес, өйткені Ю.Т.Игошиннің пікірі бойынша басқа күрделі ұғымдармен қысқартылмайтын қарапайым бастапқы ұғым «адамның өмірлік әлеміндегі құндылық процесінің барлық жерде болуы» және «құндылық» ұғымының кеңдігі, оны ұқсас құбылыстарға дейін азайтуға және оған жақын адамдар арқылы білдіруге болатындығын айтады.

Белгілі бір адамның өмірінде құндылықтар субъективті мағынаға, ерекше мағынаға ие заттар болуы мүмкін, мысалы, отбасылық фотосуреттер немесе отбасылық жәдігерлер, тұмар, ерекше естеліктермен байланыстыратын заттар және т.б. Субъект үшін қажеттіліктерді қанағаттандырумен байланысты құндылық объектілері үлкен маңызға ие. Сонымен бірге бір ғана қажеттілік қана қанағаттандыра алады, ал бірнеше құндылықтар болуы мүмкін. Д.А. Леонтьев құндылықтарды бөледі: олардың тиесілілік санына қарай (пәндік және поли-пәндік: біреуі төсбелгілерді жинау сияқты бір нәрсеге, екіншісі кітапқұмарлар, нумизматиктер, еріктілер қоғамына деген міндеттемесі болуы мүмкін).

Д.Дьюи, Р.Перри, В.П. Тугаринов, Х.Хайдеггер, Ж.П.Сартр және т.б. сияқты философтар мен психологтардың кейінгі еңбектерінде құндылықтарды талдау сипатталады.

Оларда екі тәсілді ажыратуға болады:

- эмоционалды (адамның тәжірибесіне көбірек көңіл бөлінеді), экзистенциалистерде анықталады;
- рационалистік (қажеттіліктерді қанағаттандыру кезінде пәндік мазмұнға көбірек көңіл бөлінеді). Бірақ сонымен бірге құндылықтарды тану олардың қажеттіліктерін қанағаттандыру кезінде осы объектілердің маңыздылығын сезінуден басталатыны атап өтіледі.

Сондықтан С.А. Хазова былай дейді: «... Алдымен зат пен эмоционалды байланыс қажет (заттың бояуы қызықтырды, эстетикалық қанағат, жағымды сезімдер – ләззат, қуаныш және т.б. тудырды). Құндылықпен (ең болмағанда музыкамен, бейнелеу өнерімен) байланыс қажет, ол жаулап алуы, таң қалдыруы

керек). Құндылықтарға рационалистік көзқарас және оның кемшіліктері адамды мұражайларға баруға мәжбүрлегенде, содан кейін көргендері туралы айтуды талап еткенде көрінеді, экспонаттардың тізімін қоспағанда, ол мұражайда сезінген сезімдерін білдіре алмайды».

Н.А.Лиманның пікірінше, құндылығы бар заттар тартымды және итергіш қасиеттерге ие. Тартымды құндылықтар оларды игеру кезінде болашақ қуаныштарды, ал керісінше, жиіркенішті азапты білдіреді.

Дегенмен, кейбір құндылықтар релаксацияны, қуанышты (алкоголь, есірткі) тартуы мүмкін, бірақ олар қайғы-қасірет әкелуі мүмкін.

Танымдық тұрғыдан аксиологияның келесі міндеттерін ажыратуға болады:

- заттың немесе құбылыстың рөлін, орнын және маңызын анықтау;
- осы бағалауды жақтаушылардың санын көбейту арқылы басқа адамдардың назарын осы пән мен құбылысқа аудару.

Осылайша, таным процесінде белгілі бір пәнді білдіретін гносеологиялық мәселе ғана емес, сонымен бірге аксиологиялық мәселе де қарастырылады, ол осы пәнге қалай қатысы бар деген сұрақты білдіреді.

Аксиологияның негізгі мәселелері мыналар болып табылады: табиғи-тәндік және рухани құндылықтардың диалектикасы және анти - құндылықтар; құндылық категориясындағы объективтілік пен субъективтіліктің арақатынасы.

Г.Гегельдің диалектикасы бойынша құндылықтар утилитарлық (тұрғын үй, тамақ, тұрмыстық заттар және т.б.) және рухани болып бөлінеді; В.Миронов экономикалық, саяси, әлеуметтік, саяси және рухани болып бөлінеді. И. Нар ол санайды: материалдық игіліктердің өзі мақсат емес, шынайы құндылықтарға (адам бақыты, бостандық, ізгілік, әділеттілік) қарай жылжу құралы.

Құндылық сенім жүйесі ретінде М.Вебердің еңбектерінде қарастырылады, Г. Реккерта Шпенглер, әлеуметтанушылар Э.Дюркгейм және Т.Парсонс, педагог П.А. Сорокин, әлеуметтанушы және философ А.Тойнби.

Э.Дюркгейм қоғамды қоғамның негізгі құндылықтарын құру мен сақтаудағы құбылыс ретінде сипаттайды: "Қоғамда әртүрлі, көбінесе қарама-қарсы моральдық-адамгершілік құндылықтар жиынтығы бар". Сонымен бірге автор белгілі бір қоғамның құндылықтар жүйесі адамдар жиынтығының құндылық көріністері ретінде әрекет етеді деп есептейді.

Көріп отырғанымыздай, диалектикалық тәсіл, біріншіден, адамның маңызды күштерін анықтауда біржақтылық пен абсолютизациядан аулақ болуға мүмкіндік береді; екіншіден, табиғи-тәндік, тәндік рухани және рухани ұйым мен күштердің дамуының бірлігі мен айырмашылығын көру; үшіншіден, негізгі құндылықтар мен қарсы әрекеттердің шеңберін анықтау.

Құндылықтың негізін субъективті бағалау емес, субъектінің объективті маңыздылығы құрайды. Бұл ретте объективті және субъективті құндылықтың бір-бірімен сәйкестігі де, алшақтығы да болуы мүмкін екенін байқауға болады. Дүниені игерудің танымдық және құндылық әдістерінің бір-біріне ұқсамайтындығын біле отырып, оларды келісімге, тепе-теңдікке келтіру керек.

Бұл адамзат тәжірибесінің тұтастығын, адамды қоршаған әлемде, оның ішінде күрделі рухани және практикалық жұмыстарды табу жүйесін қамтамасыз етеді.

Аксиологияның негізгі міндеті негізгі құндылықтарды анықтау және оларға қарсы тұру болып табылады. Құндылықтар, олардың табиғатын білу, олардың адам өміріндегі рөлін анықтау, адамдардың қоршаған ортаға құндылық қатынасын қалыптастыру жолдары мен құралдарын ашу.

Құндылық – жеке адам үшін де, бүкіл адамзат үшін де өмірдің мәні мен мәнін көрсететін материалдық немесе идеалды формацияларды білдіретін іс-әрекеттің қозғаушы күші; адам мен қоғам үшін олардың жағымды (жағымсыз) мәнін білдіретін қоршаған әлемнің нақты әлеуметтік анықталған объектілері.

Құндылық – бұл тауарлар туралы жалпы түсінік және оларды алудың қол жетімді тәсілдері, соның негізінде адам іс-әрекеттің мақсаттары мен құралдарын саналы түрде тандайды.

Біз білетіндей, моральдық принциптер құндылықтар негізінде, ережелер (нормалар) принциптер бойынша, өкілдіктер ережелер негізінде қалыптасады. Егер әділеттілік ұғымын алсақ — бұл әділеттілік принципі негізінде жүзеге асырылатын құндылық, ереже (норма) принцип ұғымы негізінде қалыптасады. Әртүрлі адамдар жасаған бір әрекет үшін ереже (норма) тең дәрежеде марапаттауды немесе жазалауды талап етеді. Немесе басқа мысал, нормаға сүйене отырып, адамдар ненің әділ, ненің дұрыс еместігі (мысалы, мұғалімдердің, дәрігерлердің төмен жалақысы және коммерциялық ұйымдар директорларының жоғары жалақысы) туралы нақты түсініктерін қалыптастырады.

Барлық құбылыстарды өз құндылықтары тұрғысынан жіктеуге болады:

1) адамдар немқұрайлы қарайтын бейтараптар (көптеген оқиғалар микро-, мегаәлем);

2) позитивтер (адамның өмірі мен әл-ауқатын қамтамасыз ететін заттар мен құбылыстар);

3) қарсы-құндылықтар (адамның өмірі мен әл-ауқаты тұрғысынан жағымсыз мағынаны білдіретін құндылықтар). Қоғамдық өмірде және қоршаған ортада қуаныш пен қайғы, жақсылық пен жамандық, сұлулық пен қорқыныш сияқты ұғымдар "құндылықтар — анти" тіркесімінің мысалдары бола алады.

Жеке тұлғаның қоғамды және өзін-өзі түсіну қажеттілігіне байланысты құндылықтар үнемі пайда болып, анықталып отырды. Уақыт өте келе адамның тіршілік әрекеті өзгерді. Бұл үдерісте адамдарда дүниетанымдық мұраттар қалыптаса бастады. Идеал — ұмтылыстың ең жоғарғы мақсаты, ол кемелдіктің үлгісі немесе прототипі.

Идеалдармен салыстыру арқылы құндылықтар, болып жатқан нәрсені мақұлдау немесе айыптау анықталады, болып жатқан нәрсені жүзеге асыру немесе жою нормалары ұсынылады, яғни бағалау жүргізіледі.

Құндылықтардың арқасында әр түрлі деңгейдегі (жоғары және төменгі) қажеттіліктер мен мүдделер анықталады, адамдардың іс-әрекеттерін үйлестіретін адамдардың уәждері мен мақсаттары, оларға жетудің құралдары

басқалардың іс-әрекеттерін бағалаудың өлшемдері болып табылады. Ақыр соңында, осылайша, олардың рөлін ескермей, адамның болмысын танып, оның өмірінің шынайы мәнін түсіну мүмкін болмайтыны белгілі болады. Сырттай заттың немесе құбылыстың қасиеті ретінде әрекет ететін құндылықтар адамның қоғамдық болмыс саласына тартылып, белгілі бір қоғамдық қатынастардың тасымалдаушысына айналады, өйткені олар объектіге ішкі құрылымына байланысты емес, табиғатынан тән. Субъектіге (адамға) қатысты құндылықтар оның мүдделерінің объектілерін білдіреді, оның санасының кез келген іс-әрекетінде күнделікті бағыттардың рөлін атқарады, оны қоршаған заттар мен құбылыстарға әртүрлі практикалық қатынастарды белгілейді. Сондықтан адамға қажет белгілі бір құндылық бағдарларының болуы маңызды.

Л.С. Выготскийдің пікірінше, тұлғаның өзін де, оның бойындағы құндылықтарды да қалыптастырудың бірнеше кезеңдерін бөліп көрсетуге болады:

1. **Бастапқы кезең** - жеке тұлғаның бастапқы этикалық нормалары қалыптасатын мектепке дейінгі жас (3-7 жас). Бұл кезеңде ойын барысында шындықты бейнелеу арқылы тұлға делдал (аға) және сыбайласы (кұрдасы) арқылы оның осы процестегі мінез-құлқын реттейтін моральдық өлшемдердің нормалары мен ережелерін меңгереді.

2. **Келесі кезең** - бастауыш мектеп жасы бетбұрыс кезең болып саналады, өйткені оқушы қарым-қатынастың жаңа жүйесімен бетпе-бет келеді және қоғамдағы балалардың қарым-қатынасында өзгерістер орын алатын білім беру, тұлғаның танымдық және интеллектуалдық қабілеттері қалыптасады.

3. Жасөспірім кезіндегі әлеуметтену үдерісінің одан әрі дамуы негізінде (10-11 және 13-14 жас) тұлғаның қалыптасуы күшейеді. Бұл кезеңде жасөспірімдердің қарым-қатынасы таңдамалы сипатқа ие болады. Еліктеу үшін маңызды идеалдарды таңдай отырып, олар негізінен құндылық бағдарын қалыптастырады. Болып жатқан әлеуметтік мәртебенің, физикалық дамудың өзгеруі, жыныстық жетілудің басталуы ересек сезімнің пайда болуына әкеледі. Мұның бәрі жасөспірімнің тұлғалық қасиеттерінің кешенін қиындата отырып, балалардың құндылықтарды ересектерге қайта бағдарлауын тудырады.

Жастық шақта (15-18 жас) белгілі бір мінез, жалпы және ерекше қабілеттер, өмірге деген көзқарастар қалыптасады, т.а. тұлғаның қалыптасуының негізгі құрамдас бөліктері, олар ересек және дербес өмірге қадам басудың психологиялық алғышарттары болып табылады. Бірқатар зерттеулерде атап өтілген (Кон И.С., Годафрой Ж., Елизарова А.Н., Крайг Г., Рыбалко Е.А., т.б.) жастық шақ сезімтал, дүниетанымның қалыптасуына, қоршаған болмысқа қатынасына ықпал ететін тұрақты тұлғалық қасиет ретінде құндылық бағдарын қалыптастыруға қолайлы.

Құндылықты бағдарлау — бұл психологияның түсінігі.

1. Адамның әлеуметтік объектілер мен оқиғаларды бағалауының идеологиялық, саяси, моральдық, эстетикалық және басқа да негіздері;

2. Адамның мінез-құлқын мағыналы және өмірлік бағдарлар дәрежесіне көтерілген саналы мотивтерге сәйкес ұйымдастыру тәсілі.

Б.Г.Мещеряков пен В.П. Зинченко «құндылық бағдарлары» терминін қарастыра отырып, оны әртүрлі адами құндылықтардың таңдамалылығында көрініс табатын тұлғаның дүниетанымының маңызды құрамдас бөлігі ретінде ажыратады.

Құндылық бағдарлары – бұл тұлғаның әртүрлі әлеуметтік құндылықтарға бағыттылығы, яғни белгілі бір топқа артықшылықты қатынас.

Құндылық бағдарлары – бұл адамның санасында стратегиялық өмірлік мақсаттар және жалпы дүниетанымдық бағдарлар ретінде таныған құндылықтардың көрінісі.

Құндылық бағдарларында 3 компонент бөлінеді:

1. Білімнің когнитивтік элементі;
2. Эмоциялық – бағалаудан туындайтын эмоционалдық құрамдас;
3. Мінез–құлық - тұлғаның мінез-құлқындағы құндылық бағдарларын жүзеге асырумен байланысты.

Құндылық бағдарларының өзіндік айырмашылықтары бар, олар мінез-құлықтағы сәйкессіздіктерді қалыптастырады. Инфантилизмнің белгілері дамымаған құндылық бағдарлары болып табылады, тұлғаның ішкі құрылымында сыртқы ынталандырулардың үстемдігі орын алады.

Өз кезегінде адам рухының жоғары рухани құндылықтарға жетуге деген ұмтылысы; адамның танымдық мүмкіндіктерінің, құралдарының белгілі бір жақтылығы; адами сезімдердің, парасаттылық пен парасаттылықтың консервативтілігі құндылық бағдарларының шектен тыс сәйкессіздігі мен тұрақсыздығының себебі болып табылады.

Адамдардың өмірінде белгілі бір құндылықтардың болуы өмірлік мақсаттарды таңдау еркіндігін береді, өйткені мақсат қоймайынша адам өмірінің мәні болмайды.

Мүдделерді, мотивтерді және мақсаттарды қалыптастыру; адамдардың іс-әрекеттерін бағалау құралдары мен критерийлері; адамның болмысын, адам өмірінің шынайы мәнін тануға бағытталған жұмыс құндылықтардың мәнін анықтайды.

Ғылымда құндылықтардың мазмұны бойынша көптеген классификациялары бар, оларды М.Рокич, Л.А.Хелл, Д.А. Леонтьев және т.б. көптеген ғалымдар зерттеген.

Олардың жұмысының мақсаты — адам үшін ең маңызды құндылықтарды іздеу және оларды біртұтас жүйе ретінде көрсету. Бұл жүйе тұлғаның құндылық бағдарлары жүйесін құра отырып, сана мен адам қызметінің әртүрлі деңгейлерін білдіреді. Осы бағыттағы сұрақтар ғалымдардың В.С. Кубарева, Л.А. Рогачевский, М.Рокич және т.б. зерттеулерінде көрініс тапқан.

XX ғасырда құндылықтарды зерттеудің теориясы мен практикасын дамытуға американдық психолог Милтон Рокич үлкен үлес қосты.

М.Рокичтің пікірінше, құндылық «белгілі бір мінез—құлық тәсілі немесе болмыстың түпкі мақсаты қарама-қарсы немесе кері мінез-құлық тәсілінен немесе болмыстың түпкі мақсатынан гөрі жеке немесе әлеуметтік тұрғыдан жақсырақ деген тұрақты сенім».

М.Рокич тұлға құндылықтарының келесі белгілерін былай анықтайды:

- барлық құндылықтардың ортақ қайнар көзі бар;
- құндылықтар іс жүзінде барлық белгілі әлеуметтік құбылыстарға әсер етеді;
- жалпыадамзаттық маңызы бар құндылықтар, олардың саны аз;
- барлық адамдарда бірдей құндылықтар бар, бірақ әр адам үшін олардың мәні әртүрлі;
- құндылықтар біртұтас жүйені құрайды.

М.Рокич бойынша адами құндылықтардың негізгі қағидалары:

1. Адамның меншігі болып табылатын құндылықтардың жалпы саны салыстырмалы түрде аз;
2. Барлық адамдар әртүрлі дәрежеде болса да, бірдей құндылықтарға ие;
3. Құндылықтар жүйеге ұйымдастырылған;
4. Адами құндылықтардың бастауларын мәдениеттен, қоғамнан және оның институттарынан, жеке тұлғадан байқауға болады;
5. Құндылықтардың ықпалын зерттеуге тұрарлық барлық дерлік әлеуметтік құбылыстардан байқауға болады.

Білім берудің әртүрлі технологиялары және балалардың қызығушылықтарын қалыптастыруға арналған нұсқаулықтар

Тұлғаның эстетикалық және адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру саласында педагогикалық тәжірибе әртүрлі педагогикалық технологиялардың бар екендігін көрсетеді.

Өткен ғасырдың соңғы жылдарында оқытудың теориясы мен практикасы тұлғаның рухани-гуманитарлық дамуына, оның эстетикалық және адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға аз көңіл бөлді. Бұл қасиеттер көбінесе эмоционалды негізде анықталады.

Біздің эмоцияларымыз қоршаған әлемді құбылыстар мен жағдайлардың өмірлік мәнін тікелей партиялық тәжірибе түрінде бейнелейді. Олар тұлғаның маңызды қасиеттерімен, оның адамгершілік мазмұнымен, мотивациялық сфераның сипатымен, эстетикалық және адамгершілік құндылық бағдарларымен, дүниетанымымен тығыз байланысты.

Эстетикалық және адамгершілік нормалар, ұғымдар әлеуметтік бастауларға ие, адамның тарихи тәжірибесінде қалыптасқан және адамзаттың рухани мәдениетінде, өнер, әдебиет туындыларында көрініс тапқан. Мектептегі адамгершілік-эстетикалық тәрбиенің ғаламдық міндеттері (оның барлық формаларында) - өз халқының және әлем халықтарының мәдениетімен таныстырудың әр түрлі өнер түрлерін игеру процесінде тұлғаның рухани дамуы.

Эстетикалық тәрбие - бұл сұлулық сезімін, қоршаған өмірдегі сұлулықты көруге және түсіне білуге тәрбиелеу. Оның маңызды формалары - әр түрлі өнер түрлерімен таныстыру: әдебиет, музыка, бейнелеу өнері, би, театр, кино.

Тұлғаның адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеу қазіргі жалпыадамзаттық адамгершілікті құрайтын адамгершілік құндылықтарды түсінуге және игеруге негізделеді.

Бұл құндылықтар - бостандық, демократия, қадір-қасиет, абырой, жауапкершілік, ар-ождан, ұят, махаббат, мейірімділік, экологиялық мәдениет.

Тиімді-практикалық салада табиғат заңдылықтарын, техника заңдылықтарын, өндірістегі адам әрекетінің заңдылықтарын, оның ішінде психологиялық заңдылықтарды көрсететін білім жүйелері жұмыс істейді.

Практикалық іс-әрекетте жалпыланған дағдылар кеңінен жүзеге асырылып, пәнаралық және тұлғааралық қатынастар көрініс табады. Еңбек дағдылары мен жеке тұлғаның қол жеткізген еңбек тәжірибесінің деңгейін, еңбек саласындағы шеберлік дәрежесін сипаттайды: кеңдік, беріктік, дағдыларды меңгеру. Еңбек дағдыларын меңгерудің негізгі арнасы - белгілі бір ассимиляция теориясына негізделген еңбекке баулу. Бұл дағдылар жаратылыстану-ғылыми, политехникалық және арнайы техникалық, экономикалық, психологиялық білімдерге негізделеді.

Еңбексүйгіштік - тұлғаның еңбекке деген моральдық-психологиялық дайындық дәрежесін анықтайтын қасиеті. Бұл, шамасы, балалық шақта ойын іс-әрекетіне, оқушыда - тәрбиелік қоғамдық пайдалы, ал ересек адамда еңбекке бейімділікте көрінетін әлеуметтік инстинкт типіндегі белгілі бір туа біткен

бейімділіктерге негізделген, өте дараланған күрделі қасиеттердің бірі. Еңбекке дайындық тиімді практикалық саланың орталық қасиеттерінің бірі болып табылады.

Қалыптасу дәрежесіне байланысты көп немесе аз әсер ететін адам еңбек қызметіне қатысады, еңбекке психологиялық дайындығын көрсетеді. Еңбек адамгершілігі жеке тұлғаның еңбек қызметіне, еңбек адамдарына және оның нәтижелеріне қатынасын сипаттайды. СДП-ны дамыту үшін еңбек, әлеуметтік, көркемдік қолданбалы іс-әрекеттің өзі мектеп оқушылары үшін, қоғам үшін пайдалы нәтиже алуға бағытталған ешнәрсемен алмастырылмайды. [25, 26, 27, 28]

Дәстүрлі оқыту

«Дәстүрлі оқыту» термині, ең алдымен, XVII ғасырда Я.А. Коменский тұжырымдаған дидактика принциптері бойынша қалыптасқан және бүгінгі күнге дейін әлем мектептерінде үстемдік етіп келе жатқан сыныптық оқытуды ұйымдастыруды білдіреді.

Дәстүрлі сыныптық-сабақтық технологияның айрықша белгілері болып табылады:

- шамамен бір жастағы және дайындық деңгейіндегі оқушылар сыныпты құрайды, ол мектептегі оқытудың барлық кезеңінде негізінен тұрақты құрамды сақтайды;

- сынып кестеге сәйкес бірыңғай жылдық жоспар мен бағдарлама бойынша жұмыс істейді. Нәтижесінде балалар мектепке жылдың бір мезгілінде және күннің алдын ала белгіленген сағаттарында келуі керек;

- сабақтың негізгі бірлігі сабақ болып табылады;

- сабақ, әдетте, бір оқу пәніне, тақырыпқа арналады, соның арқасында сынып оқушылары бір материалмен жұмыс істейді;

- сабақтағы оқушылардың жұмысын мұғалім басқарады: ол өз пәні бойынша оқу нәтижелерін, әр оқушының дайындық деңгейін жеке бағалайды және оқу жылының соңында оқушыларды келесі сыныпқа ауыстыру туралы шешім қабылдайды;

- оқу кітаптары (оқулықтар) негізінен үй тапсырмасына қолданылады.

Оқу жылы, оқу күні, сабақ кестесі, оқу демалыстары, үзілістер, дәлірек айтсақ, сабақтар арасындағы үзілістер, сынып-сабақ жүйесінің атрибуттары. Дәстүрлі оқытудың классификациялық параметрлері:

Қолдану деңгейі бойынша: жалпы педагогикалық.

Философиялық негіз бойынша: мәжбүрлеу педагогикасы.

Дамудың негізгі факторы бойынша: әлеуметтанулық - биогендік фактордың болжамдарымен.

Ассимиляция тұжырымдамасы бойынша: ұсынысқа негізделген ассоциативті-рефлекторлық (үлгі, мысал).

Тұлғалық құрылымдарға бағдарлануы бойынша - ақпараттық, ЗУН.

Мазмұнының сипаты бойынша: зайырлы, технократтық, жалпы білім беретін, дидактикалық-орталықтық.

Басқару түрі бойынша: дәстүрлі классикалық + ТШО.

Ұйымдастырушылық формалары бойынша: сыныптық-сабақтық, академиялық.

Балаға көзқарас бойынша: авторитарлық.

Басым әдіс бойынша: түсіндірме және иллюстрациялық.

Білім алушылардың санаты бойынша: жаппай.

Оқыту мақсаттары - бірқатар шарттарға байланысты белгілі бір құрамдас бөліктерді қамтитын жылжымалы категория.

Өткен жылдардағы педагогикада оқытудың мақсаттары былайша тұжырымдалған:

- білім жүйесін қалыптастыру, ғылым негіздерін меңгеру;
- ғылыми дүниетаным негіздерін қалыптастыру;
- әрбір оқушының жан-жақты және үйлесімді дамуы;
- бүкіл адамзаттың жарқын болашағы үшін идеялық тұрғыдан сенімді күрескерлерді тәрбиелеу;
- дене және ақыл-ой еңбегіне қабілетті саналы және жоғары білімді адамдарды тәрбиелеу.

Осылайша, мақсаттың табиғаты бойынша дәстүрлі оқыту берілген қасиеттерге ие тұлғаны тәрбиелеуді білдіреді.

Мазмұны бойынша дәстүрлі оқытудың мақсаттары жеке тұлғаны дамытуға емес, ең алдымен ЗУН-ды меңгеруге бағытталған (жан-жақты дамыту декларация болды).

Қазіргі заманғы бұқаралық мектепте мақсаттар біршама өзгертілді, идеологияландыру алынып тасталды, жан-жақты үйлесімді даму ұраны алынып тасталды, адамгершілік тәрбиесінің құрамы өзгерді, бірақ мақсатты жоспарланған қасиеттер жиынтығы (оқыту стандарттары) түрінде ұсыну парадигмасы өзгеріссіз қалды. .

Дәстүрлі технологиясы бар бұқаралық мектеп "білім мектебі" болып қала береді, тұлғаның мәдениетінен хабардар болуының басымдылығын, танымның рационалды логикалық жағының сезім-эмоционалдылықтан басымдылығын сақтайды.

Дәстүрлі білім берудің тұжырымдамалық негізін Я.А.Коменский тұжырымдаған педагогика принциптері құрайды:

- ғылымилық (жалған білім болуы мүмкін емес, тек толық емес білім болуы мүмкін);
- табиғатқа сәйкестік (оқыту дамумен анықталады, мәжбүрленбейді);
- жүйелілік (процестің дәйекті сызықтық логикасы, нақтыдан жалпыға дейін);
- қолжетімділік (белгіліден белгісізге, оңайдан қиынға, дайын ЗУНДАРДЫ меңгеру);
- төзімділік (қайталау - оқытудың анасы);
- сана мен белсенділік (мұғалім қойған тапсырманы білу және командаларды орындауда белсенділік таныту);
- көрнекілік принципі (қабылдауға әр түрлі сезім мүшелерін тарту);
- теорияның практикамен байланысы принципі (оқу процесінің белгілі бір бөлігі білімді қолдануға арналған);

- жас және жеке ерекшеліктерін есепке алу.

Оқыту — бұл өскелең ұрпаққа аға буыннан білім, білік, дағдыларды, әлеуметтік тәжірибені беру процесі. Бұл біртұтас процестің құрамына мақсаттар, мазмұн, әдістер мен құралдар кіреді.

Мазмұнның ерекшеліктері

Дәстүрлі бұқаралық мектептегі білім беру мазмұны сонау Кеңес өкіметі жылдарында қалыптасты (ол елді индустрияландыру міндеттерімен, техникалық дамыған елдердің деңгейіне ұмтылумен, ғылыми-техникалық прогрестің жалпы рөлімен айқындалды) және бүгінгі күнге дейін технократтық болып табылады. Білім негізінен тұлғаның руханилығына, имандылығына емес, парасатты ұстанымына бағытталады. Мектептегі оқу пәндерінің 75%-ы сол жақ жарты шарды дамытуға бағытталса, 3%-ы ғана эстетикалық пәндерге бөлінген, ал кеңестік мектептегі рухани тәрбиеге өте аз көңіл бөлінген.

Дәстүрлі жүйе таңдау еркіндігі мен өзгермелілігі туралы декларацияға қарамастан, өзгермелі емес, біркелкі болып қалады. Оқыту мазмұнын жоспарлау - орталықтандырылған. Базалық оқу жоспарлары ел үшін бірыңғай стандарттарға негізделеді. Оқу пәндері (ғылым негіздері) "дәліздерді" анықтайды, олардың ішінде (және тек ішінде) баланың қозғалуына рұқсат етіледі. Оқыту тәрбиеден басым басымдыққа ие. Оқу және тәрбие пәндері өзара байланысты емес. Клубтық жұмыс нысандары қаржыландыру көлемінде академиялық көрсеткіштерден 3% алады. Тәрбие жұмысында іс-шаралар педагогикасы, тәрбиелік ықпалдың негативизмі өркендеп келеді.

Дәстүрлі технология әдістемесінің ерекшеліктері ең алдымен талаптардың авторитарлық педагогикасы болып табылады, оқыту оқушының ішкі өмірімен, оның сан алуан сұраныстарымен, қажеттіліктерімен өте нашар байланысты, жеке қабілеттердің, тұлғаның шығармашылық көріністерінің көрінуіне жағдайлар жасалмайды.

Оқу үдерісінің авторитаризмі мыналардан көрінеді:

- іс-әрекетті реттеу, оқыту процедураларын мәжбүрлеу («мектеп жеке тұлғаны зорлайды»);
- бақылауды орталықтандыруды;
- орташа оқушыға бағдарлау ("мектеп таланттарды өлтіреді").

Оқушының позициясы:

оқушы - тәрбиелік ықпал етудің бағынышты объектісі, оқушы «керек», оқушы әлі толыққанды тұлға емес, рухсыз «тіс».

Мұғалімнің ұстанымы: мұғалім - командир, жалғыз бастамашыл тұлға, төреші («әрқашан дұрыс»); аға (ата-ана) сабақ береді; «балаларға арналған пәнмен», «жебелерді ату» стилі.

Білімді меңгеру әдістері негізделеді:

- дайын білімді хабарлау;
- үлгі бойынша оқыту;
- үлкеннен жалпыға индуктивті логика бойынша;
- механикалық жады;
- ауызша баяндауда;

- репродуктивті көбеюде.

Оқыту процесі дәстүрлі оқытудағы іс-әрекет ретінде дербестіктің болмауымен, оқушының оқу-тәрбие жұмысының мотивациясының әлсіздігімен сипатталады. Баланың оқу іс-әрекетінің құрамында:

- өз бетінше мақсат қою мүмкін емес, оқытудың мақсатын педагог қояды;
- іс-әрекетті жоспарлау сырттан жүзеге асырылады, оқушыға оның қалауына қарсы жүктеледі;
- баланың іс-әрекетіне қорытынды талдау мен бағалауды ол емес, мұғалім, басқа ересектер жүргізеді.

Бұл жағдайда тәрбиелік мақсаттарды жүзеге асыру кезеңі өзінің барлық келеңсіз салдарларымен (баланы оқудан алшақтату, жалқаулыққа, алдауға, конформизмге тәрбиелеу - "мектеп тұлғаның келбетін бұзады") еңбекке "таяқтың астынан" айналады. .

Оқушылардың іс-әрекетін бағалау.

Дәстүрлі педагогика білім беру пәндері бойынша оқушылардың білімін, іскерлігін, дағдыларын сандық бес балдық бағалау критерийлерін, бағалау талаптарын әзірледі: жеке тұлға, сараланған көзқарас, жүйелі бақылау және бағалау, жан-жақтылық, формалардың әртүрлілігі, талаптардың бірлігі, объективтілік, уәждеме, жариялылық.

Дегенмен, дәстүрлі үлгідегі мектеп тәжірибесінде дәстүрлі бағалау жүйесінің жағымсыз жақтары ашылады.

Сандық бағалау - белгілеу - көбінесе мәжбүрлеу құралына, мұғалімнің оқушыға билік ету құралына, оқушыға психологиялық және әлеуметтік қысым жасау құралына айналады.

Танымдық іс-әрекеттің нәтижесі ретіндегі баға көбінесе жалпы тұлғамен сәйкестендіріледі, оқушыларды «жақсы» және «жаман» деп бөледі. «Үштік», «жеңілген» атаулары кемшілік, қорлау сезімін тудырады немесе немқұрайлылыққа, оқуға немқұрайлылыққа әкеледі.

Оқушы өзінің орташа немесе қанағаттанарлық бағалары бойынша алдымен өзінің білімінің, қабілеттерінің, содан кейін жеке басының төмендігі туралы қорытынды жасайды (Өзіндік тұжырымдама). Әсіресе, екеуінің мәселесі бар. Бұл аудармасыз бағалау, екінші курстың және мектепті тастап кетудің негізі болып табылады, яғни көп жағдайда жеке тұлғаның тағдырын шешеді және тұтастай алғанда үлкен әлеуметтік проблеманы білдіреді. Ағымдағы екеуі жағымсыз эмоцияларды тудырады, оқушының өзімен, мұғаліммен, пәнмен, мектеппен психологиялық қақтығысын тудырады.

Оқытудың дәстүрлі түрі - сыныптық-сабақтық.

Кесте. 7 Оң және теріс жақтары:

Жағымды жақтары	Жағымсыз жақтары
Оқытудың жүйелі сипаты; Оқу материалын жүйелі, логикалық тұрғыдан дұрыс жеткізу; Ұйымдастырушылық анықтық; Мұғалім тұлғасының тұрақты эмоционалдық әсері; Жаппай оқыту кезінде ресурстардың оңтайлы шығындары;	Шаблондық құрастыру, біртектілік Сабақ уақытының ұтымсыз бөлінуі. Сабақта материалдағы бастапқы бағдар ғана қамтамасыз етіліп, жоғары деңгейге жету үй тапсырмасына ауысады. Оқушылар бір-бірімен қарым- қатынастан оқшауланады. Дербестіктің болмауы Оқушылардың белсенділігінің пассивтілігі немесе көрінуі Сөйлеу әрекетінің әлсіздігі (оқушының орташа сөйлеу уақыты күніне 2 минут) Әлсіз кері байланыс. Орташаланған тәсіл Жеке оқытудың болмауы

Тұлғаға бағытталған технологиялар гуманистік философияның, психологияның және педагогиканың жүзеге асуын білдіреді.

Тұлғаға бағытталған технологиялардың назары өз мүмкіндіктерін барынша жүзеге асыруға (өзін-өзі жүзеге асыруға) ұмтылатын, жаңа тәжірибені қабылдауға ашық, әртүрлі өмірлік жағдайларда саналы және жауапты таңдау жасауға қабілетті бірегей, тұтас тұлға болып табылады.

Дәстүрлі технологиядағы тәрбиеленушіге формальды түрде білім мен әлеуметтік нормаларды беруден айырмашылығы - тұлғаның тәрбиенің басты мақсаты болып жарияланатын тұлғаның осындай қасиеттерге жетуі.

Тұлғаға бағытталған технологиялар мақсаттарының парадигмасының өзіндік ерекшелігі тұлғаның қасиеттеріне, оның қалыптасуына, дамуына басқа біреудің тапсырысы бойынша емес, табиғи қабілеттеріне сәйкес бағдарлануында жатыр.

Білім беру мазмұны баланың жеке басының қалыптасуы мен дамуы жүзеге асырылатын ортаны білдіреді. Ол гуманистік бағытпен, адамға үндеуімен, гуманистік нормаларымен және мұраттарымен ерекшеленеді.

Тұлғалық бағдарлау технологиялары әр баланың жеке ерекшеліктеріне сәйкес оқыту мен тәрбиелеудің әдістері мен құралдарын табуға тырысады: олар психодиагностика әдістерін қолданады, балалардың іс-әрекеті мен іс-әрекетін ұйымдастыруды өзгертеді, әр түрлі және қуатты оқыту құралдарын қолданады (соның ішінде компьютер), білім беру мазмұнын қайта құру.

Тұлғаға бағытталған технологиялар дәстүрлі технологиядағы балаға авторитарлық, иесіздендірілген және иесіздендірілген тәсілмен - сүйіспеншілік, қамқорлық, ынтымақтастық атмосферасымен қарама-қайшы келеді, тұлғаның шығармашылығы мен өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасайды.

Ынтымақтастық педагогикасы білім берудегі көптеген инновациялық процестерді өмірге әкелген 80-ші жылдардағы ең жан-жақты педагогикалық жалпылаулардың бірі болып табылады.

Біртұтас технология ретінде ынтымақтастық педагогикасы әзірге нақты үлгіде жүзеге асырылмаған, реттеуші және орындаушылық құралдары жоқ; оның барлығы жүздеген мақалалар мен кітаптарға "шашылған", оның идеялары барлық дерлік заманауи педагогикалық технологияларға енген.

Сондықтан ынтымақтастық педагогикасын жаңа педагогикалық ойлаудың іске асуы, прогрессивті идеялардың қайнар көзі болып табылатын және сол немесе басқа дәрежеде көптеген заманауи педагогикалық технологиялардың бір бөлігі болып табылатын «енетін» технологияның ерекше түрі ретінде қарастырған жөн. «Ынтымақтастық педагогикасы» технологиясының қолдану деңгейі бойынша классификациялық сипаттамалары: жалпы педагогикалық. Философиялық негізі бойынша: гуманистік.

Дамудың негізгі факторы бойынша: күрделі: биоәлеуметтік және психогендік.

Ассимиляция тұжырымдамасы бойынша: ассоциативті-рефлекторлық + сатылы интерьеризация.

Тұлғалық құрылымдарға бағдарлануы бойынша: жан-жақты үйлесімді.

Мазмұнының сипаты бойынша: тәрбиелік, зайырлы, гуманистік, жалпы білім беретін, еніп кететін.

Басқару түрі бойынша: шағын топтық жүйе.

Ұйымдастырушылық формалары бойынша: академиялық + клубтық, жеке + топтық, сараланған.

Балаға көзқарасы бойынша: адамгершілік-тұлғалық, субъект-субъектілік (ынтымақтастық).

Басым әдіс бойынша: проблемалық-ізденушілік, шығармашылық, диалогтық, ойындық.

Білім алушылардың санаты бойынша: бұқаралық (барлық санаттар).

Нысаналы бағдарлар

- Талаптар педагогикасынан қарым-қатынас педагогикасына көшу.
- Балаға адамгершілік-тұлғалық көзқарас
- Оқыту мен тәрбиенің бірлігі.

Қарым-қатынас жүйесі ретінде ынтымақтастық көп қырлы; бірақ ондағы ең маңызды орынды «мұғалім-оқушы» қарым-қатынасы алады. Ынтымақтастық тұжырымдамасында бұл ереже оқушының өзінің оқу іс-әрекетінің субъектісі ретіндегі идеясымен ауыстырылады. Сондықтан бір процестің екі субъектісі бірігіп әрекет етуі, серіктес, серіктес болуы, тәжірибесі азырақ (бірақ жастық

шақтың артықшылықтарына ие) жасы үлкен және тәжірибелі адамның одағын құруы керек; олардың ешқайсысы екіншісінен жоғары тұрмауы керек.

«Оқушы-оқушы» қарым-қатынасындағы ынтымақтастық мектеп ұжымдарының жалпы өмірінде әр түрлі формада (достастық, серіктестік, эмпатия, бірлесіп құру, басқарудан) жүзеге асырыла отырып жүзеге асырылады. Жалпы мектептік ұжым аясында мұғалімдер, әкімшілік, оқушылар және педагогикалық ұйымдар арасында ынтымақтастық қарым-қатынастар орнатылады; ынтымақтастық принципі оқушылардың, мұғалімдердің және басшылардың қоршаған әлеуметтік және білім беру ортасымен қарым-қатынасының барлық түрлеріне қолданылады.

Мәжбүрлеусіз оқыту мыналарды сипаттайды:

- сенімге негізделген мәжбүрлеусіз талап қою;
- қызықты оқытудан туған құмарлық;
- мәжбүрлеуді табысқа жетелейтін тілекпен алмастыру;
- балалардың дербестігі мен бастамашылығына сүйену;
- жанама талаптарды ұжым арқылы қолдану.

Жеке көзқарастың мәні білім беру жүйесінде оқу пәнінен балаға емес, баладан оқу пәніне өту, баланың бойындағы мүмкіндіктерден шығу, оны дамытуды, жетілдіруді, байытуды қажет ететін әлеуетті мүмкіндіктерді ескере отырып оқыту болып табылады. Жеке тәсілдің жаңа интерпретациясына мыналар кіреді:

- орташа оқушыға бағдарланудан бас тарту;
- тұлғаның ең жақсы қасиеттерін іздеу;
- тұлғаның психологиялық-педагогикалық диагностикасын қолдану (қызығушылықтары, қабілеттері, бағыттылығы, өзіндік концепциясы, мінез-құлық қасиеттері, ойлау процестерінің ерекшеліктері);
- оқу-тәрбие үрдісінде тұлғаның ерекшеліктерін ескеру;
- тұлғаның дамуын болжау;
- жеке даму бағдарламаларын құру, оны түзету.

Ынтымақтастық педагогикасының тұжырымдамалық ережелері қазіргі мектептегі тәрбиенің дамуының маңызды тенденцияларын көрсетеді: Білім мектебін Тәрбие мектебіне айналдыру;

- оқушының жеке басын бүкіл тәрбие жүйесінің орталығына қою;
- тәрбиенің гуманистік бағыты- жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыру;
- баланың шығармашылық қабілеттерін, оның даралығын дамыту; ұлттық және мәдени дәстүрлерін жаңғырту;
- жеке және ұжымдық тәрбиенің үйлесімі;
- қиын мақсат қою.

Ынтымақтастық педагогикасының идеологиясы мен технологиясын оқыту мен тәрбиелеу әдістерінің тұтас жүйесінің негізі болып қана қоймай, көп жағдайда білім беру мазмұнын анықтайды.

Оқытуды дараландыру технологиясы

Жеке оқыту - бұл оқу үдерісін ұйымдастырудың формасы, моделі, онда:

1) педагог бір оқушымен ғана қарым-қатынас жасайды;

2) бір оқушы тек оқу құралдарымен (кітап, компьютер және т.б.) өзара әрекеттеседі.

Жеке оқытудың басты артықшылығы - ол баланың оқу іс-әрекетінің мазмұнын, әдістері мен қарқынын оның ерекшеліктеріне толық бейімдеуге, нақты мәселелерді шешуде оның әрбір іс-әрекеті мен операциясын қадағалауға мүмкіндік береді; оның білімсіздіктен білімге қарай ілгерілеуін қадағалау, білім алушының да, мұғалімнің де іс-әрекетіне дер кезінде қажетті түзетулер енгізу, оларды үнемі өзгеріп отыратын, бірақ бақыланатын жағдайға бейімдеу.

Мұның бәрі оқушыға үнемді жұмыс істеуге, өз күшінің құнын үнемі бақылауға, өзі үшін оңтайлы уақытта жұмыс істеуге мүмкіндік береді, бұл, әрине, оқуда жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Осы «таза» түрдегі жеке оқыту бұқаралық мектепте өте шектеулі түрде қолданылады (девиантты балалармен жұмыс жасау үшін). Жеке тәсіл — бұл:

1) педагогиканың принципі, оған сәйкес топпен жүргізілетін тәрбие-тәрбие жұмысы барысында педагог жеке тұлғалармен оқушылардың тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып, жеке үлгі бойынша өзара әрекеттеседі;

2) баланың онымен қарым-қатынас жасаудағы жеке ерекшеліктеріне бағдарлану;

3) оқыту процесінде баланың жеке ерекшеліктерін ескеру;

4) барлық оқушылардың дамуына ғана емес, сонымен бірге әр баланың жеке дамуына психологиялық-педагогикалық жағдай жасау. Оқытуды дараландыру — бұл:

1) оқыту тәсілдерін, қарқынын тандау оқушылардың жеке ерекшеліктеріне байланысты болатын оқу үдерісін ұйымдастыру;

2) жеке тәсілді қамтамасыз ететін әртүрлі оқу-әдістемелік, психологиялық-педагогикалық және ұйымдастырушылық-басқарушылық іс-шаралар.

Дербестендірілген оқыту технологиясы - бұл оқытудың жеке тәсілі мен жеке формасы басымдыққа ие болатын оқу үдерісін ұйымдастыру.

Принцип ретінде жеке көзқарас барлық қолданыстағы технологияларда белгілі бір дәрежеде жүзеге асырылады, сондықтан оқытуды дараландыруды "енетін технология" деп те қарастыруға болады. Дегенмен, дараландыруды бірінші орынға қоятын, оны оқу мақсатына жетудің негізгі құралына айналдыратын технологияларды біртұтас педагогикалық технологияның барлық қасиеттері мен ерекшеліктеріне ие дербес жүйе ретінде жеке қарастыруға болады. Жобалар әдісі. Сонау 1919 жылы Дальтон қаласында (АҚШ) Э.Пархарст сынып-сабақ жүйесін мұғаліммен бірлесіп әзірлеген жоспар бойынша әр оқушының жеке жұмысымен, одан кейін әр оқушының жұмысымен алмастыруға тырысады.

Білім алушылар мектеп бағдарламаларын меңгеруде өз қарқынымен ілгерілеуге мүмкіндік алды, күннің бірінші жартысында жұмыс нұсқаулықтары негізінде, ешқандай кестесіз өз бетінше жұмыс істеді.

Екінші жартыжылдықта - қызығушылықтар тобындағы сабақтар қандай да бір мәселелерді немесе тақырыптарды талқылау немесе бірлесіп пысықтау үшін топпен немесе жұппен жиналуға тыйым салынбаған.

Бұл тәжірибе «Далтон жоспары» деп аталды.

Ресейде ол «жобалық әдіс» ретінде 20-шы жылдары көптеген мектептер мен университеттерде қолданылды; бүгінде мектептегі тәжірибе оған қайта оралуда. Жобалық әдіс — бұл оқу үдерісін дараландыруға мүмкіндік беретін, балаға өз іс-әрекетін жоспарлауда, ұйымдастыруда және бақылауда дербестік танытуға мүмкіндік беретін кешенді оқыту әдісі.

Қазіргі отандық педагогикалық тәжірибе мен теорияда оқытуды сыныптық дараландыру шеңберіндегі технологиялардың ең көрнекті мысалдары мыналар болып табылады:

- дербестендірілген оқыту технологиясы (Инге Унт);
- адаптивті оқыту жүйесі (А.С. Границкая);
- жеке тұлғаға бағытталған оқу жоспары негізінде оқыту (В.Д. Шадрикова).

Оқытуды дараландыру технологиялары оқу процесінің барлық буындарын қамтитын динамикалық жүйелерді білдіреді: мақсаттары, мазмұны, әдістері мен құралдары.

Дараланған оқыту технологияларының классификациялық сипаттамалары
Қолдану деңгейі бойынша: барлық деңгейлер.

Философиялық негізі бойынша: гуманистік.

Негізгі фактор бойынша: дамыған, кешенді биоәлеуметтік және психогендік.

Ассимиляция тұжырымдамасы бойынша: ассоциативті-рефлекторлық.

Тұлғалық құрылымдарға бағдарлануы бойынша: ақпараттық.

Мазмұнының сипаты бойынша: тәрбиелік, зайырлы, гуманитарлық, жалпы білім беретін, тұлғалық-бағдарлы + дидактикалық-орталықтық, енгіштік.

Басқару түрі бойынша: "тәрбиеші" жүйесі.

Ұйымдастыру нысандары бойынша: баламалы, академиялық + клубтық, жеке-топтық.

Балаға көзқарасы бойынша: адамгершілік-тұлғалық.

Басым әдіс бойынша: бағдарламаланған, өзін-өзі дамытатын, шығармашылық.

Жаңғырту бағыты бойынша: баламалы.

Білім алушылардың санаты бойынша: барлық санаттар.

Мақсаттарға баса назар аудару

- Баланың даралығын, оның әлеуетті мүмкіндіктерін (қабілеттерін) сақтау және одан әрі дамыту.

- Дараландыру құралдары арқылы әр оқушының оқу бағдарламасын жүзеге асыруына ықпал ету, оқушылардың үлгермеушілігінің алдын алу.

- Әрбір оқушының проксимальды даму аймағына сүйене отырып, жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыру.

- Оқу мотивациясын жетілдіру және танымдық қызығушылықтарын дамыту.

- Тұлғалық қасиеттерді қалыптастыру: дербестік, еңбекқорлық, шығармашылық.

Дараландыру технологияларының жалпы ерекшеліктері :

- Мектеп оқушыларының үлгермеуіне себеп болатын факторларды ескеру (білімдегі олқылықтар, ойлау қабілеттеріндегі кемшіліктер, оқу жұмысындағы дағдылар, жұмыс қабілеттілігінің төмендеуі және т.б.).

- Білім, білік және дағдылардағы, ойлау үдерісіндегі жеке кемшіліктерді жету жолдары.

- Отбасылық тәрбиенің кемшіліктерін, сондай-ақ мотивацияның дамымағандығын, ерік-жігердің әлсіздігін ескеру және жою.

- Қабілетті және дарынды оқушыларға қатысты оқу үдерісін оңтайландыру (шығармашылық іс-әрекет, сыныптық және сыныптан тыс жұмыстардың үйлесімі).

- Оқу үдерісінің бірқатар элементтерін таңдау еркіндігін қамтамасыз ету.

- Жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыру.

- Оқушылардың адекватты өзін-өзі бағалауын қалыптастыру.

- Оқытудың техникалық құралдарын пайдалану

Тиімді сабақтар жүйесіне негізделген педагогикалық технология
(А.А. Окунев)

О, Сабақ! - сен - күнсің! Ш. Амонашвили

Технологияның классификациялық параметрлері:

Қолдану деңгейі бойынша: жалпы педагогикалық.

Философиялық негізі бойынша: диалектикалық.

Дамудың негізгі факторы бойынша: социогендік.

Ассимиляция тұжырымдамасы бойынша: ассоциативті рефлекторлық.

Тұлғалық құрылымдарға бағдарлануы бойынша

Мазмұнының сипаты бойынша: оқыту, зайырлы, жалпы білім беру, технократтық, саяси технологиялар.

Басқару түрі бойынша: заманауи дәстүрлі оқыту.

Ұйымдастырушылық формалары бойынша: сыныптық-сабақтық.

Балаға көзқарас бойынша: ынтымақтастық технологиясы.

Басым әдіс бойынша: түсіндірме-иллюстрациялық + ізденушілік.

Жаңғырту бағыты бойынша: жандандыру.

Білім алушылардың санаты бойынша: жаппай.

Тұжырымдамалық ережелер

Оқу үдерісінің қозғаушы күші — бұл оқушылардың алдына қойған міндеттері мен олардың білімі мен іскерлігі арасындағы қарама-қайшылық.

Қызығушылық принципі

Жаңалық, жаңа материал сәйкессіздікті тудыратын, бағдарлау және танымдық іс-әрекет әрекетінің механизмдерін қамтитын ынталандыру түрі ретінде. Әрбір сабақта ерекшелік болуы керек.

Жақсы сабақ — бұл сұрақтар мен күмәндар, түсініктер мен жаңалықтар сабағы. Оның шарттары:

- теориялық материал жоғары деңгейде берілуі тиіс;
- қабілеттері бойынша;
- теорияның практикамен байланысының принципі: білімді әдеттен тыс жағдайларда қолдануға үйрету;
- қолжетімділік қағидаты: оқушы өз мүмкіндіктерінің шегінде әрекет етуі тиіс;

Мұғалімнің таланты - осы мүмкіндіктерді болжау, қиындық дәрежесін дұрыс анықтау;

- сана қағидасы: бала өзінің не болып жатқанын білуі керек (тақырыпты зерттеудің басында оқулықты парақтап, не үшін және нені оқитынын анықтайды);

- есте сақтауға емес, мағынасына қарай орнату, мазмұн орталығындағы міндет: білімді меңгерудің беріктік принципі есте сақтаудың негіздері берілген;

- ойлау есте сақтаудан басым болуы керек, оқу ақпараты үлкен блоктарға бөлінеді, материал үлкен мөлшерде беріледі;

- көрнекілік принципі (байқау қабілетін дамыту);

-оңтайландыру принципі (негізгісін бөлу, уақытты есепке алу).

Әдістеменің ерекшеліктері

Өнімділігі жоғары, нәтижелі сабақ технологиясының негізгі ерекшеліктері:

- оқушылардың танымдық қызығушылықтары мен өзіндік ақыл-ой белсенділігінің жоғары деңгейін қалыптастыру және қолдау;

- сабақ уақытын үнемді және мақсатқа сай жұмсау;

- оқыту әдістері мен құралдарының алуан түрлі арсеналын қолдану;

- оқушылардың ақыл-ой әрекетінің тәсілдерін қалыптастыру және жаттықтыру (СОТ);

- оқушының тұлғалық қасиеттерін, ең алдымен, оқуға ықпал ететін тұлғаның өзін-өзі басқару механизмдерін (ҚБҚ) қалыптастыруға және дамытуға қосқан үлесі;

- мұғалім мен оқушылардың тұлғааралық қарым-қатынасының жоғары оң деңгейі;

Аралас сабақтың технологиялық сызбасы

• Сабақ абзацтың сөз тіркестерін оқудан басталады (олар өз бетінше оқыды) - оның мағынасын талқылайды, сұрақтарға жауап береді, тақырыпты зерттеудің тереңдігін дәлелдейді.

• Сұрақтар тақтаға жазылады, олардың жауаптары ең қиын теореманы жақсы есте сақтау үшін дәлелдеудің негізгі сәттерін түсінуге көмектеседі.

• Балалар геометриялық фигураны бейнелейді және жоспар бойынша зерттеу жұмыстарын жүргізеді.

• Мәселені шешудің әртүрлі тәсілдері талқыланады.

• Үй тапсырмасы берілді - ертегі құрастыру, сөзжұмбақ құрастыру. Ең табыстылары ұсынылады.

- Сыныпта әлі талқыланбаған кейбір математикалық есептер қарастырылуда. Білім алушылар оның шешімін табудың жоспарын белгілейді.
- Тақтада үй тапсырмаларына арналған сызбалар орындалады. Дайын сызбалар бойынша олардың шешімдері талқыланады.
- Сабақты үйдегі қиын мәселелердің шешімін «қорғау» арқылы бастайды;

Педагогке қойылатын талаптар:

- Мұғалімнің негізгі міндеті — оқушының өз күшіне деген сенімін тәрбиелеу, мұғаліммен, жолдастарымен қарым-қатынастан ләззат алуға үйрету, зейінін, оқушылардың өз бетінше іс-әрекетке деген құштарлығын арттыру.
- Оқушылардың өз бетінше білім алу дағдыларын дамыту үшін оқу материалын тиімді пайдалануға мүмкіндік беретін әдістерді қолдану.
- Оқушының ойына сезімталдықпен жауап беру, импровизациялау.
- Сабақты эмоционалды түрде жарқын ету.
- Сабақтың барлық алуан түрлі заманауи әдістерін қолдану.
- Сынып үшін психологиялық жайлылықты қалыптастыру.
- Оқушылардың өзіндік еңбегіне сүйену.

Сабақтар жүйесі (А.А. Окуневтің классификациясы бойынша):

- білім алушылар материалды есте сақтауды үйренетін сабақтар (материалды есте сақтауды үйрену);
 - рационалды шешімдерді табу сабағы;
 - мәліметтермен салыстыру арқылы нәтижелерді тексеру сабағы;
 - бір тапсырма сабағы (олардың ойлағанынан ләззат алу);
 - шығармашылық көзқарасты талап ететін өзіндік жұмыс сабағы;
 - түсіндірілмеген материал бойынша өзіндік жұмыс сабағы;
 - бұрын меңгерілген материалға қайта оралатын, білімді жаңа қырынан қарастыратын сабақ;
 - сабақ – «бенефис»;
 - кішілердің геометриялық материалы бойынша зертханалық жұмыстар;
 - сабақ - ауызша бақылау жұмысы;
 - сабақ-сынақ (тақырыптық және қорытынды).
- Сабақтың дәстүрлі емес технологияларына мыналар жатады:
 - пәнаралық байланыстарға негізделген кіріктірілген сабақтар;
 - жарыстар мен ойындар түріндегі сабақтары; жарыс, турнир, эстафета (лингвистикалық жекпе-жек), дуэль, іскерлік немесе рөлдік ойын, сөзжұмбақ, викторина;
 - қоғамдық тәжірибеде белгілі формаларға, жанрларға және жұмыс әдістеріне негізделген сабақтар; зерттеу, өнертапқыштық, бастапқы дереккөздерді талдау, түсініктеме, миға шабуыл, сұхбат, репортаж, рецензия;
 - оқу материалын дәстүрлі емес ұйымдастыруға негізделген сабақтар: даналық сабағы, махаббат сабағы, аян (мойындау), презентация сабағы, "дубль әрекет ете бастайды".;

- қарым-қатынастың қоғамдық формаларына еліктейтін сабақтар: баспасөз конференциясы, аукцион, бенефис, реттелетін пікірталас, панорама, баяндама, "тікелей газет", ауызша журнал;
- қиялды қолданатын сабақтар, домалақ түйреуіш сабағы, тосын сый сабағы, сиқыршының сыйлық сабағы, жат планеталықтар тақырыбына арналған сабақ;
- мекемелер мен ұйымдардың қызметін имитациялауға негізделген сабақтар: сот, тергеу, парламенттегі пікірталастар, цирк, патенттік бюролар, ғылыми кеңес;
- қоғамдық-мәдени іс-шараларды имитациялайтын сабақтар: өткенге сырттай экскурсия, саяхат, әдеби серуен, қонақ бөлмесі, сұхбат, репортаж;
- сыныптан тыс жұмыстардың дәстүрлі түрлерін сабақ шеңберіне көшіру.[29, 30, 31]

3.Білім алушылардың қызығушылықтары мен шығармашылық дамуын қалыптастыру іс-шараларын ұйымдастыру және өткізу бойынша әдістемелік ұсынымдар

Бағдарламаны іске асыру тетігі

1

БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНІҢ БАРЛЫҚ ҚАТЫСУШЫЛАРЫНЫҢ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫН КӨЗДЕЙТІН БІРТҰТАС ТӘСІЛДЕМЕ

2

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ МҮДДЕЛЕРІ МЕН ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІН ЕСКЕРЕ ОТЫРЫП, ВАРИАТИВТІК БАҒДАРЛАМАЛАРДЫ ӘЗІРЛЕУ

3

СЫНЫП-КУРАТОРЛЫҚ ЖҮЙЕ ШЕҢБЕРІНДЕ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ, ЯҒНИ. СЫНЫП САҒАТТАРЫ МЕН СЫНЫПТАН ТЫС ІС-ШАРАЛАР

4

БАҒДАРЛАМАНЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЛАРЫНА СӘЙКЕС ЖАЛПЫ ІС-ШАРАЛАРДЫҢ МАЗМҰНЫН КЕҢЕЙТУ

5

ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІНЕ ОТБАСЫ МЕН ҚОҒАМДЫҚ ҰЙЫМДАРДЫ ТARTУ

6

БАҒДАРЛАМАНЫ ІСКЕ АСЫРУДЫ ТҰРАҚТЫ ІШКІ БАҚЫЛАУ ЖӘНЕ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ

Білім берудің әртүрлі деңгейлеріндегі білім алушылардың қызығушылықтары мен ұмтылыстарының ерекшеліктері

Бастауыш білім беру (1-4 -сыныптар)

❖ Балалардың қызығушылықтары ойын сипатында, эмоционалды қатысу маңызды рөл атқарады.

❖ Талпыныстар негізінен ересектердің мақұлдауын алуға және оқуда табысты болуға деген ұмтылыспен байланысты.

• Негізгі міндет – ойын және шығармашылық әдістер арқылы тұрақты танымдық қызығушылықты қалыптастыру.

Орта білім беру (5-9- сыныптар)

❖ Оқушылар өздерінің бейімділіктері мен қызығушылықтарын сезіне бастайды, хоббиінің дифференциациясы көрінеді.

❖ Әлеуметтік факторлар маңызды рөл атқарады: құрдастарының пікірі, өзін-өзі бағалауы, мұғалімдердің ықпалы.

❖ Бұл жаста саналы таңдау, сыни тұрғыдан ойлау және дербестік қабілеттерін дамыту маңызды.

Жалпы орта білім беру (10-11- сыныптар)

❖ Қызығушылықтар кәсіби бағдарға айналады, студенттер мамандық таңдауда мағыналы болады.

❖ Ішкі мотивациялық факторлардың маңыздылығы артып келеді: өзін-өзі жүзеге асыруға, тұлғалық өсуге ұмтылу.

❖ Ұзақ мерзімді жоспарлауды және өз бетінше мақсат қоюды дамыту білім беру үдерісінің негізгі аспектісіне айналады.

Білім берудің әртүрлі деңгейлерінде оқушылардың қызығушылықтары қалай көрінеді және олардың пайдасы

Бастауыш деңгейдегі білім алушылар үшін білім беру (1-4- сыныптар)

Мүдделер қалыптасады:

- Балалар ойын арқылы үйренеді, жарқын эмоциялар мен мадақтау маңызды.

- Танымдық қызығушылық әлі тұрақты емес, бірақ оны дамытуға болады.
- Жетекші мотивация – ересектердің мақұлдауын алу.

Қызығушылықтарды ғылыми зерттеудің пайдасы:

- Сабақтар баланың қызығушылығына сай болса, қызықтырақ болады.
- Мұғалімдер балаға ақпаратты оңай меңгеруге көмектесетін әдістерді таңдай алады.

- Ата-аналар мен тәрбиешілер әлеуетті таланттарды анықтап, олардың дамуына жағдай жасай алады.

Орта білім беру деңгейіндегі білім алушыларда (5-9- сыныптар) білім алушылардың қызығушылықтары әдетте:

- Тұрақты хобби қалыптаса бастайды.
- Қоршаған ортаның (достардың, мұғалімдердің) ықпалы артады.
- Оқушылар сабақтар мен оқу бағыттарын таңдауда саналы бола бастайды.

Қызығушылықтарды ғылыми зерттеудің пайдасы:

- Таланттарды уақытында анықтау және оларды қосымша курстар мен үйірмелер арқылы дамыту мүмкіндігі.

- Өзіне деген сенімділікті қалыптастыратын күшті және әлсіз жақтарын білуге көмектесу.

- Олимпиадаларға, ғылыми жобаларға, волонтерлік бастамаларға қатысу арқылы өзін-өзі жүзеге асыруға жағдай жасау.

Жалпы орта білім беретін білім алушылар үшін (10-11 -сыныптар) мүдделер:

- Білім алушылар болашақ жолды таңдаудың маңыздылығын түсінеді.
- Тереңдетіп оқытылатын пәндердің мазмұнды таңдауы орын алады.
- Бағалау ғана емес, ішкі мотивация да маңызды рөл атқарады.

Қызығушылықтарды ғылыми зерттеудің пайдасы:

- Қандай пәндер мен мамандықтар көбірек қызығушылық тудыратынын түсінуге мүмкіндік береді.

- Мамандықты ойланбастан таңдаудан аулақ болуға көмектеседі.

- Қажетті бағыттарды таңдау арқылы емтихандар мен оқуға түсуге алдын ала дайындалуға мүмкіндік береді.

- Өз күшіне деген сенімділікті дамытуға және мансаптық мақсаттарды қалыптастыруға ықпал етеді.

Құндылықтарды қалыптастыру әдіснамасын Қазақстанның білім беру пәндеріне интеграциялау

Білім алушылардың қызығушылықтарын қалыптастыру жас ерекшеліктерін, танымдық қабілеттері мен мотивациясын ескеретін кезең-

кезеңмен карауды талап етеді. Қазақстанда білім беру стандарттары мен «БІнтымақ тәрбие» тұжырымдамасына сәйкес тұлғалық өсуге және болашақ жолды саналы түрде таңдауға ықпал ететін бағдарламаларды құру маңызды.

1. Бастауыш білім беруге арналған "Әлемді қызығушылықпен танымын" модульдік бағдарламасы (1-4 -сыныптар)

Мақсат: Бастауыш сынып оқушыларының ізденімпаздығын, танымдық іс-әрекетін, шығармашылық ойлауын ойын және практикалық әдістер арқылы дамыту.

Модуль 1. Ойын арқылы зерттеушілік іс-әрекет

- Тәжірибелік шағын зертханалар («Қар неге ериді?»).
- «Менің алғашқы ғылыми жұмысым» жобалары (балалар табиғат объектілерін, жануарларды, ғарышты зерттейді).
- Дамытушылық викториналар мен квесттер.

Модуль 2. Шығармашылық және өзін-өзі көрсету

- Көркем және музыкалық шеберханалар («Дыбыстарды салу», «Бояулардағы ертегілер»).
- Театрландырылған қойылымдар (әдебиет пен мәдениетке деген қызығушылықты дамыту).
- Конструкторлық және LEGO-жобалар (инженерлік ойлау негіздері).

Модуль 3. Мамандықтарды ойындық зерттеу

- Рөлдік ойындар: «Мен-дәрігермін», «Мен-құрылысшымын», «Мен-ғалыммын».
- Мұражайларға, кітапханаларға, өрт сөндіру бекеттеріне, фермаларға саяхат.
- Ата-аналар мен мамандардың шеберлік сыныптары.

Әдістер мен тәсілдер:

Жобалық оқыту;

Шағын зерттеу тапсырмалары;

Ойын технологиялары;

Топтық жұмыс

Орта білім беру деңгейіндегі (5-9- сыныптар) білім алушыларға арналған «Мүмкіндіктер әлемін ашамын» модульдік бағдарламасы

Мақсат: Саналы қызығушылықтарды қалыптастыру, сыни тұрғыдан ойлауды, зерттеушілік іс-әрекетті және топтық жұмысты дамыту.

Модуль 1. Ғылыми-техникалық шығармашылық

- STEM-зертханалар (электроника, 3D-модельдеу, бағдарламалау).
- Шағын жобаларды әзірлеу («Ақылды үй», «Робот-көмекші»).
- Экология, биология, химия салаларындағы зерттеулер.

Модуль 2. Әлеуметтік жобалау және азаматтық белсенділік

- Пікірсайыс және пікірсайыс клубтары.
- Еріктілер жобалары («Таза қала», қарттарға көмек).
- Мектептегі өзін-өзі басқаруды ұйымдастыру.

Модуль 3. Өнер және мәдениет

- Медиа-зертхана (бейнероликтер, подкасттар жасау).
- Театрландырылған қойылымдар, анимациямен жұмыс.
- Этнографиялық зерттеулер («Менің отбасылық тарихым»).

Әдістер мен тәсілдер:

Жобалық және проблемалық-бағдарлы оқыту;

Тәжірибеге бағытталған сабақтар;

Кейс-әдістер және рөлдік ойындар;

Интерактивті пікірталастар

Жалпы орта білім беретін білім алушыларға арналған «Кәсіби қызығушылықтар және саналы таңдау» модульдік бағдарламасы (10-11-сыныптар)

Мақсат: Оқушыларға саналы түрде кәсіби бағытты таңдауға, болашақ мамандық бойынша құзыреттіліктерін дамытуға және ересек өмірге дайындалуға көмектесу.

Модуль 1. Кәсіптік бағдар беру және 21- ғасыр дағдыларын дамыту

• Қызығушылықтар мен қабілеттерді тестілеу (Голландия әдістемесі, MBTI).

- Әр түрлі кәсіп өкілдерінің шеберлік сыныптары.
- Soft skills дамыту (коммуникация, сыни ойлау, тайм-менеджмент).

Модуль 2. Кәсіпкерлік және экономика

• Іскерлік ойындар: стартаптар құру, қаржыны басқару.

• Шағын жобалар («Мобильді қосымшаны әзірлеу», «Кафенің бизнес-жоспары»).

- Қаржылық сауаттылық бойынша практикалық сабақтар.

Модуль 3. Ғылыми және технологиялық зерттеулер

• Бағдарламалау, веб-дизайн, инженерия курстары.

• Ғылыми конференцияларға, олимпиадаларға қатысу.

• Ғылымдар тоғысындағы ғылыми жобалар (нейротехнологиялар, экология, урбанистика).

Әдістер мен тәсілдер:

Оқытудың жеке траекториялары;

Интерактивті воркшоптар мен тағылымдамалар;

Жоғары оқу орындарымен және жұмыс берушілермен коллаборация;

Онлайн-курстар және қашықтықтан жобалар.

Бұл үш бағдарлама оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, қызығушылықтарын дамытуға көмектеседі және бірте-бірте қызығушылықтан болашақ мамандығын саналы түрде таңдауға көшуге мүмкіндік береді.

Маңызды аспект – оқытуды жанды және шынайы өмірге пайдалы ететін жобалық, практикалық және интерактивті әдістерді пайдалану.

Бастауыш білім беру үшін қызығушылықтар мен ойын әрекеттерін қалыптастырудың әдістері мен құралдары (1-4- сыныптар)

Ойын дизайны – ойын немесе ертегі түріндегі жоба («Болашақтың қаласын салайық», «Сиқырлы зертхана»).

Шағын ғылыми жобалар – табиғатты бақылау, қолөнер бұйымдарын жасау, сумен және ауамен тәжірибе жасау.

Топтық жұмыс – макеттер, сызбалар, театрландырылған қойылымдар жасау бойынша ұжымдық жобалар.

Әңгімелеу әдісі – балалар жоба негізінде әңгімелер құрастырады және айтады.

«Лего-жобалау» әдісі – құрастыру арқылы объектілерді модельдеу.

Аспаптар:

- Лего-конструкторлар, макеттер, текшелер жобаларды визуализациялауға көмектеседі.

- Тапсырмалары бар карточкалар, иллюстрациялар, үстел ойындары қатысуға ықпал етеді.

- Аудио және бейнематериалдар талқылауға ынталандырады (мысалы, ғылыми мультфильмдерді қарау).

- Қарапайым цифрлық құралдар: балаларға арналған сурет салуға арналған қосымшалар, интерактивті тақталар.

1. Орта білім берудің қызығушылықтарын қалыптастырудың әдістері мен құралдары (5-9- сыныптар)

Проблемалық-бағдарлы оқыту (PBL) – білім алушылар әлеуметтік және экологиялық мәселелерді шешеді («Мектептегі қоқыстарды қалай азайтуға болады?»).

Пікірсайыс және миға шабуыл сессиялары – моральдық-этикалық мәселелерді талқылау («Достық пен сыйластық дегеніміз не?»).

Әлеуметтік және еріктілер жобалары – қарттарға көмек көрсету, жануарларды қорғау, аумақты көгалдандыру.

Рөлдік ойындар әдісі – нақты жағдайларды модельдеу (топтық жұмыс, шешім қабылдау).

Квест-жобалар – шешімдерді іздеумен бірге зерттеу тапсырмалары.

Аспаптар:

- Ұжымдық жұмысқа арналған платформалар (Padlet, Miro) – идеяларды визуализациялау.

- Цифрлық құралдар (Kahoot, Quizizz) – интерактивті викториналар мен тесттер.

- Бейне презентациялар және анимациялық қызметтер (Canva, Powtoon) – білім беру бейнелерін жасау.

- Зертханалық жабдықтар мен DIY жиынтықтары – тәжірибелік тәжірибелер жүргізу.

- Онлайн-сауалнамалар және дауыс беру (Mentimeter, Google Forms) – оқушылардың пікірлерін жинауға арналған.

2. Жалпы орта білім берудің қызығушылықтарын қалыптастырудың әдістері мен құралдары (10-11- сыныптар)

Жобалау-зерттеу әдісі – маңызды тақырыптармен (урбанистика, климат, экономика) жұмыс.

Стартаптар мен кәсіпкерлік әдісі – бизнес-жобалар мен әлеуметтік кәсіпкерлікті құру.

Университеттермен және компаниялармен ынтымақтастық – шеберлік сыныптары мен практикалық сабақтарға қатысу.

Дизайндық ойлау әдісі – шығармашылық көзқарас арқылы әлеуметтік және ғылыми мәселелерді шешу.

Цифрлық трансформация әдісі – білім беру жобаларында технологияларды қолдану.

Аспаптар:

- Презентациялар мен сайттарды құруға арналған платформалар (Google Sites, Prezi) – жобалық есептер үшін.

- Бағдарламалау және технологиялар (Scratch, Python, Tinkercad) – техникалық жобаларға арналған.

- Әлеуметтік желілер мен блогтар – контент құру және идеяларды ілгерілету.

- VR/AR технологиялары – виртуалды экскурсиялар, 3D-модельдеу.

- Қаржылық тренажерлар мен іскерлік ойындар – экономикалық жобаларға арналған.

Әрбір құндылық оқу-тәрбие үрдісінде жүйелі түрде көрініс табады. Ай сайын тұтас тұлғаны қалыптастыруға бағытталған іс-шаралар қамтылады. Құндылықтарды қалыптастыру — білім беру жүйесінің басты міндеті, әсіресе, "Ынтымақ тәрбие" бағдарламасы мен Қазақстанның ұлттық білім беру саясаты аясында. Мектеп пәндеріне құндылық көзқарасын енгізу тек білімді дамытуға ғана емес, сонымен бірге адамгершілік ұстанымдарға, патриотизмге және әлеуметтік жауапкершілікке бағдарланған тұлғаны тәрбиелеуге ықпал етеді.

Қыркүйек ЕҢБЕКҚОРЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІБИ БІЛІКТІЛІК АЙЫ	Қазан ТӘУЕЛСІЗДІК ЖӘНЕ ОТАНШЫЛДЫҚ АЙЫ
Қараша ӘДІЛДІК ЖӘНЕ ЖАУАПКЕРШІЛІК АЙЫ	Желтоқсан БІРЛІК ЖӘНЕ ЫНТЫМАҚ АЙЫ
Қаңтар ЗАҢ ЖӘНЕ ТӘРТІП АЙЫ	Ақпан ЖАСАМПАЗДЫҚ ПЕН ЖАҢАШЫЛДЫҚ АЙЫ
Наурыз ТӘУЕЛСІЗДІК ЖӘНЕ ОТАНШЫЛДЫҚ АЙЫ	Сәуір ЕҢБЕКҚОРЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІБИ БІЛІКТІЛІК АЙЫ
Мамыр БІРЛІК ЖӘНЕ ЫНТЫМАҚ АЙЫ	Маусым ЖАСАМПАЗДЫҚ ПЕН ЖАҢАШЫЛДЫҚ АЙЫ
Шілде ЗАҢ ЖӘНЕ ТӘРТІП АЙЫ	Тамыз ЗАҢ ЖӘНЕ ТӘРТІП АЙЫ

БІЛІМ БЕРУДЕ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚАНДАЙ РӨЛ АТҚАРАДЫ?

Оқу үдерісінде құндылықтарды қалыптастыру көмектеседі:

- Тұлғалық қасиеттерді дамыту (жауапкершілік, адалдық, мәдениет пен тарихты құрметтеу);
- Әлеуметтік бейімделуге ықпал ету (ұжымда жұмыс істей білу, толеранттылық, көшбасшылық);
- Азаматтық ұстанымды тәрбиелеу (патриотизм, құқықтар мен міндеттерді жүзеге асыру);
- Оқушылардың психологиялық саулығын қолдау (эмпатияны, эмоционалдық интеллектті дамыту);
- Кәсіби өзін-өзі анықтауға ықпал ету (өз іс-әрекетінің мәнін, еңбекқорлықтың маңыздылығын түсіну).

ПӨНДЕРГЕ БІРІКТІРУГЕ БОЛАТЫН НЕГІЗГІ ҚҰНДЫЛЫҚТАР

«Біртұтас тәрбие» бойынша білім беру үдерісінің негізінде жатуы тиіс:

- Ұлттық құндылықтар (ұлттық құндылықтар) – Отанға деген сүйіспеншілік, салт-дәстүр мен тарихты құрметтеу.

- Жалпыадамзаттық құндылықтар (жалпыадамзаттық құндылықтар) – адалдық, мейірімділік, сыйластық, әділдік.

- Отбасы құндылықтары (отбасылық құндылықтар) – ата-ананы сыйлау, жақындарына қамқорлық жасау.

- Еңбек құндылықтары (еңбек құндылықтары) – еңбекқорлық, жауапкершілік, білімге құштарлық.

ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ БІЛІМ БЕРУ ПӘНДЕРІНЕ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ ЖОЛДАРЫ

ГУМАНИТАРЛЫҚ ПӘНДЕР:

Қазақ тілі мен әдебиеті

- Адалдық, сыйластық, патриотизм тақырыптары көтерілетін көркем шығармаларды талдау (мысалы, Абай, Сәкен Сейфуллин, Мұқағали Мақатаев шығармалары).

- Отбасылық құндылықтар, достық, әділеттілік тақырыптарында эссе жазу.

- Әлеуметтік мәселелер, кейіпкерлердің адамгершілік таңдауы туралы пікірталастар.

Қазақстан тарихы және дүниежүзі тарихы

- Тарихи тұлғаларды этикалық ұстанымдары мен көшбасшылығы тұрғысынан талқылау.

- Қазақстанның мәдени мұрасын және оның ұлттық бірегейлікті қалыптастырудағы рөлін талдау.

- Халықаралық оқиғаларды моральдық дилеммалар тұрғысынан талдау (мысалы, соғыстар, әлеуметтік революциялар).

Құқық негіздері

- Азаматтардың құқықтары мен міндеттерін әділеттілік пен жауапкершілік призмасы арқылы зерттеу.

- Адам құқықтары, бостандық құқығы, қоршаған ортаны қорғау мәселелері бойынша пікірталастар.

- Практикалық тапсырмалар: құқықтарды қорғау жағдайларын модельдеу, жанжалдарды шешу.

НАҚТЫ ЖӘНЕ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ҒЫЛЫМДАРЫ

Математика

- Математикадағы этика: адалдық пен алдаудың тарихи мысалдарын талқылау (мысалы, деректерді бұрмалау).

- Қоғам мәселелерімен байланысты жобалар (экология, демография, экономика статистикасы).

- Ынтымақтастықты, жауапкершілікті және басқалардың пікірін құрметтеуді дамыту үшін топтарда жұмыс істеу.

Физика, Химия, Биология

- Экологиялық тәрбие: табиғатты аялаудың құндылығын түсіну.

- Ғылыми адалдық туралы зерттеулер (деректерді бұрмалау, объективтіліктің маңыздылығы).

- Биоэтиканы талқылау (генетикалық зерттеулер, клондау, жануарларды қорғау).

ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ПӘНДЕР

Информатика

- Цифрлық этиканы талқылау (жеке деректерді қорғау, кибербуллинг, авторлық құқықтар).

- Цифрлық сауаттылық пен киберқауіпсіздікке бағытталған әлеуметтік жобалар.

- Жасанды интеллект және оның моральдық аспектілерін зерттеу.

Еңбекке баулу және технология

- Еңбекті құрметтеуге, өз жұмысының нәтижесіне жауапкершілікпен қарауға тәрбиелеу.

- Экологиялық таза технологиялармен байланысты жобалар.

- Әлеуметтік кәсіпкерлікті дамыту (қоғамға пайдалы шешімдерді әзірлеу).

Музыка және бейнелеу өнері

- Өнер туындыларын адамгершілік және мәдени құндылықтар тұрғысынан талдау.

- Тақырыптық шығармашылық (мысалы, достық, табиғат, отбасы тақырыбында картиналар немесе музыкалық шығармалар жасау).

- Этномәдени дәстүрлерді және олардың ұлттық бірегейлікті қалыптастырудағы рөлін зерттеу.

ҚҰНДЫЛЫҚТЫҚ БІЛІМ БЕРУДІ ЕНГІЗУДІҢ ПРАКТИКАЛЫҚ ӘДІСТЕРІ

Жобалық және проблемалық-бағдарлы оқыту

- Кросс-тәртіптік жобалар (мысалы, «Қазақстанның мәдени мұрасын сақтауға технологиялар қалай көмектесе алады?» зерттеуі).

- Білімді әлеуметтік мәселелерді шешуде практикалық қолдану.

Пікірталастар, кейс-әдістер

- Тарихпен, ғылыммен, қоғаммен байланысты нақты моральдық дилеммаларды талқылау.

- Қоғамдық және саяси процестерге еліктейтін рөлдік ойындар.

Мектептегі іс-шараларға құндылық элементтерін қосу

- Волонтерлік жобалар, қайырымдылық.

- Экология, толеранттылық, әлеуметтік жауапкершілік тақырыптарына арналған конкурстар.

- Құрметті тұлғалармен (кәсіпкерлер, ғалымдар, ардагерлер) кездесулер.

Білім беру пәндері арқылы құндылықтарды қалыптастыру оқытуды тек білім беру арқылы ғана емес, қазіргі қоғамдағы өмірге дайын үйлесімді тұлғаны тәрбиелеу арқылы жүзеге асырады.

- Білім алушылар саналы және жауапты азаматтарға айналады.

- Эмоционалды интеллект, қарым-қатынас және ынтымақтастық дағдылары дамиды.

• Білім мәдениетті сақтауға және елді дамытуға қабілетті болашақ ұрпақты қалыптастыру құралына айналады.

Осылайша, Қазақстанның мектеп пәндеріне құндылықты оқытуды интеграциялау қосымша ауыртпалық емес, табиғи болып табылады әрбір оқушыға қоғамда өз орнын табуға және елдің болашағындағы рөлін түсінуге көмектесетін процесс.

Қызығушылықтар мен құндылықтар бір—бірімен байланысты, бірақ әртүрлі категориялар. Қызығушылықтар өзін-өзі тануға көмектеседі, ал құндылықтар тұлғаның және оның дүниетанымының негізін құрайды. Білім беруде оқушының құмарлықтарын дамыта алатын және тұрақты өмірлік ұстанымдарын қалыптастыратын ортаны құра отырып, екі аспектіні де ескеру маңызды.

Кесте. 8 Білім алушылардың қызығушылықтары мен құндылықтарының ұқсастықтары мен айырмашылықтарын дамыту

№	Ұқсастықтар	Айырмашылықтар
1	Тұлғалық дамуға бағдарлану • Мүдделер де, құндылықтар да даралықты қалыптастыруға және өзін-өзі жүзеге асыруға ықпал етеді. • Олар оқушының өз әлеуетін ашуға және өмірлік басымдықтарын анықтауға көмектеседі.	Қысқамерзімділік / Ұзақ мерзімділік • Қызығушылықтар уақытша болуы мүмкін, жиі өзгереді (мысалы, бағдарламалауға, спортқа деген құштарлық). • Құндылықтар тұрақты және өмірлік көзқарасты қалыптастырады (адалдық, жауапкершілік, сыйластық).
2	Мотивацияға әсер ету • Қызығушылықтар оқуға деген ішкі мотивацияны қалыптастырады, бұл процесті қызықты етеді. • Құндылықтар адамның іс-әрекетінің мәнін білуге байланысты ұзақ мерзімді мотивацияны дамытады.	Эмоциялық / Рационалды негіз • Қызығушылықтар көбінесе эмоциялармен және ішкі ләззатпен байланысты. • Құндылықтар сенімдер мен моральдық принциптерді білуге негізделген.
3	Білім беру және қоршаған орта арқылы қалыптасу • Қызығушылықтар да, құндылықтар да қоршаған ортаға байланысты: отбасы, мектеп, қоғам, мұғалімдер және құрдастар. • Олар тәжірибе мен жаңа білімге	Қалыптасу көздерінің айырмашылығы • Қызығушылықтар көбінесе қызығушылықтан өздігінен пайда болады. • Құндылықтар саналы түрде, тәрбие, мысалдар, дәстүрлер арқылы қалыптасады.

	байланысты өзгеруі мүмкін.	
4	Өмір жолын таңдаудағы рөлі - Қызығушылықтар қызмет саласы мен мамандықты таңдауға көмектеседі. - Құндылықтар мансаптық және жеке шешімдерге әсер ете отырып, принциптер мен моральдық нұсқауларды анықтайды.	Назар аудару ішкі / Қоғамдық - Қызығушылықтар әдетте жеке сипатта болады (мен не істегім келеді?). - Құндылықтар қоғамның жалпы нормаларымен байланысты (қалай дұрыс әрекет ету керек?).
5	Жас кезеңдеріне тәуелділігі - Бастауыш сыныптарда қызығушылықтар ойын арқылы, ал құндылықтар ересектерге еліктеу арқылы қалыптасады. - Жасөспірімдік шақта қызығушылықтар мен құндылықтардың мағыналы таңдауы орын алады.	Икемділік / Тұрақтылық - Мүдделер мән-жайлардың әсерінен өзгеруі мүмкін. - Мүдделер өзгерген кезде де құндылықтар тұрақты болып қалады.
6	Сыртқы әсерлерге ұшырағыштық - Қызығушылықтар сән үрдістерінің, әлеуметтік медианың және технологияның әсерінен өзгеруі мүмкін. - Құндылықтар мәдениеттің, діннің, мемлекеттік бағдарламалардың ықпалымен де қалыптасады.	Нақты қызметпен байланыс - Қызығушылықтар белгілі бір хоббимен байланысты (музыка, ғылым, спорт). - Құндылықтар әмбебап сипатқа ие және өмірдің барлық салаларында қолданылады.
7	Өзара күшейту - Құндылықтар мен мүдделер сәйкес келген кезде (мысалы, экологияға деген қызығушылық және табиғатты аялау құндылығы) адам саналы және тиімді әрекет етеді. - Бұл тұлғаның үйлесімді дамуына әкеледі.	Сыртқы әсерлерге қатынасы - Қызығушылықтар көбінесе тенденциялар мен ортаға байланысты өзгереді. - Құндылықтар көбінесе дәстүрлер, мәдениет және моральдық нормалар арқылы беріледі.

ТӘУЕЛСІЗДІК ЖӘНЕ ОТАНШЫЛДЫҚ

Мектепке дейінгі ұйым түлегі

- Отан, ел, туған өлке туралы білу
- Қазақстанның мемлекеттік рәміздерін білу
- Мемлекеттік тілді білу
- Ұлттық мерекелер, ойындар, дәстүрлер туралы білу
- Табиғатқа қамқорлық таныта білу

Бастауыш мектеп түлегі

- Отан, ел, туған өлке туралы білу және пайымдау
- Туған елге деген сүйіспеншілігін білдіре алу
- Мемлекеттік тілді білу
- Өз елінің тарихы, мәдениеті туралы алғашқы түсінікті қалыптастыру
- Қазақстанның мемлекеттік рәміздерін ажырата білу
- Отбасы Отанның бір бөлігі екенін түсіну

Негізгі орта мектеп түлегі

- Халықтың өткеніне, бүгініне және болашағына қатыстылығын түсіну
- Отанға адалдықтың маңызын бағалау, елінің тарихы мен мәдениетін құрметтеу
- Қазақстанның мемлекеттік рәміздерін құрметтеу, мемлекеттік мерекелердің мәнін түсіну

Бастауыш, орта және жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларына құндылық бағытында қызықты хоббилерді қалыптастыру бойынша бағдарламаға ұсыныстар «тәуелсіздік және патриотизм»

Бағдарлама жас топтары бойынша бөлінеді: бастауыш мектеп, орта мектеп және жалпы орта мектеп. Бастауыш сынып оқушыларына арналған модульде біз ұлттық бірегейлік пен Отанға деген сүйіспеншілікті дамыту үшін шығармашылық және ойын әрекеттері арқылы тәуелсіздік пен патриотизмнің қарапайым ұғымдарына тоқталайық. Модульде оқушылар үшін орта деңгей

білім беру, пікірталастар, жобалар және тарихи зерттеулер арқылы тереңірек түсінуге баса назар аударылады.

Төменде бастауыш, орта және жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларының тәуелсіздік пен патриотизм саласындағы қызығушылықтарын қалыптастыруға бағытталған үш модульден тұратын білім беру бағдарламасының нұсқасы берілген. Бағдарлама жағымды азаматтық ұстанымды дамытуды, қызықты хобби арқылы ұлттық бірегейлік пен шығармашылық сезімін қалыптастыруды көздейді.

Бағдарламаның жалпы сипаттамасы:

Бағдарламаның атауы: «Тәуелсіздік және патриотизм» бағыты бойынша қызықты хобби саласын қалыптастыру"

Бағдарламаның мақсаты:

Патриотизм мен тәуелсіздік туралы білімдерін шығармашылық және практикалық іс-әрекетке интеграциялау арқылы оқушылардың жеке басының жан-жақты дамуына жағдай жасау. Бағдарлама қоғамның тарихын, салт-дәстүрін және заманауи құндылықтарын құрметтеуге тәрбиелеуге, сондай-ақ азаматтық белсенділікті дамытуға бағытталған.

Іске асыру әдістері:

- Интерактивті сабақтар мен шығармашылық шеберханалар
- Топтық жобалар, зерттеу және жобалық іс-шаралар
- Пікірталастар, дебаттар, кейс-стадилер және практикалық тапсырмалар
- Мультимедиялық ресурстарды пайдалану және экскурсиялық жұмыс

Күтілетін нәтижелер:

• Мемлекеттік рәміздер, батырлар және ел тарихы туралы білім деңгейін арттыру

• Позитивті өзін-өзі сәйкестендіруді және өз Отанына деген мақтаныш сезімін қалыптастыру• Өз бетінше талдау, сыни тұрғыдан ойлау және топтық жұмыс дағдыларын дамыту

• Мәдени, тарихи және қоғамдық маңызы бар жобаларға қызығушылықты ояту

Модуль 1. "Патриотизмге алғашқы қадамдар" (бастауыш сыныптар үшін)

Мақсаттар:

• Бастауыш сынып оқушыларын "тәуелсіздік" және "патриотизм" ұғымдарымен қолжетімді түрде таныстыру.

• Танымдық ертегілер, ойындар және шығармашылық ізденістер арқылы жағымды эмоцияларды қалыптастыру.

• Қазақстанның көрнекті тұлғаларымен, рәміздерімен және жетістіктерімен таныстыру арқылы негізгі мәдени және тарихи жадыны дамыту.

Мазмұны:

- Ұғымдармен танысу: Батырлар, рәміздер және Отанның маңыздылығы туралы қарапайым әңгімелер мен ертегілер
- Шығармашылық сабақтар: "Менің Отаным" тақырыбына сурет салу, қолөнер бұйымдары, қосымшалар, символдық бұйымдар (тулар, эмблемалар) жасау.
- Оқытудың ойын формалары: Интерактивті ойындар, патриоттық тақырыптағы элементтері бар ертегілердің сахналануы.
- Экскурсиялар мен кездесулер: Мұражайларға, ескерткіш орындарға бару немесе өз аймағының тарихын білетін адамдармен кездесу (білім беру мекемесінің мүмкіндіктері шегінде).

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Ойын және шығармашылық түрде жұмыс істеу.
- Көрнекі құралдарды, мультимедиялық материалдарды пайдалану.
- Топтық және жеке іс-шаралар.

Бағалау нысандары:

- Балалардың шығармашылық тапсырмаларға қатысуын қадағалау.
- Ауызша кері байланыс, дайын жұмыстарды көрсету және алған әсерлерін талқылау.

Модуль 2. «Әркімнің өміріндегі патриотизм» (орта мектеп үшін)**Мақсаттар:**

- Оқушылардың патриотизм мен тәуелсіздіктің тарих пен қазіргі өмірдегі маңызы туралы білімдерін кеңейту.
- Тарихи фактілерді, қаһармандық мысалдар мен мемлекеттік рәміздерді зерделеу арқылы сыни және аналитикалық ойлауды қалыптастыру.
- Топтық жобалар мен презентациялар арқылы шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Мазмұны:

- Тарихи контекст: Ел тәуелсіздігінің қалыптасуының негізгі кезеңдері, көрнекті тұлғалармен және олардың тарихқа қосқан үлесімен таныстыру.
- Патриоттық құндылықтар: Мемлекеттік рәміздерді, салт-дәстүрлерді, ерлікті және азаматтық ұстаным үлгілерін талқылау жауапкершілік.
- Практикалық қызмет: Жобаларды, эсселерді, презентацияларды құру, тақырыптық байқауларға немесе көрмелерге қатысу.
- Пікірсайыс клубтары: Қазіргі қоғамдағы патриотизмнің тарихы мен маңызына байланысты тақырыптарда дөңгелек үстелдер мен пікірсайыстар ұйымдастыру.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Дәрістерді, топтық жұмысты және практикалық сабақтарды біріктіріп қолдану.
- Интерактивті әдістер: мультимедиялық презентацияларды, бейнефильмдерді, виртуалды экскурсияларды қолдану.

- Шағын топтардағы жобалық іс-шаралар және ғылыми-зерттеу жұмыстары.

Бағалау нысандары:

- Дайындалған жобалар мен презентациялардың сапасын бағалау.
- Пікірталастардағы белсенділік және зерттеу жұмысындағы дербестік.
- Жазбаша жұмыстар және қатысушылардың өзін-өзі бағалауы.

Модуль 3. «Белсенді азаматтық: қазіргі әлемдегі тәуелсіздік және патриотизм» (жалпы орта білім беретін мектептер үшін)

Мақсаттар:

- Жоғары сынып оқушыларының саналы азаматтық ұстанымын және қазіргі қоғам өміріндегі патриотизмнің рөлін түсінуін қалыптастыру.
- Өз бетінше зерттеу, талдау және өз көзқарастарын дәлелді түрде қорғау дағдыларын дамыту.
- Оқушыларды ұлттық құндылықтарды нығайтуға ықпал ететін нақты қоғамдық және волонтерлік жобаларға тарту.

Мазмұны:

- Заманауи сын-қатерлер мен мүмкіндіктер:

Жаһандану және ақпараттық дәуір жағдайындағы патриотизмнің рөлін талдау.

Тәуелсіздік мәселелерін, қазіргі заманның сын-қатерлерін және оларды еңсеру жолдарын талқылау.

- Азаматтық белсенділік: Табысты волонтерлік және қоғамдық бастамалардың мысалдарын зерделеу, мектепте және жергілікті қоғамдастықта өз жобаларын ұйымдастыру.
- Зерттеу жобалары: Кейстерді жүргізу, аналитикалық эсселер жазу, медиа-жобаларды әзірлеу, пікірсайыстар мен дөңгелек үстелдерге қатысу.
- Практикалық қызмет: Патриоттық іс-шараларды, волонтерлік қозғалыстарды, еске алу шараларын және айтулы даталарға арналған мерекелерді ұйымдастыру және қатысу.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Зерттеу және жобалау әдістері.
- Ақпаратты талдау, дереккөздермен жұмыс, сұхбаттар мен сауалнамалар жүргізу.
- Көпшілік алдында сөз сөйлеулерді, дебаттарды және практикалық тренингтерді ұйымдастыру.
- Кейс-стадилерді пайдалану және нақты өмірлік жағдайларды модельдеу.

Бағалау нысандары:

- Зерттеу және жобалық жұмыстарды, көпшілік алдында сөйлеуді бағалау.
- Рефлексивті есептер, жетістіктер портфолиосы, өзін-өзі бағалау.
- Тәлімгерлердің кері байланысы және практикалық іс-әрекетке қатысуын бағалау.

Қорытынды:

Бұл бағдарлама оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді:

- Бастауыш мектеп ойын және шығармашылық арқылы негізгі сезімдерді қалыптастыруға бағытталған.

- Орта мектеп білімін кеңейтеді, тарихи деректер мен патриоттық құндылықтарды талдау ұғымдарын енгізеді.

- Жалпы орта білім беретін мектеп жетілген азаматтық ұстанымды, өз бетінше ізденушілік және қоғамдық өмірге белсене араласу дағдыларын қалыптастырады.

Бағдарлама аймақтық ерекшеліктерді, мекеменің мүмкіндіктерін және студенттердің қызығушылықтарын ескере отырып бейімделуі мүмкін, бұл тәуелсіздік пен патриотизм туралы білімді күнделікті білім беру тәжірибесіне және сыныптан тыс жұмыстарға біріктіруге мүмкіндік береді.

БІРЛІК ЖӘНЕ ҮНТЫМАҚ

Мектепке дейінгі ұйым түлегі

- Отбасында, балабақшада қауіпсіз мінез-құлық нормаларын білу
- Басқа балалармен сөйлесуге және олармен ортақ тіл табуға дайын болу
- Ойы мен сезімдерін білдіре алу қабілетінің болуы

Бастауыш мектеп түлегі

- Мінез-құлық нормаларын білу және оларды сақтаудың маңызын түсіну
- Командада жұмыс істей білу
- Басқалармен бірлескен жұмыстың нәтижесін қорғай білу
- Өзгені тыңдау, түсіну және диалог жүргізе алу
- Өзгелерге мейірімділік, жанашырлық таныта білу
- Айналасындағыларға көмек көрсету

Бастауыш, орта және жалпы орта білім беретін мектептердің оқушыларына бағыт-бағдар бойынша қызықты хоббилерін қалыптастыру бойынша бағдарламаға ұсыныстар

Бағыт бойынша іс-шараларды әзірлеу кезіндегі міндет **«бірлік пен ынтымақ» құндылықтары** — үш бағдарламаның жобасын әзірлеу "бірлік пен ынтымақ" бағыты бойынша әртүрлі жас топтарындағы білім алушыларға арналған модульдер.

Жалпы құрылым, мұндағы:

- «Бірлікке алғашқы қадамдар» — бастауыш сыныптарға арналған. Балалар бірлік ұғымымен ойындар мен шығармашылық ізденістер арқылы танысады деп күтілуде.

- «Күнделікті өмірдегі бірлік» — күнделікті өмірде өзара әрекеттесуге баса назар аудара отырып, орта мектепке арналған.

- «Қазіргі қоғамдағы белсенді ынтымақтастық» — жоғары сыныптар үшін жобалық іс-шаралар мен пікірталастар арқылы.

Интерактивті сабақтар мен топтық жұмысты құрмет пен ынтымақтастықты дамыту үшін пайдалану жоспарлануда.

Төменде «Бірлік пен ынтымақ» құндылық бағыты бойынша қызықты «хобби саласын қалыптастыру» тақырыбы бойынша бастауыш, орта және жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларына арналған үш модульден тұратын бағдарлама жобасы берілген.

Бағдарламаның жалпы сипаттамасы

Бағдарламаның атауы: «Бірлік пен ынтымақ» құндылық бағыты бойынша қызықты хобби саласын қалыптастыру"

Бағдарламаның мақсаты:

Оқу-сыныптан тыс жұмыстарға бірлік пен ынтымақтастық құндылықтарын интеграциялау арқылы тұлғаның жан-жақты дамуына жағдай жасау. Бағдарлама қоғамдастық сезімін, эмпатияны, әртүрлілікті құрметтеуді және өзара көмекке дайындықты тәрбиелеуге, сондай-ақ ынтымақтастық пен ұжымдық шығармашылық дағдыларын дамытуға бағытталған.

Іске асыру әдістері:

- Интерактивті сабақтар мен шығармашылық шеберханалар
- Топтық жобалар, рөлдік ойындар және кейс-стадилер
- Пікірталастар, пікірталастар және миға шабуыл сессиялары
- Мультимедиялық материалдарды пайдалану және экскурсиялар өткізу

Күтілетін нәтижелер:

- Бірлік пен ынтымақ идеяларына оң көзқарасты қалыптастыру
- Ынтымақтастық, қарым-қатынас және эмпатия дағдыларын дамыту
- Ұжымдағы өзара көмек пен қолдаудың маңыздылығы туралы хабардарлықты арттыру
- Әлеуметтік және волонтерлік бастамаларға қатысуға қызығушылықты ынталандыру

Модуль 1. «Бірлік пен ынтымаққа алғашқы қадамдар» (бастауыш сыныптар үшін)

Мақсаттар:

- Бастауыш сынып оқушыларын қарапайым әңгімелер мен ойындар арқылы «бірлік» және «ынтымақ» ұғымдарымен таныстыру.
- Қарым-қатынас, достық және ұжымдық жұмыстың негізгі дағдыларын қалыптастыру.
- Қоғамдастық идеясын бейнелейтін рәміздер жасау арқылы шығармашылық мәнерлілігін дамыту.

Мазмұны:

- Ұғыммен танысу: Кейіпкерлер қиындықтарды бірге еңсеретін достық, өзара көмек және бірлік туралы ертегілер мен әңгімелер айту.
- Шығармашылық сабақтар: Сурет салу, аппликация жасау, қолөнер бұйымдары мен символдық бұйымдарды жасау (мысалы, «Біз біргеміз» мозаикасын немесе коллажын бірлесіп жасау).
- Оқытудың ойын формалары: Интерактивті ойындар мен рөлдік қойылымдар, мұнда балалар бөлісуді, бір-біріне көмектесуді және топта жұмыс істеуді үйренеді.
- Экскурсиялар мен кездесулер: Балалар орталықтарына, ұжымдық шығармашылық пен өзара көмек көрсету үлгілері көрсетілетін орындарға баруды ұйымдастыру.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Ойын және шығармашылық түрде жұмыс істеу
- Көрнекі құралдарды, мультимедиялық әңгімелер мен ертегілерді қолдану
- Топтық және жеке іс-шаралар

Бағалау нысандары:

- Балалардың сабаққа қатысуын бақылау
- Жасалған жұмыстарды көрсету және алған әсерлерін талқылау
- Әңгімелер мен рөлдік ойындар арқылы бейресми бағалау

Модуль 2. «Күнделікті өмірдегі бірлік» (орта мектеп үшін)

Мақсаттар:

- Оқушылардың отбасындағы, мектептегі және қоғамдағы бірлік пен ынтымақтың мәні туралы білімдерін кеңейту.
- Топта жұмыс істей білу және топтың әрбір мүшесінің пікірін құрметтеу қабілетін қалыптастыру.
- Ұжымдық күш-жігердің тарихи және заманауи үлгілерін талдау арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту.

Мазмұны:

- Патриоттық және әлеуметтік мысалдар:

Тарихи оқиғалар мен ынтымақтастық қиындықтарды жеңуге көмектескен мысалдарды талқылау (батырлар туралы әңгіме, ұжымдық қолдаудың мысалдары).

- **Топтық жобалар:** «Біздің әлемдегі бірлік пен ынтымақтастық» тақырыбында жобаларды (плакаттар, бейнероликтер, презентациялар) бірлесіп құру.

- **Пікірталастар мен пікірталастар:** Студенттер проблемаларды шешу үшін бірлескен күш-жігерді қажет ететін жағдайларды талдайтын дөңгелек үстелдер мен талқылауларды ұйымдастыру.

- **Тәжірибелік тапсырмалар:** Ұжымдық шешім мен қолдауды қажет ететін жағдайларға еліктейтін рөлдік ойындар.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Мультимедиялық презентацияларды қолдану арқылы дәрістер
- Топтарда және шағын жобаларда жұмыс істеу
- Интерактивті пікірталастар мен рөлдік ойындар

Бағалау нысандары:

- Орындалған жобалар мен презентациялардың сапасын бағалау
- Белсенділік және талқылауларға қатысу
- Жазбаша эсселер немесе топтардағы жұмыс нәтижелері бойынша рефлексивті есептер

Модуль 3. "Қазіргі қоғамдағы белсенді ынтымақтастық" (жалпы орта білім беретін мектептер үшін)

Мақсаттар:

- Жоғары сынып оқушыларында Жаһандық сын-қатерлер жағдайында бірлік пен ынтымақтастық қағидаттарын іске асыруға қабілетті саналы азаматтық ұстанымды қалыптастыру.

- Ұжымдық құндылықтарды өз бетінше зерттеу, талдау және дәлелді түрде қорғау дағдыларын дамыту.

- Оқушыларды нақты қоғамдық жобаларға және адамдарды қолдауға және біріктіруге бағытталған волонтерлік іс-шараларға тарту.

Мазмұны:

- **Заманауи сын-қатерлер мен мүмкіндіктер:** Ынтымақтастық пен ұжымдық қатысу маңызды болып табылатын өзекті әлеуметтік, экологиялық және мәдени мәселелерді талдау.

- **Азаматтық белсенділік:** Табысты волонтерлік және қоғамдық бастамалардың мысалдарын зерделеу, қоғамдастыққа көмектесуге бағытталған мектеп немесе жергілікті жобаларды ұйымдастыру.

- **Зерттеу қызметі:** Зерттеулер жүргізу, аналитикалық эсселер жазу және өмірдің әртүрлі салаларындағы бірлік мысалдарына арналған медиа-жобаларды әзірлеу.

- **Практикалық қызмет:** Қоғамдық акцияларға, қайырымдылық шараларына, жергілікті мәселелерді шешуге бағытталған бастамаларға қатысу;

сарапшылардың қатысуымен пікірсайыстар мен дөңгелек үстелдер ұйымдастыру.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Зерттеу және жобалау қызметі
- Дереккөздермен жұмыс, сұхбаттар мен сауалнамалар жүргізу
- Көпшілік алдында сөз сөйлеулерді, дебаттар мен тренингтерді ұйымдастыру
- Далалық жұмыстар және волонтерлік акцияларға қатысу

Бағалау нысандары:

- Зерттеу және жобалау жұмыстарын бағалау
- Рефлексивті есептер және жетістіктер портфолиосы
- Тәлімгерлерден, мұғалімдерден және жоба қатысушыларынан кері байланыс

- Көпшілік алдында сөйлеуді және қоғамдық жұмыстарға қатысуды бағалау

Қорытынды. Ұсынылып отырған шағын бағдарлама жобасы білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескереді:

- Бастауыш мектеп — балаларды ойын және шығармашылық арқылы бірлік пен ынтымақтың негізгі ұғымдарымен таныстырады.

- Орта мектеп — білімді тереңдетеді, ұжымдық қарым-қатынас дағдыларын және өмірден алынған мысалдарды сыни тұрғыдан пайымдауды қалыптастырады.

- Жалпы орта білім беретін мектеп — жетілген азаматтық ұстанымды, өз бетінше ізденушілік дағдыларын дамытуға және қоғам өміріне белсене араласуға ықпал етеді.

Бағдарламаны білім беру мекемесінің нақты жағдайларына және аймақтық ерекшеліктерге бейімдеу білім алушылардың күнделікті өмірде бірлік пен ынтымақ құндылықтарын дамытуды ынталандыра отырып, оқу үдерісін тиімдірек және қызықты етуге мүмкіндік береді.

ӘДІЛДІК ЖӘНЕ ЖАУАПКЕРШІЛІК

Мектепке дейінгі ұйым түлегі

- Жауапты болу
- Уәделерді орындай білу
- Адамдар барлығы әртүрлі екендігін білу, түсіну

Бастауыш мектеп түлегі

- Адамның қоғамдағы құқықтары мен жауапкершілігі туралы алғашқы көзқарастың болуы
- Басқалар үшін маңызды тапсырмаларды орындаудың қажеттілігі мен маңыздылығын түсіну
- Бастаған ісін соңына дейін жеткізе білу
- Өзінің және басқалардың іс-әрекеттерін олардың моральдық нормаларға сәйкестігі тұрғысынан талдай білу

Негізгі орта мектеп түлегі

- Іс-әрекетті жоспарлау және ұйымдастыру дағдыларының болуы
- Моральдық нормаларға сәйкес өзінің және басқалардың іс-әрекеттерін талдай білу
- Оқу тапсырмасын орындауда табандылық, еңбекқорлықтың болуы
- Тапсырылған жалпы іс үшін сынып ұжымы алдындағы жауапкершілікті сезіну
- Басқаларға көмектесуге және әділдік, мейірімділік пен жауапкершілік танытуға дайын болу

Бастауыш, орта және жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларына құндылық бағытында қызықты хоббилерді қалыптастыру бойынша бағдарламаға ұсыныстар «әділдік және жауапкершілік»

Бағдарлама жобасы әділдік пен жауапкершілікті талап ететін қызықты хоббилерді қалыптастыру тақырыбына арналған.

Мен бағдарламаның жалпы сипаттамасынан бастайын. Содан кейін мен модульдердің әрқайсысы үшін құрылымды ұсынамын:

- 1-модуль: Бастауыш сыныптарға арналған «Әділдік пен жауапкершілікке алғашқы қадамдар» (ойындар, әңгімелер, сурет салу, әділеттілік негіздері).

- 2-модуль: Орта мектепке арналған «Әділдік пен жауапкершілікті терең түсіну» (этикалық дилеммалар, рөлдік ойындар, жобалық жұмыстар).

- 3-модуль: «Белсенді азаматтық қатысу: әділеттілік және жауапкершілік» орта мектеп үшін (зерттеу, пікірсайыс, әлеуметтік жобалар).

Қорытындылай келе, бағдарлама оқыту әдістерін, мақсаттарын және бағалауды қамтиды.

Төменде бастауыш, орта және жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларына арналған «Әділдік пен жауапкершілік» бағыты бойынша қызықты хобби саласын қалыптастыру» тақырыбындағы үш модульден тұратын бағдарлама берілген. Бағдарлама балалар мен жасөспірімдердің бойында әділеттілік сезімін тәрбиелеуге, шығармашылық, ғылыми-зерттеу және әлеуметтік бағыттағы жобаларға белсенді қатысу арқылы жеке жауапкершілік пен азаматтық ұстанымды дамытуға бағытталған.

Бағдарламаның жалпы сипаттамасы

Бағдарламаның атауы: «»Әділдік және жауапкершілік» бағыты бойынша қызықты хобби саласын қалыптастыру»

Бағдарламаның мақсаты:

Студенттерде тұрақты моральдық нұсқаулықтарды дамытуға жағдай жасау, күнделікті өмірдегі әділеттілік пен жауапкершіліктің маңыздылығын түсіну, сонымен қатар практикалық іс-шаралар, шығармашылық жобалар мен пікірталастар арқылы белсенді азаматтық ұстанымды қалыптастыру.

Іске асыру әдістері:

- Интерактивті сабақтар, рөлдік ойындар және кейс-стади
- Шығармашылық шеберханалар, жобалау және зерттеу қызметі
- Пікірталастар және нақты өмірлік жағдайларды талдау
- Мультимедиялық ресурстарды, тарихи мысалдар мен тәжірибелік кейстерді пайдалану

Күтілетін нәтижелер:

- Әділеттілік пен жауапкершілік туралы негізгі түсініктерді қалыптастыру
- Жағдаяттарды талдау, негізделген шешімдер қабылдау және іс-әрекеттер үшін жеке жауапкершілікті сезіну қабілетін дамыту
- Азаматтық белсенділік деңгейін және қоғамдық бастамаларға қатысуға дайындығын арттыру
- Командада жұмыс істеу, коммуникация және сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамыту

Модуль 1. «Әділдік пен жауапкершілікке алғашқы қадамдар» (бастауыш сыныптар үшін)

Мақсаттар:

- Бастауыш сынып оқушыларын «әділеттілік» және «жауапкершілік» ұғымдарымен қолжетімді түрде таныстыру.

- Айналасындағыларға адал және құрметпен қараудың негізгі дағдыларын қалыптастыру.

- Ұжымда (сыныпта, отбасында, ойын алаңында) ережелерді сақтау қабілетін дамыту.

Мазмұны:

- Ұғымдармен танысу: Әділдікпен әрекет етіп, өз ісіне жауапкершілікпен қарайтын батырлар туралы ертегілер, әңгімелер айту. Күнделікті өмірден мысалдар (сыныптағы тәртіп ережелері, достарына көмектесу).

- Шығармашылық тапсырмалар: сурет салу, аппликация жасау және қолөнер бұйымдарын жасау немесе «Мен жауапкершілікті қалай көрсетемін».

- Ойын формалары: Интерактивті ойындар мен рөлдік ойындар, мұнда балалар өмірден адалдықты, өзара көмек пен ережелерді сақтауды талап ететін жағдайларды сахналайды.

- Шағын жобалар: Ұжымдық «әділет бұрышын» құру, онда балалар достық және адал мінез-құлық ережелері жазылған плакаттарды бірге құрастырады.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Ойын және ертегілік-шығармашылық әдістемелер

- Шағын топтарда және жұптарда жұмыс істеу

- Көрнекі құралдарды, мультимедиялық сюжеттерді және иллюстрацияларды пайдалану

Бағалау нысандары:

- Балалардың ойындарға және шығармашылық тапсырмаларға қатысуын бақылау

- Жасалған жұмыстар мен ұжымдық жобаларды көрсету

- Алған әсерлерін талқылау және орындалған тапсырмалар туралы ауызша баяндаудың өзі

Модуль 2. «Күнделікті өмірдегі әділдік пен жауапкершілік» (орта мектеп үшін)

Мақсаттар:

- Өмірлік жағдаяттарды талдау арқылы оқушылардың әділеттілік пен жеке жауапкершіліктің маңыздылығын түсінуін тереңдету.

- Ұжымдық талқылау дағдыларын қалыптастыру, өз көзқарасын дәлелді түрде білдіру және ымыралы шешімдерді іздеу.

- Жанжалды немесе этикалық жағдайларда шешімдерді шығармашылық іздеуді ынталандыру.

Мазмұны:

- Әділдік ұғымы: Отбасындағы, мектептегі және қоғамдағы әділеттіліктің рөлін түсіндіру. Адалдық пен теңдік қағидаттарын сақтау маңызды болатын нақты өмірлік жағдайларды талдау.

- Жағдаяттарды талдау: Кейстермен және рөлдік ойындармен жұмыс, мұнда студенттер жанжалды жағдайларды талдайды, әділеттілікті қалпына

келтіруге бағытталған шешімдерді әзірлейді және әрекеттердің әртүрлі нұсқаларының салдарын талқылайды.

- Жобалық қызмет: «Жауапкершілік неліктен маңызды» немесе «Әділдік өмірімізді қалай жақсартады» тақырыбында топтық жобаларды (плакаттар, презентациялар, бейнероликтер) әзірлеу.

- Пікірталастар: Жауапкершілік пен әділдік мәселелерін, сондай-ақ осы қасиеттерді көрсететін атақты тұлғалардың мысалдарын талқылайтын дөңгелек үстелдер ұйымдастыру.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Интерактивті дәрістер, топтық талқылаулар және тәжірибелік тапсырмалар

- Рөлдік ойындар, кейс-стадилер және этикалық дилеммаларды модельдеу
- Мультимедиялық презентациялар мен бейнематериалдарды пайдалану

Бағалау нысандары:

- Орындалған топтық жобалар мен презентациялардың сапасы
- Пікірталастар мен рөлдік ойындарға қатысу белсенділігі
- Жазбаша эсселер, рефлексиялық есептер және ұсынылған шешімдерді талдау

Модуль 3. «Қазіргі қоғамдағы азаматтық жауапкершілік пен әділеттілік» (жалпы орта білім беретін мектептер үшін)

Мақсаттар:

- Жоғары сынып оқушыларының бойында әлеуметтік және азаматтық контекстегі әділеттілік пен жауапкершіліктің рөлі туралы жетілген түсінікті қалыптастыру.

- Өз бетінше зерттеу жүргізу, қоғамдық мәселелерді талдау және инновациялық шешімдерді ұсыну дағдыларын дамыту.

- Тәжірибелік жобалар мен волонтерлік бастамалар арқылы оқушыларды қоғамға белсенді қатысуға дайындау.

Мазмұны:

- Қоғамдық құндылықтарды талдау: Әділдіктің құқықтық және әлеуметтік негіздерін зерделеу, мемлекеттік және қоғамдық институттардың тәртіп пен әділдікті сақтау жөніндегі жұмысының мысалдарын қарастыру.

- Зерттеу жобалары: Әлеуметтік жауапкершілік мәселелері бойынша жеке немесе топтық зерттеулер жүргізу, табысты қоғамдық бастамалардың жағдайларын зерттеу және жағдайды жақсарту бойынша өз ұсыныстарыңызды әзірлеу.

- Практикалық қызмет: Құқықтық және әлеуметтік сала өкілдерімен (заңгерлермен, қоғам қайраткерлерімен) кездесулер ұйымдастыру, волонтерлік акцияларға қатысу, сот немесе қоғамдық тыңдауларды имитациялау.

- Пікірталастар мен дөңгелек үстелдер: Құқықтармен, міндеттермен және азаматтық ұстаныммен байланысты өзекті тақырыптар бойынша пікірталастар өткізу, әділетті қоғам құру жолдарын талқылау.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Зерттеу және жобалау қызметі, ақпараттық ресурстармен жұмыс
- Көпшілік алдында сөз сөйлеулерді, тренингтерді, семинарлар мен шеберлік сыныптарын ұйымдастыру
- Сыртқы сарапшыларды тарта отырып, шағын топтардағы бірлескен жұмыс

Бағалау нысандары:

- Зерттеу жобаларын, рефераттар мен презентацияларды бағалау
- Жетістіктер портфолиосын және рефлексивті есептерді қалыптастыру
- Қоғамдық бастамаларға қатысуды сараптамалық бағалау және тәлімгерлердің кері байланысы

Қорытынды

Үш модульден тұратын бағдарлама білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескереді және тұрақты моральдық нұсқаулар мен азаматтық-құқықтық жауапкершіліктің біртіндеп қалыптасуын қамтамасыз етеді:

- Бастауыш мектеп балаларды әділдік пен жауапкершіліктің негізгі ұғымдарымен ойын, ертегі, шығармашылық ізденіс арқылы таныстырады.
- Орта мектеп өмірлік жағдаяттарды талдау, рөлдік ойындар және ұжымдық жобалар арқылы осы құндылықтардың маңыздылығын түсінуді тереңдетеді.
- Жалпы орта білім беретін мектеп жоғары сынып оқушыларының сыни ойлауын, өз бетінше ізденушілік дағдыларын және әділетті қоғамды қалыптастыруға бағытталған қоғамдық бастамаларға белсенді қатысуын дамытады.

Бұл бағдарламаны мекеменің ерекшеліктері мен аймақтық ерекшеліктерін ескере отырып бейімдеу әділеттілік пен жауапкершілік құндылықтарын білім беру үдерісіне және оқушылардың сыныптан тыс жұмыстарына тиімді кіріктіруге мүмкіндік береді.

ЗАҢ ЖӘНЕ ТӘРТІП

Мектепке дейінгі ұйым түлегі

- Мінез-құлық нормалары мен ережелерді білу.
- Үлкендерге құрмет көрсету
- Үйде, балабақшада, қоғамда өзін дұрыс ұстай білу

Бастауыш мектеп түлегі

- Азаматтық- құқықтық білім туралы түсінігінің болуы
- Моральдық нормалар мен мінез-құлық ережелерін білу
- Мектепте, қоғамда этикалық және құқықтық нормалар мен ережелерді сақтаудың маңыздылығын білу

Негізгі орта мектеп түлегі

- Құқықтық жүйе мен адам құқықтарының негіздерін білу.
- Тәртіп пен әділеттілік нормалар мен ережелерін сақтау қажеттілігін түсіну
- Қоғамның қорғалуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету ретінде заң мен тәртіптің маңыздылығын түсіну

Бастауыш, орта және жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларына құндылық бағытында қызықты хоббилерді қалыптастыру бойынша бағдарламаға ұсыныстар «заң және тәртіп».

Әртүрлі деңгейдегі (бастауыш, орта, жоғары мектеп) білім алушыларға «құқық тәртібі» саласы бойынша қызығушылықтарын қалыптастыру тақырыбына арналған бағдарлама жобасы ұсынылады.

Білім алушыларды тәрбиелеудің бұл бағыты тәртіп, ережелерді сақтау, азаматтық-құқықтық жауапкершілік, заңдылықты білу, жауапкершілік сияқты құндылықтарды қамтиды. Сіздердің назарларыңызға осы тақырыптардың барлығын қамтитын және бағдарламаны әртүрлі жастағы балалар үшін қызықты және танымдық ету үшін үш модульден тұратын бағдарламаның құрылымы ұсынылған.

Бағдарлама білім берудің әртүрлі деңгейлеріне арналған үш модульден тұратын болады:

1. Бастауыш сыныптар үшін: әңгімелер, рөлдік ойындар, квесттер арқылы ережелер, заңдар және әділеттілік туралы кіріспе модуль. «Заңды түсінудің алғашқы қадамдары» немесе «Кіріспе модулі» деп атауға болады.

2. Орта мектеп үшін: күнделікті өмірдегі заңдылықтарды талдау, пікірталастар, кейс-стади, рөлдік ойындар, жобалар. Модульдің атауы — «Біздің өміріміздегі заңдылық пен тәртіп».

3. Орта мектеп үшін: пікірталастар, зерттеулер, экскурсиялар, сот процестерін модельдеу арқылы құқықтық жүйені тереңдетіп зерттеу. Модуль-«Азаматтық сана».

Төменде бастауыш, орта және жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларына арналған «Құқық тәртібі» бағыты бойынша қызықты хобби саласын қалыптастыру" тақырыбындағы үш модульден тұратын бағдарлама берілген. Бағдарлама балалар мен жасөспірімдерді белгіленген нормаларға құрметпен қарауға тәрбиелеуге, азаматтық-құқықтық жауапкершілікті дамытуға және қоғамдағы құқықтық тәртіптің маңыздылығын түсінуге бағытталған.

Бағдарламаның жалпы сипаттамасы

Бағдарламаның атауы: «Құқық және тәртіп» бағыты бойынша қызықты хобби саласын қалыптастыру»

Бағдарламаның мақсаты:

Интерактивті, шығармашылық және зерттеушілік іс-әрекет формалары арқылы білім алушылардың құқық тәртібі мен тәртіпке деген тұрақты позитивті көзқарастарын жан-жақты қалыптастыруға жағдай жасау. Бағдарлама азаматтық-құқықтық жауапкершілікті дамытуға, құқықтық нормалардың күнделікті өмірдегі рөлін түсінуге және ережелерді сақтау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Іске асыру әдістері:

- Интерактивті сабақтар, рөлдік ойындар және кейс-стади
- Шығармашылық шеберханалар және жобалық іс-шаралар
- Пікірталастар және өмірлік жағдайларды талдау
- Мультимедиялық материалдар мен практикалық мысалдарды қолдану

Күтілетін нәтижелер:

- Заң, тәртіп және олардың қоғам үшін маңызы туралы негізгі түсініктерді қалыптастыру;
- Ұжымдық жұмыс, сыни тұрғыдан ойлау және өзін-өзі бақылау дағдыларын дамыту;
- Азаматтық жауапкершілікті, құқықтар мен міндеттерді білуді арттыру;
- Құқықтық тәртіпті сақтауға және қолдауға бағытталған іс-шараларға қатысуға қызығушылықты ояту.

Модуль 1. «Зандылық пен тәртіпті түсінудің алғашқы қадамдары» (бастауыш сыныптар үшін)

Мақсаттар:

- Бастауыш сынып оқушыларын қолжетімді түрде «заң» және «тәртіп» ұғымдарымен таныстыру.
- Ойын және шығармашылық ізденістер арқылы балалардың бойында әділеттілік, жауапкершілік және өзара көмек сезімдерін дамыту.
- Мектепте және отбасында қолданылатын ережелерді құрметтеудің негізін қалау.

Мазмұны:

- Ұғымдармен танысу: Ережелерді сақтайтын және тәртіпті сақтауға көмектесетін кейіпкерлер туралы ертегілер, ертегілер мен әңгімелер айту. Өмірден алынған қарапайым мысалдар (сыныптағы, үйдегі, сайттағы тәртіп ережелері).
- Шығармашылық тапсырмалар: Сурет салу, аппликация жасау, қолөнер бұйымдарын жасау (мысалы, мейірімді мінез-құлық ережелері бар тапсырыс белгілерін немесе плакаттарды жасау).
- Оқытудың ойын формалары: Интерактивті ойындар мен рөлдік ойындар, онда балалар ережелерді сақтау жағдайларын жоғалтады (зейінін дамытуға арналған ойындар, қарапайым нұсқауларды орындау).
- Шағын экскурсиялар: Мектеп кітапханасына, мұғалімдер кабинетіне немесе еңбекті ұйымдастыру тәртібін көрсететін мекемелерге шағын экскурсияларға бару.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Ертегі-ойын әдістерін қолдану
- Шағын топтарда және жұптарда жұмыс істеу
- Көрнекі құралдар мен мультимедиялық материалдар

Бағалау нысандары:

- Балалардың шығармашылық және ойын тапсырмаларына қатысуын қадағалау
- Әсерлерді талқылау, жасалған жұмыстарды көрсету
- Ойын жағдаяттары арқылы бейресми бағалау

Модуль 2. «Күнделікті өмірдегі заңдар» (орта мектеп үшін)

Мақсаттар:

- Оқушылардың қоғамдық өмірдегі құқықтық нормалардың маңыздылығы туралы түсініктерін кеңейту.
- Әр түрлі өмірлік жағдайларда заңдылықты сақтау мен бұзу мысалдарын талдауға және талқылауға үйрету.
- Топта жұмыс істеу, өз көзқарасын дәлелді түрде білдіру және шешімдерді ұжымдық іздеу дағдыларын дамыту.

Мазмұны:

- Құқықтық тәртіп түсінігі: Қоғамның тұрақтылығы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі заңның рөлін түсіндіру. Мектепте және қоғамда қолданылатын негізгі нормалар мен ережелерді қарастыру.

- Өмірлік жағдаяттарды талдау: Ережелерді сақтаудың немесе бұзудың нақты мысалдарын (тарихтан, жаңалықтардан немесе мектеп өмірінен) зерделеу, содан кейін талқылау.

- Жобалық қызмет: «Заңды сақтау не үшін маңызды» немесе «Бақытты өмір сүру ережелері» тақырыбында топтық жобаларды (плакаттар, бейнероликтер, презентациялар) әзірлеу

- Пікірталастар мен рөлдік ойындар:

Пікірсайыстар мен симуляцияларды ұйымдастыру (шағын сот талқылаулары, ұжымдық шешім қабылдау талап етілетін жағдайларды модельдеу).

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Интерактивті презентацияларды қолдану арқылы дәрістер

- Топтық жұмыс және кейс-стади

- Рөлдік ойындар және пікірсайыс клубтары

Бағалау нысандары:

- Дайындалған жобалар мен презентациялардың сапасын бағалау

- Пікірталастардағы белсенділік және рөлдік ойындарға қатысу

- Жазбаша эсселер, жағдаяттарды талдау және рефлексиялық есептер

Модуль 3. «Азаматтық жауапкершілік: қазіргі қоғамдағы құқық және тәртіп» (жалпы орта білім беретін мектептер үшін)

Мақсаттар:

- Жоғары сынып оқушыларында қоғамның дамуындағы құқықтық нормалар мен тәртіптің рөлі туралы саналы түсінік қалыптастыру.

- Азаматтық жауапкершілік мәселелерін сыни талдау, дәлелді талқылау және өз бетінше зерттеу дағдыларын дамыту.

- Тәжірибелік жобалар, волонтерлік бастамалар және қоғамдық акциялар арқылы оқушыларды қоғамға белсенді қатысуға дайындау.

Мазмұны:

- Құқықтық тәртіпті терең талдау: Елдің құқықтық жүйесінің құрылымын, азаматтардың құқықтары мен міндеттерін зерделеу, қауіпсіздік пен әділеттіліктің өзекті мәселелерін қарастыру.

- Зерттеу жобалары: Құқықтық тәртіпке қатысты тақырыптар бойынша жеке және топтық зерттеулерді әзірлеу (мысалы, жастардың заңды сақтаудағы рөлі, нақты құқықтық жағдайларды талдау).

- Практикалық қызмет: Құқық қорғау органдарының өкілдерімен, заңгерлермен кездесулер ұйымдастыру, қоғамдық акцияларға қатысу, сот процестерін немесе қоғамдық тыңдауларды имитациялау.

- Дебаттар мен дөңгелек үстелдер: Қоғамдық қатынастарды құқықтық реттеуге және азаматтық-құқықтық жауапкершілікке байланысты өзекті тақырыптар бойынша пікірталастар өткізу.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Зерттеу және жобалау қызметі
- Ақпараттық ресурстармен жұмыс, сұхбат және статистикалық деректерді талдау
- Көпшілік алдында сөз сөйлеу, тренингтер мен шеберлік сыныптары

Бағалау нысандары:

- Зерттеу жобаларын, рефераттар мен презентацияларды бағалау
- Жетістіктер портфолиосын және рефлексивті есептерді қалыптастыру
- Тәлімгерлерден кері байланыс және қоғамдық бастамаларға қатысуды бағалау

Қорытынды

Үш модульден тұратын бағдарлама жобасы білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескереді және заңдылықты сақтауға және тәртіпті сақтауға деген оң көзқарастарды кезең-кезеңімен қалыптастыруға ықпал етеді:

- Бастауыш мектеп балаларды ойын, шығармашылық және қарапайым мысалдар арқылы құқық тәртібі туралы негізгі ұғымдармен таныстырады.

- Орта мектеп құқықтық нормалардың маңыздылығын түсінуді тереңдетеді, аналитикалық ойлауды және өмірлік жағдаяттарды ұжымдық талқылауды ынталандырады.

- Жалпы орта білім беретін мектеп жетілген азаматтық ұстанымды, өз бетінше ізденушілік және қоғамдық өмірге белсене араласу дағдыларын дамытады.

Бағдарламаны бейімдеу білім беру мекемесінің нақты жағдайлары мен аймақтық ерекшеліктерін ескере отырып, ол заңдылық пен тәртіптің құндылықтарын оқу үдерісіне және оқушылардың сыныптан тыс жұмыстарына барынша тиімді кіріктіруге мүмкіндік береді.

ЕҢБЕКҚОРЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІБИ БІЛІКТІЛІК

Мектепке дейінгі ұйым түлегі

- Үйде, топта қарапайым істерді орындауға көмектесу
- Үй жануарларына, үй өсімдіктеріне күтім жасау
- Өзіне-өзі қызмет көрсету

Бастауыш мектеп түлегі

- Адам өміріндегі, отбасындағы, қоғамдағы еңбектің құндылығын түсіну
- Еңбекке, еңбек адамдарына деген құрмет көрсету
- Біреудің еңбегінің нәтижелеріне ұқыпты қарау
- Түрлі мамандықтарға қызығушылық таныту
- Өзіне-өзі қызмет көрсетуге дағдылану
- Жасына байланысты қол жетімді еңбек, еңбек қызметінің әртүрлі түрлеріне қатысуға дайын болу

Негізгі орта мектеп түлегі

- Еңбекті, өзінің және басқалардың еңбек нәтижелерін бағалау
- Еңбекті, мамандықтарды практикалық тұрғыда зерттеуге қызығушылық таныту
- Кәсіби өзін-өзі жетілдіру үшін еңбек қызметінің дағдылары жинақтау, еңбексүйгіштік, еңбекке баулу, табысты еңбектің маңыздылығын түсіну
- Уақытты тиімді жоспарлай білу және кез-келген іс-әрекеттің нәтижелеріне қол жеткізу және жақсарту үшін күш салу

Бастауыш, орта және жалпы орта білім беретін мектептердің білім алушыларына «еңбекқорлық пен кәсібилік» құндылығы бағытында қызықты хоббилерді қалыптастыру бойынша бағдарламаға ұсыныстар

Жоба бағдарлама үш модульден тұрады:

Біріншісі бастауышқа арналған. Бастауыш мектепке арналған модуль еңбекқорлық пен кәсібилікке баулу үшін ойындар мен шығармашылық тапсырмаларды қамтиды.

Екіншісі- орта мектеп . Орта мектеп үшін топтық жобалармен әңгімелер және практикалық мысалдар дайындалды.

Үшіншісі — орта мектеп үшін менеджменттің өзі, мансапты жоспарлау және кәсіпқойлықтың заманауи үлгілері сияқты күрделі тақырыптар. Барлығы мақсаттар, мазмұн, әдістер және бағалау әдістері бойынша құрылымдалатын болады.

Пішім анықтыққа, барлық құрамдастарды бағдарламаға оңай біріктіруге және білім алушылар арасында еңбекқорлық пен кәсібилікті тиімді дамытуға көмектесуге бағытталған.

Төменде "еңбекқорлық пен кәсіпқойлық" бағыты бойынша қызықты хобби саласын қалыптастыруға бағытталған бастауыш, орта және жалпы орта

білім беретін мектеп оқушыларына арналған үш модульден тұратын бағдарлама берілген.

Бағдарламаның жалпы сипаттамасы

Бағдарламаның атауы: «Еңбекқорлық пен кәсіпқойлық» бағыты бойынша қызықты хобби саласын қалыптастыру.

Бағдарламаның мақсаты: Осы құндылықтарды оқу-сыныптан тыс жұмыстарға интеграциялау арқылы оқушылардың тұрақты еңбек дағдыларын, еңбекке деген оң көзқарасын және кәсіби өсуге деген ұмтылысын қалыптастыруға жағдай жасау.

Іске асыру әдістері:

- Интерактивті сабақтар мен шығармашылық шеберханалар
- Жобалық іс-шаралар, рөлдік ойындар және практикалық тапсырмалар
- Пікірталастар және табысты мамандардың мысалдарын талдау
- Мультимедиялық материалдар мен тәжірибелік тәжірибелерді қолдану

Күтілетін нәтижелер:

- Еңбекке деген оң көзқарасты қалыптастыру және еңбекқор әдеттерді дамыту
- Жоспарлау, еңбекті ұйымдастыру және өзін-өзі бақылау дағдыларын дамыту
- Әр түрлі кәсіби салаларға деген қызығушылықты ояту
- Жауапкершілік пен өзін-өзі ұстай білу деңгейін арттыру

Модуль 1. "Еңбекке және кәсіпқойлыққа алғашқы қадамдар" (бастауыш сыныптар үшін)

Мақсаттар:

- Бастауыш сынып оқушыларын өмірдің маңызды бөлігі ретінде еңбек ұғымымен таныстыру.
- Балалардың еңбекқорлық туралы алғашқы түсініктерін ойын және шығармашылық тапсырмалар арқылы қалыптастыру.
- Ұжымдық жұмыс дағдыларын және қарапайым тапсырмаларды орындауға жауапкершілікті дамыту.

Мазмұны:

- Еңбек ұғымымен таныстыру: Ертегілерді баяндау, мультфильмдер мен әңгімелерді қарау, мұнда кейіпкерлер еңбекқорлығын, көршілеріне көмек пен қамқорлықты көрсетеді.
- Шығармашылық тапсырмалар: "Менің алғашқы жұмысым" немесе "Мен үйде қалай көмектесемін?" тақырыбында сурет салу, аппликация жасау, қолөнер бұйымдарын жасау.
- Ойын формалары: Интерактивті ойындар мен рөлдік ойындар, мұнда балалар жауапкершілікті бөлісіп және бір-біріне қолдау көрсете отырып, қарапайым тапсырмаларды орындауды үйренеді.
- Экскурсиялар: Мүмкіндігінше — шеберханаларға немесе бұйымдарды жасау процесін көрсететін орындарға бару (мысалы, қолөнер шеберханалары).

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Ойын және шығармашылық тәсіл
- Жұптық және шағын топтық жұмыс
- Көрнекі құралдар мен мультимедиялық материалдарды пайдалану

Бағалау нысандары:

- Балалардың сабаққа қатысуын бақылау
- Орындалған шығармашылық жұмыстарды көрсету және талқылау
- Әңгімелер мен ойын жағдаяттары арқылы бейресми бағалау

Модуль 2. «Тәжірибелік іс-әрекет арқылы еңбекқорлықты қалыптастыру» (орта мектеп үшін)

Мақсаттар:

- Тарихи және заманауи мысалдарға сүйене отырып, оқушылардың еңбек пен кәсіпқойлықтың мәні туралы түсініктерін кеңейту.
- Өз іс-әрекетін жоспарлау, ұжымдағы жұмысты ұйымдастыру және нәтижелерді талдау дағдыларын дамыту.
- Жобалық іс-шаралар арқылы әр түрлі мамандықтарға қызығушылықты ояту.

Мазмұны:

- Тарихи және заманауи контекст: Мансаптары мен табыстары еңбек пен кәсібилікке негізделген көрнекті қайраткерлердің, ғалымдардың, кәсіпкерлер мен қолөнершілердің мысалдарын зерттеу.

- Жобалық қызмет: «Адам өміріндегі еңбек және кәсібилік» тақырыбында топтық жобаларды әзірлеу. Еңбектің құндылығын көрсететін плакаттар, бейнероликтер немесе презентациялар жасау.

- Тәжірибелік тапсырмалар: Шебер-сынып пен оқу процестерін өткізу (мысалы, макеттер жасау, ақпараттық процестерді модельдеу).

- Пікірталастар мен пікірталастар: Жеке тұлғаның өсуіндегі еңбектің рөлін талқылау және белгілі мамандардың өмірінен алынған мысалдарды талдау.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Презентациялар мен бейнематериалдарды пайдалана отырып дәрістер
- Топтық және жобалық іс-шаралар
- Интерактивті тапсырмалар мен шеберлік сыныптары

Бағалау нысандары:

- Орындалған жобалар мен презентациялардың сапасын бағалау
- Пікірталастар мен рөлдік ойындардағы белсенділік
- Жазбаша жұмыстар және сабақ қорытындысы бойынша рефлексивті есептер

Модуль 3. «Кәсібилік және өзін-өзі жүзеге асыру» (жалпы орта білім беретін мектептер үшін)

Мақсаттар:

- Жоғары сынып оқушыларының кәсіби өсуіне және өзін-өзі жүзеге асыруына тұрақты мотивациясын қалыптастыру.

- Мансапты өз бетінше жоспарлау, кәсіби тенденцияларды талдау және тұлғалық даму дағдыларын дамыту.

- Оқушыларды кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға ықпал ететін нақты жобалар мен практикалық бастамаларға тарту.

Мазмұны:

- Кәсіби мысалдарды талдау: Белгілі мамандардың мансаптық тарихын зерттеу, табысқа және кәсібилікке ықпал ететін факторларды талдау.

- Кәсіптік бағдарлау: Әр түрлі кәсіп өкілдерімен кездесулер ұйымдастыру, шеберлік сыныптарын, тренингтер мен практикалық семинарлар өткізу.

- Зерттеу және жобалау жұмыстары: Таңдалған мамандықты зерттеуге, еңбек нарығындағы заманауи тенденцияларды талдауға және жеке тұлғаны дамыту бойынша ұсыныстар әзірлеуге бағытталған жеке және топтық жобаларды әзірлеу.

- Практикалық қызмет: Волонтерлік жобаларға, тағылымдамаларға, soft skills, көшбасшылық қасиеттерді және басқарушылық дағдыларды дамыту бойынша тренингтерге қатысу.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Зерттеу және жобалау қызметі
- Ақпараттық ресурстармен жұмыс, сұхбат жүргізу және статистикалық мәліметтерді талдау;

- Көпшілік алдында сөз сөйлеу, дебаттар, тренингтер және шеберлік сыныптары.

Бағалау нысандары:

- Зерттеу жобаларын, рефераттар мен презентацияларды бағалау;
- Жетістіктер портфолиосын және рефлексивті есептерді қалыптастыру;
- Тәлімгерлерден кері байланыс және тәжірибелік жобаларға қатысуды бағалау.

Қорытынды

Бағдарлама жобасы білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескереді және тұрақты еңбек әдеттерін, еңбекке құрметпен қарауды және кәсібилікке ұмтылуды біртіндеп қалыптастыруға бағытталған.

- Бастауыш сыныптар үшін бағдарлама ойын, шығармашылық және қарапайым практикалық тапсырмалар арқылы еңбектің негізгі ұғымдарын енгізеді.

- Орта мектеп үшін оқушылар білімдерін тереңдетеді, өмірден алынған мысалдарды талдайды және жауапкершілік пен ұйымшылдықтың дамуына ықпал ететін ұжымдық жобаларға қатысады.

- Жалпы орта білім беретін мектептер үшін бағдарлама кәсіби жолды саналы түрде таңдауға, зерттеушілік дағдыларын дамытуға және ересек өмірге практикалық дайындыққа бағытталған.

Бұл бағдарлама білім беру мекемесінің нақты жағдайларын және аймақтық ерекшеліктерді ескере отырып бейімделуі мүмкін, бұл еңбекқорлық пен кәсіпқойлық құндылықтарын білім беру үдерісіне барынша тиімді кіріктіруге мүмкіндік береді.

ЖАСАМПАЗДЫҚ ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ

Мектепке дейінгі ұйым түлегі

- Өзі туралы, қоршаған әлем туралы және ондағы орны туралы қарапайым түсініктің болуы
- Шығармашылық қиялға негізделген өнертабысқа қызығушылық таныту
- Сурет салуға, модельдеуге, дизайнға қызығушылық таныту
- Тапсырмаларға шығармашылықпен қарау, өз шешімдері мен идеяларын ұсыну
- Алған білімдерін жаңа нәрсе жасау үшін қолдану
- Жаңа тәсілдемелер мен технологияларды қолдануды талап ететін балалар жобаларына қатысуға дайын болу

Бастауыш мектеп түлегі

- Табиғи және әлеуметтік объектілер, тірі және жансыз табиғаттың байланысы, ғылым және ғылыми білім туралы алғашқы түсініктің болуы
- Білімнің жаратылыстану және гуманитарлық салаларындағы тәжірибені бақылаудың, жүйелеудің және түсінудің қарапайым дағдыларының болуы
- Түрлі объектілердің жеке белгілерін салыстыра білу, заттарды жалпы белгілер бойынша талдау, біріктіру
- Қарапайым өлшеулер жүргізу, практикалық есептерді шешуге арналған құралдармен жұмыс жасай алу
- Зерттеуге, экспериментке бағытталған жобалық тапсырмаларды орындау

Бастауыш, орта және жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларына құндылық бағытында қызықты хоббиерді қалыптастыру бойынша бағдарламаға ұсыныстар «жасампаздық және жаңашылдық»

Төменде бастауыш, орта және жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларына арналған «Шығармашылық және жаңашылдық» бағыты бойынша қызықты хобби саласын қалыптастыру" тақырыбындағы үш модульден тұратын бағдарлама жобасы берілген.

Бағдарламаның жалпы сипаттамасы

Бағдарламаның атауы: «Шығармашылық және жаңашылдық» бағыты бойынша қызықты хобби саласын қалыптастыру»

Бағдарламаның мақсаты:

Тәжірибелік және жобалық іс-шаралар, пәнаралық өзара іс-қимыл және шығармашылық бастамаларға белсенді қатысу арқылы студенттердің шығармашылық әлеуетін және инновациялық ойлауын дамытуға жағдай жасау. Бағдарлама шығармашылық мүмкіндіктерді көре білу, өзіндік идеяларды тудыру және оларды нақты жобаларда жүзеге асыру қабілетін қалыптастыруға бағытталған.

Іске асыру әдістері:

- Интерактивті сабақтар, шығармашылық шеберханалар мен семинарлар;
- Жобалық іс-шаралар, миға шабуыл және кейс-стади;
- Топтық және жеке тапсырмалар;
- Мультимедиялық ресурстар мен заманауи цифрлық құралдарды пайдалану.

Күтілетін нәтижелер:

- Шығармашылық және сыни тұрғыдан ойлауды дамыту;
- Жаңа идеяларды іздеу және генерациялау дағдыларын қалыптастыру;
- Инновациялық жобаларды іске асыру үшін командада жұмыс істей білу;
- Пәнаралық білімге және өзіндік зерттеушілік қызметке қызығушылықты арттыру.

Модуль 1. «Жасампаздықтың алғашқы қадамдары» (бастауыш сыныптар үшін)

Мақсаттар:

- Бастауыш сынып оқушыларын қолжетімді және қызықты іс-әрекет формалары арқылы шығармашылық және жаңашылдық ұғымдарымен таныстыру.
- Балалардың қиялын, бастамашылдығын және жаңасын жасауға қызығушылығын дамыту.
- Ойын және шығармашылық тапсырмалар арқылы идеяларды іс жүзінде жүзеге асырудың негізін қалау.

Мазмұны:

- Жасампаздық идеясымен таныстыру:

Ертегілерді, әңгімелерді баяндау және мультфильмдерді қарау, мұнда кейіпкерлер жаңа нәрсе жасайды, достарына көмектеседі және тапқырлықтың көмегімен кедергілерді жеңеді.

- Шығармашылық тапсырмалар: «Менің идеяларым» немесе «Мен жасағым келетін әлем» тақырыбында сурет салу, аппликация жасау, мүсіндеу және қолөнер бұйымдарын жасау.

- Ойын формалары: Интерактивті ойындар мен рөлдік ойындар, онда балалар бірге импровизацияланған материалдардан қарапайым модельдер ойлап табады және жасайды.

- Шағын жобалар: Әр бала өз үлесін қосатын ұжымдық "шығармашылық бұрышты" бірлесіп құру (мысалы, ұжымдық мозаика немесе коллаж).

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Ойын тәсілі, интерактивті әңгімелеу және практикалық іс-шаралар

Шағын топтық жұмыс және жеке шығармашылық тапсырмалар

- Көрнекі құралдар мен мультимедиялық материалдарды пайдалану.

Бағалау нысандары:

- Белсенділік пен сабаққа қатысуды бақылау;
- Жасалған жұмыстар мен ұжымдық жобаларды көрсету;
- Балалардың пікірталастары мен әңгімелері арқылы бейресми кері байланыс.

Модуль 2. «Шығармашылық ізденіс және жаңашылдық» (орта мектеп үшін)**Мақсаттар:**

- Тарихтан және қазіргі өмірден алынған мысалдарды талдау арқылы оқушылардың шығармашылық ойлау және жаңашылдық үдерісі туралы түсініктерін кеңейту.

- Идеяларды генерациялау, топпен жұмыс істеу және шешімдерді креативті іздеу әдістерін қолдану дағдыларын дамыту.

- Білімнің әртүрлі салаларында өз бетінше зерттеушілік іс-әрекетке және эксперименттерге қызығушылықты ояту.

Мазмұны:

- Жаңашылдық мысалдарын зерделеу: Атақты өнертапқыштардың, суретшілер мен ғалымдардың әңгімелерін қарастыру, олардың шығармашылық сапарларының кезеңдерін талдау.

- Шығармашылық шеберлік сыныптары: Миға шабуыл жасау әдістері, дизайнерлік ойлау әдістері және идеяларды қалыптастыруға арналған интерактивті жаттығулар бойынша сабақтар өткізу.

- Жобалық қызмет: «Менің инновациялық идеяларым» тақырыбы бойынша топтық жобаларды әзірлеу, мұнда оқушылар мектеп жағдайын

жақсарту немесе тұрмыстық мәселелерді шешу үшін тұжырымдамаларды ойлап табады және ұсынады.

- Рөлдік ойындар мен пікірталастар: Шығармашылық зертханалардың симуляцияларын ұйымдастыру, мұнда әрбір қатысушы идеяны дамыту бойынша өз көзқарасын ұсына алады және оны сыныптастарымен талқылай алады.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Презентацияларды, бейнематериалдарды және тарихи мысалдарды пайдалана отырып дәрістер оқу;

- Топтық жұмыс, интерактивті семинарлар және практикалық тапсырмалар;

- Рөлдік ойындар, миға шабуыл сессиялары және шағын топтық талқылаулар.

Бағалау нысандары:

- Дайындалған жобалардың сапасы мен түпнұсқалығын бағалау;

- Пікірталастарға қатысу, миға шабуыл және ұжымдық жаттығулардағы белсенділік;

- Атқарылған жұмыс туралы жазбаша немесе ауызша рефлексиялық есептер.

Модуль 3. «Инновациялар және жасампаздық: идеяларды жүзеге асыру» (жалпы орта білім беретін мектептер үшін)

Мақсаттар:

- Жоғары сынып оқушыларының инновациялық үдеріс туралы жетілген түсінігін қалыптастыру, жобалық ойлау дағдыларын және пәнаралық көзқарасты дамыту.

- Оқушыларды практикалық нәтижелерге бағдарлана отырып, шығармашылық және инновациялық жобаларды өз бетінше жүзеге асыруға дайындау.

- Кәсіпкерлік ойлауды дамытуға және инновациялық идеяларды шынайы өмірге бейімдеу қабілетіне ықпал ету.

Мазмұны:

- Инновациялық үдерістерді терең талдау: Ғылымдағы, техникадағы, өнердегі және кәсіпкерліктегі заманауи тенденцияларды зерттеу, табысты стартаптар мен шығармашылық бастамалардың жағдайларын зерттеу.

- Жобалау және зерттеу жұмыстары: Прототиптерді жасауға, технологиялық шешімдерді әзірлеуге немесе әлеуметтік инновацияларға бағытталған жеке немесе командалық жобаларды әзірлеу.

- Семинарлар мен шеберлік сыныптары: Сарапшылармен, кәсіпкерлермен және шығармашылық тұлғалармен кездесулер ұйымдастыру, дизайн, прототиптеу және презентация дағдылары бойынша тренингтер өткізу.

- Көпшілік назарына презентациялар мен байқаулар: Жобаларды қоғамдық қорғауға дайындау және өткізу, инновациялық идеялардың мектептік немесе мектепаралық байқауларына, көрмелерге қатысу.

Жұмыстың әдістері мен формалары:

- Жобалық оқыту, зерттеушілік қызмет және пәнаралық тәсіл;
- Педагогтар мен мамандардың тәлімгерлігімен ұжымдарда бірлескен жұмыс;
- Тәжірибелік шеберлік сыныптары, семинарлар, тренингтер және қоғамдық пікірталастар.

Бағалау нысандары:

- Іске асырылған жобалар мен прототиптердің толықтығы мен креативтілігін бағалау;
- Рефлексивті есептер, жетістіктер портфолиосы және көпшілікке арналған презентациялар;
- Сараптамалық бағалау, тәлімгерлердің кері байланысы және конкурстық іс-шараларға қатысу.

Қорытынды

Үш модульден тұратын бағдарлама білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескереді және шығармашылық және инновациялық ойлауды кезең-кезеңімен дамытуды қамтамасыз етеді:

- Бастауыш мектеп балаларды ойын, шығармашылық және ұжымдық жобалар арқылы шығармашылықтың негізгі ұғымдарымен таныстырады.
- Орта мектеп идеяларды белсенді іздеуді, креативті ойлау әдістерін және ұжымдық жобалық тәсілді дамытуды ынталандырады.
- Жалпы орта білім беретін мектеп жоғары сынып оқушыларын инновациялық идеяларды өз бетінше жүзеге асыруға, зерттеушілік және кәсіпкерлік дағдыларын дамытуға дайындайды.

Бағдарламаны мекеменің ерекшеліктері мен аймақтық ерекшеліктерін ескере отырып бейімдеу шығармашылық пен жаңашылдық құндылықтарын білім беру үдерісіне кіріктіруге мүмкіндік береді, оқушылардың қоршаған әлемді құру, тәжірибе жасау және жағымды өзгерістер жасау қабілеттерін қалыптастыруға ықпал етеді.

«Цифрлық әлемде қауіпсіз қадам» аясында сынып сағаттарында ақпараттық қауіпсіздік, кибермәдениет, кибергигиена, медианы тұтыну бойынша мамандармен пікірталастар, кездесулер өткізу ұсынылады.

Буллингтің алдын алу мақсатында сынып сағаттары барысында коммуникативтік дағдылар, эмоцияларды басқару және жанжалдарды шешу, өмірлік жағдайларға байланысты кейстерді шешу бойынша тренингтер, "Буллингтен қорған!" кейс-сессияларын өткізу.

Лудоманияның алдын алу «Ойынға салауатты көзқарас» лудомания туралы бейнероликтерді қарауды, сынып сағаттарында топтық талқылауларды ұйымдастыруды, салауатты әдеттерді дамыту, баламалы қызығушылықтар мен хоббилерді дамыту бойынша мектепшілік шеберлік сабақтарын өткізуді қамтиды.

Синтетикалық есірткілердің таралуының алдын алу (Интернет-ресурстар арқылы) және жасөспірімдер арасында салауатты өмір салтын қалыптастыру бойынша "Өмірге салауатты қадам" түсіндіру іс-шаралары аясында сынып сағаттарында олардың зияны мен денсаулыққа кері әсері туралы деректі фильмдерді көрсетуді ұйымдастыру ұсынылады. есірткіге қарсы плакаттар, бейнероликтер жасау, дұрыс тамақтану және салауатты өмір салты мәселелерін талқылау бойынша сыныптарда іс-шаралар өткізу.

Вандализмнің алдын алу «Қоғамдық күшті қорға!» сынып сағаттарында топтық талқылауларды ұйымдастыруды, вандализмге қарсы плакаттар, граффити немесе иллюстрациялар жасауды, мәдени ескерткіштердің қирауының зияны туралы мектепшілік әңгімелер жүргізуді қамтиды.

«Қауіпсіз қоғам» зорлық-зомбылықпен, таратумен байланысты Қылмыстық кодекстің негізгі нормаларын түсіндіру үшін сынып сағаттарында ішкі істер органдарының, прокуратураның өкілдерімен кездесулер өткізуді көздейді, есірткі құралдары, адамның, оның ішінде кәмелетке толмағандардың бас бостандығынан айырылуына әкеп соқтырған заң бұзушылық жағдайлары туралы бейнероликтерді қарау.

Қауіпсіз жүріс-тұрыс мәдениеті мен салауатты өмір салтын қалыптастыру, бұзақылықтың, маскүнемдіктің, нашақорлықтың алдын-алу шараларын "Ынтымақ тәрбие" бағдарламасы аясында білім беру ұйымдарының тәрбие жұмысының жоспарына сәйкес жүргізу ұсынылады.

Сыныптан тыс жұмыстар аясында білім алушылардың негізгі құзыреттіліктерін дамыту мақсатында келесі әлеуметтік жобаларды жүзеге асыру ұсынылады:

«Қамқор» – әлеуметтік жобаны жүзеге асыру арқылы құндылықтарды дамыту. Жоба аясында білім беру ұйымдарына білім алушыларды «Қоғамға қызмет ету» волонтерлік іс-шараларына, аға буынға көмек көрсетуді ұйымдастыруға, жануарларды паналауға, табиғат элементтерін қайта өңделген материалдармен үйлестіре отырып, қоректендіргіштер мен құс қораларын құруға тарту ұсынылады.... Волонтерлік қызметке ата-аналар қоғамдастығын тарту және ЖАО-мен өзара іс-қимыл жасау ұсынылады.

Жобаны іске асыру сонымен қатар «Жер сағаты» экологиялық акциясын, «Түлектердің ағаш егуі» экокелленджін, «Табиғатқа қамқорлық жасаймыз»

акциясын өткізуді қамтиды. «Жер сағаты» экологиялық акциясы климаттың өзгеруі мен ресурстарды үнемдеудің жаһандық мәселелеріне назар аударуға бағытталған бастама болып табылады. Акцияның орталық элементі шамдар мен электр құрылғыларын бір сағатқа өшіру болып табылады, бұл энергияны ұқыпты пайдалану міндеттемесін білдіреді. Білім беру ұйымдарына жыл бойына әр сыныптан табиғи ресурстарды қорғаудың маңыздылығын көрсететін бір постер шығару арқылы іс-шаралар өткізу ұсынылады.

Экочеллендж «Түлектердің ағаш егуі» — бұл республика бойынша мектеп бітірушілер арасында (9 және 11- сыныптар) мектеп аулаларында немесе көше бойына бір мезгілде ағаш отырғызудан тұратын челлендж ұйымдастыру. «Табиғатқа қамқорлық жасаймыз» акциясы — бұл мектеп маңындағы аумақты тазалау немесе қоғамдық орындарды (саябақтар, скверлер) күтіп-баптау акциясы.

«Еңбегі адал - жас өрен» – білім алушылардың әртүрлі мамандықтарға қызығушылығын дамыту және еңбексүйгіштік идеясын ілгерілету арқылы құндылықтарды ілгерілету. Жоба «Күзгі асар» жәрмеңкесін, «Мамандықтар әлемі» іс-шараларын, «Мамандықтар марафоны» байқауын өткізу, мектептің әлеуметтік желілерінде жариялау арқылы жүзеге асырылады. «Күзгі асар» жәрмеңкесін өткізу кезінде білім алушыларға өз қолөнерін таныстыруды ұсынылады, күзгі егіннің табиғи материалдары мен табиғаттың орман сыйлықтарын пайдалана отырып, ата-аналармен бірлесіп жасалған. «Мамандықтар әлемін» өткізу кәсіптермен танысу үшін әртүрлі кәсіпорындарға немесе мекемелерге бару жоспарын құруды қамтиды. «Мамандықтар марафоны» байқауы өз шеберлігін көрсету (мысалы, ағаштан бұйымдар жасау) арқылы әртүрлі мамандықтар бойынша (WorldSkills халықаралық байқауына дайындық) үздік маманды анықтауға бағытталған. Байқау сарапшыларына мамандықтардың әртүрлі салаларындағы үздік мамандарды тарту ұсынылады. Мектептің әлеуметтік желілерінде жариялау студенттердің әртүрлі кәсіп өкілдерімен сұхбат дайындауын және оны мектептің әлеуметтік желілерінде жариялауды қамтиды.

«Шабыт» – шығармашылық әлеуетті дамыту арқылы құндылықтарды ілгерілету. Жобаны жүзеге асыру "Даналық ұстаздан" челленджін, "Ұлттық мәдениет" көрмесін, "Жас сарбаз" әскери-патриоттық әндер фестивалін, "Ананың аялы алақаны" челленджін, "Әншуақ" фестивалін, "Домбыра күні" концерті мен көрмесін өткізуді, мектеп театрының жұмысын ұйымдастыруды қамтиды.

«Даналық ұстаздан» челленджі Мұғалімдер күні қарсаңында өткізіліп, алғашқы ұстаздарға, сүйікті ұстаздарымызға, құрметті ұстаздарымызға арналады. Қатысушылар бейнеүндеу, мақалалар, өлеңдер, әндер, суреттер және басқа да шығармашылық формалар арқылы өз ризашылықтарын білдіре алады.

«Ұлттық мәдениет» көрмесі білім алушылардың ұлттық атрибуттарды (ағаштан, металдан, матадан, киізден және басқа материалдардан жасалған бұйымдар) пайдалана отырып орындаған шығармашылық жұмыстарын ұсынады. Педагогтарға, білім алушыларға және ата-аналарға аптасына бір рет мектепке ұлттық киіммен келуге және ұлттық мәдениетті насихаттау үшін ұлттық атрибуттарды пайдалануға кеңес беріледі.

«Жас сарбаз» әскери-патриоттық әндер фестиваліне саптық әндер байқауы, әскери-патриоттық фестиваль, спорттық-далалық ойындар кіреді. Білім беру ұйымдарына "Жас сарбаз" фестивалін өткізу кезінде қазақстандық авторлардың әндері мен ұлттық әскери киімдерді пайдалану ұсынылады.

«Ананың аялы алақаны» челленджін өткізу кезінде білім алушылар өз аналарына, әжелеріне бейнероликтер, мерекелік ашық хаттар және бейнеқұттықтаулар арқылы алғыстарын білдіре алады.

«Әншуақ» фестивалі "tikTok" (ТикТок) әлеуметтік желісінде #Әншуақ хэштегімен өз әнін жанды дауыста орындаған бейнежазбаны жариялау арқылы білім алушыларды балалар әндері фестиваліне қатысуға тарту арқылы жүзеге асырылады.

«Домбыра күні» — бұл білім алушылардың, дарынды музыканттар мен орындаушылардың қатысуымен, түрлі ұлттық аспаптардың көрмесімен сүйемелденетін концерт ұйымдастыру.

Мектеп театрының жұмысын ұйымдастыру тек театрландырылған қойылымдарды ғана емес, сонымен қатар зерттелген әдеби шығармалар, тарихи оқиғалар мен айтулы даталар, зиянды әдеттердің (нашақорлық, киберқауіпсіздік және т.б.) алдын алу бойынша сыныптар арасында театрландырылған қойылымдардың конкурстары мен фестивальдерін өткізу ұсынылады және т.б. Білім беру ұйымдарына ата-аналарды театр қойылымдарын дайындау және өткізу жұмыстарына тарту ұсынылады.

«Ұшқыр ой алаңы» – пікірсайыстар мен зияткерлік ойындар өткізу арқылы тақырыптарды зерделеу және сөйлеу дағдыларын дамыту арқылы құндылықтарды насихаттау. Білім беру ұйымдарына құндылықтарға, тарихи оқиғаларға, атаулы даталарға, заңдар мен құқықтарды зерделеуге, зиянды әдеттердің (нашақорлық, киберқауіпсіздік, зорлық-зомбылық, қорқыту және т.б.) алдын алуға, өмірлік жағдайларға байланысты тақырыптар бойынша мектептегі пікірсайыстарды өткізу ұсынылады. Пікірсайыстарды өткізу кезінде ата-аналарды, қызықты тұлғаларды, қоғам қайраткерлерін тарту ұсынылады.

Зияткерлік ойындарды тек мектеп пәндеріне ғана емес, сонымен қатар белгілі тұлғаларға, айтулы даталарға, әлемдік және спорттық іс-шараларға арнау ұсынылады. Зияткерлік ойындарды ұйымдастыруға және өткізуге ата-аналарды, қызықты тұлғаларды, қоғам қайраткерлерін тарту ұсынылады.

«Smart bala» – инновациялық жобалар байқауы арқылы құндылықтарды ілгерілету. Жоба «Startup» және «Өнертапқыштыққа алғашқы қадам» конкурсы арқылы жүзеге асырылады.

«Startup» байқауы кәсіпкерлік және инновациялар саласында білім алушылардың қызығушылығын ынталандыруға және дағдыларын дамытуға бағытталған. Білім беру ұйымдарына TedX форматында хакатондар, челленджер, инновациялық идеялардың тұсаукесерлерін өткізу ұсынылады.

«Көркемдікке алғашқы қадам» байқауы – бұл мектептің мүмкіндіктерін ескере отырып, жасанды интеллект қолдана отырып, командалық инновациялық жұмыстар байқауы. Конкурсты дайындау және өткізу шеңберінде инновациялық объектілерге бару/ осы объектілер туралы материалдарды онлайн-қарау (EXPO), IT университеті, ғарыш айлағы және басқалары) ұсынылады.

«Балалар кітапханасы» – оқуға және білімге деген қызығушылықты қалыптастыру. Жоба әдеби кеш / кітап жәрмеңкесі / кітап кейіпкерлері байқауын, «Кітаптар айналасы» акциясын, «Шын жүректен кітап сыйла!» челленджін өткізуді қамтиды.

Білім беру ұйымдарына әдеби кеш / кітап жәрмеңкесі / кітап кейіпкерлері байқауын өткізу кезінде балалар мен жасөспірімдер арасында танымал заманауи авторлардың кітаптарын талқылауды ұйымдастыру ұсынылады.

«Кітаптар айналамы» акциясын өткізу кезінде мектептегі буккроссинг аясында білім беру ұйымдарының кітапханаларында білім алушыларға өз кітаптарының орнына өздеріне қажетті кітапты таңдай алатын кітап сөресін құру ұсынылады.

«Шын жүректен кітап сыйла!» челленджіне "Досыңа кітап сыйла" челленджін ұйымдастыру, жазбалары мен тілектері бар кітаптарға сыйлық мұқабаларын жасау кіреді.

Әлеуметтік жобаларды жүзеге асыру аясындағы іс-шаралар білім беру ұйымдарында «Ынтымақ тәрбие» тәрбие бағдарламасын жүзеге асыру жөніндегі жұмыс жоспарына сәйкес жүзеге асырылады (Бұйрыққа 2-қосымша). Білім беру ұйымдары іс-шаралардың өткізілетін уақытын, қатысушылардың

санын, орнын дербес айқындайды. Әрбір іс-шараның мазмұнын әзірлеу кезінде білім алушылардың жас ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеру қажет.

«Біртұтас тәрбие» бағдарламасы аясында білім алушылардың құндылықтарын, қызығушылықтары мен практикалық дағдыларын дамытуға көмектесе отырып, олардың жас ерекшеліктерін ескеру маңызды. Жобалық іс— әрекет ең тиімді тәсілдердің бірі болып табылады, өйткені ол балаларға ізденіс, шығармашылық және нақты дүниедегі мәселелерді шешу арқылы білім алуға мүмкіндік береді.

Білім берудің әрбір деңгейі өз тәсілдері мен құралдарын талап етеді. Әдістердің қызықты, қолжетімді және ынталандырушы болуы маңызды. «Біртұтас тәрбие» бағдарламасында балалар теорияны оқып қана қоймай, ойын, шығармашылық, ізденіс және нақты қоғамдық іс-әрекет арқылы білімдерін іс жүзінде қолданғанда тиімді болады.

«Біртұтас тәрбие» жобаларында білім алушыларды барынша ынталандыру үшін педагогтар мен сынып жетекшілеріне арналған акценттер

ЖОБАЛАР

Жобалар – бұл білім беру мен қоғамның әртүрлі аспектілерін жақсартуға, білім алушыларды, ата-аналарды, педагогтерді профилактикалық іс-шараларға тарту арқылы жеке құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған білім беру бастамалары

«Қамқор»

Әлеуметтік жобаларды жүзеге асыру арқылы құндылықтарды дәріптеу

«Еңбегі адал - жас өрен»

Білім алушылардың әртүрлі мамандыққа деген қызығушылығын арттыру және еңбекқорлық идеясы арқылы құндылықтарды дәріптеу

«SMART BALA»

Инновациялық жобалар конкурсы арқылы құндылықтарды дәріптеу

«Шабыт»

Білім алушылардың шығармашылық әлеуетін ашу арқылы құндылықтарды дәріптеу

«Ұшқыр ой алаңы»

Тілдік дағдыларды дамыту және тақырыптық талқылау арқылы құндылықтарды дәріптеу

«Балалар кітапханасы»

Кітап оқуға және білім алуға қызығушылықты қалыптастыру

«Біртұтас тәрбие» бағдарламасы тұлғаны дамытудың түрлі бағыттарын қамтиды. Жобалардың тиімді болуы үшін мұғалімдер мен сынып жетекшілері оқушылардың жас ерекшеліктерін, құндылықтары мен қызығушылықтарын ескеріп, олардың белсенді қатысуына және тұлғалық өсуіне жағдай жасауы керек.

«ҚАМҚОР» ЖОБАСЫ

Мақсаты: әлеуметтік жобаларды жүзеге асыру арқылы құндылықтарды дәріптеу

- «Қоғамға қызмет ету» волонтерлік қызмет
- «Жер сағаты» экологиялық акция
- «Түлектердің ағаш егуі» экочеллендж
- «Табиғатқа қамқорлық жасаймыз» акция

«Қоғамға қызмет ету» волонтерлік қызмет

«ҚАМҚОР» ЖОБАСЫ

Қазан – Халықаралық акцияға қатысу

Жауаптылар:

- Пән мұғалімдері, сынып жетекшілер, қосымша білім беру педагогтері

Көмек көрсетуді ұйымдастыру:

- аға буынға
- жануарларға
- қайта өңделген материалдар мен табиғат элементтерін байланыстырып құстарға ұя немесе жем шашар әзірлеу

Ұсынылады:

- ата-аналар қауымдастығын тарту
- Жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп әрекет ету

Бастауыш білім беруге арналған жобалар (1-4 сыныптар)

1. «Туған жер – алтын бесігім» (Туған өлке – менің бесігім)

Акцент: Ойын формасы арқылы мәдениет пен табиғатқа қызығушылық.

• Жорықтарды, экскурсияларды, шағын зерттеулерді пайдалану (туған өлкенің картасын саламыз).

• Аймақтың табиғаты мен мәдениеті туралы интерактивті ертегілер.

2. «Жақсылық жаса» (Жақсылық жаса)

Екпін: Эмпатия мен мейірімділікті қалыптастыру.

• Мектептегі волонтерлік акциялар ("Досыңа көмектес", "Кітап дәрігері").

• Рөлдік ойындар (басқаларға қалай көмектесуге болады?).

3. «Менің алғашқы жобам» (Менің алғашқы жобам)

Акцент: Жобалық қызметке қызығушылықты қалыптастыру.

• Қарапайым конструкторлық немесе көркемдік жобалар.

• Қатысу үшін ертегі кейіпкерлерін пайдалану.

3. "Мектептегі экобақша"

Екпін: Тәжірибе арқылы табиғатқа жауапкершілік.

• Өсімдіктерді бірлесіп отырғызу.

• Тәжірибелер жүргізу («Тұқым қалай өседі?»).

4. «Өнерлі бала – өрнекті ел» (Шығармашыл бала – ұлттың сәні)

Екпін: Шығармашылық мәнерлілігін дамыту.

• Шағын көрмелер мен театрландырылған қойылымдар.

• Викториналарға, квесттерге, байқауларға қатысуды ынталандыру.

Орта білім беруге арналған жобалар (5-9- сыныптар)

5. «Экоқала»

Екпін: Болашақты жобалау арқылы қызығушылық.

• 3D-модельдеу және экологиялық таза қалалардың макеттері.

• Сандық құралдармен жұмыс (Tinkercad, SketchUp).

6. «100 кітап» (100 кітап)

Екпін: Таңдау еркіндігі және саналы түрде оқу.

• Интерактивті формалар (буккроссинг, рецензиялар, подкасттар).

• «Бір айда оқы» челленджері.

7. «IT-стартап»

Екпін: Технологияларды практикалық қолдану.

• Шағын жобалар (сайт, қосымшалар құру).

• IT-мамандардың хакатондары мен шеберлік сыныптары.

8. «Қазақтың ұлттық ойындары» (Қазақтың ұлттық ойындары)

Екпін: Бәсекеге қабілеттілік рухы және белсенділік.

- Турниры по асық ату, тоғызқұмалақ.
- Тарихпен байланыс: ежелгі дәстүрлер туралы әңгімелер.

9. «Ұлы дала өркениеті» (Ұлы дала өркениеті)

Екпін: Шығармашылық арқылы тарихқа деген мақтаныш.

- Интерактивті карталар, үстел ойындарын жасау.
- Тарихи реконструкциялар мен экскурсиялар.

«Жер сағаты» экологиялық акциясы

«ҚАМҚОР» ЖОБАСЫ

Наурыз – Бүкіл әлемдік
акцияға қатысу

Жауаптылар:

- Жаратылыстану
бағытындағы апталық /
10 күндік шеңберінде
пән мұғалімдері

Энергия тұтынуды үнемдеуге және ресурстарға
ұқыпты қарауға бағытталған бастама. Акцияның
негізгі элементі – жарық пен басқа электр
құрылғыларын бір сағатқа өшіру

Ұсынылады:

- жыл бойы табиғи ресурстарға ұқыпты қарау
қажеттілігі туралы сыныптан 1 постер шығара
отырып іс шаралар өткізу

«Түлектердің ағаш егуі» эчочелленджі

«ҚАМҚОР» ЖОБАСЫ

Сәуір

Жауаптылар:

- Сынып жетекшілері/
куратор
мектептің/колледждің
өзін-өзі басқару
ұйымдары

Республика бойынша мектеп түлектері арасында эчочеллендж ұйымдастыру (9 және 11 сыныптар): мектеп аулаларында немесе көше бойында бір мезгілде ағаш отырғызу

Ұсынылады:

- отырғызылған ағаштарды үнемі қадағалау (қурап қалған ағаштарды ауыстыру, желден байлау, қыста жабу және т.б.)

Жалпы орта білім беруге арналған жобалар (10-11- сыныптар)

10. «Менің мамандығым – менің болашағым»

Екпін: Практикалық тәжірибе және мамандықтармен танысу.

- Кәсіпорындарға экскурсиялар, кәсіпқойлардың шеберлік сыныптары.
- Нақты компаниялардағы тағылымдамалар мен сынақ жобалары.

11. «Адал ұрпақ» (Адал ұрпақ)

Екпін: Нақты жағдайлар арқылы құндылықтарды қалыптастыру.

- Жанжалды жағдайларды талдау ("Адалдық деген не?").
- Пікірталастар, рөлдік ойындар.

12. «Бизнес-инкубатор»

Акцент: Кәсіпкерлік ойлауды дамыту.

- Шағын бизнес-жобалар (мектеп кафесі, қайырымдылық акциялары).
- Бизнес-жоспар құру бойынша практикалық тапсырмалар.

13. «Volunteers.kz»

Акцент: Қоғамға қосқан жеке үлесі.

- Волонтерлік бағдарламалар (экология, қарттарға көмек).
- Жетістіктерді мойындау (мақтау қағаздары, алғыс хаттар).

14. «Жаһандану және қазақ мәдениеті» (Жаһандану және қазақ мәдениеті)

Акцент: Дәстүрлер мен қазіргі заманның үйлесімі.

- Мәдени экспедициялар, деректі фильмдер.
- Қазақ мәдениеті туралы мультимедиялық жобалар жасау.

«Табиғатқа қамқорлық жасаймыз» акциясы

«ҚАМҚОР» ЖОБАСЫ

Жыл бойы

Жауаптылар:

- Сынып жетекшілері/куратор мектептің/колледждің өзін-өзі басқару ұйымдары

Мектеп жанындағы аумақты жинау немесе қоғамдық орындарды тазалау акциясы (саябақтар, скверлер)

Ұсынылады:

- саябақтарды, скверлерді, ескерткіштерді және басқа да қоғамдық орындарын мектептерге бекіту
- жыл бойы айлар бойынша тазалауға арналған сыныптарды бекіту

Білім алушыларды ынталандырудың жалпы принциптері

Шынайы өмірмен байланыс – жобаларды пайдалы және қолдануға болатындай ету.

Таңдау еркіндігін беру – балалар қалай жұмыс істеу керектігін өздері шешуі.

Процесті қызықты ету үшін цифрлық технологияларды пайдалану.

Табысқа жету жағдайларын жасау – қолдау көрсету және жетістіктерді мойындау.

Геймификацияны қолдану – жарыстар, челленджер, бонустық жүйелер.

Бұл тәсілдер тәрбиешілер мен сынып жетекшілеріне жобаларды тартымды, мазмұнды және мүмкіндігінше тиімді етуге көмектеседі.

Бағдарламаны іске асыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Білім беру ұйымдары деңгейінде

Білім беру үдерісінің барлық қатысушыларының өзара әрекеттестігі арқылы тәрбиеге құндылыққа бағдарланған және құзыреттілікке негізделген тәсілдерді жоспарлаудың тұтас тәсілін енгізу;

сынып/кураторлық сағаттарды оқу-тәрбие процесінің толыққанды және ажырамас құрамдас бөлігі ретінде анықтау;

бағдарламаның құндылықтарына сәйкес жалпы іс-шаралардың мазмұнын байыту (мемлекеттік және ұлттық мерекелерге байланысты іс-шаралар; елдегі атаулы күндер мен айтулы оқиғаларға арналған іс-шаралар; оқу жылының басталуы мен аяқталуына арналған салтанатты іс-шаралар; олимпиадалардағы, спорттық және шығармашылық байқаулардағы жетістіктері үшін білім алушылар мен оқытушыларды марапаттау рәсімдері және жарыстар);

отбасымен және қоғаммен ынтымақтастық нысандарын кеңейту;

бағдарламаның белгіленген күтілетін нәтижелеріне сәйкес тәрбие жұмысын мектепшілік бақылауды жүйелі түрде жүргізу.

Педагогтер деңгейінде:

бағдарлама құндылықтарын оқу-тәрбие үдерісіне кіріктірудің неғұрлым тиімді тәсілдері талқыланатын үздіксіз даму және ынтымақтастық мәдениетін қалыптастыру;

бағдарлама құндылықтарының сабақ мазмұнына үйлесімді кірігуін қамтамасыз ету (пәнаралық және пәнаралық байланыстарды қамтамасыз ету, сәйкес мәтіндерді, тапсырмалар мен тапсырмаларды таңдау арқылы);

жобалық жұмысты оқу-тәрбие үдерісіне интеграциялау;

сыныптан тыс жұмыстардың түрлерін кеңейту (акциялар, қайырымдылық және волонтерлік іс-шаралар, мәдени іс-шаралар, туристік сапарлар мен мұражайларға бару, шақырылған мүдделі тараптармен кездесулер және т.б.);

Отбасымен ынтымақтастық деңгейінде:

ата-аналармен ынтымақтастықты нығайту және бірлескен іс-шараларды ұйымдастыруға және өткізуге тарту (құндылықтарды бірлесіп талқылау, балалардың дамуы мен әл-ауқаты үшін бірлескен шешімдер қабылдау);

білім алушының даму динамикасын қадағалау және сапалы кері байланысты қамтамасыз ету үшін ата-аналар жиналыстарын жаңа форматта (білім алушылармен бірлесіп жеке және топтық консультациялар, педагогикалық консультациялар, тренингтер, семинарлар, ашық есік күндері, ата-аналар конференциялары, педагогикалық қонақ бөлмелері) өткізу;

бірлескен іс-шараларды, тәрбиенің өзекті тақырыптары бойынша ата-аналар дәрістерін және жасөспірім оқушылармен қарым-қатынасты ұйымдастыру арқылы ата-аналардың педагогикалық мәдениетін арттыру.

Бағдарламаны іске асыру үшін қолайлы білім беру ортасын құру:

білім беру ұйымдарының қауіпсіз, жайлы физикалық ортасын қамтамасыз ету;

«Біртұтас тәрбие» тәрбие бағдарламасының негізгі құндылықтарын қолдайтын білім беру үдерісіне қатысушылардың барлығына этикалық нормаларды бекіту;

барлық білім алушылардың тұлғалық әлеуетін дамытуға ықпал ететін инклюзивті ортаны құру;

педагогтар, білім алушылар және ата-аналар / немесе заңды өкілдер, стейкхолдерлер арасында мағыналы және сыйластық қарым-қатынас орнату;

ата-аналармен ынтымақтастықты нығайту арқылы білім алушылардың әл-ауқаты үшін жағдай жасау;

«Біртұтас тәрбие» тәрбие бағдарламасының құндылықтарына сәйкес кеңістіктік-пәндік ортаны шығармашылық пен жасампаздық мүмкіндіктерімен байыту;

білім алушылардың өзара әрекеттесуге, бірлесіп құруға дайындығын ескере отырып, оларды белсенді түрде тарту үшін әртүрлі педагогикалық әдістерді қолдану;

идеяларды, пікірлерді, тұжырымдарды білдіруге мүмкіндік жасау;

ата-аналармен ашық және жағымды қарым-қатынасты дамыту;

білім алушылардың білім алу мүмкіндіктерін кеңейту үшін стейкхолдерлермен ынтымақтастықты орнату және қолдау және әрбір білім алушының жетілген тұлға болып қалыптасуындағы әл-ауқаты мен табыстылығына, толыққанды өзін-өзі жүзеге асыруына қолдау көрсету;

білім алушылардың әлеуметтік дамуына және олардың қоғамдастық өміріне қатысуына бағытталған мектеп жобаларын және іс-шаралар жүйесін ұйымдастыру;

Қорытынды

Білім алушылардың қызығушылықтарын қалыптастыру оқуға деген ынтасына әсер ететін негізгі фактор болып табылады. Оқу үдерісі балалардың жеке бейімділігі мен хоббиін ескере отырып құрылған кезде, олар білім беру іс-шараларына белсене араласады, белсенділіктің жоғары деңгейін және өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысын көрсетеді. Сонымен қатар, оқуға деген қызығушылық жасөспірімдерге өз мақсатын табуға көмектесе отырып, саналы кәсіби таңдаудың негізіне айналады.

Білім алушылардың қызығушылықтары мен құндылықтарын қалыптастыру бойынша жағдайларды қамтамасыз ету үшін қолайлы білім беру ортасын құру:

- білім беру ұйымдарының қауіпсіз, жайлы физикалық ортасын қамтамасыз ету ;
- «Біртұтас тәрбие» тәрбие бағдарламасының негізгі құндылықтарын қолдайтын білім беру үдерісіне қатысушылардың барлығына этикалық нормаларды бекіту;
- барлық білім алушылардың тұлғалық әлеуетін дамытуға ықпал ететін инклюзивті ортаны құру;
- педагогтар, білім алушылар және ата-аналар / немесе заңды өкілдер, стейкхолдерлер арасында мағыналы және сыйластық қарым-қатынас орнату;
- ата-аналармен ынтымақтастықты нығайту арқылы білім алушылардың әл-ауқаты үшін жағдай жасау;
- «Біртұтас тәрбие» тәрбие бағдарламасының құндылықтарына сәйкес кеңістіктік-пәндік ортаны шығармашылық пен жасампаздық мүмкіндіктерімен байыту;
- білім алушылардың өзара әрекеттесуге, бірлесіп жұмыс істеуге дайындығын ескере отырып, оларды белсенді түрде тарту үшін әртүрлі педагогикалық әдістерді қолдану;
- идеяларды, пікірлерді, тұжырымдарды білдіруге мүмкіндік жасау;
- ата-аналармен ашық және жағымды қарым-қатынасты дамыту;
- білім алушылардың білім алу мүмкіндіктерін кеңейту үшін стейкхолдерлермен ынтымақтастықты орнату және қолдау және әрбір білім алушының жетілген тұлға болып қалыптасуында, толыққанды өзін-өзі жүзеге асыруында әл-ауқаты мен табыстылығына қамқорлық жасауда қолдау көрсету;
- білім алушылардың әлеуметтік дамуына және олардың қоғамдастық өміріне қатысуына бағытталған мектеп жобалары мен іс-шаралар жүйесін ұйымдастыру;

Білім алушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту олардың стандартты емес ойлау, инновациялық шешімдер қабылдау және өз ойын білдіру қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді. Шығармашылық ойлау тек оқуда, өнерде ғана емес, ғылымда, техникада, кәсіпкерлікте және әлеуметтік салада да қажет.

Дереккөздер тізімі:

1. Ұлттық құрылтайдың екінші отырысы. Қасым-Жомарт Тоқаев Түркістанда 2013 жылдың 17 маусымы https://www.kt.kz/rus/state/tokaev_vystupaet_na_vtorom_zasedanii_natsionalnogo_kurultaya_1377951667.html
2. "Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс" Қасым-Жомарт Тоқаев Ұлттық құрылтайының үшінші отырысы 2024 жылғы 15 наурыз <https://www.akorda.kz/ru/vystuplenieglavy-gosudarstva-ktokaevana-tretem-zasedaniinacionalnogo-kurultaya-1525116>
3. Депутаттың 2024 жылғы 30 шілдедегі №194 бұйрығы Білім беру ұйымдарындағы "Біртұтас тәрбие" тәрбие бағдарламасы
4. <https://rcdo.kz/publ/2713-razvitie-poznavatel'nogo-interesa-uchaschihsya.html>
5. Психология және педагогика. Ран А.А., Бордовская Н.В., Розум С.И. Санкт-Петербург:Петр, 2011.
6. Выготский Л.С. Шығармалар жинағы: В.6 том 4,6. М.: Педагогика, 1984.
7. Давыдов В.В. Оқытуды дамыту мәселелері. М.,1986
8. Леонтьев А.Н. Психиканың даму мәселелері. М., 1981
9. Эльконин Д.Б. Таңдамалы педагогикалық еңбектер. М., Педагогика, 1989.
10. Фельдштейн Д.И. Өсу психологиясы. М., 1999.
11. Ананьев Б.Г. Адам таным пәні ретінде. Санкт-Петербург: Санкт-Петербург мемлекеттік университеті, 1968
12. Дубровина И.В. Мектеп оқушыларының жеке ерекшеліктері туралы. М.: Педагогика, 1975.
13. Божович Л.И. Тұлға және оның балалық шақтағы қалыптасуы. М.: Ағарту, 1968.
14. Пиаже Дж. Психологиядағы түсіндіру сипаты және психофизиологиялық параллелизм // Эксперименттік психология. 1,2 Шығарылым Редакторлар-құрастырушылар П.Фресс және Дж.Пиаже. М.: Прогресс,1996
15. Осорина М.В. Ересектер кеңістігіндегі баланың құпия әлемі. Санкт-Петербург., 1999
16. Нюттен Ж. Мотивация, іс-әрекет және болашақтың болашағы. /Редакторы Д.А. Леонтьев. М., 2004.
17. Караев Ж.А., Чокушева А.И., Кобдикова Ж.У. Орта білім беруді дамытудың теориялық және әдістемелік негіздері. Білім-Образование, №1, 2023.- 34 бастап
18. Танирбергенова, А. Ш. Біртұтас тәрбие бағдарламасы: зерттеулер мен іске асыру тетіктері [Мәтін] // «Білім» ғылыми -педагогикалық журналы. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2023. – №3. – Б. 143-1 <https://doi.org/10.59941/2960-0642-2023-3-143-156>

19. Мынбаева А.К., Садуақасова З.М. Оқытудың инновациялық әдістері немесе Оқытудың қаншалықты қызықты екендігі: Оқу құралы 7-ші басылым, қосымша - Алматы, 2012. -355 б.
20. URL мекен-жайы: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=21686> (өтініш берген күні: 05.03.202 ж.)
21. Köylü, M. Küresel bağlamda değerler eğitime duyulan ihtiyaç. içinde Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı (1. baskı, ss. 287-311). İstanbul: Dem Yayınları. 2007
22. Özdaş, F. Ortaokullarda değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ. 2013.
23. Yeşiltaş, P. D., & Taş, A. M. Okul müdürlerinin değer ve değer kazanımına ilişki görüşleri (Master's thesis, Necmettin Erbakan Üniversitesi). Konya. 2015
24. Игошев М.В., Мингалева Ж.А. Халықтың сапалық ерекшеліктерін қалыптастырудағы келеңсіз тенденцияларды еңсеру мәселесіне // Ресейлік кәсіпкерлік. – 2010. – № 4. – Жоқ.1. – Б. 22-26.
25. Асмолов А.Г. Тұлға психологиясы. - М., 1995.
26. Беспалко В.П. Педагогикалық технологияның құрамдас бөліктері. - М.: Педагогика, 1989.
27. Лошкарева Н.А. Жалпы білім беру дағдылары мен дағдыларын дамыту бойынша ұсыныстар / В.М. оқушылар Коротов және т.б. Оқушыны тәрбиелеу. - М., 1990.
28. Үнсіз Р.С. Психология: 3 томдық. - М.: Ағарту, 1995. 5. Жалпы психология /Ред. А.В.Петровский. - М., 1969. астында.
29. Гончарова Т.И. Тарих сабақтары - өмір сабақтары. - М., 1986.
30. Нянковский М.А. Біз "Тыныш Донды" зерттейміз - Ярославль, 1996 ж.
31. Окунев А.Сабақ үшін рахмет, балалар: - М: Ағарту, 1988

ҚОСЫМШАЛАР

Қосымша 1.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс» Ұлттық құрылтайының үшінші отырысында сөйлеген сөзінің тезистері

Ұлттық құрылтай мүшелерінің жыл сайынғы кездесулері қазірдің өзінде жақсы дәстүрге айналды. Алғашқы отырысымызды ұлтымыздың бесігі – Ұлытауда өткізсек, өткен жылы киелі Түркістанда бас қостық. Ал бүгін біз тарихи маңызы зор тағы бір өңір – Атырау облысына келдік.

Ұлттық құрылтайдың үшінші отырысын Жайық жағасында өткізу кездейсоқ емес. Бұл жерден алыс емес жерде бір кездері атақты Сарайшық қаласы орналасқан, ол арқылы Ұлы Жібек жолы өткен және бір кездері Шығыс пен Батыстың қарқынды экономикалық, саяси, мәдени өзара әрекеттесуіне ықпал ете отырып, үлкен геостратегиялық рөл атқарған.

Құрылтай ешқашан салтанатты жиындар мен пайдасыз әңгімелер алаңы болған емес. Бұл алдағы уақытта да болмайды. Алдыңғы екі отырыста еліміздің дамуы үшін маңызды бастамалар бастау алған болатын.

Шын мәнінде, дамыған ел болу үшін тек экономикалық міндеттерді шешу жеткіліксіз. Біз әлеуметтік-экономикалық қана емес, идеологиялық саладағы да бағдарларды айқындай отырып, кешенді іс-қимыл жасауға тиіспіз.

Ең алдымен халқымыздың бірлігін нығайту аса маңызды. Ортақ ұмтылыстармен біріккен ұлт ешқашан артта қалмайды, әрқашан алда болады. Халық бірлігін нығайтуда зиялы қауымның рөлі ерекше. Олар – ұлтымыздың түсі мен мақтанышы. Олар үлгі көрсетіп, ұлт бірлігін нығайтуға, өскелең ұрпақты дұрыс тәрбиелеуге ықпал ететін шын мәнінде ауқымды да жасампаз тақырыптар туралы айтуы керек.

«Егер сен досыңды көршіңнен көрмесең, барлық істерің түкке тұрғысыз» – ұлы Абайдың бұл сөздері бүгінгі күні де өзектілігін жоғалтқан жоқ. Мен әрқашан зиялы қауым өкілдерінің бірлікте болып, өзара ынтымақ танытуын тілеймін, өйткені түптеп келгенде, бір-бірімізге деген өзара қамқорлығымыздан ортақ жанашырлығымыз бен ел тағдырына деген қамқорлығымыз қалыптасады. Шын мәніндегі елеулі тарихи тұлғалармен қатар мемлекеттілігіміздің Тәуелсіздік, Республика, Бірлік сияқты мұраттарын жүзеге асыратын жалпыұлттық құндылықтар мен түйінді ұғымдарға баса мән берген жөн.

Егер біз біртұтас ел болып, қуатты мемлекет ретінде өмір сүргіміз келсе, онда біз мұны әрдайым есте ұстауымыз керек. Жалпыұлттық мүддені жеке мүддеден жоғары қоятын адамдар бізге және ұрпақтарымызға үлгі болуы керек. Бұл, әсіресе, қазіргі геосаяси ахуал жағдайында өзекті.

Мемлекеттік саясаттың түйінді басымдығы қазақ тілінің қолданылу аясын кеңейту болып қала береді. Жыл сайын қазақ тіліне деген сұраныс артып келеді, ол бизнес, техника және ғылым тіліне айналууда. Тілді одан әрі үдемелі дамытудың ең жақсы жолы ағартушылық арқылы жатыр.

Мен креативті индустрияның экономиканы дамытудағы маңызы зор екенін, оның мүмкіндіктерін пайдалану мемлекеттік тілдің болашағы үшін де

маңызды екенін ұдайы айтып келемін. Егер біз қазақ тілін дамытуда ілгерілеушілікке қол жеткізгіміз келсе, жаңа тәсілдер мен құралдарды барынша тиімді пайдалануымыз қажет.

Біз, ең алдымен, жастардың бойында кітап оқуға деген сүйіспеншілікті оятуымыз керек. Тек осылай ғана біз кітап оқитын ұлтқа айналамыз. Тәуелсіздік таңында, қиын тоқсаныншы жылдары елімізде кітапхана ісі екінші орынға шықты. Ол кезде мыңдаған кітапханалар жабылып, миллиондаған долларлық кітап қорынан айырылып қалдық. Кітапхана – мемлекет пен ұлт жадының қазынасы. Кітапханаларда құнды тарихи деректер мен материалдар сақтаулы, сондықтан кітапхана ісі ерекше назар аударуды қажет етеді. Алматыдағы кейбір кітапханалар заман талабына сай жаңғыртылған. Онда жастар үшін шығармашылықпен айналысуға, жаңа білім алуға барлық мүмкіндіктер жасалған. Басқа өңірлердің әкімдері осы игі тәжірибені пайдаланғаны жөн. Кітапқа деген сүйіспеншілік – бұл керемет қасиет. Көптеген елдер ұлттық күнді оқу мен кітапты мерекелеу үшін атап өтеді. Мысалы, осы күнге орай түрлі тақырыптық іс-шараларды, арнайы кітап көрмелері мен фестивальдерді орайластыруға болады.

Ұлтымыздың алға басуына ең маңызды баспалдақ – бұл кітаптар, сондықтан біз қоғамда кітап оқудың жоғары мәдениетін дәйекті түрде орнықтыруымыз керек.

Өткен жылы Қазақстан ЮНЕСКО-ның Бүкіләлемдік мұра комитетінің мүшесі болып сайланды. Алтынемел мен Барсакелмес қазірдің өзінде ЮНЕСКО-ның Бүкіләлемдік мұралар тізіміне енгізілген. Елімізде көптеген бірегей табиғи және тарихи нысандар бар. Осындай қайталанбас орындардың бірі, ұлттық мақтанышымыз Үстірт үстірті. Оның таңғажайып көріністері туристерді ерекше қызықтырады, көркем кадрларды түсіргісі келетін танымал шетелдік фотографтарды қызықтырады. Бұл жерлердің тағы бір таңғажайып жері – жерасты мешіттері. Қазақстанның батысында олардың жиырмадан астамы бар. Олар әртүрлі кезеңдерде салынған және бір-бірінен ерекшеленеді. Бұл халқымыздың тамыры тереңде жатқан төл рухани дәстүрлерінің болғанын айғақтайды. Біз өзіміздің бірегей табиғи ландшафттарымызды және тарихи-мәдени мұрамызды ұқыпты сақтауға және әлемдік деңгейде ілгерілетуге тиіспіз.

Біздің ұлттық бірегейлігімізді нығайту аса маңызды міндет болып табылады. Біз Наурыз мейрамының маңыздылығын арттырып, оның мазмұнын айтарлықтай байытатын боламыз. Мысалы, Көрісу күнінен басталатын мерекелік кезеңде қазір әр күннің өз атауы бар. Солардың бірі бізді әлемде тануға тиіс ұлттық киімдерге арналған.

Кейбір ірі компаниялар мен оқу орындары қазірдің өзінде ұлттық нақыштағы киім кию тәжірибесін енгізіп жатыр. Бұл дұрыс бастаманы қолдап, кеңейту керек. Бұл, әсіресе, қазір маңызды.

Менің ойымша, біздің көк байрағымыз стилистикалық жағынан мінсіз және ең бастысы, еліміздің бірегейлігі мен мұраттарын көрнекі түрде көрсетеді. Халқымыздың құндылықтары мен рухын бойына сіңірген Мемлекеттік

әнұранға да қатысты. Отандастарының түрлі жетістіктерінің арқасында оның әуені бүкіл әлемге естіледі. Жаңа жылды туыстары мен жақындарының ортасында әнұранның әсерлі әуенімен қарсы алу игі дәстүрге айналды. Басқаша айтқанда, әнұранның сөздері мен музыкасы азаматтарымыздың жүрегінен күшті орын алады. Мемлекеттік елтаңбаға қатысты кәсіпқойлар мен мүдделі азаматтардың, оның ішінде жастардың Қазақстанның елтаңбасы қабылдау үшін тым күрделі, оның эклектикасы мен кеңестік дәуірдің белгілері бар деген дәлелді дәлелдерін ескерген жөн деп санаймын. .

Екінші дүниежүзілік соғыс батырларының ерліктері Отан қорғаушылардың қазіргі және болашақ ұрпақтары үшін үлгі болып табылады. Еліміздің ерлік шежіресіне көптеген жауынгерлеріміздің есімдері алтын әріптермен жазылған. Халқымыздың осындай ержүрек үш ұлы туралы бөлек айтқым келеді.

Жасампаздық ұмтылыстарымызға жету үшін біз деструктивті мінез-құлық үлгілерінен арылуымыз керек. Ең бастысы, барлық жақсы нәрселерді үйрену және барлық жаман нәрселерден бас тарту. Бұл туралы ұлы Абай бес нәрседен аулақ болып, бес нәрсеге ұмтылуға шақырды. Оның нұсқауы бүгінгі күнге дейін өзекті, өйткені әр дәуір өз қиындықтары мен қатерлерін тудырады. Жаһандану, жаңа технологиялардың дамуы және басқа да көптеген себептерге байланысты қоғамда біз күресуіміз керек жаңа келеңсіздіктер пайда болды. Біз ұлт ретінде әлеуметтік зұлымдықтардың таралуына сенімді тосқауыл қоюымыз керек деп санаймын.

Мен өз сөздерімде жаңа қоғамдық этиканы қалыптастыру мәселесін жүйелі түрде көтеріп келемін. Алайда, азаматтарға белгілі бір құндылықтарды жасанды түрде тану өте қиын, тіпті, егер мүмкін болмаса, мүмкін емес.

Саяси реформалар заңнамалық және институционалдық өзгерістер арқылы жүзеге асырылады. Бірақ қоғамдық этикаға келгенде заңдарды өзгерту қажет емес. Мұнда неғұрлым нәзік жұмыс қажет, сондықтан Ұлттық құрылтай мүшелері оған барынша белсенді қатыса алады.

Қоғамда жасампаздық көзқарастардың орнығуы, архаикалық стереотиптер мен деструктивті мінез-құлық үлгілерінің қайтымсыз өткенге айналуы маңызды. Шығармашыл зиялы қауымның кейбір өкілдері, тіпті, мемлекеттік қызметкерлер зардап шегіп жатқан шексіз сын айтуды тоқтатып, өзекті қоғамдық мәселелерді талқылау кезінде сындарлы үнге көшу керек. Ақыр соңында, сіз үнемі артқа қарай алмайсыз, әртүрлі тарихи реніштердің тұтқынында бола алмайсыз. Әлемдік қоғамдастықта лайықты орнын алғысы келетін ұлт өзінің әлеуетін сарқып жіберетін кешендер мен алалаушылықтардан арылып, алға сеніммен қарауы керек. Барлық пікірлер мен ұсыныстарды жинақтай келе, ұлтымыздың имиджін айқындайтын мынадай түйінді құндылықтарды бөліп көрсеткім келеді:

Бірінші кезекте бұл -ТӘУЕЛСІЗДІК пен ПАТРИОТИЗМ. Барлық азаматтардың Тәуелсіздіктің терең мәнін түсінуі, Отанға деген шынайы сүйіспеншілікті сөзбен де, іспен де бейнелеуі маңызды.

Қасиетті Тәуелсіздігіміздің жетістіктерін – ал бұл ең маңызды міндетті – әділ мемлекет пен жауапкершілігі мол, отансүйгіш азаматтардың күш-жігерін үйлесімді ұштастыру, сондай-ақ мәдени кодымызды заман талабына сай ұдайы бейімдеу арқылы ғана сақтап, еселеуге болады.

Біз ұлт ретінде, халықаралық қоғамдастықтың жауапты мүшесі ретінде ұлттық мүдделерімізді қорғауға, мемлекеттің егемендігі мен Тәуелсіздігін қорғауға қашанда дайын болуымыз керек. Бұл, әсіресе, қазіргі кезде әлемде "күштің күші емес, күштің құқығы" қағидасына жүгіну жиілеп бара жатқан кезде өзекті болып отыр және олар, айталық, егемендік тұрғысынан екінші дәрежелі мемлекеттер туралы пайымдауға мүмкіндік береді. жерсеріктердің тағдыры.

Сіздер ресурстар, инвестициялар, көлік логистикасы мен коммуникациялар үшін жаһандық бәсекелестіктің қаншалықты қатал болғанын өздеріңіз көріп отырсыздар. Халықаралық проблемалар және оларды шешу жолдары, соның ішінде барлық экономикалық және саяси мәселелерді шешудің панацеясы ретіндегі қазіргі аймақтық құрылымдар туралы бұрынғы түсініктер қазіргі күрделі және қарама-қайшылықты дәуір жағдайында қазірдің өзінде идеалистік, тіпті, аңғал болып көрінеді.

Бізге әлемдегі оқиғалар мен олардың Қазақстанның ұлттық мүддесі үшін салдарын кешенді талдау қажет. Бұл- бейінді ведомстволардың, ғалымдар мен саясаттанушылардың міндеті.

Еліміз сындарлы диалог, белсенді дипломатиялық және сыртқы экономикалық қызмет арқылы екіжақты және көпжақты ынтымақтастыққа бейілді болып қала береді. Еуразиялық кеңістіктегі және Орталық Азия өңіріндегі интеграциялық процестер біздің назарымызда басты назарда.

Қазақстан түркі елдері арасындағы ынтымақтастықты дамытуға өзінің оң үлесін қосатыны сөзсіз. Біздің мемлекеттік аппаратымыздың барлық шешімдерінің, мейлі ол ішкі саясат болсын, мейлі сыртқы саясат болсын, популизм мен конъюнктуралық ойлар емес, іргелі жалпыұлттық мүдделер болуы керек. Әрбір мемлекеттік шешімнің алдында оның мазмұны мен салдарын жан-жақты талдау жүргізілуі керек. Бұл, әсіресе, сыртқы саяси салаға қатысты, өйткені тиісті міндеттемелері бар халықаралық саммиттердің тиісті түрде құжатталған шешімдері іс жүзінде қайтымсыз болып табылады.

Біздің келесі негізгі құндылықтарымыз - БІРЛІК пен ЫНТЫМАҚ.

Біздің күшіміз бірлікте. Халқымыз қай заманда да ең қиын сынақтарды бірліктің арқасында еңсерген. Ал бүгінде бұрын-соңды болмаған жаңа сын-қатерлер жағдайында бұл құндылық ерекше мәнге ие болуда.

Қазақстан – біздің ортақ үйіміз. Сондықтан әрбір азамат ел тағдырына өз тағдырындай қарауы керек. Біздің күшіміз ынтымақтастықта, бұл барлық әлеуметтік саясаттың негізінде жатыр. Мемлекет те, қоғам да шын мәнінде, көмекке мұқтаж жандарға қолдау көрсетуге әрқашан дайын.

Ынтымақ біздің волонтерлеріміздің басқаларға көмектесуге деген шынайы ұмтылысынан туындаған тынымсыз еңбегінен, бизнестің қайырымдылық бастамаларынан және барлық қамқор азаматтардың игі

істерінен айқын көрінеді. Жанашырлық сияқты асыл қасиеттер қашанда ұлтымызға тән болады.

Біздің іргелі құндылықтарымызға әлеуметтік теңдікке, бейбітшілік пен келісімге қол жеткізу үшін қажетті мемлекет пен қоғамның моральдық тірегі болып табылатын ӘДІЛДІК пен ЖАУАПКЕРШІЛІК жатады.

Мемлекет басшысы ретінде, мен өзімнің басты миссиям ретінде Әділетті Қазақстанды құруды көремін. Мен президенттігімнің алғашқы күндерінен бастап әділдіктің негізгі қағидаттарын басшылыққа аламын. Бұл идея 2022 жылдың қыркүйек айындағы Жолдауында тұтас тұжырымдамалық дизайнға ие болды. Осыған байланысты мен "әділеттілік" ұғымын саяси риторика мен практикада қолдану белгілі бір тәуекелдерге әкеп соқтырады, шамадан тыс үміттер туғызады және билікке деген талаптарды күшейтеді деген пікірлерді естимін.

Менің ойымша, бұл әділеттілікті негізінен тауарлар мен ресурстарды тең бөлу ретінде жеңілдетілген түсіну және түсіндіру. Сонымен бірге, менің терең сенімім бойынша, әділеттілік – бұл ең алдымен құқықтар мен міндеттерді тең бөлу.

Әділдік пен жауапкершілік бір-бірінен ажырамайтын ұғымдар, өйткені әділеттілік жауапкершіліксіз өмір сүре алмайды. Нақ осы өз ісіне, өз міндеттеріне жауапкершілікпен қарау әрбір азаматтың және бүкіл халықтың табысты болуының қажетті шарты болып табылады. Әділдіктің құдіреті осында жатыр.

Біздің тағы бір негізгі құндылығымыз – ЗАҢДЫЛЫҚ пен ТӘРТІП.

«Заң алдында жұрттың бәрі тең» – бұл қағида біз үшін бұлжымас. Әрбір азамат мемлекет ешқашан рұқсат етушілік пен хаосқа жол бермейтінін жақсы білуі керек. Заңды барлық жерде және барлық жерде, соның ішінде әлеуметтік желілерде де мүлтіксіз сақтау керек. Кез келген заңға қайшы, бүлдіргіш әрекеттер мен қасақана арандатушылықтардың жолы кесіледі.

Біз «жасампаз плюрализмге – толыққанды иә, деструктивті радикализмге – түбегейлі жоқ» деген қағиданы бұлжытпай ұстанатын боламыз. Елдегі тәртіп әрқайсымыздан басталады. Егер сіз әлемді жақсы жаққа өзгерткіңіз келсе, ең қарапайым нәрседен бастаңыз: үйде жайлылық жасаңыз, жұмыс орныңызды, подъезіңізді, аулаңызды жинаңыз, қоғамда өзіңізді дұрыс ұстаңыз деп бекер айтылмаған.

Құқықтық мәдениет деңгейінің көрнекі көрсеткіштерінің бірі азаматтарымыздың көлік жүргізу тәжірибесі болып табылады. Жол қозғалысы ережелерін жаппай бұзғаны және жолдардағы жаппай дөрекілік үшін біз жыл сайын мыңдаған адамдардың, балалардың өмірі мен денсаулығына өте қымбат баға төлейміз. Бұл жекелеген отбасылар үшін ғана емес, бүкіл еліміз үшін қасірет.

Тәртіп бар жерде тәртіп бар. Көбінесе қиын жағдайларда азаматтардың тәртіптілігі олардың қауіпсіздігінің басты факторына айналады. Жуырда болған жер сілкінісі кезінде Алматыдағы кейбір мектептерде, тіпті, мектепке дейінгі мекемелерде балалар ұйымшылдықтың жоғары деңгейін көрсетті. Бұл тәртіпке

балабақшалар мен бастауыш сыныптардан бастап үйрету керектігін айқын көрсетті.

ЕҢБЕКҚОРЛЫҚ пен КӘСІБИЛІК те біз үшін ең маңызды құндылықтар болып табылады.

Өмірде нағыз жетістікке тек еңбекқор адам, өз ісіне берілген маман ғана жете алады. Мен Мемлекет басшысы ретінде азаматтарымыздың, әсіресе, жастардың білімді, ой-өрісі кең болуын жақтаймын. Халық даналығы былай дейді: «Өз туынды туған жерге тік». Өскелең ұрпақ бұл сөздердің терең мағынасын дұрыс түсінуі керек.

Қазақстан – біздің қасиетті және ортақ Отанымыз, еліміздің әрбір бұрышы – туған жеріміз. Жастар біртұтас және бөлінбейтін еліміздің дамуына үлес қоса отырып, барлық өңірлерде өзін бірдей жақсы сезінуі керек. Мен өзімнің аймақтық сапарларымда көптеген жастардың туған өлкесінен кетуге құлықсыз екенін байқаймын.

Менің тапсырмам бойынша 2022 жылы батыс облыстарының жастарына 10 мың білім гранты бөлінді. Өкінішке орай, олардың едәуір бөлігі пайдаланылмаған, сондықтан өткен жылы гранттар санын қысқартуға тура келді.

Шындығында, жастар өздеріне берілген мүмкіндіктерді пайдаланған жоқ. Бір орында көзсіз отырған жастардың дүниетанымы мен болашағы қандай болмақ? Бұл сұрақтың жауабы анық, бәрі сөзсіз түсінікті.

Негізі бұл істе аға буынның да кінәсы бар. Көбінесе ата-аналар балаларын үйден алысқа жібергісі келмейді. Соның кесірінен көптеген жастар еңбек нарығында бәсекеге қабілетсіз болып, әлеуметтік көмек пен мемлекеттің қолдауына үміттенуге мәжбүр. Бұл тәуелділікке әкеледі. Бала ересек болғаннан кейін, ол өзінің мақсаттарымен, армандарымен шабыттанып, ата-анасының ұясынан кетуі керек.

Білімді басқа аймақтарда, тіпті, елдерде де алу керек. Басқа халықтардың қалай өмір сүретінін өз көзімізбен көру маңызды. Адам өзіне және еліне барынша пайда әкелуге мүмкіндігі бар жерге баруы керек.

Қазіргі уақытта Қазақстанның солтүстік өңірлерінде еңбек ресурстарының тапшылығы сезілуде. Онда тегін білім алуға және жақсы жұмыс орнын табуға барлық жағдай жасалған. Мемлекет ұсынатын барлық мүмкіндіктерді дұрыс пайдалану ғана қажет.

Біз көшпенділердің ұрпағы екенімізді ұмытпауымыз керек. Бүгінде жаңғыртылған көшпенділік жалпы әлемдік құбылысқа және сұранысқа ие, жалпыға танылған өмір салтына айналды.

Кезінде біздің елде шетелде жұмыс істеуге мәжбүр болған көрші елдердің азаматтарына менсінбей қарауға жол бергендер де болған. Бірақ шын мәнінде, бұл адамдар басқа елдерде жақсы жұмыс тәжірибесін, жаңа білімді, сұранысқа ие дағдыларды алады. Осылайша, олар өз елдерінің экономикаларының дамуына елеулі үлес қосуда.

Қазір тек АҚШ-та, көршілес Орталық Азия республикаларынан мыңдаған азаматтар тұрады. Көбісі сол жерде жеке кәсібін табысты жүргізіп, сауда-

саттықпен айналысады, олардың арасында ауқатты адамдар пайда болады және олар өздерінің түп-тамырынан ажыраған жоқ, ұлттық болмысын жоғалтқан жоқ.

Лайықты табыс табу үшін басқа елдерге және дамыған елдердің азаматтарына көшу ұят деп саналмайды. Дәл осындай ұтқыр, әлемге ашық, барлық жаңалықты қабылдайтын адамдарды дүние жүзінде заманауи көшпенділер – Modern Nomads деп атайды.

Соңғы жылдары жастарымыз да шетелге жиі-жиі шыға бастады. Бұл жалпы әлемдік үрдіс. Қазіргі уақытта 200 мыңға жуық қазақстандық заңды түрде шетелде жұмыс істейді, бірақ шетелде ресми мәртебесі жоқ жұмыс істейтіндер де бар.

Олардың кіммен, қандай кәсіппен айналысатыны маңызды емес, өйткені жаман жұмыс деген ұғым жоқ. Барлығы заң шеңберінде болғаны маңызды. Тек осы жағдайда ғана мемлекет олардың еңбек құқықтарын қорғай алады және қажет болған жағдайда оларға қажетті қолдауды көрсете алады. Егер ел ішінде немесе шетелде лайықты заңды табыс табудың жақсы мүмкіндігі пайда болса, онда оны пайдалану керек.

Ең бастысы – жауапкершілікті сезінетін азамат болу, адал еңбек ету және адал жолмен ақша табу.

Қарқынды өзгермелі әлемдегі ұлтымыздың бәсекеге қабілеттілігінің кепілі болып табылатын ЖАСАМПАЗДЫҚ пен ЖАҢАШЫЛДЫҚ сияқты құндылықтарды ерекше атап өткім келеді.

Прогрессивті мемлекет құру үшін азаматтарымыздың жасампаздық пен инновациялық ойлауға деген ұмтылысын жүзеге асыруы қажет, сондықтан біз қоғамда білімге табынушылықты жүйелі түрде орнықтырамыз, білім мен ғылымды дәйекті түрде дамытамыз. Адами капиталға сүйене отырып, біз көздеген ауқымды өзгерістердің барлығын жүзеге асыра аламыз.

Біздің еліміз таланттарға бай, олар стандартты емес тәсілдер мен батыл шешімдердің арқасында әртүрлі салаларда табысқа жетеді. Соңғы жылдары креативті индустрия қарқынды өсуді көрсетіп отыр. Біз өңірлік және жаһандық деңгейде ұдайы қарқын алып келе жатқан қазақстандық мәдени толқын туралы кездейсоқ айтып отырған жоқпыз.

Ұлтымыздың орасан зор жасампаздық әлеуеті кинода, музыкада, әдебиетте, сондай-ақ өнердің мүлде жаңа бағыттарында көрініс табуда. Креативті индустрия еліміздің экономикалық прогресінің аса маңызды нүктелерінің біріне айналатынына сенімдімін.

Біз идеялар мен инновациялар негізгі қозғаушы күш болып табылатын қоғамның постиндустриалды моделіне кезең-кезеңімен жақындап келеміз. Алдымызда озық технологияларға негізделген білім экономикасын құру міндеті тұр.

Қазақстан жаппай цифрландыру және жасанды интеллектіні жеделдете дамыту аумағына айналуға тиіс. Бұл- біздің стратегиялық міндетіміз. Бұл технология жақын болашақта әлемді түбегейлі өзгертеді.

Біз барлық жағынан цифрлық көшпенділердің заманауи өркениетінің озық стандарттарына сай болуымыз керек. Бұл салада жастарымыздың әлеуеті, менталитеті мен талантының арқасында "қазақстандық серпіліске" нақты мүмкіндігіміз бар деп есептеймін. Дәл осы жерде ауқымды және өршіл әрекет етуден қорықпау керек.

Әрине, аталған құндылықтар канондық тізілім емес, ұлттың жаңа сапасын қалыптастырудың бағдары ғана. Еліміздің әрбір азаматы Әділетті Қазақстан идеясымен тығыз байланысты, мен алға тартқан «Адал азамат» тұжырымдамасы ауқымды түрде білдіретін осы мұраттарды толық көлемде жүзеге асыруы керек. Біз үшін осы негізгі құндылықтарды өскелең ұрпақтың санасына сіңіру өте маңызды.

«Адал азамат» – ең жақсы қасиеттерге ие, адалдық пен әділдікті бәрінен жоғары қоя отырып, адал еңбек етіп, лайықты табысқа жететін тұлға. Прогрессивті ұлт болу үшін біз барлық азаматтардың дүниетанымын өзгертіп, жаңа құндылықтарды қоғамдық санаға сіңіруіміз керек.

Егер әрбір азамат «Адал азамат» тұжырымдамасының мұраттарын ұстанатын болса, біз әділетті қоғам құрамыз. «Жауапты тұлға – Адал еңбек – Лайықты жетістік» – бұл прогрессивті мемлекет құру үшін шешуші мәнге ие, бір-бірінен ажырамайтын ұғымдар.

Балалар мен жастарды барлық прогрессивті құндылықтар рухында тәрбиелеу мәселесі ерекше назар аударуды қажет етеді. Өздеріңіз білесіздер, біз соңғы бес жылда белгілі бір құндылықтар туралы көп сөйлестік және бұл уақытша жоғары тақырыптар бойынша пайымдау емес, идеологиялық саладағы кешенді жұмыстың нақты проекциясы болды.

Бүгінде мен өзіміздің барлық негізгі идеологияларымыз бен базалық бағдарларымызды жинақтадым. Мен оларды тағы қайталаймын: Бұл - тәуелсіздік пен патриотизм, бірлік пен ынтымақ, әділдік пен жауапкершілік, заңдылық пен тәртіп, еңбекқорлық пен кәсібилік, жасампаздық пен жанашылдық. Осы идеялық негізді ұстана отырып, ұлтымыз аса серпінді және болжауға келмейтін ХХІ ғасырда лайықты орнын ала алады деп сенемін.

Барлық уәкілетті мемлекеттік органдар осы платформаға сәйкес өз жұмыстарын қайта қарап, үндестіруі қажет. Атап айтқанда, Білім және ғылым министрлігі мектептерде тәрбие үдерісін ұйымдастыру тәсілдерін жаңартуы керек. Бұл құндылықтарды жоғары оқу орындары мен колледждер жүргізетін студент жастармен жүргізілетін жұмысқа үйлесімді кіріктіруіміз керек. Белгіленген мұраттар әскери қызметтің негізін құрауы керек. Қарулы Күштердегі патриоттық іс-шаралар. Іргелі құндылықтарымызды бұқаралық ақпарат құралдары мен креативті индустрия, әсіресе, кино, музыка, әдебиет арқылы насихаттаудың маңызы зор. Бейінді ведомстводан аудиториядан талап етілетін бірегей жобалар талап етіледі.

Жаңа қоғамдық этиканы орнықтыруда орталық органдар ғана емес, аймақтық билік органдары да маңызды рөл атқарады. Орталық пен өңірлер тығыз байланыста жұмыс істеуі керек. Мысалы, ел ішіндегі еңбек көші-қонын

ынталандыру мәселелерінде Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі мен облыс әкімдіктерінің үйлестірілген күш-жігері қажет.

Ұсынылған құндылықтар жүйесі ағартушылар мен қоғам белсенділері үшін анықтамалық нүктеге айналуы мүмкін. Біздің менталитетіміздің ажырамас бөлігіне айналуы үшін қоғамда прогрессивті көзқарастарды дамытудың тиімді тетіктерін іздеу, ұсыну және ілгерілету қажет. Сіздер, Ұлттық құрылтай мүшелері, осы күрделі де маңызды жұмыстың алдыңғы қатарында болуға тиіссіздер.

Бұл құндылықтар сырттан алынбайды, шындықтан ажырамайды, керісінше біздің тарихымызға, мәдениетімізге, болашаққа деген ұмтылыстарымызға байланысты, сондықтан барлық азаматтардың мүдделеріне сай келеді.

Мемлекеттік аппарат пен барлық қоғамдық күштер оларды кеңінен ілгерілету үшін біртұтас майданда әрекет етуі керек. Президент Әкімшілігіне бұл жұмысты бақылауға алып, идеологиялық салада алға қойылған міндеттерді жүзеге асыруға бағытталған кешенді жоспар құруды тапсырамын.

Өңірлерде мұндай іс-шараларды өткізудің маңызы зор және облыстардың дамуына тың серпін беруге қауқарлы. Біз бұл тәжірибені жалғастырамыз.

Атақты Қасым ханның ордасы Сарайшықта, ал Абылай ханның ордасы Бурабайда болғаны белгілі. Бұл өлке де Кенесары ханның есімімен тығыз байланысты және халқымыздың тарихи шежіресінде ерекше орын алады. Сондықтан Ұлттық құрылтайдың төртінші отырысын келесі жылы Көкшетауда өткізуді ұсынамын. [1]

Тақырып бойынша сабақ: «Мемлекеттік рәміздер – ұлттық байлық»

Мақсат:

Оқушылардың Қазақстан Республикасының рәміздері туралы білімдерін тереңдету.

Міндеттер:

- балалардың Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері туралы білімдерін жалпылау;
- танымдық қызығушылығын дамыту, ой-өрісін кеңейту;
- балаларды Қазақстанның мемлекеттік рәміздеріне құрметпен қарауға, патриоттық сезімге және өз Отанына деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу.

Сурет

Іс-шараның барысы:

Қызыл санмен белгіленбеген

Бұл күн күнтізбеде

Және жалаулармен боялмаған

Ауладағы үйдің жанында.

Бір қарапайым белгі бойынша

Біз бұл күнді білетін боламыз:

Мектепке баратын балалар бойынша.

Көңілді толқу бойынша

Оқушылардың жүзінде.

Және даңқтылар көп болсын

Күнтізбедегі әртүрлі күндер,

Бірақ ең маңыздыларының бірі

Ең алғашқысы қыркүйекте.

- Сіздерді құттықтаймын, балалар, бүгін біз тақырып бойынша сабақ өткіземіз: «сіздер жаңа сынып оқушыларысыздар. Сіздерге осы білім жолында толағай табыстар тілеймін. Бізді қызықты сабақ, жаңа жаңалықтар мен жаңа таныстар күтіп тұр.»

Ізгі дәстүр бойынша мұндай сабақ Қазақстанның ең маңызды рәміздері - Елтаңба, Ту және Әнұранымыз үшін әлемді ашады. Қазақстанның барлық мектептерінде сабақ Отанымызға арналған сөзжұмбақ шешкен кезде қалай білуге болатынына арналған.

Қазақстан Республикасы – біздің туған өлкеміз, Отанымыз. Бұл жерде қазақ халқы ежелгі заманнан бері өмір сүрген. Олар мал баққан, егіншілікпен айналысқан, Отанын жаулардан қорғаған. Олар жерді ұрпақтары үшін сақтап қалды. Ал бұл біз үшін маңызды. Ал қазір біздің басымызда ашық аспан, нұрлы күн бар және біз ата-бабаларымыздың дәстүрін жалғастыруымыз керек, мемлекетіміздің байлығын сақтап, көбейтуіміз керек. Ал ол үшін біз жақсы оқып, өз Отанымызды сүйіміз және білуіміз керек.

Сөзжұмбақ:

1. Отанымыздың астанасы. (Астана)

2. Қар барысы (ирбис)
3. Алматыдағы биік таулы мұз айдыны. (Медеу)
4. Қазақтың музыкалық аспабы (Домбыра)
5. Қазақстанның ең ірі көлі (Балқаш)
6. Бие сүті (Қымыз)
7. Қазақстан Президенті (Тоқаев)

Түйінді сөз: рәміздер

Мемлекеттің рәміздеріне не жатады? (ту, елтаңба, әнұран)

Мемлекеттік рәміздер – ұлттық байлық (сынып сағатының тақырыбы)

1992 жылы 4 маусымда тәуелсіз Қазақстанның жаңа мемлекеттік рәміздері алғаш рет бекітілді. Бұл күн ел тарихында жаңа мемлекеттік рәміздердің туған күні ретінде мәңгі сақталады. Биыл Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздеріне 20 жыл толды.

Мемлекеттік рәміздер — патриотизмге, өз Отанына құрметпен қарауға тәрбиелейтін қасиетті орындар. Оларды білу, құрметтеу керек. Біздің Отанымыз солардан басталады.

Ту туралы әңгіме.

- Ту арқылы қай мемлекеттің тұрғыны екенін білуге бола ма?

(Балалардың жауаптары)

- Иә, ту арқылы бұл кісінің кім екенін, қай мемлекеттің тұрғыны екенін білуге болады. Мемлекеттің туы адамға рәміздер тілінде көп нәрсені айта алады.

- Бұл жазба- тіл пайда болғанға дейін адамдар қолдана бастаған ең көне тіл. Ғылымдағы әрбір таңбаның өзіндік мәні бар. Еліміздің мемлекеттік рәміздерінде өте пайдалы және қажетті ақпарат шифрланған. Рәміздердің тілін түсінетін адам Қазақстан туралы көп нәрсе айта алады.

Сұрақтар:

- Қазақстанның туы қандай түсті?

- Ал еліміздің туының түсі неге көгілдір?

Көгілдір түс - берекенің, тыныштықтың, бейбітшілік пен бірліктің символы.

Қазақ халқы ежелден бүркітті киелі құс санаған. Рәміздер тілінде қыранның сұлбасы мемлекеттік билікті, кеңдік пен көрегендікті білдіреді. Бұл еркіндіктің, тәуелсіздіктің, мақсатқа, биікке ұмтылудың, болашаққа ұшудың символы. Сонымен бірге бүркіт қуатты күшке ие бола отырып, болашаққа қол жеткізуге кедергі келтіруге тырысқандардың бәріне лайықты тойтарыс бере алады. Бүркіттің сұлбасы жас егемен Қазақстанның әлемдік өркениет биігіне ұмтылу идеясынан да туындады.

Сол жағында, тудың тұсында Қазақстанның мәдениеті мен салт-дәстүрін бейнелейтін «қошқар мүйіз – қошқар мүйіз» типтік ұлттық ою-өрнек бар.

Ұлттық ою-өрнек бойынша бұл Қазақстанның туы екенін бірден аңғаруға болады.

Күн — тіршілік пен қуат көзі. Күннің сұлбасы байлық пен молшылықтың символы болып табылады. Сондықтан тудағы күннің барлық 32 сәулесінің дән тәрізді болуы - молшылық пен берекенің негізі болуы кездейсоқ емес.

Күннің, қыранның және ою-өрнектің алтын түсі халқымыздың жарқын болашағын, берекесін, бақыты мен байлығын білдіреді.

Мемлекеттік тудың авторы- Шәкен Оңласынұлы Ниязбеков.

«Біздің ту»

Күнді құшқан қас қыран,
Аясында қалқыған
Аспан түсті туым бар
Көк теңіздей шалқыған.
Көкірек жауар шымқай өң,
Көрген жерден елітер,
Көркем өрнек, кең көңіл
Көл пейілге кенелтер.

Елтаңба туралы.

Ожегов С.И. сөздігіне сәйкес елтаңба – «туларда, тиындарда, мөрлерде, мемлекеттік және басқа да ресми құжаттарда бейнеленген мемлекеттің, қаланың, таптың, рудың эмблемасы».

Әрбір мемлекеттің басқа мемлекеттерден ерекшеленетін өз елтаңбасы, белгісі, рәмізі болады. Рәміздердің тілін түсінетін адам кез-келген елдің елтаңбасына қарап, ол туралы көп нәрсе айта алады. Біз қазір Елтаңбамызға қарап, Қазақстан, Отанымыз туралы сөйлесетін боламыз.

Егеменді Қазақстанның бүгінгі елтаңбасы- екі атақты сәулетші Жандарбек Мәлібеков пен Шота Уәлихановтың орасан зор еңбегінің, шығармашылық ізденістерінің жемісі.

Елтаңба шеңбер нысанында болады. Дүниеде шардың пішіні ең мінсіз пішін болып саналады. Ал шеңбер осы кемелдікке ең жақын элемент ретінде көшпенділер арасында ерекше бағаланады. Бұл -өмірдің, мәңгіліктің символы.

Елтаңбамыздың негізгі идеясын бойына сіңірген орталық элемент шаңырақ болып табылады. Республиканың Мемлекеттік Елтаңбасындағы шаңырақ бейнесі – біздің ортақ үйіміздің, Қазақстанда тұратын барша халықтың ортақ Отанының бейнесі. Шаңырақтың мықтылығы оның уықтарының мықтылығына байланысты болғаны сияқты, ондағы бақыт әркімнің амандығына байланысты. Мемлекеттің болашағы да өз азаматтарының бірлігі мен татулығына, олардың ортақ үй – ортақ Отан игілігі жолындағы ортақ күш-жігеріне байланысты.

Шебер, тиімді және әдемі бейнеленген тұңғыық — киіз үйдің шаңырағы көгілдір, бейбіт аспан аясында жарқыраған күнге ұқсайды.

Елтаңбаның көгілдір кеңістігі бойымен ортасынан біркелкі сәуле шашып тұрған күмбез тәрізді уық тіректері тіршілік пен жылудың қайнар көзі — күн сәулелеріне ұқсайды.

Авторлар киіз үйдің кереге — сырғымалы тор негіздерін бейнелеу мәселесін шеше алды.

Шаңырақтың үш қырлы күмбездері оның беріктігін қамтамасыз ететін үш жүздің бірлігін білдіреді.

Елтаңбаның композициялық құрылымының келесі құрамдас бөлігі жарты ай тәрізді мүйізі бар алтын қанатты, пырақ аттар — тұлпарлар болып табылады.

Жылқылар шаруашылықта, басқыншылармен болған соғыстарда басты көмекші болды, өйткені жылқы да қазақтың элементі болып табылады.

Ежелден "Қазақ жылқысы мінсіз" деп айтылса, бұл табиғатпен ең жақындығын, ұқсастығын тағы бір мәрте көрсетеді. Қанатты ат Қазақстанның көпұлтты халқының қуатты және гүлденген мемлекет құру туралы арманын білдіреді. Олар сондай-ақ қоғамда, табиғатпен және әлемдік өркениетпен үйлесімділікті жақсартуға және қол жеткізуге деген таза ойлар мен ұмтылыстарды куәландырады.

Елтаңбаның ортасында бес бұрышты жұлдыз орналасқан. Біздің жүрегіміз бен құшағымыз барлық бес құрлықтың өкілдеріне ашық.

Елтаңбаны екі негізгі түс құрайды — алтын және көгілдір. Біріншісі ел халықтарының жарқын болашағына сәйкес келеді. Көгілдір аспан әлемнің барлық халықтары үшін ортақ. Елтаңбамыздағы оның түсі Қазақстанның әлемнің барлық халықтарымен бейбітшілікке, келісімге, достық пен бірлікке ұмтылысын білдіреді.

Елтаңбаның төменгі бөлігінде «Қазақстан» деген жазу бар.

Осылайша, авторлар геральдика тілімен қазақтардың бейбітшіл болмысын білдіреді. Республиканың барлық халықтарын ортақ шаңырақтың астында, ортақ үйіміз — Қазақстанның қуатты тірек құрылымдарына айналуға ұмтылуға шақырады.

Елтаңба туралы өлең
Қатар шапқан қос тұлпар,
Ай астында қазақ үй.
Қалықтаған жас сұңқар,
Шарықтаған таза күй.
Бұл таңбасы елімнің –
Елдігімнің белгісі.
Мұнда да бар ерлігім,
Мұнда да бар жер күші.
Қара шаңырақ – ел күні,
Асқақтатып тұр мұны.
Елтаңбасы – елдігім,
Елдің тыныш тірлігі
Әнұран туралы әңгіме
Мемлекетіміздің тағы бір рәмізі — Әнұраны

Әнұран – грек тілінен шыққан сөз, ерекше, ең маңызды жағдайларда орындалатын салтанатты әнді білдіреді.

Әнұран — еліміздің басты әні. Әнұранның музыкасын композитор Шәмші Қалдаяқов жазған. Сөзін жазғандар: Жүмекен Нәжмеденов, Нұрсұлтан

Назарбаев. Әнұранда еліміз, оның халқы, еңбегі, ерлігі, Қазақстан халықтарының достығы жырланады.

- Қазақстанның әнұраны қашан орындалады?

Парламент сессияларының ашылуы мен жабылуында; Ұлттық мерекелерге арналған салтанатты жиындардың ашылуында; теледидарда, радиода; тарихи ескерткіштердің ашылуында, мемлекеттік туды көтеру кезінде; басқа мемлекеттердің басшыларын қарсы алу және шығарып салу кезінде; барлық оқу орындарында оқу жылының басында және соңында.

Әнұран көпшілік алдында орындалған кезде барлығы орындарынан тұрып, әнұранды оң алақанымен жүректеріне қойып тыңдайды.

Мемлекеттік рәміздер Қазақстан Республикасының Конституциясында 9-бапта бекітілген, сондай-ақ 34-бапта «әрбір азамат Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздерін білуге және құрметтеуге міндетті» делінген.

Сонымен, Қазақстан Республикасының рәміздеріне арналған сынып сағатымыз аяқталды. Менің ойымша, сіз біздің Республикамыздың Мемлекеттік рәміздері туралы жаңа бір нәрсені есте сақтап қана қоймай, білдіңіз. Сіздер өз Отаныңыздың нағыз патриоттары боласыздар деп үміттенемін, өйткені Бернард Шоудың пікірінше, "патриотизм – бұл сенің елің басқалардан жақсы деген сенім, өйткені сен сонда тудың".

Өз Отаныңды сүй және Қазақстан Республикасының лайықты азаматтары бол!

Шығармашылық сәті. Сіздің алдыңызда тасымалдаушы көгершін тұр.

Онда ҚР рәміздерінде бар кез келген элементті бейнелеңіз.

Блиц – сауалнама. (Әр сұраққа әріп пайда болады)

Елтаңба, ту, әнұран бір сөзбен (рәміздер) **Р**

Қазақстанның Мемлекеттік Туында не бейнеленген? **К**

Тудағы бақыт пен байлықтың бейнесі (күн) **К**

Салтанатты ән (әнұран) **Ә**

Қазақстанның Мемлекеттік Елтаңбасында не бейнеленген? **Ж**

Тудың көгілдір бетінде қандай құс қалықтайды? **Қ**

Қазақстан Республикасының Елтаңбасында қандай жануарлар бейнеленген? **Ж**

Қазақстан Республикасының Әнұраны қалай орындалады және қалай орындалады?!

Жарайсыңдар!

Сіздерді тағы да оқу жылының басталуымен құттықтаймыз. Біздің сыныпта өз білімдері мен дағдыларын көбейтуге деген ұмтылыс, бір-біріне деген мейірімді қарым-қатынастан жылулық, жалынды ойындардан көңілділік әрқашан жеңіл болсын. Сіздерге оқуда сәттілік тілейміз, жолыңызда кездесетін қиындықтарды табандылықпен жеңіңіз. Сіздерге жақсылық және қуаныш!

Туған жеріңіз бен мәдениетіңіз туралы білімнің баспалдағымен батыл қадам жасаңыз!

Естеріңізде болсын, ана тілі мен ұлттық салт-дәстүрді үйрену - маңызды іс!

Жалпы білім беретін мектептің қалың бітіруші сыныптары арасында кәсіптік білім беру траекториясын саналы түрде таңдауды қалыптастыру (педагогтар мен ата-аналарға ұсынымдар)

*Терентьева Ирина Михайловна,
№ 4 ЖББМ" КММ педагог-психологы.
Көкшетау қаласының білім бөлімінің
Ақмола облысы білім басқармасының"*

педагог-зерттеуші, педагогика ғылымдарының магистрі

Қазіргі әлемде мамандық таңдау туралы ақпараттың алуан түрлілігімен жалпы білім беретін мектеп оқушылары, олардың ата-аналары мен мұғалімдері алдында білім беру жүйесін қалай дұрыс құру керек, нақты кәсіби өзін-өзі анықтау үшін қандай қосымша ресурстарды тарту керек деген сұрақ өзекті болып қала береді. мақсатты түрде және өз болашағына қуанышпен жылжу.

Бүгінгі күні жалпы білім беретін мектептегі бұл мәселе кәсіптік бағдар беру, әлеуметтік-психологиялық қызметі, «Жаһандық құзыреттілік» пәні және басқа да жалпы білім беретін және вариативті пәндердің тоғысында шешілуде.

Орта мектепте оқыған жылдарындағы оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты психофизиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып жүйелі жұмысты ұйымдастыру әркімге өзін, өзінің жеке көзқарасын, отбасының және жалпы елдің болашағын көруге мүмкіндік бере отырып, азаматтық өзіндік сана-сезімі бар оқушы тұлғасының жалпы мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді. Кәсіби дайындық жүйесін келесі жұмыс түрлері арқылы құруға болады:

1) Оқушылардың жеке ерекшеліктерін, қабілеттерін, бейімділіктерін анықтауға көмектесетін диагностикалық процедуралар.

2) Диагностикалық нәтижелерге негізделген консультациялар кәсіби бағыттардың біріндегі кәсіби болашақтың нұсқаларын «көруге» көмектеседі: «адам-адам», «адам-технология», «адам-табиғат», «адам-өнер», «адам-ақпарат».

3) Кәсіптер матрицасымен практикалық жұмыс, онда еңбек түрлерін қарастыруға болады: біреудің іс-әрекетін басқару, біреудің қажеттіліктеріне қызмет ету, білім беру және оқыту, сауықтыру, шығармашылық, өндіріс, жобалау, зерттеу, құқықтарды қорғау, қадағалау және бақылау. Сала саласындағы мәліметтерді еңбек түрлерімен сәйкестендіру кезінде сіз нақты кәсіптердің тізіміне кіре аласыз. Мысалы, «техник-адам» және «менеджмент» салаларында еңбек түрі ретінде сіз өзіңізді технолог, диспетчер, инженер және т.б. ретінде көрсете аласыз.

4) Еңбек саласы мен түрлеріндегі профильді анықтағаннан кейін сіз кәсіби сынақтарға ауыса аласыз, яғни ұтыласыз ойын түріндегі кәсіби рөлдер. Бұл жерде тосынсыйлар күтіп тұруы мүмкін: сенімсіздік адвокат рөлінде сырғып кетуі мүмкін, клиентке тітіркену шаштараз рөлінде жинақталады, дәрігердің рөлін ойнағанда зейіннің төмендігі анықталады. Содан кейін не істеу керектігін және әрі қарай қайда жылжу керектігін ойластыру керек: зейінді,

шыдамдылықты дамытып, өзіне деген сенімділікті арттыру немесе өзіңізді жаңа мамандықта қарастыру.

5) Одан кейін оқу орнын таңдаудың ұзақ кезеңі келеді. Ол үшін оқушылар, оның ішінде ата-аналарымен бірге кәсіптік бағдар беру мұғалімінің жетекшілігімен колледждер мен жоғары оқу орындарына барады. Онда болу, атмосфераны сезіну, оқу жағдайларын, мұғалімдерді, құрал-жабдықтар мен оқу құралдарын, соның ішінде технологияны өз көзіңізбен көру өте маңызды.

6) Осындай жұмыс циклынан кейін оқушы пән мұғалімімен бірге оқытылатын пәндерді басқа қырынан қарастыра алады, яғни оқу материалынан мамандықты игеруде іс жүзінде не қолданылатынын анықтай алады.

7) «Жаһандық құзыреттілік» сабақтарында қаржылық сауаттылық, бизнесті құру және жеке тұлғаның кәсіби және тұлғалық болашақтағы бәсекеге қабілеттілік критерийлеріне қатысты басқа да мәселелер, басқаша айтқанда, БҰҰ ОДМ және ЭЫДҰ сәйкес жастарға қойылатын барлық заманауи талаптар оқытылады. .

Іс-әрекет түрлері педагог-психологтардың, педагог-профессорлардың функционалдық міндеттерін, «Жаһандық құзыреттіліктерді» оқытуға қойылатын талаптарды белгілейтін құжаттармен қамтамасыз етіледі.

Орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметтің жұмыс істеу ережелерінде (2022 жылғы 25 тамыздағы № 377 МП бұйрығы) психологиялық қызметтің мақсаты көрсетілген – психологиялық-педагогикалық қолдауды жүйелі ұйымдастыру, білім алушыларды табысты оқыту, дамыту, әлеуметтендіру үшін психологиялық-педагогикалық және әлеуметтік жағдайлар жасауға бағытталған *және кәсіби білім беру траекториясын саналы түрде таңдауды қалыптастыру.*

Жылы педагог-кәсіптік бағдар берушінің лауазымдық міндеттері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 «Педагог лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» бұйрығына сәйкес Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 31.03.2022 жылғы № 121 бұйрығымен жаңа редакцияда. Педагог-кәсіптік бағдар беруші. (88 тармақ): мектепте кәсіптік бағдар беру жұмысын ұйымдастырады, кәсіптік бағдар беру жұмысына ұйымдастырушылық-әдістемелік басшылықты қамтамасыз етеді; оқушылардың мамандығын саналы түрде таңдауға бағытталған іс-шараларды жүзеге асырады.

Мектептегі отбасылық деңгейдегі жұмыспен қатар келесі жұмыстарды жүргізуге болады: Отбасының әрбір мүшесі үшін жеке маңыздылығына қарай жұмыс сипаттамаларын 1-ден 15-ке дейін бағалау. Отбасының әрбір мүшесі жеке жұмыс істейді, содан кейін өз нұсқасын айтады.

ЖҰМЫСТЫҢ СИПАТТАМАСЫ

Жұмыстағы толық дербестік;

Кепілдендірілген жақсы жалақы;

Тазалық, қолайлы жағдайлар;

Адамдарға пайдалы, маңызды нәрсе жасауға мүмкіндік беретін жұмыс;

Тәжірибелі және әділ басшының басшылығымен жұмыс істеу;

Эксперименттерге қатысу, жұмыстың жаңа әдістерін меңгеру мүмкіндігі;

Жеңілдіктер мен қосымша қызметтердің болуы;
Денсаулық үшін қауіпсіз жұмыс;
Жағымды адамдармен жұмыс істеу;
Нақты белгіленген міндеттермен жұмыс істеу;
Өз идеяларын жүзеге асыру мүмкіндігі;
Абырой, қоғамдағы өз орнына жету мүмкіндігі;
Жүйке кернеуін қажет етпейтін тыныш, өлшенген жұмыс;
Әртүрлі адамдармен танысуға және олармен байланысуға мүмкіндік беретін жұмыс;

Жұмыс уақытынан тыс уақытта ойланудың қажеті жоқ жұмыс.

Осылайша, отбасы балаларының кәсіби қызметіндегі басымдықтарды түсініп, қабылдай алады. Мұнда жұмыстың маңызды сипаттамаларын талқылауға және шешуге көмектесуге, мамандықты идеализациялаудан және білім алғаннан кейін және мамандық бойынша жұмыс істеуден бас тартқаннан кейін орын алатын үмітсіздік пен үмітсіздікті болдырмауға мүмкіндік бар. Ал мұның астарында күйзеліс, ұзаққа созылған күйзеліс, көңіл-күйдің бұзылуы, шиеленістің күшеюін елемей әрекеттері немесе тәуелділік мінез-құлқының (құмар ойындар, нашақорлық, ішімдік ішу, есірткі және т.б.) тез қалыптасуы болуы мүмкін.

Осылайша, біз жалпы білім беретін мектептің бітіруші сынып оқушыларының кәсіптік білім беру траекториясын саналы түрде таңдауын қалыптастыруды әлеуметтік ауруларға сапалы балама ретінде қарастыра аламыз. Ал ол үшін білім беру органдары бекіткен диагностикалық банктен бастап, мамандықтар матрицасы бойынша жұмысты аяқтай отырып, мектептегі қолда бар ресурстарды, сондай-ақ олардың болашағын ескере отырып, отбасылық кеңестерді пайдалану жеткілікті. Баланың дұрыс қалыптасқан кәсіби траекториясы тұтастай алғанда отбасының траекториясын өзгертеді, бұл мектеп пен отбасының үйлесімді немесе керісінше үздіксіз жұмысының нәтижесі болып табылады.

Тақырып бойынша төртінші сынып оқушыларымен өткізілетін сабақтардың тақырыптық жоспары: «Мен орта мектепке қашан ауысамын?..»

№	Программное содержание	Ход занятия
1.		1.Упр. «Кто Ты? Кто Я» 2.Упр. «Ассоциации» 3.Упр. «Продолжи фразу» 4.Упр. «Те, кто...» 5.Упр. «В гостях у сказки» 6.Вопросы 7.Анализ занятия 8.Дом. задание
2.	Познай себя	1.Психологический настрой 2.Упр. «Светофор» 3. Обсуждение дом. зад. 4. Самоанализ «Кто Я? Какой Я?» 5.Упр. «Вот я какой! Угадали?» 6. Анализ занятия
3.	Мир эмоций	1. Игра «Угадай эмоцию» 2.Упр. «Фигуры эмоций» 3. Игра «Назови эмоцию» 4. Игра «Изобрази эмоцию» 5.Упр. «Поставь балл эмоции» 6. Анализ занятия 7. Дом. задание
4.	Понимаем ли мы друг друга	1.Упр. «Где я?» 2.Упр. «Рисунок по инструкции» 3. Тест «Умеете ли вы слушать?» 4. Игра «Пойми меня» 5.Игра «Если бы человек был бы...» 6.Упр. «Телефон» 7. Игра-шутка «Пойми меня» 8.Сравнение понятий «слушать» и «слышать» 9. Анализ занятия
5.	Путешествие «Алые паруса»	1.Игра «ритмичные хлопки» 2.Игра «Глаза в глаза» 3.Упр. «Ассоциации» 4.Рассказ о повести «Алые паруса» 5.Упр. «Наши лучшие качества» 6.Игра «Наши интересы» 7.Игра «Ассоциации» 8.Рефлексия всех занятий

Переход от младшей ступени образования к основной в современном школьном укладе сопровождается достаточно резкими переменами в жизни школьников. К ним относятся: повышение требований к самостоятельности и ответственности учащихся, возрастающая сложность предметного содержания обучения, новые отношения с учителями-предметниками, смена обстановки и прочее.

Тренинговые занятия для учащихся 4-х классов нацелены на помощь учащимся в адаптации к обучению в пятом классе. Это своеобразная возможность предупреждения тех проблем, с которыми могут встретиться учащиеся в начале учебы в 5-м классе. С целью преодоления тревожности будущих пятиклассников, негативных эмоций, сопровождающих переход в пятый класс, и следует проводить подобного рода занятия.

Цель: оказание психолого-педагогической поддержки учащимся 4-х классов в период окончания обучения в начальной школе.

Задачи:

1. Определение учебных трудностей учащихся и отношение к ним;
2. Преодоление негативных эмоций, связанных с обучением в школе;
3. Стимулировать фантазию, воображение учащихся;
4. Способствовать снятию тревоги учащихся;
5. Развивать умение разрешения конфликтных ситуаций;
6. Развивать умения самоанализа и самовыражения;
7. Воспитание культуры общения, умения прислушиваться к высказываниям других людей

Методы работы

На занятиях используются диалоги, рисунки, рассказы, ролевые и подвижные игры, групповая дискуссия, развивающие упражнения и их обсуждение.

Занятия носят игровой, занимательный характер, что поможет учащимся быстрее входить в ритм занятия, с удовольствием включаться в деятельность. Эффективность занятий заключается в развитии творческого потенциала детей, в приобретении ими навыков анализа своих чувств, проблем, отношений, событий; в формировании умения приобретать знания.

На занятиях не ограничивается самостоятельность и активное участие детей в решении задач.

Организация занятий

Программа включает пять встреч с учащимися, которые быть проведены в течение одной недели. Занятие длится 30-40 минут.

Сабақ1.

Міндеттері: Балаларды сабақтың мақсаттарымен, жұмыс формасымен таныстыру, сабақта өзін-өзі ұстау ережелерін қабылдау, мазасыз оқушылардың дәрежесін зерттеу, білім алушылардың мектептің кейінгі өміріндегі маңыздылық дәрежесі туралы пікірлерін зерделеу, құқықтық қауіпсіздік мәселелерінің алдын алу.

Міндеттері: Жаңа білім, мәртебе туралы түсініктерін дамыту, ішкі ресурстарды жұмылдыру, өз бетінше белсенділік таныта білу және құрдастарымен ынтымақтаса білу.

Материалдар: Жазбаларға арналған парақтар, дәптерлер, әр топшаға арналған ватман қағаздары, фломастерлер, шарлар, тұлыптар.

Сабактың барысы:

1.Упражнение «Кто Ты? Кто Я?»

Здравствуй, ребята! Сегодня мы проводим с вами не совсем обычное занятие. Оно будет посвящено воспоминаниям и надеждам, мечте и фантазии. Вы любите фантазировать? Тогда давайте отправимся в 2004 год...

Что связано с этим годом для вас?

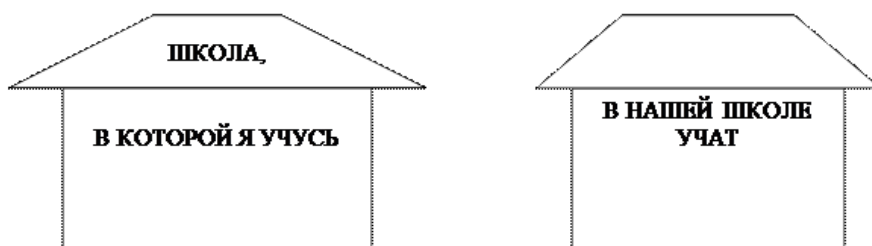
Каким был ваш первый школьный день?

Что вам больше всего запомнилось из первого школьного дня?

Какой вам представлялась школа тогда, и какой она вам кажется сейчас?

2.Упражнение «Ассоциации»

Учащимся предлагается назвать прилагательные, которыми они хотели бы охарактеризовать свою школу и поделиться своим мнением о том, чему учат в школе.

Жұмысты әр топ өз үлгісін жасайтын топтарда жүргізуге болады. Содан кейін оқушылар өз үлгілерін көрсетіп, қорғайды.

3.Упражнение «Продолжи фразу»

Участникам предлагается продолжить фразу: «В начальной школе мне больше всего запомнилось...»; «В пятом классе мне хотелось бы...»

Все высказываются, передавая друг другу мяч или игрушку. Ведущий отмечает наиболее интересные высказывания и оптимистические ожидания, обращает внимание на то, что все участники имеют довольно большой опыт, поэтому дальнейший путь должен быть легче. Каким он будет?

Ведущий предлагает поговорить о том, что нового появиться в школьной жизни учащихся в связи с переходом в 5-й класс.

4.Упражнение «Те, кто»

Делают шаг вперед те, кто любит сладкое; поднимает правую руку те, у кого есть кошка; приседают те, кому нравится играть в футбол, и тому подобное. После окончания упражнения предлагается всем взяться за руки. При этом ведущий подчеркивает, как много общего у участников и желает им в будущем при переходе в 5-й класс найти себе таких же товарищей, а при возможности не расставаться имеющимися друзьями.

5-жаттығу. «Ертегіге бару».

Енді біз Ертегілер еліне барып, бір қызық Әңгімешіге барамыз. Оның үлкен сөмкесінде әр түрлі ертегілер сақталған. Оның рұқсатымен біз сөмкеден ерекше біреуін табуға тырысамыз ба? Бірақ сіз бен біз оқуға қызығушылық таныту керекпіз. Сонымен ертегіні тыңдайық, достар!

В далекие времена в одной семье жил мальчик. Был он веселый, непоседливый, любил играть с другими мальчиками во дворе в свои мальчишеские игры, помогал папе выполнять нехитрую мужскую работу, а маме – даже мыть посуду!

Учился этот мальчик в школе, в селе она была одна, и рано поутру все мальчики и девочки вприпрыжку бежали в школу.

Кто-то бежал с охотой, кому-то было трудно проснуться, и он, пыхтя, бежал позади всех. Самым последним бежал в школу знакомый нам мальчик. Не то чтобы ему не хотелось учиться, просто было очень трудно рано вставать из теплой постели, одеваться и делать так каждый день.

Однажды, когда он в очередной раз оказался самым последним на дорожке, ведущей в школу, прямо перед собой он увидел перышко необыкновенной красоты. Оно сверкало на солнце и переливалось всеми цветами радуги. Мальчик остановился, схватил перышко и забыл о том, что ему нужно бежать в школу...

... В течение секунды перышко подняло мальчика, закрутило в вихре и забросило его на радугу, которая висела над школьным двором.

Мальчик кувыркался на радуге, прыгал, стоял на голове, смотрел на школу, в которой в это время сидели за партами мальчики и девочки из его села, смеялся, свистел и вообще делал то, что ему больше всего хотелось делать.

...Так прошел час, два, три, а что было потом с мальчиком?

Ребята придумывают окончание сказки и объясняют, почему они придумали именно такое окончание сказки.

Білім алушыларға қойылатын сұрақтар:

1. Баланың орнында кім болғысы келеді және неге?
2. Бала мүлде оқығысы келмеді деп есептей аламыз ба?
3. Баланың бұл мінез-құлқына не себеп болуы мүмкін?

Сабақты талдау.

Сабақтың қалай өткенін көрейік? Эмодзиді таңдаңыз, қызықты, қызықты емес, қиын немесе оңай және екі эмодзиді көтеріңіз. Енді оларды тақтаға іліп қоюға болады.

Үй тапсырмасы.

Айналаңдағы адамдарда сен үшін ең маңызды қасиеттер қандай екенін ойлап, дәптеріңе жаз. (тіпті, 10 қасиет жазуға болады)

Сабақ 2.

Мақсаттар:

Міндеттер:

Материалдар.

Сабақтың барысы:

1-жаттығу: Психологиялық қатынас. Білім алушылар мұғалімнен кейін қайталайды:

МЕН – АДАММЫН.

МЕН – КҮЛҮДІ ЖӘНЕ ТАҢДАНУДЫ, РЕНЖУДІ ЖӘНЕ РЕНЖУДІ БІЛЕМІН.

МЕН – ОЙЛАУДЫ, ТҮСІНУДІ, ТЫҢДАУДЫ ЖӘНЕ ЖАУАП БЕРУДІ БІЛЕМІН.

МЕН ҚАТЕЛЕСУІМ МҮМКІН.

МЕН – ҚАЛАЙ ҮЙРЕНУДІ БІЛЕМІН.

МЕН – ОҚЫҒЫМ КЕЛЕДІ.

2. «Бағдаршам» жаттығуы.

Здравствуйте, ребята! Пришло время нашей новой встречи. Нас с вами ждут увлекательные путешествия в Страну сказок. Мы будем много рисовать, играть, придумывать интересные истории и переживать увлекательные приключения.

Сейчас я раздам вам сигналы светофора. С их помощью вы сможете мне узнать ваше мнение о прошлом занятии.

Итак, если во время нашей прошлой встречи вам было неуютно или неинтересно, то вы поднимаете красный кружочек.

Если на прошлом занятии вам было интересно, но вам что-то не понравилось, или какое-то упражнение вызвало у вас чувство дискомфорта, то вы поднимаете желтый кружок.

А если вам очень понравилось прошлая наша встреча, вам было интересно, вы узнали для себя что-то новое, то вы поднимаете зеленый кружок.

Я считаю до трех, и мы включаем светофор.

Раз... Два... Три...

(Ведущий спрашивает учащихся, почему они сделали такой выбор, просит аргументировать свой выбор; особое внимание уделяет детям, поднявшим красный кружок.)

3. Обсуждение домашнего задания

Качества, выделенные ребятами, записываются на доске, обсуждаются их варианты. Далее ребята записывают черты, которые выделяют в себе. Каждому из них предлагается сравнить выделенные черты (в себе и других). Обсуждаются результаты.

4. Самоанализ «Кто Я? Какой Я?»

Необходимо продолжить письменно три предложения:

Я думаю, что я...; Другие думают, что я...; Мне хочется быть...

Для каждого предложения подберите от 5 до 10 определений из списка на плакате. Количество совпадений подсчитывается. На доске отмечается, как много общего между учащимися.

5. Упражнение «Вот я какой! Угадали?»

Участники заполняют анкету, в которой описывают себя и свои увлечения, но не подписывают работу (все ставят на ней свой значок). Сдают свои варианты. Ведущий их перемешивает и раздает. Ребятам необходимо при озвучивании работы узнать, чья она.

Сабакты талдау.

Сізге не ұнады?

Қандай қиындықтарды бастан өткердіңіз?

Кімге өзін немесе басқаларды бағалау қиынырақ?

Сабақ 3.

Міндеттері: Білім алушыларды эмоциялармен таныстыру: басқа адамдардың эмоционалдық күйлерін анықтауға үйрету, өз эмоцияларын басқара білуге үйрету.

Міндеттері: Белгілі бір эмоциялардың көрінуіне әсер ететін факторлар туралы идеяларды өзектендіру, өзінің эмоционалдық жағдайына ерікті әсер ету дағдыларын дамыту.

Материалдар: Эмоциялардың сызбалық бейнесі бар плакат, тапсырмалары бар карточкалар, эмоциялар атаулары жазылған бланкілер, доп, фломастер, қарындаштар.

1. «Эмоцияны тап» ойыны. Мұғалім кішкентай балалардың жағдайын көрсетпей, эмоциялардың схемалық бейнелерін іліп қояды. Білім алушылар плакатта қандай эмоциялар бейнеленгенін болжайды.

2. Упражнение «Фигуры эмоций»

Ребята рисуют пять больших фигур на листе А4. Потом, подписав имена четырех из них (гнев, радость, страх, ярость), раскрашивают цветными карандашами. Придумывают имя пятой фигуре, раскрашивают, используя такие цвета, которые соответствуют её эмоциональному состоянию.

3. Игра «Назови эмоцию»

Предавая мяч по кругу, участники называют эмоции, мешающие общению. Затем мяч передается в другую сторону и называются эмоции, помогающие общению.

4. Игра «Изобрази эмоцию»

Эмоции можно выражать с помощью движений, мимики, жестов, интонации. Необходимо подготовить карточки, на которых будет написана та или иная эмоция (радость, грусть, насмешка, обида, страх, удивление и т.д.). Каждый из ребят по очереди достает из конверта карточку и пытается изобразить доставшуюся ему эмоцию без слов. Остальные должны угадать, что за эмоция.

5. «Эмоцияға ұпай қой» жаттығуы.

Әртүрлі эмоциялары бар бланкілерде жауап берушінің оны қаншалықты жиі сезінетініне байланысты әрбір эмоцияға балл (1-ден 10-ға дейін) қою ұсынылады. Содан кейін талқылау басталады. Қорытынды жасайды.

Сабақты талдау.

Сіздің ойыңызша, эмоциялар сіздің өміріңізде қандай рөл атқарады?

Сабақта жаңа не маңызды болды?

Сізге бұрын не белгілі болды?

Үй тапсырмасы.

Әр түрлі жағдайларда сіздің мінез-құлқыңызды байқауға тырысыңыз, қарым-қатынас және сіздің эмоцияларыңызға қалай иелік ететіндігіңізді байқауға тырысыңыз, эмоцияларыңызға иелік ету тәсілдерін жазыңыз.

Сабақ 4.

Мақсаттары: Өзінің «Менінің» маңыздылығын көрсету, білім алушыларды өзімен және басқалармен үйлесімді өмір сүру қажеттілігін түсінуге жетелеу, өзара түсіністіктің маңыздылығын көрсету.

Тапсырмалар: Балаларға мінез-құлықтың жаңа формаларын (вербалды) модельдеу және сынап көру мүмкіндігін беру. Вербалды емес,) өз іс-әрекеттері үшін жауапкершілікті дамыту.

Материалдар: «Тыңдай аласың ба?» тесттің бланкілері, бос парақтар.

Сабақтың барысы:

1.Упражнение «Где я?»

В этом упражнении ведущий игрок – детектив должен назвать с закрытыми глазами, где находится человек, издающий звуки.

2. Упражнение «Рисунок по инструкции»

Это упражнение требует сосредоточенности и умения действовать по правилу. Сначала все рисуют свой домик. Потом, убрав рисунок, достают чистый лист и работают в парах – один рисует с закрытыми глазами дом под диктовку соседа-автора. В конце сравнивают, похож ли рисунок на авторский. Затем ребята меняются местами. После упражнения обмениваются впечатлениями: партнерам дается возможность обсудить ход совместной работы.

3.Тест «Умеете ли вы слушать?»

Каждый учащийся получает бланк с вопросами. Всего 7 вопросов, сразу на занятии ребята изучают результат.

Тест «Умеете ли вы слушать?»

1. Ты часто отвлекаешься, когда с кем-то разговариваешь?
2. Делаешь ли ты только вид, что слушаешь, а сам думаешь о другом?
3. Реагируешь ли ты эмоционально на слова рассказчика?
4. Ты часто перебиваешь собеседника?
5. Ты слушаешь или только делаешь вид, что слушаешь?
6. Ты мечтаешь о чем-то своем, когда слушаешь других?
7. Возможно, ты обдумываешь, что сказать, когда слушаешь собеседника?

Теперь подсчитаем результаты: чем больше у вас ответов «да», тем хуже вы умеете слушать. Давайте подумаем над вопросом, что мешает нам слушать других?

4.Игра «Пойми меня»

Одновременно все участники громко произносят свое слово, а водящий повторяет все слова, которые удалось услышать.

5. Игра «Если бы человек был бы...»

Два игрока выходят за пределы комнаты. Оставшиеся выбирают одного человека, и придумывают ассоциации к нему по следующим критериям (карточкам): машина, время суток, животное, птица, мебель, цвет...

6. Упражнение «Телефон».

Упражнение проходит в два этапа:

- 1.По кругу передается фраза так, чтобы слышал только рядом стоящий.
- 2.По кругу в обе стороны передается фраза, так чтобы слышал только рядом стоящий. Фраза должна вернуться без изменений.

7. Игра-шутка «Пойми меня»

Участники объединяются в группы, изображая «глухого и немого», «глухого и неподвижного», «слепого и немого». Им дается задание договориться о подарке другу.

Сравнение понятий «слушать» и «слышать»

Подумайте, почему человеку даны два уха, два глаза и только один язык?

Что важнее: чтобы тебя слышали или слушали?

Что для вас является ценным и самым главным в жизни? (Варианты можно записать на доске?)

Когда человеку бывает хорошо?

Анализ занятия

Трудно ли было оценивать себя?

Что нового вы узнали о себе?

Сабақ 5.

Мақсаттары: Өмірдегі жаңа күтілетін өзгерістерге оң көзқараспен қарау.

Міндеттері: Білім алушылардың коммуникативтік, рефлексивтік іскерліктерін дамыту.

Материалдар: Қызыл желкенді яхтаны бейнелейтін плакат, хаттары бар бөтелке, бос қағаздар және "Ассоциацияларды" ойнауға арналған плакаттар.

Сабақтың барысы:

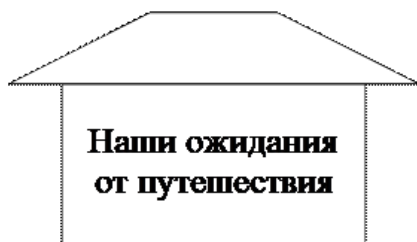
1. «Ырғақты шапалақтар» ойыны. Үлкен шеңберге тұрып, көзіңізді жұмыңыз. Мен сізге белгі бергеннен кейін, әркім өзіне ұнайтын қандай да бір ырғақты алақанымен қағуы керек. Алдымен сіз тек өзіңізді естисіз. Дегенмен, уақыт өте келе сіз көршілеріңіздің ырғақтарын ажырата бастайсыз, мүмкін, сіз жалпы ырғақты үлгіні жасай аласыз. Егер сіз сәттілікке жетсеңіз, көзіңізді ашыңыз және бір -біріңізбен көзқарастарыңызбен сөйлесіңіз. Мақсатқа жеткенше ойнаймыз.

2.Игра «Глаза в глаза»

А теперь пообщаемся друг с другом только при помощи взгляда. Сейчас вы будете разведчиками. Вам нужно связаться друг с другом глаза в глаза. Сделать это нужно быстро, точно, скрытно: без слов, кивков, жестов. Сигнал: «Встреча!» -встретиться, пожать друг другу руки, поменяться местами.

3 Упражнение «Ассоциации»

Переход в 5-й класс становится для вас началом новой школьной жизни. С чем можно сравнить учебу в 5-ом классе, как вы думаете? Может быть, это путешествие? С препятствиями, с приключениями, с трудностями и их преодолением?

4. Рассказ о повести «алые паруса» А. Грина.

Представьте себе, что и у вас есть возможность путешествовать на этом корабле.

Звучит музыка, слышен шум моря. На доске открывается плакат с изображением яхты с алыми парусами.

Парусник легко качается на волнах. Мы стоим на палубе, и ветер странствий зовет нас в дальний путь, треплет наши волосы. Мы смотрим в морскую даль, такую манящую и загадочную. Над нами огромное синее небо, такое же безоблачное, как море. В путь! В путь! Осталось лишь закрепить паруса. Но как это сделать?

5.Упражнение «Наши лучшие качества»

Ведущий показывает детям бутылку с письмами.

-Есть такой обычай: отправлять по морю письма в бутылках. Быть может, мы найдем ответ в этой бутылке, которая прибилась к нашему берегу?

Из бутылки извлекаются письма. Письма раздаются адресатам и читаются.

- Какие же новости принесли вам волны?

В процессе разговора ведущий должен подвести детей к мысли, что содержание всех писем – это описание их человеческих качеств.

Идет обсуждение писем и обмен мнениями.

- Что больше всего удивило в посланиях, порадовало?

- Как вы думаете, сколько парусов у этой яхты? (Их ровно столько, сколько детей в классе). Выберите самое сильное, как вы считаете, свое качество, названное в письме

6. Игра «Наши интересы»

Любой ветер не страшен нашим алым парусам, любые трудности можно преодолеть, опираясь на самые лучшие, самые сильные наши качества.

Итак, представьте себе, что наш парусник вышел в открытое море. Плавание проходит вполне спокойно. У экипажа есть время для своих собственных дел по интересам.

А какие же есть у экипажа класса интересы, пристрастия, желания, развлечения?

Ребята делятся на группы по рядам.

Анкета:

1. Твое любимое животное.
2. Любимое занятие.
3. Любимый цвет.
4. Любимое блюдо.
5. Любимый фильм.
6. Твоя мечта - ...

Рефлексия: один человек из группы рассказывает, по каким вопросам более всего совпадений, а по каким есть различия.

- Значит в свободное время матросы на корабле могут собраться в кают-компаниях по интересам.

На иллюминаторы корабля прикрепляются таблички – названия клубов по интересам: любители кошек, меломаны, спорт, танц-клуб, кулинары, киноманы...

7. «Ассоциациялардағы» ойын. Менің досымның бойында қандай қасиеттер болуы керек?

Кездесулердің қорытындылары: Сізге не ұнады? Не қызық болды? Не пайдалы болуы мүмкін?

Қатысқандарыңыз үшін рақмет! Жарайсындар! Мұндай батыл матростар үшін ешқандай шабуыл қорқынышты емес. Жолыңыз сәтті болсын!

Қосымша 5.

Оқу дербестігіне апаратын жол басталады... қиялдың оянуымен!

Бізге дербестік оқушы проблемаға тап болған кезде пайда болатын сияқты. Бірақ мәселенің өзі танымдық мотив туғызбайды. Іске эмоциялар мен қиялдың енуі қажет... (Анатолий Витковский)

Негізгі қондырғылардың бірі тәрбие бағдарламалары – балалардың оқу және сыныптан тыс жұмыстарды өз бетінше орындау қабілетін дамыту. Бірақ мәселе мынада: мұндай оқытуды ұйымдастыру кезінде мұғалімдер көбінесе тиімді педагогикалық әдістер мен құралдардың жетіспеушілігіне тап болады. Дегенмен, білім беру дербестігін дамыту үшін жұмыс істейтін бірқатар заманауи білім беру технологиялары бар. Өзге де мазмұн...

Егер сіз балаларды өз бетінше білім алуға үйретуді мақсат етіп қойсаңыз, онда оқу іс-әрекетінің мазмұны түбегейлі өзгеше болады, өйткені өз бетінше оқу нені білдіреді? Бұл дегеніміз: біз бір нәрсені қалай жасау керектігін білмейміз, содан кейін оның жасалу жолын ашамыз (жасаймыз, табамыз) және жаңа шеберліктің баспалдағына көтерілеміз. Алайда, көтерілу орын алуы үшін,

біз қалаған нәтижеге жету үшін өзімізде бар нәрседен жетіспейтінге (жаңа білім немесе басқа ресурстар) өте күрделі ауысуды жасауымыз керек.

Бірақ балалар белгілі және белгісіз арасындағы осы "алшақтықты" өз бетінше еңсеруі үшін оларға қалай және нені үйрету керек?

TRIZ педагогикасы тұрғысынан мұндағы негізгі қадамдар мәселені қайшылық ретінде көрсету және осы қайшылықты шешу болып табылады. OTSM-TRIZ-де бірінші және екінші міндеттерді шешуге көмектесетін көптеген құралдар әзірленді, бірақ балалар оларды қолдануды үйренуі үшін оқу сабақтарын арнайы ұйымдастыру қажет, өйткені ТРИЗ-педагогиканың мазмұны пәндік білім емес, мәселелермен жұмыс істеу әдісі, сондықтан триздік білім берудегі оқу процесі пәндік оқытудың әдеттегі технологияларына қарағанда түбегейлі басқаша құрылады.

Мәселені жақсы көруге бола ма?

Ең алдымен, біз оқушының оқу үдерісіне эмоционалды қатысуына ерекше мән береміз. Бұл принципті мәселе: егер тәрбиелік міндеттер бала үшін жеке маңызды мағынаға ие болмаса, тәуелсіздіктің қандай да бір дамуы туралы сөз болуы мүмкін емес. Баланың алдына проблема қою керек және ол өз алдына мотив тудырады деп ойлау қате. Өкінішке орай, бұл педагогикалық ортада жиі кездесетін қате түсінік.

Сонымен қатар, қазіргі заманғы көптеген балалардың мектепке, ең болмағанда, эмпирикалық багажы нашар, мектепке келуі мәселені қиындатады. Ал мектеп оларға бірден дерлік абстракцияның жоғары деңгейінде әңгімелесуді ұсынады және қалай тек мұғалімдер ғана балалармен түсінікті, балаға жақын сөздердің астарында мағыналары аз, оқуға деген қызығушылық сейілетін тілде сөйлесе бастайды.

Қызығушылықтың ұшқыны сөнбеуі үшін не істеу керек? Ойнау!

Біріншіден, балалар кейінірек сабақта жұмыс істейтін нәрселермен (мағыналарымен) жеткілікті түрде ойнауы керек. Сабақтарымызда "Менің достарым", "Бауырсақ", "Мен сені өзіммен бірге алып кетемін", "Шифрлаушылар", "Өзгерістер тізбегі", "Фактілерді болжау", "Иә–жоқ" ойын тренингтері үнемі өткізіліп тұрады... Неге бұл тренингтер? Себебі тікелей ойын барысында балалар TRIZ тәсілінің негізгі ұғымдарымен, принциптерімен таныса бастайды және проблемалармен өз бетінше жұмыс істеудің негізгі дағдыларын дамытады. Мұндай дамудың логикасы баланың білім беру үдерісіне, оның интуициясына, бейнелі және логикалық ойлауына, эмоционалды тәжірибе жинақтауына тұтас қосылуын көздейді.

Болжамдар мен түрлендірулердің әсері

Енді бір-бірінен кейінгі төрт кәсіптің "суреттерін" көрсете отырып, OTSM-TRIZ-Education туралы кеңірек түсінік беруге шағын штрихтармен тырысайық.

Бірінші сабақ: балалар әр түрлі жұмбақтардың қалай ұйымдастырылғанын шешеді және түсінуге тырысады: сипаттау, салыстыру жұмбақтары, қарама–қайшылықтары бар жұмбақтар: "төменге түседі - жолды бұзады, жоғарыға көтеріледі – салады". «Бұл не: кей жерлерде тікенді, кей

жерлерде жағымсыз, кейде тікенді, кейде жағымсыз, жеке-жеке тікенді, бірге жағымсыз?»...

Екінші сабақ: балалар "Менің достарым" ойынын ойнайды. Мұғалім заттардың суреттері бар суреттерді қолына алуды ұсынады. Менің достарым – тәтті дәмі барлардың бәрі. Маған келіндер, достарым". Егер балалар объектілерінде аталған қасиет болса, балалар мұғалімге жүгіреді. Егер сызбадағы бұл белгі анық болмаса, онда шамамен келесі диалог орын алуы мүмкін:

– Маша, сенің затың – нан, бірақ ол тәтті ме?

– Ал мен оған қант себемін – ол тәтті болады!

Балалар нені үйренеді? Олар проблемаларды өз бетінше шешудің негізгі дағдыларын меңгереді: белгілі бір қасиеті бар объектілерді таңдау және оларды түрлендіру мүмкіндігі.

Үшінші сабақ: мұғалім ертегі кейіпкерінің немесе әдеби кейіпкердің қандай да бір әрекетін талқылауды ұсынады. Мысалы, анасының тыйымына қарамастан қара өрік жеген кішкентай Ваня (Толстойдың «Тас» әңгімесінен). Жігіттер Ваняның орнына келгеннен кейін, таңдау жағдайына тап болады (іс–әрекет әрқашан таңдау болып табылады) – қара өрік жеу немесе жемеу және Ваня тыйымды бұзса немесе бұзбаса, не жақсы, не жаман болатынын талқылайды және әрбір шешімнің оң және теріс жақтары бар екені белгілі болды (бұл жерде баланың бұл жағдайды ересек адамнан басқаша көретінін есте ұстаған жөн). Ал басқа таңдау жағдайында оң және теріс жақтары ауыстырылады.

Төртінші сабақта балалар қиял әлемінің тұрғындарымен танысады. «Алып–балақай» кез келген белгінің мәнін төмендетуі немесе жоғарылатуы мүмкін; "Артта жүгіру" сиқыршысы уақыт өте келе еркін қозғалады және заттарды өткенге және болашаққа тасымалдайды; "Ертегі–Инверсия" сиқыршысы объектінің қасиетін керісінше өзгертеді, ол қарды қыздырып, ауаны қатты ете алады... Әр түрлі сиқыршылардың қасиеттерін есте сақтау өте маңызды, өйткені балалар "Трансформациялар тізбегі" ойынына тап болады. Сюжет қиял әлемінің кеңістігінде өрбиді, онда кез келген өзгерістер болуы мүмкін, тек сиқыршыларға дұрыс бұйрық беру керек. Мысалы, кішкентай шаршыны үлкен үшбұрышқа немесе кірпіні тышқанға айналдыруға болады. Жалғыз сұрақ : мұны қандай сиқыршылардың көмегімен жасауға болатынын кім бірінші болып болжайды.

Егер сіз осы шағын тренингті ойын контекстінде қарасаңыз, мұндай қадам оны қызықтырақ етуге мүмкіндік береді. Ал оқыту контекстінде балалардың қиялын және олардың ойлау икемділігін дамытады.

Сабақтардың жалпы әсері мынада: балалар үшін дүниенің жан-жақтылығы, адамның заттар мен заттарға әсер ету, әртүрлі мақсаттарға жету үшін оларды өзгерту қабілетінің жан-жақтылығы ашылады. Өзгерістер әзірге тек қиял әлемінде жүзеге асырылса да, бір нәрсе балаларға қазірдің өзінде айтып жатыр: шынайы әлемде бір қарағанда сентісіз болып көрінетін нәрсе жиі

мүмкін болып шығады. Олардың жұмбақтарды қайшылықтармен шешуі бекер емес!

Айта кетейік, сабақтар басқа ретпен де ұйымдастырылуы мүмкін, бірақ ең бастысы, балалар өздеріне ұнайтын жағдайларда ең маңызды дағдыларды меңгереді. Ал бұл эмоционалдық қанықтылыққа әкеледі. Өздеріңіз білетіндей, адамның барлық іс-әрекетінің, соның ішінде ізденушілік пен шығармашылықтың қайнар көзі.

Мінсіз нәтижеге жету жолы

Егер оқу процесі кезең-кезеңімен ұйымдастырылмаса, мұғалім сабақтарды жоспарлау және өткізу кезінде неге назар аударуы керек? Мұндағы басты бағдар – баланың материалды қабылдауға дайындығы. Ал мұндай дайындықтың бірінші белгісі – қызығушылық, сол немесе басқа құралды сынақтан өткізу арқылы қиын жағдайды түсінуге деген ұмтылыс. Біз балалардың бойында осындай ізденушілік қызығушылық пайда болғанша ойнаймыз.

Айталық, бір сәтте жігіттерде сұрақ туындады: бірнеше шешім бар, бірақ әрқайсысының артықшылығы ғана емес, сонымен қатар елеулі кемшілігі бар таңдау жағдайында не істеу керек? Мұғалім әрбір шешімді "егер шешім типтік болса..., онда оң нәтиже..., бірақ – теріс нәтиже..." принципі бойынша тұжырымдауды ұсынады. Содан кейін екі маңызды салдары да оң болатын шешімді табуға тырысыңыз. Яғни, «Мінсіз түпкілікті нәтижеге» қол жеткізу – «миды» «артықшылықтарды» сақтай отырып және ресурстық шығындарды барынша азайта отырып.

Оқу үдерісін құрудың тағы бір бағдары – күрделену принципі. Атап айтқанда, эмпирикалық тәжірибенің ойын жинақтау деңгейінен нақты шығармашылық міндеттерді шешуге көшу.

Мысалы, проблемалық жағдаяттармен жұмыс істеуді бастамас бұрын, балалар зерттелетін объектілердің қоржындарын жинай ма?

Сөздер, морфемалар және сөйлемдер, математикалық өрнектер мен геометриялық фигуралар және олармен арнайы ойындар ойнайды. Не үшін? Әрине, осы нысандармен жұмыс істеуге деген қызығушылықты ояту үшін.

Сөздерді жина! Зоологияға деген қызығушылықты оятуды армандайсыз ба? Жануарлардың суреттері мен қысқаша сипаттамаларының шошқа банкін жинауды ұсыныңыз және шошқа банктерімен жұмыс істеу тәжірибесін қолдануға болатын сәт міндетті түрде келеді. Мысалы, сұрақ туындаған жағдайда: неге кейбір сөздердің дыбысталуы бір-біріне ұқсамайтын, бірақ басқаша жазылатын бөліктері бар? Айталық, кейбір жағдайларда «бір», екіншісінде «бер» деп жазылады? Бұл жерде балаларды зерттеуге тырысуға шақыратын кез келді: «бер» және «бір» сөздерінің шошқа банктеріне жинап, оларды екі топқа бөліп, «бер» және «бір» сөздерінің мағыналары қандай екенін көру. Бірдей (біз мұндай жалпы белгілерді белгілер-достар деп атаймыз), ал қайсысы – әртүрлі және "байланыстырушы белгіні" табыңыз – бірінші және екінші топтағы мәнді анықтайтын белгі.

«Байқап көрейік...»

Содан кейін – мұғаліммен бірлесіп сипаттау, тұжырымдау және мәселелерді шешу құралдарын ситуациялық қолданудан нақты мәселелерді шешуде Тризов құралдарын саналы түрде қолдануға көшу. Өздері: «Біз бір нәрсені шатастырып алдық - зерттеу жүргізейік», «Қарама-қайшылықты тұжырымдауға тырысайық» деп айта бастайды...

Қорытындылай келе, біз оқу сабақтарында OTSM–TRIZ құралдарымен жұмыс жасауды «торлы түрде» құруды ұсынамыз. Когнитивті құралдар мен эмоционалды-бейнелі ойлауды белсендіруге бағытталған құралдардың үйлесімін біріктіру маңызды. Егер мұғалім негізінен аналитикалық құралдарға сүйенетін болса, ол "сол жақ жарты шарда" ойлауды шамадан тыс жүктейді, нәтижесінде агрессияның дамуы мен өсуінің баяулауы. (* OTSM – «күшті ойлаудың жалпы теориясы» – пәнаралық мәселелерді шешуге арналған құралдар әзірленетін ТРИЗ дамытудағы сала.¹ Сондықтан, мысалы, көп нәрсе логикалық байланыстарды құруға негізделген «жүйелік оператор» моделін «Үш әлем» моделімен үйлестіру өте маңызды, оның көмегімен балалар нақты әлемдегі, қиялдағы және әлемдегі жағдайларды сипаттауды үйренеді. Бейнелер барлығы «Объект неге ұқсайды?» деген сұрақтан басталады.

Балаларды ТРИЗ құралдарының көмегімен проблемаларды өз бетінше шешуге үйрету үшін мұғалім оларды өз бетінше, соның ішінде өз міндеттерін шешу үшін пайдалана білуі керек. Сонда көп нәрсе түсінікті болады: белгілі бір жағдайда қандай құралдарды қолданған дұрыс, ал балаға мәселені өз бетінше шешу үшін әлі де жетіспейтін нәрселер.

¹ Автор ТРИЗ – Г. Альтшуллер (1926–1998), OTSM разработал Н. Хоменко (1954–2011). В настоящей публикации приводятся примеры тренингов, разработанных OTSM-ТРИЗ педагогами А. Нестеренко, Т.Сидорчук и И. Мурашковой)

Кіші жасөспірімдердің психологиялық ерекшеліктерін олардың қызығушылықтары мен жеке білім беру кеңістігінің ерекшеліктері контекстінде зерттеу. (Әлиева Э.М.)

Жасөспірімдер үшін, атап айтқанда, оқыту және жалпы білім беру жеке тұлғаны қалыптастыру мен дамытудың ажырамас бөлігі ретінде қызмет етеді. Жеке тұлғалар, қоғамның қайта құрылуы жағдайында, неғұрлым мақсатты, қабілетті, нақты және нәтижелі. Кіші жасөспірімдер үшін білім беру жүйесіне бейімделу кезеңі бастауыш сыныптан негізгі мектепке ауысумен шартталған жаңа тұрмыс жағдайларын, жаңа білім мен қарым-қатынас формаларын меңгерумен байланысты. Жаңа талаптар жасөспірімнің дербестікке, жауапкершілікке, өзін-өзі көрсетудегі белсенділікке және өзін-өзі жүзеге асыруға деген жеке дайындығын ашатын психологиялық сипаттамаларға бағытталған. Жасөспірімнің әлеуметтік маңызы бар тұлғаға, саналы түрде белсенді тұлғаға айналуы оның қазіргі әлемде өзін-өзі анықтауына, жеке тұлға үшін маңызды жағдайларда белсенді позицияны ұстануына көмектеседі. Осылайша, дамудың әлеуметтік жағдайы сапалы түрде өзгеруде. Егер бұрын ересектер мен қоршаған орта нені және қалай оқу керектігін анықтаса, қазір жасөспірімнің өзінде мұндай мүмкіндік бар.

Қоршаған орта тек өзара әрекеттесу үшін сапалы құрылымдалған жағдайларды қамтамасыз етеді, оқушының әлеуетін ашуға мүмкіндіктер береді. Алайда, бұл оқушының осы мүмкіндіктерді пайдалануына немесе оларды байқамай немесе елемей «өтіп кетуіне» байланысты. Осы тұрғыдан алғанда, кіші жасөспірімдік шаққа қатысты, тұлғаның өзі үшін маңызды объектілерге, оның ішінде білім беруде жеке бағдарын қалыптастыру туралы айтуға негіз бар.

Қалыптасқан жағдайдың бірегейлігі, сонымен қатар, кейінгі өзгерістердің негізін қалайтын тұлғадағы дәл осындай өзгерістер болып табылады. Белсенді өмірлік ұстаным, мәдени орта қамтамасыз ететін жағдайларға байланысты өз мүмкіндіктерін жүзеге асыру оқушының өзін-өзі жетілдіруіне және дамуына ықпал етеді. Өз кезегінде, қарқынды өзін-өзі дамыту жасөспірімнің өмір сүру кеңістігін одан әрі кеңейтеді, оның ішінде оқушыны қызықтыратын және жаңа нысандар да бар. Егер бұл қызығушылық білім беру функцияларын жүзеге асыратын объектілерге бағытталса, онда өзін-өзі дамыту процесі білім беру контекстінде де жүреді. Әйтпесе, тұрғын үй кеңістігі басқа мағынаға толы басқа объектілер есебінен кеңейтілетін болады. Осылайша, өзін-өзі тану үдерісін және білім беру объектілерінің оқушының ішкі дүниесімен байланысын қамтамасыз ету, білім беру кеңістігінде ол үшін не пайдалы, мағыналы және қызықты болуы мүмкін екенін түсінуді қамтамасыз ету маңызды.

Зерттеу барысында біз мектеп оқушыларының АҚИ туралы жалпы түсініктерін, олардың психологиялық ерекшеліктерін зерттеуге тырыстық, сонымен қатар өзін-өзі тану үшін жағдай жасау (тренинг барысында) - алынған мәліметтер негізінде олардың жеке ерекшеліктерімен танысу. Зерттеудің түпкі мақсаты оқыту мен тәрбиелеу жағдайларына қатысты өзінің даралығын тану

жасөспірімдердің өз біліміне деген көзқарасын қалай өзгертетінін, атап айтқанда, танымдық қажеттіліктерге және олардың жеке білім беру кеңістігі туралы түсініктеріне қалай әсер ететінін зерттеуге тырысу болды. .

Зерттеудің мақсаттары, міндеттері және ұйымдастырылуы

Мақсаты: кіші жасөспірімнің психологиялық ерекшеліктерін олардың жеке білім беру кеңістігін қалыптастыру контекстінде зерттеу болып табылады.

Зерттеу пәні: оқушының психологиялық ерекшеліктері мен жеке білім беру кеңістігінің құрылымы арасындағы байланыс.

Объект нысаны зерттеулер: 11-12 жас аралығындағы кіші жасөспірімдер.

Эмпирикалық зерттеудің міндеттері:

1. Эмпирикалық зерттеулерді жүргізудің әдістемелік құралдарын анықтау.

2. Кіші жасөспірімдердің жеке білім беру кеңістігінің ерекшеліктерін сипаттау.

3. Кіші жасөспірімдердің танымдық, эмоционалдық және мотивациялық-еріктік ерекшеліктерін анықтау.

4. 11 жастағы мектеп оқушыларының өзін-өзі тануына және тұлғалық өсуіне бағытталған тренингті әзірлеу және өткізу.

5. Мектеп оқушыларының психологиялық ерекшеліктері мен олардың жеке білім беру кеңістігінің ерекшеліктері арасындағы байланысты орнату.

6. Тренингтен кейін АҚИ құрылымындағы өзгерістер динамикасын анықтау, болып жатқан өзгерістердің сипаты мен қарқындылығын анықтау.

Зерттеуде келесі әдістер қолданылды:

1. Психодиагностикалық әдіс:

1.1. когнитивті саланы диагностикалау үшін:

- «Мәселелерді тұжырымдау» әдістемесі М.А.Суық

1.2. мотивациялық сфераның ерекшеліктерін диагностикалау үшін:

- Дж.Нюттеннің «Мотивациялық индукция әдісі».

- Оқу іс-әрекетінің мотивтерін зерттеу әдістемесі (модификациясы А.А.Реана, В.А. Якунина)

- "Құндылықты бағдарлау" әдістемесі (М. Рокич)

1.3. эмоциялық-еріктік саланы диагностикалау үшін:

- Ван Калстердің бүгіні мен болашағына қатынасын анықтау әдістемесі

- Осницкий А.К. «Өзін-өзі реттеу» сауалнамасы оқушының реттеуші дағдыларын анықтауға арналған.

1.4. Өзіндік тұжырымдаманы диагностикалау үшін:

- В.В.Столиннің өзіне-өзі қатынасы туралы сауалнама.

- Өзіндік имидж құрылымын бастапқы өзіндік сәйкестендіру процедурасы. В.И.Генецинский. 2005 ж.

2. Қызмет өнімдерін талдау әдісі - АҚИ параметрлерін пайдалану арқылы анықтауға арналған мазмұнды талдау:

- арнайы әзірленген сауалнама;
- «Менің жеке кеңістігім» суреті;

3. Математикалық– статистикалық әдістер:

3.1.бастапқы сипаттамалық статистика ;

3.2. екі тәуелсіз үлгіні салыстырудың параметрлік әдісі (Студенттің t-тесті).

3.3. корреляциялық талдау (Спирмен).

Нәтижелерді статистикалық өңдеу үшін SPSS бағдарламасының 19.0 нұсқасы пайдаланылды.

Зерттеу Алматы қаласындағы № 132 Алматы лингвистикалық гимназиясының мемлекеттік мекемесінде жүргізілді. Экспериментке қатысқандар: 11 жастағы 60 кіші жасөспірім. Сабақтар бірінші және екінші ауысымдағы оқушылар үшін аптасына 1 рет 45 минуттан өткізілді. Экспериментке жасөспірімдер қалауы бойынша қатысты. Сабаққа қатысу тапсырмаларды орындауға шығармашылық қатынасты қамтамасыз етті. Зерттеу барысында үш бала барлық процедуралар мен іс–шараларға қатыса алмады (емделуде), үшеуі нұсқаулыққа сәйкес емес сауалнамаларды толтырды. Осылайша, зерттеу нәтижелерін кейінгі талдауда 6 оқушының әдістемесі бойынша жауаптары бар сауалнамалар мен бланкілер туралы мәліметтер деректерді өңдеу процедурасынан алынып тасталды.

Шартты түрде зерттеуді үш кезеңге бөлуге болады, олардың әрқайсысы тренинг барысында жүзеге асырылды. Бірінші кезеңде (тренингтің бірінші сабағы) жасөспірімдердің ЖОЖ-ын сипаттау үшін сауалнама мен сызбалар қолданылды. Екінші кезеңде тренингтің тақырыптық сабақтарының контекстінде бір немесе екі психодиагностикалық әдістеме толтырылып, сол сабақта өңделіп, алынған нәтижелер оқушылармен бірге талқыланды. Үшінші кезеңде (соңғы сабақ) жасөспірімдер өздерінің АҚИ сипаттайтын сауалнаманы қайтадан толтырды.

Зерттеуде пайдаланылған әдістемелер

Зерттелетін жас тобының психологиялық ерекшеліктерін анықтау үшін белгілі бір саланың даму ерекшеліктерін сипаттауға ғана назар аударып қоймай, балалық шақтан ересектікке өту кезінде болатын ең маңызды психологиялық өзгерістерді ескере отырып әдістемелерді таңдау қажет болды. Біздің көзқарасымыз бойынша бұл-тұжырымдамалық құрылымның қалыптасуы мен дамуы, іс-әрекеттің ерікті формалары және олардан туындайтын жоспарлау, өзін-өзі басқару мүмкіндіктері, мотивациялық бағыттың өзгеруі, Өзіндік тұжырымдаманың қалыптасуының басталуы және жеке тұлғаның өзін-өзі анықтау процесі. Бұл сипаттамалардың әрқайсысы тек қана жасөспірімнің жеке басының құрылымында болып жатқан өзгерістерді бейнелейді, сонымен бірге оқушының дербестену процестерін, оның субъективтілік деңгейін анықтайды, бұл оның жеке білім беру кеңістігі идеясына әсер етпей қоймайды. Оларды зерттеу үшін қолданылатын диагностикалық құралдар төменде келтірілген.

М.Холодныйдың «Мәселелерді тұжырымдау» әдістемесі. (1983)

Әдістеме жеке концептуалды құрылымдардың қалыптасу дәрежесін бағалаудың кешенді әдістемесін құрайтын сегіз әдістемелік процедураның бірі болып табылады (Холодная, 1983). Ертерек алынған нәтижелерге сәйкес, "мәселелердің күрделілігі" индикаторы жеке тұжырымдамалық құрылымдардың осындай негізгі сипаттамаларымен («ауру» және «топырақ» ұғымдарының мысалында) жоғары корреляциялық байланыстарды анықтады. Берілген ұғымдардың мазмұнына белгілі бір және жалпы белгілердің белгілі бір жиынтығын ($r = 0,642$, $P < 0,001$) бөліп көрсету, осы ұғымдар үшін әр түрлі категориялық жалпылауды таңдау ($r = 0,703$, $P < 0,001$) қабілеті ретінде, олардың анықтамаларын тұжырымдау ($r = 0,457$, $P < 0,01$). Сондықтан бұл зерттеуде "Мәселелерді тұжырымдау" әдістемесі жеке тұжырымдамалық құрылымдардың қалыптасу дәрежесін бағалаудың жарамды процедурасы ретінде қарастырылады.

Нұсқауларға сәйкес зерттелуші зерттеуші, ал ынталандырушы сөздердің мазмұнында берілген объект зерттеу пәні ретінде әрекет етеді. Субъект оның пікірінше, тиісті объектілерге байланысты туындайтын бірқатар мәселелерді тұжырымдауы керек. Логикалық ассоциацияларды минималды түрде тудыратын сөздер объект ретінде беріледі. Біздің зерттеуімізде - бұл "оқу" және "ауа райы". Тапсырманы орындау уақыты шектелмейді, субъект проблемаларды өз қалауы бойынша тізімдеуді тоқтатады.

Бағалау критерийлері әрбір жауаптың:

0 ұпай – мәселе жағдайлық бағалау немесе субъектінің субъективті әсерлері негізінде тұжырымдалады.

1 ұпай – мәселе қандай да бір нақты белгілерді, берілген объектінің қасиеттерін бөліп көрсету арқылы тұжырымдалады.

2 ұпай – мәселе берілген сөзді басқа, жеткілікті алыс мағыналық аймаққа жалғау арқылы тұжырымдалады.

Белгіленетін көрсеткіштер: барлық тұжырымдалған есептердің баллдардағы күрделілігі және 2 баллға бағаланған есептер саны (яғни, ең күрделі есептердің саны);

Бүгінге және болашаққа көп факторлы қатынас әдістемесі

Ван Калстер жазған.

Әдістеме семантикалық дифференциалдық әдіске негізделген және болашаққа және бүгінге эмоционалдық қатынасты бағалауға мүмкіндік беретін уақыттық қатынастарды өзгертуге арналған көп факторлы шкала болып табылады. Сондай-ақ психологиялық тұрғыдан осы екі категория арасындағы қашықтықты бекіту тұлғаның кеңістігінде. Нұсқаулықтар мен шкалалар 2-қосымшада келтірілген, нәтижелерді бағалау келесі көрсеткіштер бойынша жүзеге асырылады:

- 1) болашақтың/қазіргінің құрылымдылығы;
- 2) болашақтың/қазіргінің ішкі бақылауы;
- 3) болашақтың/бүгінгінің күрделілік дәрежесі;

- 4) болашақтың/бүгінгінің құндылығы;
- 5) болашақ/қазіргі уақыттағы қашықтық;
- 6) болашақты/бүгінді жалпы аффективті бағалау;

Шкалалар бойынша ең жоғары балл саны – 7, ең азы – 0. Әрбір шкала бойынша балл саны есептеледі.

Мотивациялық индукция әдісі Дж.Нюттен.

Мотивациялық индукция әдісі аяқталмаған сөйлемдер принципі бойынша құрылады. Ұсыныстар: мотивациялық индуктор қызметін атқарады. Салалардың барлық ұсыныстарының басталуы субъектілер оларды өздігінен өздеріне жатқызуы үшін бірінші жақтың жекеше түрінде құрастырылған (мысалы: Мен тырысамын...). Қолданылатын етістік әрқашан бейімділікті, күш-жігерді, тілекті, ниетті, т.б. білдіреді. Сыналады: біз әрбір сөйлемді және сол арқылы пішінді аяқтаймыз. - Оларды ынталандыратын объектілерді табыңыз. Индукторлардың бір бөлігі позитивті ынталандырушы объектілердің пішінді индукциялау үшін тұжырымдалған. Екінші жағынан, жағымсыз объектілер анықталады — адам аулақ болатын, қорқатын және т.б.

Нұсқаулықта кез келген объектілерді атауға болатынын көрсетеді, жеке тұлғалардың менің ойымды оқығанда ойға келетін бейімділіктер, тілектер немесе ниеттер мотивациялық индукторлар. Түсініктеме ретінде хабарланғандай, қазіргі уақытта субъектілер үшін ең маңызды объектілерді ғана емес, сонымен бірге олар нақты жүзеге асыратын барлық мақсаттарды және олар белсенді түрде іздейтін барлық объектілерді көрсету маңызды қайта орналастырылған. Осылайша, ММИ ассоциативті емес жаңа әдістеме, дегенмен, бұл жерде субъектілерден реакция сұралады, яғни, жауаптарыңызды әлеуметтік қажеттілік принципі бойынша цензураға ұшыратпай іріктеу. Ынталандыру материалы келесі сөйлемдерді қамтиды:

1. Мен үміттенемін...
2. Мен жұмыс істеп жатырмын...
3. Мен қатты қалаймын...
4. Мен алатын ең үлкен рахат, егер...
5. Мен ұмтыламын...
6. Мен қалаймын...
7. Мен қорқамын...
8. Бірде мен...
9. Мен тырысамын...
10. Мен құмармын...
11. Мен бақытты боламын, егер...
12. Мен істей алғым келетіні қорқынышты...
13. Мен бұл туралы армандаймын...
14. Менің белгілі бір ниетім бар...
15. Мен үшін ең ауыр жаза...

16. Мен шынымен қалаймын...
17. Мен күш саламын үшін...
18. Менде қатты ұмтылыс бар...
19. Мен үшін ең жақсы сыйлық болады...
20. Мен қабілетті болғым келеді...
21. Маған қатты ұнайтын еді...
22. Мен дайындалып жатырмын...
23. Мен өте бақытты боламын...
24. Мен дайынмын...
25. Мен күтемін...
26. Мен қолымнан келгеннің бәрін жасаймын, үшін...
27. Мен қорқамын...
28. Мен көптен күттім...
29. Мен қолымнан келгеннің бәрін жасаймын, үшін...
30. Мен өте риза боламын, егер...
31. Менің үлкен үмітім — бұл...
32. Мен ештеңеге өкінбейтін едім үшін...
33. Мен өкінемін...
34. Мен шешім қабылдадым...
35. Мен бәрінен бұрын дайынмын...
36. Мен кез келген жағдайда қалаймын...
37. Менің ең үлкен тілегім — бұл...
38. Мен міндетті түрде қалаймын...
39. Мен мүмкіндігінше тезірек тілеймін...
40. Мен бар күшімді саламын...

Нәтижелерді өңдеу кезінде жауаптардың әрқайсысы кодталады және қандай да бір санатқа жатқызылады:

- (S) 1. Субъектінің жеке басы
- (SR) 2. Өзін-өзі жүзеге асыру
- ® 3. Белсенділік және жұмыс
- © 4. Әлеуметтік байланыс
- (E) 5. Танымдық және зерттеушілік мотивация
- (T) 6. Трансценденталды объектілер
- (P) 7. Иелену
- (L) 8. Бос уақыттағы белсенділік

Әрбір санат бойынша мотивациялық объектілердің (индукторлардың) жалпы саны есептеледі.

«Құндылықты бағдарлау» әдістемесі (М. Рокич)

Құндылықты бағдарлау жүйесі тұлғаның бағдарлануының мазмұндық жағын анықтайды және оның қоршаған ортамен қарым-қатынасының негізін құрайды әлемге, басқа адамдарға, өзіне, дүниетанымның негізі және өмірлік белсенділік мотивациясының өзегі, өмірлік концепцияның және «өмір

философиясының» негізі. Қазіргі уақытта ең кең тарағаны құндылықтар тізімін тікелей саралауға негізделген М.Рокичтің құндылық бағдарларын зерттеу әдістемесі болып табылады. М.Рокич құндылықтардың екі класын ажыратады:

- терминалдык – жеке тұлғаның өмір сүруінің түпкі мақсаты соған ұмтылуға тұрарлық деген сенімдер;

- аспаптық – қандай да бір іс-әрекет тәсілі немесе жеке тұлғаның қасиеті кез келген жағдайда қолайлы деген сенім. Бұл бөлу дәстүрлі құндылықтар-мақсаттар және құндылықтар-құралдар болып бөлінуіне сәйкес келеді.

Респондентке алфавиттік ретпен қағаз парақтарында немесе карточкаларда құндылықтардың екі тізімі (әрқайсысы 18-ден) ұсынылады. Тізімдерде субъект әрбір мәнге дәрежелік нөмір тағайындайды және карталарды маңыздылық ретімен орналастырады. Материалды жеткізудің соңғы түрі сенімдірек нәтижелер береді. Алдымен терминалдар жиынтығы, содан кейін аспаптық мәндер жиынтығы ұсынылады.

Нұсқаулар мен құндылықтар тізімі қосымшада келтірілген. Әдістеме саралау әдісіне негізделгендіктен, алынған нәтиже субъектінің санасында сол немесе басқа құндылықтың алатын дәрежесі (орны) болып табылады. Бірінші дәрежелі орындары бар құндылықтар тұлғаның бағытын, оның мақсаттарын (терминалдык құндылықтарын) және оларға жету құралдарын (аспаптық құндылықтарын) көрсетеді. Қосымша 1.

Оқу іс-әрекетінің мотивтерін зерттеу әдістемесі (модификациясы А.А.Реана, В.А. Якунина)

Оқу іс-әрекетінің мотивтерін зерттеу әдістемесі Ленинград университетінің педагогикалық психология кафедрасында жасалды (модификациясы А.А. Реана, В.А. Якунина). Бұл техниканың екі нұсқасы бар, олардың арасындағы айырмашылықтар процедурамен анықталады және нұсқаулықта көрсетілген. Біз пайдаланатын опция төменде берілген.

Нұсқаулық. Тізімде келтірілген оқу іс-әрекетінің мотивтерін мұқият оқып шығыңыз. Олардың ішінен сіз үшін ең маңызды бесеуін таңдаңыз. Сәйкес жолда мағыналы мотивтерді «Х» белгісімен белгілеңіз. Мотивтер тізімі:

Жоғары білікті маман болу.

Диплом алу.

Келесі курстарда оқуды сәтті жалғастыру.

Табысты оқу, емтихандарды жақсы және үздік тапсыру.

Тұрақты түрде шәкіртақы алу.

Терең және тұрақты білім алу.

Кезекті сабақтарға үнемі дайын болу.

Оқу циклінің пәндерін бастамау.

Курстастарынан қалыс қалмау.

Болашақ кәсіби қызметтің табыстылығын қамтамасыз ету.

Педагогикалық талаптарды орындау.

Оқытушылардың құрметіне қол жеткізу.

Курстастарыма үлгі болу.

Ата-аналардың және басқалардың мақұлдауына қол жеткізу.

Нашар оқығаны үшін сотталудан және жазаланудан аулақ болыңыз.

Интеллектуалдық қанағат алу.

Нәтижелерді өңдеу. Зерттелетін іріктеме бойынша ең маңыздыларының арасында мотивтерді атау жиілігі анықталады. Алынған нәтижелер негізінде мотивтің берілген іріктеме жиынтығындағы (мектеп, сынып, топ және т.б.) дәрежелік орны анықталады. Нәтижелер кестеге енгізіледі.

Зерттелетін іріктеменің атауы

Іріктемелі жиынтықтың көлемі N = 156

Тізім бойынша мотивтің нөмірі	10	11	12	13	14	15	16
Мотив атауларының саны							
Мотив атауларының жиілігі							
Мотив дәрежесі							

А.К. Осницкийдің «Өзін-өзі реттеу» сауалнамасы

Әдістеме оқушының реттеуші дағдыларын анықтауға арналған. Нұсқаулық: Ұсынылған мәлімдемелер үштігіне бір жауап беріңіз, бұл тұжырымдардың жиынтығын тұтастай өзіңізге қолданып көріңіз. Сұрақтар мен жауаптарды тіркеуге арналған бланк 3-қосымшада келтірілген, өзін-өзі реттеудің бағаланған дағдылары 2-кестеде келтірілген.

Кесте 2. Бағаланатын өзін-өзі реттеу дағдылары

	Реттеушілік біліктер	Құрылымдық-компоненттік іскерліктер
1.	Мақсат қою	
2.	Шарттарды модельдеу	
3.	Әрекеттерді бағдарламалау	
4.	Нәтижелерді бағалау	
5.	Іс-әрекеттердің нәтижелері мен тәсілдерін түзету	
6.	Тұтастай алғанда реттеудің қамтамасыз етілуі	Функционалдық біліктер
7.	Қызметтің реттілігі	
8.	Іс-әрекеттерді реттеуді нақтылау	
9.	Ниеттердің практикалық іске асырылуы	
10.	Іс-әрекеттерді реттеудің оңтайлылығы (барабарлығы)	Тұлғалық стильдік
11.	Іс-әрекеттегі бастамашылығы	
12.	Іс-әрекеттердің саналылығы (саналы түрде	

	бақылануы)	ерекшеліктер
3.	Істердегі жауапкершілік	
4.	Автономия, басқалардың ықпалынан салыстырмалы тәуелсіздік	
5.	Тәрбиелік, ықпалға бейімділік.	Өзін-өзі реттеудің динамикалық сипаттамалары
6.	Іс-әрекеттерде сақтық таныту	
7.	Іс-әрекеттегі сенімділік	
8.	Икемділік, іс-әрекеттегі икемділік	
9.	Іс-әрекеттерді реттеудегі практикалық, тұрақтылық 20	
10.	Іс-әрекеттерді реттеуге пайдалы әдеттерді тарту 19	
11.	Істердегі және істердегі сыншылдық	
12.	Бағалау балына бағдарлану	

22 дағдының әрқайсысы бойынша жинаған ұпай саны есептеледі. Неғұрлым көп ұпай жинаса, сол немесе басқа шеберліктің дамуы соғұрлым жоғары болады.

«Өзін-өзі қарым-қатынас сауалнамасы» әдістемесі Бодалев- Столин В.В. (1985).

Өзіндік қарым-қатынас сауалнамасы көп өлшемді psi болып табылады- стандартталған өзіндік есеп беру принципін негізделген жаяу диагностикалық құрал (Столин В.В., 1985). Бұл процедура арқылы деректер 7 шкала бойынша таратылады:

Өзін-өзі бағалау – «ішкі жүйелілік», «өзін-өзі түсіну», «өзіне деген сенімділікке» қатысты мәлімдемелерді біріктіретін 14 тармақтан тұратын шкала. Әңгіме адамның өз күшіне, қабілетіне, жігеріне, дербестігіне деген сенімін, өз өмірін басқару және өз-өзіне сәйкес болу қабілетін бағалауды, өзін-өзі бағалауды эмоционалды және мағыналы түрде біріктіретін өзіндік қарым-қатынас аспектісі туралы болып отыр.

Аутосимпатия - 16 тармақтан тұратын шкала, достық-өз «Меніне» деген дұшпандық көрініс табатын тармақтарды біріктіреді. Шкалаға «өзін-өзі қабылдау», «өзін-өзі айыптау» тармақтары енгізілді. Мазмұндық тұрғыдан алғанда, позитивті полюстегі шкала тұтастай алғанда өзін-өзі растауды және маңызды ерекшеліктерде, өзіне деген сенімділік пен позитивті өзін-өзі бағалауды, ал жағымсыз полюсте - негізінен кемшіліктерді өз бетінше көруді біріктіреді, төмен өзін-өзі бағалау, өзін-өзі айыптауға дайын болу. Тармақтар тітіркену, менсінбеу, өз-өзіне деген эмоционалды реакциялар туралы куәландырады, өз-өзіне сөгіс беру;

Өзіндік қызығушылық - 8 тармақтан тұратын шкала, өзіне деген жақындық өлшемін көрсетеді, атап айтқанда - өз ойлары мен сезімдеріне қызығушылық өз-өзімен «тең жағдайда» қарым-қатынас жасауға дайын болу, өзіне деген сенімділік, оның басқалар үшін қызығушылықтары;

Басқа адамдардың күтілетін қатынасы - 13 тармақтан тұратын шкала, басқалардың өзіне деген оң немесе теріс көзқарасын күтуді ренжіту. Өзіне деген антипатикалық қатынасты күткен адам оны көпшіліктен, бөгде адамдардан күтеді немесе онымен аз байланыста болады, адамдардың, сондай-ақ сүйіспеншілігі ол үшін маңызды. Басқа адамдардан мұндай адам өзінің ішкі қадір-қасиетін жоққа шығаруды күтеді (бірге жетекшілік ету), сыртқы келбетіне антипатиялар. Сонымен бірге, ол басқалардың антипатиясын (өзі ұсынған) қабылдайтын сияқты, бұл оның өзіне шынымен жақсылық тілемейтіндігінен көрінеді. Ол өзін бірегей деп санайды, өзгелерден ерекшеленбейтін, өз алдына ұлғайту міндетін қоймайды, өзін-өзі бағалауды қалыптастыру.

Нәтижелерді мазмұнды талдау сонымен қатар интерпретациялауға мүмкіндік берді. айналдыруға дейінгі негізгі факторды анықтау (жалпы жиынтықтың 29,82%) ти) жаһандық өзіндік қарым-қатынастың көрінісі ретінде, яғни ішкі сөзіне «қарсы» дифференциалды сезімдер. Жаһандық өзіндік қарым-қатынас жауаптарды есепке алу негізінде есептеледі, сауалнаманың 30 тармағына (62 тармақтан).

Осылайша, сауалнаманың бұл нұсқасы жалпылау дәрежесі бойынша ерекшеленетін өзіндік қарым-қатынастың үш деңгейін анықтауға мүмкіндік береді:

- 1) жаһандық өзіндік қарым-қатынас;
- 2) өз-өзіне деген қарым-қатынас, сараланған өзін-өзі бағалау, аутосимпатия, өзін-өзі қызықтыру және күтілетін нәтижелер бойынша өзіне-өзі көңілі толмау;
- 3) өзінің "Меніне" қатысты нақты іс-әрекеттердің (оларға дайындықтың) деңгейі.

Өзіндік имидж құрылымын бастапқы өзіндік сәйкестендіру процедурасы. В.И.Гинецинский (2005).

Процедура өзіндік бейнені сипаттауға болатын антропикалық белгілердің алуан түрлілігінің құрылымына негізделген. Белгілер үш топқа бөлінеді: id. Ego. Superego. Идентификаторды сипаттайтын белгілердің ішінде өнімділік пен үйлестіруді сипаттайтын белгілер бөлектелген белсенділіктің бағыттылығы (сыртқа\ішке). Superego белгілерінің ішінде – мәдениеттің ассимиляция өлшемін сипаттайтын белгілер – аккультурация және құндылық бағдарлары жүйесінің ассимиляция өлшемі – ар-ождан. Өзімшілдікті сипаттайтын белгілер 4 топқа бөлінеді: эмоционалдық тұрақтылық, интеллект, конативті (ерікті) потенциал, шығармашылық (шығармашылық) қабілеттер.

Нұсқаулыққа сәйкес бланкіде өзіңіз туралы идеяларды атап өту қажет. Бланк келесідей көрінеді:

абстрактілі ойлаушы	Шынайы	сәйкес келмейтін	өз ойымда
тұлғасыз	албырт	көнбіс	құпия
жүрексіз	мәдени	немқұрайлы	әлсіз ерікті

әдепсіз	жалқау	шектелген	ақылды
салтанатты емес	екіжүзді	пассивті	саналы
асыл	ізденімпаз	педантикалық	зерделі
әңгімелесуші	сауатсыз	әдепті	қабілетті
билікке құштар	ұсақ-түйек	арсыз	стандартты
тәрбиелі	армандаушы	мерекені сүйетін	дарынды
сыйла	мәжбүрлі	іскер	еңбекқор
ұйымдастырушыдан шығару	намыссыз	ақжарқын	ойы таяз
әуесқой	талапты	үміткер	қыңыр
тәртіпті	табанды	бос сөз	үйлесімді
болжамды	надан	жан-жақты	айлакер
тәуелді	шыдамсыз	есептік	мақсатқа ұмтылған
тұйық	тар ойлы	өзін-өзі қамтамасыз ететін	ескірген
еліктегіш	бастамашыл емес	дербес	сезімтал
индифферентті	араласпайтын	жолсыз	эксцентрлік

Салыстыру үшін алынған нәтижелер өзін-өзі сәйкестендіру нәтижелерімен салыстырылады. Жауап белгісі сәйкес келген жағдайда 1 балл беріледі.

Жеке білім беру кеңістігін зерттеу әдістері

АҚ ерекшеліктерін зерттеу үшін сауалнама әдісі (арнайы әзірленген сауалнама) және проективті әдіс – берілген тақырып бойынша сурет қолданылды.

Сауалнаманы құрастыру кезінде анықтық, қарапайымдылық, респонденттің мазмұны мен даралығын көрсету критерийлері сақталды. Оқушылардың сауалнама сұрақтарына берген жауаптарының арқасында біз балалардың жеке білім беру кеңістігі (ДББ) деген не екенін түсінуі туралы түсінік алуымыз керек еді. Олардың өздерінің АҚИҰ туралы көзқарасы, оның сипаттамалары, қанықтылығы, оның қалыптасуы мен кеңеюінің мазмұндық және түзету жағы қандай болуы мүмкін. Сұрақтар жасөспірімдерге оқу кезінде сұрақтың мәнін түсінуге оңай болатындай етіп құрастырылды, ал жауаптар қиындық тудырмады.

Сауалнама сұрақтарына мектеп оқушыларының жауаптары тек білім беру саласына, олардың хоббиіне, материалдарды меңгерудің таңдаулы тәсілдеріне, қызығушылықтар шеңберіне қатысты болды. Сауалнаманы жасөспірімдер тренингтің бірінші күні және сабақтың соңғы күні толтырды. Сауалнамалардың мазмұны бойынша айырмашылықтары жоқ, тек сұрақтардың реттілігі бойынша. Сауалнама нысаны тестіленушілердің жауаптарының нұсқаларымен бірге қосымшада келтірілген.

Оқушыларға қойылған сұрақтар тізімі:

Сіз өзіңізді белсенді оқушымын деп есептейсіз бе? Бұл неден және қалай көрінеді?

Өз кеңістігіңізді сипаттаңыз: айналаңызда не (кім) бар?

Сен өз кеңістігіңде немен айналысқың келеді?

Мектептен тыс уақытта хоббиіңіз бар ма? Қандай?

Мектептен тыс уақытта қандай қызықты үйірмелерге қатысасыз?

Қайсысына барғым келеді? Неліктен?

Ең бастысы, айналандағы шындық туралы білуге көмектесетін не істегенді ұнатасың?

Сіздің ойыңызша, бұл сізге жақсырақ оқуға, қызықты болуға не көмектеседі?

Сенің білім беру кеңістігіңнің мектептің білім беру кеңістігінен айырмашылығы неде?

Сіздің ойыңызша, қандай іс-шаралар (білім беру және дамытушы балалар мекемелерінде) жаңа қабілеттерді дамытуға көмектеседі?

Жауаптарды өңдеу контент-талдау арқылы жүзеге асырылды. Ең жиі кездесетін жауаптар категориялық топтарға біріктірілді. Әрі қарай әр санат бойынша жауаптар саны есептелді. Жеке білім беру кеңістігінің құрылымы, оның санаттар бойынша қанықтылығы бағаланды.

Сурет салу да осыған ұқсас әдіспен қолданылған. Оқушыларға өздерінің жеке білім беру кеңістігін салуға шақырылды. Сурет салуға арналған нұсқаулық келесідей болды: «Өзіңіздің білім беру кеңістігіңізді қалай бейнелейтіндігіңізді салыңыз. Білім беру кеңістігі - бұл сіздің айналаңызда (кім), сіз немен (кіммен) үйренесіз, жаңа нәрселерді үйренесіз, дамисыз, жетілесіз, ақылды, жақсырақ боласыз».

Жасөспірімдерге арналған тренингтің мазмұны

Кіші жасөспірімдердің психологиялық ерекшеліктерінің олардың жеке білім беру кеңістігін қалыптастыру мүмкіндігімен байланысын анықтау үшін эксперимент жүргізу үшін арнайы тренинг әзірленді. Тренингтің ерекшеліктері мынада: оқу бағдарламаларына тән классикалық жаттығулардан басқа, сабақ барысында біз оқушыларға олардың жеке психологиялық ерекшеліктері туралы ақпарат беруді қажет деп таптық. Біздің іс-әрекеттеріміз өзіміз туралы психологиялық білім тек тұлғалық өсуге, өз қабілеттерімізді, одан әрі даму мүмкіндіктерімізді білуге ғана емес, сонымен қатар оларды білім беру жағдайында АҚИ кеңейту үшін қолдануға ықпал етеді деген болжамға негізделді. Тренинг шартты атау алды: "Жеке білім беру кеңістігін кеңейту үшін жеке тұлғаның психологиялық ерекшеліктерін дамытуға және өзіне деген қызығушылық".

Біздің көзқарасымыз бойынша адамның жеке ерекшеліктерін тану жан-жақты сипатта болуы, өзіндік біртұтас бейнені қалыптастыруға ықпал етуі керек. Сондықтан тренинг бағдарламасы тұлғаның танымдық, эмоционалдық және мотивациялық-еріктік салаларымен жұмысты қамтыды. Когнитивтік ерекшеліктер санатына біз өзіміздің танымдық қабілеттеріміз туралы хабардарлықты жатқыздық процестер: зейін, есте сақтау, сөйлеу, ойлау,

эмоционалдық салада: сезімдер, эмоциялар. Мотивациялық-еріктік салада ерік ұғымдары мен уақыттық перспектива категориясы ұсынылды.

Тренингтің мақсаты:

Жасөспірімдерді жасөспірімдердің өздері туралы жаңа және мүмкін күтпеген білімдерді субъективті түсінуімен таныстыруға, қабылдауға және рефлексиялауға ықпал ететін қажетті әдістемелік құралдармен қамтамасыз ету. Ал кіші жасөспірімдерге балалардың санасында жеке және әлеуметтік ұстанымдары туралы өзекті сұранысқа ие сұрақтарға жауап табуға көмектесу.

Сабақ барысында танымдық қабілеттерін дамыту және оқушының білім беру кеңістігінде жеке тұлғалық ерекшеліктерін қалыптастыру, дамыту ойындарын өткізу, әдістемелік нұсқаулықтар мен тесттерді толтыру, объективті талдау алу, рефлексивті мәселелерді талқылау мәселелері талқыланды. баланың өз қабілеттері мен мүмкіндіктері, одан әрі даму перспективалары туралы алған білімдерін жүзеге асыру процесінде субъективті талқылау.

Сабақты өткізудің жалпы жоспары:

1. Сәлемдесу және үй тапсырмасын орындауға шолу. (10 минут)
2. Дене шынықтыру. (10 минут)
3. Жасөспірімдерді әдістемелік тестілеуден өткізу. (10 -15 минут)
4. Алынған білім туралы хабардарлықты қорытындылау. (10 минут)
5. Үйге тапсырма. (5 минут)

Бірінші сабақ: «Танысу».

1. Жүргізушінің қатысушылармен танысуы.

2. Дене шынықтыру. Ойын 1. «Онға дейін санау», бір сыныптағы балалар тобында балалар бір-бірін бұрыннан біледі. Ойын 2. Карточкалардағы 100-ден «Сөзді тап», жеке білім беру кеңістігі (ДББ) туралы, оқушылардың өздерінің ДББ туралы түсінігі, түсінігін дәрежесі бойынша саралау.

3. Рокичтің «Құндылық бағдарлары» әдістемесі бойынша аспаптық және терминалдық мәндерді анықтау үшін нысанды толтыру,

4. Сауалнаманы толтыру және «Сіздің АҚИ туралы идеяңыз» тақырыбына иллюстрациялар салу. Суретке арналған нұсқаулық: «Өзіңнің білім беру кеңістігіңді қалай бейнелейтіндігіңді сал. Білім беру кеңістігі - бұл сіздің айналаңызда (кім), сіз немен (кіммен) үйренесіз, жаңа нәрселерді үйренесіз, дамисыз, жетілесіз, ақылды, жақсырақ боласыз».

5. «Мектеп бағдарламасына өз қалауыңыз бойынша әдеттен тыс пән ойлап табу» тақырыбындағы үй тапсырмасы. Неге екенін түсіндіруге тырысыңыз, дәл осындай тақырып? Сізде не бар екенін қарастыру. Сізге ұнайтын және қазірдің өзінде жүзеге асырып жатқан қабілеттер немесе қайсысын дамытқыңыз келсе, бұрыннан бар нәрсеге қосымша тағы да ашыңыз. Сізде әлі жүзеге асыра алмайтын қабілеттер немесе қасиеттер бар ма? Неліктен?

Екінші сабақ: «Таныстыру және назар аудару туралы»

1. Үй тапсырмасын талқылау "Оқушының өзі ойлап тапқан әдеттен тыс мектеп пәні туралы, сонымен қатар бұл пәннің неге соншалықты қызықты және

маңызды екенін түсіндіру қажет". Бұл пәннің оқушы үшін оның жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып, қандай құндылығы бар. Олардың ойынша, жасөспірімдерге олардың көзқарасы бойынша нәтиже алуға не көмектеседі, олардың дамуына көмектесетін қабілеттері бар ма деп ойлайды. Олар өздерінің қандай қабілеттерінде бекітіледі және қайсысын әлі де ашып, одан әрі дамытқысы келеді. Сіз өзіңізді бақылауды ұсына аласыз. Сіз бір-біріңізді біраз уақыттан бері білесіз. Тізімде көрсетілгендерден басқа досыңыз туралы тағы не қоса аласыз және қосқыңыз келеді?

2. Дене шынықтыру. 10-11 жас аралығындағы балаларға арналған зейін сынағы. Жұптасып, бір-бірінің өзара тексеруі бойынша жүргізіледі. Тапсырмалар әрқайсысы жолдасына таныс болмауы үшін өзгертіледі. Қабылдау мен ойлауды дамытуға арналған "Табу және сызып тастау", "Ландольт сақиналары", "Аналогиялар" ынталандыру әдістері және жасөспірімдердің зейінін бөлуге арналған формалар.

3. Ойын 1. "Барлығы – біреулер - біреулер". Қатысушыларға белгілі бір топтарға қатыстылығына қарай, кейбір ерекшеліктеріне қарай сұрақтар қойылады, мысалы: музыка мектебіндегі сабақтар, маркаларға немесе коллекцияларға қызығушылықтар, т.б. ерекшеліктерін анықтау. **Ойын 2.** "Сайттағы ойын" мәтіні тек бір қатысушыға оқылады, ол мұқият тыңдайды, содан кейін бәрін екінші қатысушыға айтуды сұрайды, ол мұқият тыңдайды және т.б. Бала дұрыс аталған фактілер саны бойынша өзін-өзі дербес жеңімпаз деп жариялайды.

4. Алынған білімдердің рефлексиясы.

5. Зейін туралы үй тапсырмасы. Бұрын байқамаған немесе назар аудармаған қарапайым және күнделікті болып жатқан оқиғалардағы әдеттен тыс нәрселерді, әсіресе, сіз ғана байқай алатын бөлшектерді мұқият қадағалап, жазып алуыңыз және өзіңіз жазып алуыңыз қажет. .

Үшінші сабақ: «Ойлау туралы».

1. Үй тапсырмасын талқылау. Кәдімгі үйреншікті жағдайларда нені білуге болатынын тізіп шығуға болады, бұл сізге жеке өзіңіз үшін қызықтырақ және тартымдырақ болуы мүмкін әртүрлі мәліметтерді байқауға көмектесті. Бәлкім, бұл жаңалық сіздің түсінігіңізде де, шынайы дүниені қабылдаудың әртүрлілігінде де сізді таң қалдырған шығар. Келіңіздер, сіз өзіңізге қандай жаңа нәрселерді үйрендіңіз деп ойлайық.

2. Дене шынықтыру. 1. «Өткелдегі сарбаздар туралы» және «Қасқыр, ешкі және қырыққабат туралы» логикалық ойлау мен тапқырлыққа арналған қарапайым есептерді шығару. Ермексазды пайдалана отырып, «шешілген есептер пирамидасының» құрылысы. Есіңізде болсын, сізде мұндай мысалдар немесе сіз шеше алмаған тапсырмалар болды ма? Осындай жағдай үшін таңдалған пластилиннің көмегімен кірпіштің пішінін, сіз әлі шеше алмаған мәселелерді қалыпқа келтірейік және шешілмеген мәселелердің пирамидасын құрайық. Ал енді, сол сияқты, біз шешілген тапсырмалардың түсін таңдаймыз, сіз қауіпсіз орындаған мысалдар мен тапсырмалардың санын еске түсіреміз

және өз қалауыңыз бойынша жетістіктеріңізден қандай фигураны немесе пішінді мүсіндегіңіз келетінін таңдаңыз. Керемет! Біз қазір не істейміз? Сіздің ұсыныстарыңыз? Біз барлық шешілген міндеттерді байланыстырамыз немесе әркім өз нәтижелері мен білімдерін арттыруға тырысады. Құттықтаймын, балалар, сіздердің нәтижелеріңіз жақсы!

3. Әдістеме бойынша нысанды толтыру М.А. Суық "Мәселелерді тұжырымдау", талдау үшін қолданылатын сөздер "Оқу" және "Ауа райы" ("Уақыт") Бірнеше ойды дауыстап айтайық. Әр баланың сөйлем бойынша сөйлегені жөн және бұл сіздің келесі ойларыңыз бен әрекеттеріңізді үйлестіре алады.

4. Алынған және алынған білімдердің рефлексиясы. Мен өзім туралы жаңа не білдім? Балалар өздерін зерттеуші мәртебесінде көрсете отырып, қандай сезімдерді бастан кешірді? Мұндай ақыл-ой жұмысы оларға өздерін көрсетуге тағы кім көмектесті? Олар өскенде ғалым бола алатынын сезді ме? Олар не ойлайды, зияткерлік және ақыл-ой еңбегі адамдарының жұмысы қандай көрінеді? Олар қазір ақыл-ой жұмысына көбірек уақыт бөлгісі келді ме?

5. Үй тапсырмасы. Таңдау, бөлшектеу және өзіңіз шешу керек, содан кейін достарыңызға қызықты 1-2 есептерді шығару керек. Сыйақының мөлшерін топта бірден талқылауға болады, содан кейін мәселенің шешімін талқылауға қанша оқушы қатыса алатынын немесе тек бір адам жауап беретінін келісу керек.

Төртінші сабақ: «Сөйлеу және қабылдау»

1. Үй тапсырмасын талқылау. Балаларды 3-4 адамнан тұратын топтарға бөлуге шақырады, олар қарсыластар тобына тапсырма таңдайды және бір тапсырмамен алмасады. Бүкіл топ шешімді оқиды, талқылайды және ұсынады. Топтың алдын ала шешімі бойынша және қатысушылардың қалауы бойынша жүлделер беріледі. Марапаттауды барлық мәселелерді шешкеннен кейін жүзеге асыруға болады. Балалар кездесуге қалай дайындалғанын және достарына дәл осы тапсырмаларды не үшін дайындағанын айтады.

2. Дене шынықтыру. "Мүсін" ойыны екі кезеңде өтеді. Біріншіден, қатысушылар жұптарға бөлініп, кімнің "мүсінші", кімнің "саз" болатынын келіседі. Содан кейін "мүсінші" қағазға спортшының фигурасын немесе өнер туындысын жазып алып, мүсіндегісі келеді, жұмысқа кіріседі. "Балшық" жаратылыс күйінен еніп, жұмыс аяқталғаннан кейін не істегісі келетінін және жақын арада не істеуге дайын екенін сезінетінін айтады. Содан кейін қатысушылар рөлдерді ауыстырады. Жеңімпаздар балшықтан мүсінделген және мүсінделген фигураны дұрыс атай алатын қатысушылар болады.

3. Бодалев -Столиннің "Өзіндік қатынас" әдістемесі бойынша нысанды толтыру.

4. Алынған білімдердің рефлексиясы.

5. Үй тапсырмасы. Оқушыларға өз сезімдерін, тіпті одан да жағымды сезімдерін білдіру қиынға соғуы мүмкін. Үй тапсырмасында сіз өзіңіздің досыңызға жазбаша хабарлама дайындап, оның мінездемесі туралы жазуыңыз

керек, бұл іс-әрекет болуы мүмкін. Яғни сіз өзіңіздің сүйетін адамыңызға, өзіңізге ұнайтын адамға деген көзқарасыңызды білдіруіңіз керек. Сіз хабарласып отырған адамның бейнесі өзіңіз үшін жақсы бейнеленуі керек, бірақ оның аты-жөнін ашық хатқа жазудың қажеті жоқ.

Бесінші сабақ: «Эмоциялар»

1. Үй тапсырмасын талқылау үшін сіз сиқырлы сөмкені пайдалана аласыз, оған барлық балалар дайындалған ашық хаттарды немесе хабарламаларды салады. Білім алушылар қапқа қарамай бір-бірден ашық хатты суырып алады. Дауыстап немесе іштей, өз еркімен, оның мазмұнын оқиды. Сізге бағытталған сөздерді оқығанда қандай сезімде болдыңыз? Әрбір бала адамға деген көзқарасын жазуда және білдіруде шын мәнінде өзіне қиын болған нәрсені айта алады. Жолдауларыңызды жазған кезде қандай сезімдерді бастан өткердіңіз? Әркім әр түрлі адамдарға деген көзқарасын әрқалай білдіретінін бәрі біледі. Бұл ретте сөйлеу бізге қалай көмектеседі? Көптеген адамдар сөйлей бастағанда, олар бірдеңе айтпас бұрын жиі ойланатынын байқайды. Байқадыңыз ба? Адамдар неге бұлай жасайды? Жарайды! Балалар, сөз қиын кезде адамдарға көмектескеніне мысал келтірейік. Жасыратыны жоқ, бұл сөздің кері күші де бар. Сізде ауызша сөйлеу бар, жазбаша сөйлеуді үйрену де маңызды. Адамдардың өз жұмысында жазбаша тілді қолдануына мысалдар келтіріңіз. Осындай дарыны мен қабілеті зор атақты адамдарды атаңыз.

2. Жылыту. Ойын 1. «Шатасу». Ойын 2. «Кездесу» ойыны. Қатысушылар екіге бөлініп, шеңбер бойымен бір-біріне тең мөлшерде тұрады. Жүргізушінің бұйрығымен оқушылар әртүрлі бағытта қозғалады және мақтамен тоқтайды. Бұрылып, жүргізушінің өтінішін бір-біріне орындайды:

- Сіз ажырасқаннан кейін, жазғы демалыста кездестіңіз, оған дейін жақсы қарым-қатынаста болдыңыз.

- Сіз сыныптағы ең сенімді достар едіңіз, бірақ біреуіңіз бір жылға басқа қалаға оқуға көшіп кеттіңіз.

- Сіздің алдыңызда тұрған адам өте ұялшақ, бірақ оның алдында маңызды емтихан күтіп тұр.

- Бұл адам саған көп көмектесті.

- Саған бұл кісінің ерлік көрсеткені белгілі болды.

- Бүгін сенің досыңның жолы болмады. Ал сен оның жанына қаншалықты қиын екенін білесің.

3. Өз көзқарасын адамдарға ғана емес, басқа заттарға да (мысалы, табиғатқа немесе еңбекке) білдіруге болады. Ал бүгін біз уақытқа деген көзқарасымызды білдіруді үйренеміз. К.Ван Калстердің «Бүгінге және болашаққа қатынасын өлшеуге арналған көп факторлы шкала» әдістемесі бойынша нысанды толтыру.

4. Алған білімдерінің рефлексиясы. Не қиын, не оңай болды?

5. Үй тапсырмасы, талдау қажет, қатысушылар қорқыныш, ашуланшақтықты бастан кешірді ме? Бұл тәжірибелердің кері жағы бар деп ойлайсыз ба?

Алтыншы сабақ: «Әр түрлі сезімдер».

1. Үй тапсырмасын талқылау, адам нені бастан кешіруі мүмкін? Көңіл-күйдің көрінісі әрқашан адамдардың бет-әлпеті мен қимыл-қозғалысына ғана емес, сонымен қатар іс-әрекеттері мен жетістіктеріне де әсер ететіні белгілі факт. Сіздің қазіргі жетістіктеріңіз оқудағы жетістіктеріңіз болып табылады. Қайғыдан өтуге тура келгенде, сізді не итермелейді? Ал жеңіс сезімі сізді қашан басады?

2. Дене шынықтыру. «Эмоциялық термометр» ойыны. Күннің кестесін немесе тәртібін жасап, "эмоционалды термометрдегі көңіл-күй температурасын" өлшеу қажет. Ал мектеп "Өзін-өзі басқару күні" деп жариялады және сізге мектептегі хобби кестесін жасау керек деп елестетейік. Айтыңызшы, сіздің сүйікті іс-әрекеттеріңіздің эмоционалды деңгейінің сары немесе қызыл болуына не ықпал етуі мүмкін деп ойлайсыз? Сіз екі командаға бөлінуіңіз керек. Сіздің сүйікті іс-әрекеттеріңіз қандай дәйектілікпен әдемі безендіруге айналатынын және мектеп көрмесін ұйымдастыра алатындығын өзара келісу. Қаласаңыз, бәрін салуға немесе қағазға түсіруге болады.

3. Ж. ММИ әдістемесі бойынша нысанды толтыру.Нюттен.

4. Алынған білімдердің рефлексиясы.

5. Үй тапсырмасын мұқият ойластырып, қандай жағдайда өз бетінше жетістікке жеткеніңізді еске түсіру керек. Мектептегі және мектептен тыс өмірдегі мысалдарды қарастырған жөн. Сіздің жетістіктеріңізге тағы не ықпал еткенін жазыңыз.

Жетінші сабақ: «Мотивациялық –еріктік сфера» түсінігі

1. Қабылданған шешім тәуелсіз көзқарасты, ұстанымды және сенімді қорғауға көмектескен кезде жасөспірімдердің мінез-құлқының мысалдары бойынша үй тапсырмасын талқылау. Сізді іс-әрекеттерді жүзеге асыруға және жеңіске жету жолында кездесетін кедергілерді жеңуге не итермелейді?

2. Дене шынықтыру. Ойын 1. "Аяздар". Ойын 2. "Досыңды тік шатқалдың үстіндегі тар бөренеден өткізу". Барлығы боулинг ойнауды біледі ме? Бізде балаларға арналған нұсқа бар. Мен сізге бір әрекетте ұпай ойнауды ұсынамын.

3. Өзіңді жеңу деген нені білдіреді? Оқу үдерісінде өзіңізді жеңуге тура келді ме? Қандай қиындықтарды бастан өткердіңіз, сіз оларды жеңе алдыңыз, ал қайсысын жеңе алмадыңыз. Бір мысал бойынша атаңыз. Балалар, сендер қалай ойлайсыңдар достарыңда осындай қиындықтар туындаған кезде не айтасыңдар деп ойлайсыңдар және сіз сәтсіздіктермен қалай күрестіңіз. "Оқу мотивациясы" әдістемесі бойынша нысанды толтыру.

4. Алынған білімдердің рефлексиясы. Көрнекті ерік-жігері мықты адамдардың мысалдарын атайық. Кімде мұндай қасиет жиі кездеседі? Ал бұл қасиет,әсіресе, адамдарға қай кезде қажет?

5. Үй тапсырмасы, балалардың күш-жігерінің арқасында не үйренгенін есте сақтау және талдау маңызды.

Сегізінші сабақ: «Өзін-өзі реттеу»

1. Үй тапсырмасын талқылау, қандай мысалдар білім беру үдерісіндегі дербестіктің көрінісі бола алады. Бала дербестігін көрсете бастағанда не сезінеді. Әңгімелесу, күтпеген жағдайларда баланың өзін жұмылдыруына не көмектеседі.

2. Дене шынықтыру. Ойын 1. "Қиындықтармен жол". Сабаққа қатысушылар 4 адамнан тұратын топтарға бөлініп, қатысушылардың қайсысы ол көптен бері барғысы келген жерге баратын жол бойымен ,тар жолмен жүретіні туралы келісімге келеді. Жолда келе жатып, оған жолда кедергі болатын "тітіркену" және "жағымпаздық" деген екі нысанды кездестіреді. Кейіпкерлеріміздің мақсатқа қалай жететінін бақылап көрейік. Әрі қарай рөлдерді ауыстырыңыз. Ойын 2. Екі тапсырманы жүймен орындау керек. Біріншіден, бұл отбасы мүшелерінің біріне қарама-қарсы отыру және талап етілетін өтініште өз қалауын білдіру және жауапқа байланысты ол не сезінгенін сұрау. Ал екіншісі, өз ойларыңызды жинақтау және өтінішті міндетті түрде орындалатындай етіп айту.

3. Осницкийдің «Өзін-өзі реттеу» әдістемесі бойынша нысанды толтыру. Сіз жеке қандай тапсырмаларға басымдық бересіз? Неліктен?

4. Алынған білімдердің рефлексиясы. Сіз қазір өзіңіз туралы жаңа не білдіңіз? Ал егер қаласаңыз, мінез-құлқыңызды бүгіннен бастап өзгерте аласыз ба? Мысалдар келтіріңізші.

5. Өзің туралы, өз бетінше адам, оқушы және дос ретіндегі бейнең туралы түсінік қалыптастыруға дайындалуға арналған үй тапсырмасы. Ойланыңыз, сіз өзіңізді тәуелсіз адаммын деп санайсыз ба? Өзіңізді тәуелсіз деп санайтын 5 себеп бойынша тізіп беріңізші. Ол үшін 5 сөйлемнен құрастырыңыз: Мен өзімді тәуелсіз деп санаймын, себебі... Және 5 кері ұсыныс бойынша: Маған дербестік жетіспейді, өйткені . Соңында шешім қабылдауға тырысыңыз, тәуелсіз болуға не көмектесе алады?

Тоғызыншы сабақ: «Іс-әрекет туралы позитивті хабардар болу қабілеті»

1. Жеке тұлға ретінде өзін-өзі бейнелеу тақырыбы бойынша үй тапсырмасын талқылау. Сіз өзіңізді тәуелсіз адаммын деп санайсыз ба?

2. Дене шынықтыру. Ойын 1. «Шөлді аралдағы бір күн». Ойыншыларға тек 5 затты алып, өмір сүру үшін әдеттен тыс жағдайларда пайдалануға болады. Ойын 2. «Кітап шкафы», онда қатысушы өзін үлкен кітапхана сөресіндегі кітап ретінде елестетіп, залдың ортасына шығып, өзі туралы «Мен ... туралы кітаппын» деп айтады және жалпы қатарда өздеріне ыңғайлы орын алады. .

3. «Мен – образ» әдістемесі бойынша нысанды толтыру В.И. Генецинский.

4. Өзіндік имиджіңіздің сипаттамалары бойынша рейтинг жүргізу. Балада ненің басым екенін анықтау керек пе? Неге бұлай болып жатыр? Сіздің

ойыңызша, сізде қандай қасиеттер жоқ? Сіз қалай ойлайсыз, өз пікіріңізді білдіріңізші. Сіз бүгін өзіңіз туралы қандай жаңа нәрселерді білдіңіз?

5. Үй тапсырмасы баланың өзіндік тұжырымдамасын қарастыруды көздейді. Оқуда сізге жеке не көмектеседі? Сіз өзіңіздің бойыңызда қандай қасиеттерді күшті деп санайсыз? Неліктен? Олар қандай салаларда көрінуі мүмкін? Ал болашақта олар сізге, Сіздің мықты қасиеттеріңізге қалай көмектесе алады?

Оныншы сабақ: «Мақсаттар. Уақытша перспектива.

1. Жасөспірімнің күшті және әлсіз жақтары туралы үй тапсырмасын талқылау. Жасөспірімдерге өмірдегі мақсаттарды жүзеге асыру туралы үндеу және оның жетістігін бірнеше кезеңге бөлуге тілек.

2. Мақсатқа жету үшін баспалдақ салу. Сұрақтар: Сіздің өміріңізде мақсатыңыз бар ма? Қазір әркім 5 минуттың ішінде өміріндегі мақсаты қандай екенін жазуы керек және оған жету үшін не істеу керектігі туралы 5 қадам. (Өрі қарай кімнің не жазғаны талқыланады). Алға қойған мақсаттарыңызға жету үшін сізге не жетіспейді? Бүгін қазірдің өзінде алға қойған мақсатыңызға жету үшін күн сайын не істеп жатырсыз?

3. "Ұшақ" ойыны. Өткен тақырыптар бойынша жасөспірімдердің қорытынды пікірі, алған тәжірибелері туралы әңгімелесу.

4. "Сіздің АҚИ туралы идеяңыз" сауалнамасын толтыру және иллюстрация салу. "Білім беру кеңістігін сызыңыз. Бұл сіз үшін күн сайын кімнің және нені қоршап тұрғаны және немен (кіммен) үйренетінін, дамитыныңыз, ақылдырақ, жақсырақ, есейгеніңіз қызықтырақ болатыны (немесе кім)"

5. Тренингтің қорытындысын шығару. Біз не үйрендік? Не қызық болды? Сіз үшін маңызды ма? Топқа сыйлық ретінде бергіңіз келетін сапаны атаңыз және неге екенін түсіндіріп беріңізші? Қарым-қатынастың арқасында топта алған сапасы (атын атаңыз) үшін топқа алғыс айта аласыз.

«Арманыңды жаса»тренингі

Кітап басынан аяғына дейін оқылады.

Өмір керісінше құрылады.

Мұнда олар соңынан, яғни мақсаттан басталады және

Содан кейін олар оған жету үшін бәрін жасайды.

Гарольд Жанин

Мақсат: мақсат қою дағдыларын қалыптастыру.

Міндеттер:

- өмірлік және оқу-кәсіби мақсаттарды саналы түрде қоюға мотивацияны қалыптастыру;
- мақсат қою дағдысын қалыптастыру (өмірлік және оқу-кәсіби мақсаттармен жұмыс);
- қойылған мақсаттарға жету мотивациясын қалыптастыру.

Ресурстар: секундомер, бор және тақта, 1 себет («сиқырлы»), қағаз парақтары, әрқайсысына қарапайым қарындаш және өшіргіш, қайшы, желім, журнал қиындылары.

Тренингтің тиімділігін бағалау критерийлері: қатысушылардың "мен мақсат қойып, оған қол жеткізгім келеді" субъективті тәжірибесі, яғни мақсат қоюға мотивацияның болуы; арнайы талаптарға сай мақсатты тұжырымдай білу.

Жұмыс барысы:

1. Ұйымдастырушылық бөлім

Қайырлы күн. Мен сіздерді бүгін біздің тұлғалық өсу тренингімізде қарсы алғаныма қуаныштымын. Бүгін біз сіздермен бірге мақсат қоюды және оған жетуді үйренетін боламыз. Баршаңызға жемісті еңбек тілеймін.

Психологиялық көңіл-күй. «Энергиялаушы – импульс» жаттығуы

Тренингке қатысушылар қол ұстасып шеңберге тұрады. Біреу үнсіз қолдарымен импульс жіберіп, оның қайтып келуін күтеді.

Жүргізуші тренинг ережелерін ұсынады:

- шынайылық;
- өз атынан мәлімдеме («мен-мәлімдеме»);
- қазіргі уақытта тікелей топта не болып жатқанын талқылау («осы жерде және қазір» ережесі);
- сөйлеушіге құрметпен қарау.

2. Негізгі бөлім

«Үш тілек» жаттығуы

Мақсат: өз бетінше мақсат қою процесінің болуын талдауға мүмкіндік беру.

Егер сізде мақсат болса, онда кез келген жел сіздің арманыңыздағы желкендермен бірге жүреді. Ал сіздің мақсаттарыңыз бар ма?

Нұсқаулық. Қазір секундомерде мен 1 минутты қадағалаймын. 1 минут ішінде сіз өмірде міндетті түрде қол жеткізгіңіз келетін 3 мақсат, тілек тұжырымдап, жазып алуыңыз керек.

Жаттығуды талдау:

- Барлығыңыз талап етілетіндей көп мақсаттарды тұжырымдай алдыңыз ба?

- Сізге қажетті тілектер санын тұжырымдауға кедергі болған мүмкін себептер?

- Егер адам өз мақсатын жеткізе алмаса, тұжырымдай алмаса, бұл оның не қалайтынын толық білмейтінін білдіре ме? (басқа да осыған ұқсас мәселелер)

- Сіз нақты мақсаттар қойдыңыз ба?

- Сіз өз мақсаттарыңызға қол жеткізуге болады деп ойлайсыз ба?

- Сіздің жетістіктеріңізге жету үшін қанша уақыт қажет?

Бұл тілектер парағы бүгінде жұмыс үшін негізгі жұмыс материалы болады. Біз оған тағы да ораламыз.

«Эксперимент» жаттығуы

Мақсат: адамның өмірлік жетістіктеріндегі мақсат қоюдың рөлін көрсету.

Жаттығу барысы. Қазақстандық бапкерлер өзара дауласып қалды: адамдар өздеріне не керек екенін білмейді, олар мақсат қоймайды. Олар келесі шартпен дауласты: егер адам 1 минут ішінде өзінің 3 тілегін орындауға болатындай етіп тұжырымдаса, жаттықтырушылар оларға қандай шығын әкелсе де, оларды орындайды.

Олар телефон анықтамалығын алып, 5 күн бойы сағат 8-ден 17-ге дейін абоненттерге қоңырау шалып, оларға бір сұрақ қойды: "Сәлеметсіз бе, мен-алтын балықпын. Егер сіз 1 минут ішінде 3 тілегіңізді білдірсеңіз, мен оларды орындаймын". Елестетіп көріңізші, олар 5 күнде қанша адамға қоңырау шалды!

Нәтижесінде бір минут ішінде тек 2 адам ғана 3 тілегін нақты жеткізе алды. Оның үстіне, олардың біреуінің тілектерін, негізінен, орындау мүмкін болмады. Бірақ басқасының қалауы өте нақты болды: "Мен бір қап ақша, жаңа пәтердің кілті және қызыл Ferrari алғым келеді", - деді ол. Істейтін ештеңе жоқ – келісім ақшадан қымбат. Ал психологтар осы тілектерді орындауға кетті:

- біз банкке кіріп, 1000 теңгені 1 теңгеден айырбастадық және банктен ақша алып бара жатқан сөмкені сұрадық. Бірінші тілек орындалды;

- ПИК-ке келіп, жаңа элиталық пәтердің кілтін сұрадық және бұл шын мәнінде жаңа пәтердің кілті екендігі туралы оларға міндетті түрде сертификат. Екінші тілек те орындалды;

- жаттықтырушылардың көпшілігі үшінші тілегі бар көлікті іздеді. Ал, балалар ойыншықтары дүкенінде қызыл «Феррари» болған жоқ. Табылды. Үшінші тілек орындалды.

Экспериментті талдау келесі мәселелер бойынша жүргізіледі:

- жаттықтырушы клиенттің қалауын орындады ма?
- Бұл әңгімеден қандай қорытынды жасауға болады?
- Сіз не қалайтыныңызды білесіз бе?
- Сіз мұны тез, нақты тұжырымдай аласыз ба?
- Мақсатты білмеу жетістіктерге қалай әсер етеді?

Мақсаттарыңызды толықтырыңыз, кім қандай түзетулер енгізгенін дауыстап айта алады? Мүмкін адамдар мақсат қоймағаны дұрыс шығар?

«Биіктік» жаттығуы

Мақсат: адамның өмірлік жетістіктеріндегі мақсаттардың рөлін көрсету.

Жаттығу барысы. Бір қатысушы таңдалады, ол қабырғаға жақындайды. Оған нұсқау беріледі: "Секір. Өтінемін, мен секірген жерімді белгілеп беріңізші". Осыдан кейін оған келесі нұсқаулар беріледі: "Өтінемін, мүмкіндігінше жоғары секіріңіз. Төбеге секіруге тырысыңыз және секіретін жерді белгілеңіз".

Талдау:

Бірінші және екінші белгілер салыстырылады. Қатысушылар сұрақтарға жауап береді:

- Белгілер қойылған биіктік әр түрлі бола ма?
- Белгінің биіктігіне не әсер етті?
- Қойылған мақсат нәтижені жақсартты ма, әлде нашарлатты ма?
- Сіздің ойыңызша, өмірде де солай болады ма?

Төменде нүктелердің орнына жетіспейтін сөздерді енгізіңіз: «Адамның өмірі анықталады ... Егер адам білмесе немесе өте түсініксіз болса ..., ол нені қалайды, ол ... және алады. Немесе ештеңе де емес шығар Мақсат артады адамды; адамды өзі жасайды ...»

«Арман-фантастика» жаттығуы

Мақсат: ауқымды мақсаттарды қою дағдыларын қалыптастыру.

Жаттығу барысы. Нұсқаулық. Мақсаттарыңызға қараңыз. Ең үлкен мақсатты таңдаңыз. Егер жоқ болса, оны тұжырымдаңыз.

Қатысушы: "Мен үй алғым келеді".

Жүргізуші: "Қайсысы?"

Қатысушы: "Жеке".

Жүргізуші: "Қала орталығында.

Жаттығуды талдау:

- Ауқымды мақсаттарды, фантастикалық мақсаттарды тұжырымдау қиын болды ма?
- Жалпы адамның ойлау қабілеті қаншалықты шектеулі?
- Мақсаттар төмен болған жағдайда қызметтің нәтижелері қандай болады?
- Ең биік, фантастикалық мақсаттарды қойған кезде сізде қандай сезімдер, эмоциялар пайда болады?

- Бұл сезімдер сіз туралы не айтады: сіз өзіңізге сенімдісіз, сізде толқу пайда болады. Әлде сіз бұған лайықсыз, қол жеткізе алмайтындай сезінесіз бе?
- Соңында сіз ең биік, ең ауқымды мақсатты тұжырымдай алдыңыз ба?

«Коллаж» жаттығуы

Мақсат: "мақсатқа жету критерийін" қалыптастыру.

Нұсқаулық: Әркімнің өз арманы, өз мақсаты бар. Психологтардың пайымдауынша, армандарыңыздың орындалуына қол жеткізу үшін ол туралы ойлану керек, елестету керек, қастерлеу керек. Болашақта өзіңізді жиі елестетіп, өзіңізге сұрақ қоятыныңызға күмәнім жоқ: мен қандай боламын, не істеймін, айналамда кім болады? Мақсаттарыңыздың коллажын жасаңыз. Егер бұл жұмыс болса - кеңсені, өзіңізді әріптестеріңіздің ортасында іскерлік киіммен бейнелеңіз; егер бұл үй болса - қасбетті, бөлмелерді бейнелеңіз.

Тапсырманы талдау:

- Орындалған жаттығу сізге не берді?
 - Мақсаттар өзгерді ме, егер өзгерсе, қалай?
- Біздің ортақ арманымыз орындалды. Суретті қалай атаймыз?

«Табыс қоржыны» жаттығуы

Мақсат: мақсатқа жету мотивациясын қалыптастыру.

Жаттығу барысы. Жүргізуші былай дейді: Сіздердің барлығыңыздың мақсаттарыңыз бар. Бірақ сіздердің әрқайсыларыңыз бұл мақсатты әр түрлі жолмен қалайсыздар. Біреу өз жолындағы барлық кедергілерді жоюға дайын. Ал біреуді ең кішкентай кедергі де тоқтатады. Немесе сіз мақсаттарға мүлде қол жеткізгіңіз келмеуі мүмкін бе?

Жағдайды талдап көрейік: екі адам шөлдейді. Бірақ біреу осылай ішкісі келеді: жазда көшеде +27 градус Цельсиймен жүреді. Шөлдеген сияқты. Дүкенге кіріп ойланады: "Кола" немесе "Спрайт" немесе "Липтон" ма? Әлде квас па, әлде не? Ал олар оған: кешіріңіз, түскі ас. Ол бұрылды – иә, бұл маған зиян тигізбеді және мен қаладым. Ал кім мұны қалайды: шөл далада үш күн, температура +45. Қолымда бір литр ғана жылы су болды, ол таңертең таусылды және құдық алыста сияқты

Ахуалды талдау:

- Бұл екі адамның арасында құмарлықтың күші әртүрлі ме?
- Сіздің ойыңызша, қандай мақсатпен алға қойылған мақсатқа жету ықтималдығы жоғары?
- Ал сізде бірінші немесе екінші тілек сияқты қандай тілек бар?

Тексеріп көрейік.

Жаттығу барысы. Жүргізуші сөйлейді: Әрбір адам мақсатқа жету керек, бірақ мақсатқа жету жолы әрқашан оңай және қарапайым бола бермейді. Егер сіз осы сиқырлы себетке қол тигізсеңіз, сіздің тілегіңіз орындалады.

Топтың міндеті:

- қолмен, денемен кедергілер жасау;

бірақ бұл адам қолынан келгенше, адам бәрібір өтуі үшін.

Хормен сөйлеу: «**Жоқ! Жоқ!**»

Қатысушының міндеті:

- Саптан өту;

- Барған кезде сөйле: «**Иә! Иә!**» және мақсатыңызды салтанатты түрде алыңыз. Болады

қуаныштан секіру.

Барлығы топтан өтуі керек.

Жаттығуды талдау:

- Бару қиын болды ма?

- Не көмектесті, не кедергі болды?

- Мақсатқа жету жолында әрқашан кедергілер бола ма? Ал сіз әдетте олармен қалай әрекет етесіз?

- Не істеу керек?

- Мақсатыңызға жету үшін кедергілерді жеңуге дайынсыз ба?

- Өз жетістіктерімізге жету үшін басымыздан өтуіміз керек пе ?

Мақсат қойылатын талаптарды бірге тұжырымдайық. Тілектер парақтарыңызға қараңыз.

3. Қорытынды бөлім

Мақсат қоюға қойылатын талаптар:

- Мақсат ауқымды болуы керек, мақсат неғұрлым кең, биік, ауқымды болса, адамның жетістіктері соғұрлым жоғары болады.

- Мақсат нақты болуы керек ,не, қандай пішін, қандай түс, қандай түс, қандай иіс, қай жаста және т.б.

- Мерзім. Мақсатқа жету үшін міндетті түрде болжамды мерзім көрсетілуі керек.

- Мақсат критерийі тұжырымдалуы керек: мақсатқа қол жеткізілгенін, не өзгертінін, не пайда болатынын қандай белгілер арқылы білуге болады?

- Позитивтілік – мақсат "жоқ" бөлшегін алып тастап, бекіту формасында тұжырымдалуы керек. Мысалға: қате – кедей болғым келмейді; дұрыс – бай болғым келеді.

- Мақсатқа жетудің адамның өзіне тәуелділігі – мақсатты тұжырымдауда басқа адамдар пайда болмауы керек, өйткені олардың өз мақсаттары мен тілектері бар және басқа адамның тілектерін орындауға міндетті емес.

- Экологиялық тазалық – алға қойған мақсатқа жету ешкімге зиянын тигізбеуі керек.

Егер сіз өз өміріңізде бүгінгідей мақсат қойсаңыз, онда менің ойымша, сіз толықтай жетістікке жетесіз.

Қорытындылай келе, міне, тағы да осындай астарлы әңгіме. Ол «Будда және шәкірт» деп аталады.

Бір күні шәкірт Буддаға келіп: «Будда, мен сенің іліміңнің мәнін түсінбеймін», - дейді. Будда саусағын Айға көрсетеді. «А-а-а, сенің іліміңнің мәні саусақ па?». «Жоқ», - дейді Будда тағы да саусағын Айға нұсқап. "А-а-а,

түсіндім, - деді шәкірт, - сенің іліміңнің мәні – Ай!». «Жоқ, - деді Будда, - менің ілімімнің мәні – бағыт».

Біздің өмірімізде жиі болатындай, біз жеке бөлшектерге, аралық нәтижелерге назар аударамыз. Ал ең бастысы – бағытымызды, жолымызды назарда ұстау, қайда және не үшін бара жатқанымызды есте сақтау. Егер сізде мақсат болса, онда сіздің арманыңыздағы желкендерге - әділ жел!

Қатысқандарыңыз үшін алғыс айтамын!

Мазмұны

Атауы	
Кіріспе	3
1. Білім алушылардың қызығушылықтары мен шығармашылық дамуын қалыптастыру бойынша педагогикалық жұмыстың негізгі міндеттері	8
2. Мазмұны мен ерекшеліктері білім алушылардың қызығушылықтары мен шығармашылық дамуын анықтауға құндылыққа бағдарланған және жүйелі көзқарас	27
3. Білім алушылардың қызығушылықтары мен шығармашылық дамуын қалыптастыру іс-шараларын ұйымдастыру және өткізу бойынша әдістемелік ұсынымдар	85
Қорытынды	138
Дереккөздер тізімі	139
Қосымшалар	141

Мектеп оқушыларының қызығушылығын және шығармашылық дамуын қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар

Білім алушылардың қызығушылықтарын қалыптастыру және шығармашылық дамуы бойынша әдістемелік ұсынымдар

Басуға 20. 03.2024. ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.

Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.

Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 12,5.

Мөрге 03.06.2025 жылы 60×84 1/16 форматында қол қойылды.

Офсеттік қағаз. Офсеттік басып шығару.

Қаріп түрі «Times New Roman». Шарт. б.л. 12,5.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік ел даңғылы, 8,
"Алтын Орда" БО, 16-қабат